Handbogsreol 2

BETÆNKNING

OM

VIDNER

AFGIVET AF DET AF
JUSTITSMINISTERIET DEN 9. DECEMBER 1958
NEDSATTE UDVALG

DET JURIDISKE LABORATORIUM VED KØBENHAVNS UNIVERSITET
Ex. 2

BETÆNKNING NR. 316

1962

INDHOLD

Udvalgets nedsættelse 5

Indledning 7

1. afsnit. *Vidneudelukkelse* 11

Kap. 1. Præster 12
Kap. 2. Læger 14
Kap. 3. Advokater, herunder forsvarere i straffesager 20
Kap. 4. Tjenestemænd m. v. 25
Kap. 5. Nye persongrupper 31
I. Almindelige bemærkninger 31
II. Særligt om enkelte persongrupper 33
A. Statsautoriserede revisorer 33
B. Apotekere 35
G. Jordemødre 35
D. Mødrehjælpsinstitutionernes personale 36
E. Psykologer 37
F. Socialrådgivere 38
Kap. 6. Medhjælperes vidneudelukkelse 40

2. afsnit. *Vidnefritagelse* 41

Kap. 1. Bestemmelserne i retsplejelovens § 170 stk. 1 og 2, herunder særlig nærpårørendes vidnepligt 42
Kap. 2. Pressens vidnepligt 51
Kap. 3. Bestemmelsen i den gældende retsplejelovs § 170 stk. 3 64

3. afsnit. *Fælles bestemmelser om vidneudelukkelse og vidnefritagelse* 65

4. afsnit. *De øvrige bestemmelser om vidner i retsplejelovens kapitel 18* 67

Kap. 1. Afstandsgrænser for vidners mødepligt 68
Kap. 2. Tvangsmidler over for vidner 72
Kap. 3. Ed eller højtidelig forsikring 75
Kap. 4. Politiafhøring af vidner 79
Kap. 5. Andre ændringer end de i kap. 1-4 særligt omtalte 82

5. afsnit. *Ændringer i andre bestemmelser i lov om rettens pleje som følge af ny affattelse af lovens kap. 18 om vidner* 85
A. Syn og skøn 85
B. Afhøring af parter og parts ed 86
C. Editionspligt 88

6. afsnit. *Ændringer i den øvrige lovgivning som følge af de foreslåede ændringer i reglerne om vidner i lov om rettens pleje* 93

7. afsnit. *Lovudkast med bemærkninger* 97
A. Udkast til ny affattelse af lov om rettens pleje kap. 18 om vidner 97
B. Udkast til andre ændringer i lov om rettens pleje 112

Bilag 119

UDVALGETS NEDSÆTTELSE

Den 9. december 1958 nedsatte justitsministeriet et udvalg med den opgave at overveje ændringer af de gældende lovbestemmelser vedrørende vidner.

Det skulle navnlig påhvile udvalget at overveje,

om bestemmelsen i retsplejelovens § 169, hvorefter advokater i et vist omfang er udelukket fra at afgive vidnesbyrd, bør ændres,

om der i retsplejelovens § 169 bør optages regler, hvorefter vidnesbyrd i visse tilfælde ikke må afkræves læger og jordemødre, jfr. lægelovens § 10 og den i 1952 af et udvalg under indenrigsministeriet afgivne betænkning om jordemodervæsenet,

om der måtte være trang til at gennemføre lignende regler for andre persongruppers vedkommende,

om den i retsplejelovens § 170 stk. 1 og 2 hjemlede adgang til at nægte at afgive vidneforklaring bør udvides,

om bestemmelsen i retsplejelovens § 170 stk. 4, hvorefter redaktører og redaktionssekretærer ved et trykt periodisk skrift i et vist omfang kan nægte at afgive vidneforklaring, bør ændres.

Det skulle påhvile udvalget også i øvrigt at undersøge, om der måtte være trang til at ændre retsplejelovens regler om vidner eller sådanne regler i retsplejeloven og den øvrige lovgivning, der henviser til de for vidner gældende regler.

Det forudsattes, at udvalget ville overveje, hvorvidt eventuelle ændringer i de gældende bestemmelser om vidner måtte give anledning til at ændre straffelovens §§ 158—60 om falsk forklaring for retten.

Udvalget fik følgende sammensætning:

Retspræsident G. Bang, formand.
Højesteretssagfører Jon Palle Buhl.
Professor dr. jur. Bernhard Gomard.
Statsadvokat Per Lindegaard.
Kontorchef i sundhedsstyrelsen A. Skovgaard, for så vidt angår spørgsmålet om lægers og jordemødres ret og pligt til at afgive vidneforklaring.
Overlæge, professor dr. med. Holger Ehlers, for så vidt angår spørgsmålet om lægers ret og pligt til at afgive vidneforklaring.
Redaktør Andr. Elsnab og chefredaktør P. Koch-Jensen, for så vidt angår spørgsmålet om journalisters pligt til at afgive vidneforklaring.

Udvalget har holdt 67 møder.

Udvalget har indhentet oplysning om de i flere fremmede lande gældende regler om vidner.

Udvalget har endvidere haft drøftelser vedrørende spørgsmålet om vidneudelukkelse med repræsentanter for foreningen af statsautoriserede revisorer, mødrehjælpsinstitutionen, Dansk psykologforening og Dansk socialrådgiverforening.

Resultatet af udvalgets overvejelser forelægges i denne betænkning.

Fuldmægtig i justitsministeriet Frank Poulsen har fungeret som udvalgets sekretær.

København i september 1962.

Carl Bang
(formand)

Jon Palle Buhl

Holger Ehlers

Andr. Elsnab

Bernhard Gomard

P. Koch-Jensen

Per Lindegård

Andr. Skovgaard

Frank Poulsen.

INDLEDNING

Retsplejelovens § 168 pålægger enhver pligt til at afgive forklaring for retten som vidne.

Almindelig vidnepligt er en nødvendighed for opretholdelse af en ordnet og betryggende retspleje. Vidnebevisets betydning er i nyere tid yderligere øget som følge af afskaffelsen af tidligere gængse formelle afgørelsesmidler og lovbestemte beviser.

Almindelig vidnepligt uden nogen begrænsning kan dog næppe tænkes og kendes hverken i dansk eller fremmed ret. Dette beror på, at hensynet til privatlivets fred og til beskyttelse af private hemmeligheder i øvrigt i et vist omfang må gå forud for retsplejens interesse i sagernes fuldstændige oplysning. Det samme gælder hensynet til beskyttelse af fortrolige oplysninger om det offentliges eller offentlige myndigheders forhold. Ønsket om at unddrage andre viden om visse spørgsmål har i lovgivningen navnlig fundet udtryk i reglerne om straf for fredskrænkelser og om tavshedspligt for personer, der virker i en særlig tjeneste. Begrænsningerne i vidnepligten er fremkommet ved en brydning mellem disse regler og den almindelige vidnepligt.

I hvilket omfang begrænsninger i vidnepligten skal anerkendes, må bero på en afvejelse i hver enkelt gruppe tilfælde af ønsket om fortrolighed og hemmeligholdelse over for retsplejens krav om oplysning.

Gældende dansk rets begrænsninger af vidnepligten findes i retsplejelovens § 169 og lægelovens § 10 om vidner, der af hensyn til andre er afskåret fra at afgive forklaring (vidneudelukkelse), samt i retsplejelovens § 170 om vidners ret til af hensyn til dem selv eller deres nærmeste at blive fritaget for at afgive forklaring (vidnefritagelse). En særlig regel om undtagelse fra vidnepligt, der ikke er knyttet til en lovfæstet tavshedspligt, gælder efter § 170 stk. 4 for redaktøren og redaktionssekretæren ved et her i riget trykt periodisk skrift.

Vidneudelukkelse er og bør være betinget af, at vidnet har en almindelig tavshedspligt om det pågældende spørgsmål. Retsplejelovens § 169 og lægelovens § 10 viser, at den tavshedspligt, der ifølge lovgivningen påhviler udøvere af en række erhverv [1] ikke efter gældende ret uden videre medfører begrænsning af vidnepligten.

De regler, der på forskellige områder pålægger borgerne i almindelighed eller udøve-

1. Hovedbestemmelserne om tavshedspligt findes i straffelovens §§ 152 og 263 stk. 2; specialbestemmelser findes i en række love for forskellige erhverv, således f. eks. læger (lovbekendtgørelse nr. 236 af 9. august 1955 om udøvelse af lægegerning § 9), tjenestemænd (lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 3 stk. 3), apotekere (lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet § 40), jordemødre (lov nr. 90 af 31. marts 1954 om jordemodergerning § 8), mødrehjælpsinstitutionernes personale (lovbekendtgørelse nr. 227 af 24. august 1956 om mødrehjælpsinstitutioner § 7) og sygeplejersker (lov nr. 127 af 25. maj 1956 om sygeplejersker § 6). En særlig udformning har bestemmelsen i regulativ nr. 135 af 1. juni 1960 for Det kgl. Assistenshus, hvorefter det ikke fra assistenshusets side for uvedkommende må »åbenbares, hvem der har stiftet lån, ejheller derom gøres nogen hentydning eller meddelelse, lige så lidt som der af nogen på assistenshuset ansat må gives uvedkommende oplysning om assistenshusets forhold«. En almindelig oversigt over reglerne om tavshedspligt, herunder for advokater, og tavshedspligtens begrænsninger findes i *Axel H. Pedersen: Indledning til advokat gerningen* I, 2. udg., s. 82 ff.

re af bestemte erhverv en anmeldelses-, afværgelses- eller oplysningspligt [2], kan medføre bortfald såvel af tavshedspligt — og dermed vidneudelukkelse – som af vidnefritagelse. I hvilket omfang dette er tilfældet, afhænger af en fortolkning af de enkelte lovbestemmelser. Det ligger uden for udvalgets opgave at tage stilling hertil [3].

Spørgsmålet om begrænsning af vidnepligt ved vidneudelukkelse eller vidnefritagelse er behandlet i 1. og 2. afsnit af denne betænkning.

Også retsplejens regler om sagers oplysning på anden måde end ved afgivelse af vidneforklaring kan kollidere med hensyn til beskyttelse af private eller offentlige hemmeligheder. Dette gælder således bestemmelserne om syns- og skønsmænds adgang til at få oplysninger, jfr. retsplejelovens § 209 [4], og i nogen grad også reglerne om partsforklaringer.

Størst praktisk betydning i denne forbindelse har bestemmelserne om modpartens og trediemands editionspligt. De gældende regler herom findes i retsplejelovens §§ 298-300 (borgerlige sager) og §§ 748 og 749 (straffesager). Det er naturligt, at reglerne om sagens oplysning ved andre bevismidler end vidneforklaring, navnlig reglerne om editionspligt, begrænses på samme måde som vidnepligten. Dette er også sket i norsk og svensk ret og i et vist omfang i gældende dansk ret.

- Spørgsmålet om partsforklaring og om edition behandles i 5. afsnit under B og G. -

Samme hensyn til beskyttelse af private og offentlige hemmeligheder, som har motiveret begrænsningerne i reglerne om bevismidlerne, navnlig reglerne om vidnepligt og editionspligt, taler også for begrænsning i bestemmelserne om retsplejens og forvaltningens offentlighed. Retsplejeloven har tilgodeset dette hensyn ved regler om dørlukning og referatforbud, og retspraksis har undergivet bestemmelserne i lov af 2. februar 1866 om erklæringers meddelelse til ansøgere og klagere og i retsplejelovens § 41 om adgangen til udskrift af retsbøger og fremlagte dokumenter begrænsninger, der stemmer overens med, hvad grundsætningerne i §§ 169 og 170 ville føre til [5]. Lov om Folketingets ombudsmand, lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961 § 7 stk. 2, bestemmer udtrykkeligt, at ombudsmandens krav på oplysninger er undergivet begrænsninger svarende til retsplejelovens § 169 stk. 1 og 3, § 170 stk. 1, hovedreglen i § 170 stk. 4 og § 749. En nærmere indgåen på disse regler har ligget uden for udvalgets opgave.

Udvalget har ud over spørgsmålet om begrænsninger i vidnepligt foretaget en almindelig gennemgang af retsplejelovens øvrige regler om vidner. Resultatet af udvalgets overvejelser behandles i denne betænknings 4. afsnit. Hovedpunkterne i udvalgets forslag er en yderligere befæstelse af bevisbedømmelsens frihed og bevisumiddelbarheden i retsplejen gennem ophævelse af reglerne om ed og af de regler, der fastsætter særlige afstandsbegrænsninger for vidners pligt til at give møde for den dømmende ret.

Udvalgets forslag til nye regler om vidner rejser naturligt spørgsmål om ændringer af enkelte andre bestemmelser i retsplejeloven og i lovgivningen i øvrigt, herunder de særlige retsplejelove for Færøerne og Grønland (lov for Færøerne om rettens pleje nr. 95 af 16. marts 1960 og lov nr. 271 af 14. juni

2. F.eks. straffelovens §§ 141, 142, 143 og 185, forordning af 4. august 1819 § 3, jfr. lov nr. 2 af 2. januar 1871 om ligsyn § 6, lovbekendtgørelse nr. 278 af 25. august 1958 om selvangivelsen af indkomst og formue, om foranstaltninger til kontrol med selvangivelsen og om straffen for skattesvig m. v., afsnit II, lov om borne- og ungdomsforsorg nr. 170 af 31. maj 1961 §§ 112 og 119, lovbekendtgørelse nr. 236 af 9. august 1955 om udøvelse af lægegerning § 11 og lov nr. 193 af 4. juni 1947 om bekæmpelse af kønssygdomme § 12. For så vidt angår lægers oplysningspligt henvises til gennemgangen i *Backer og Skovgaard: Socialmedicinske love* 1. hefte s. 104.
3. Se i øvrigt *Hunvitz: Den danske strafferetspleje*, 3. udg., s. 227 f.
4. Vedr. hemmeligholdelse i tilfælde af syn og skøn henvises til den i UfR 1930 s. 246 note 1 refererede afgørelse.
5. Jfr. UfR .1960 s. 351 og 1961 s. 1085.

1951 om rettens pleje i Grønland). Dette spørgsmål er behandlet i 5. og 6. afsnit af betænkningen.

Reglerne om vidner har betydning også uden for den egentlige retspleje f. eks. ved voldgift [6], og for adgangen til isoleret bevisoptagelse [7]. De foreslåede regler om vidner vil, hvis de gennemføres, uden videre kunne finde anvendelse på disse områder. Det samme gælder de specialretter, f. eks. boligretter, husdyrvoldgiftsretter og Den faste voldgiftsret, ved hvilke reglerne i retsplejeloven er gjort anvendelige [8], og uden for retsplejen i et vist omfang nævn, råd og kommissioner [9].

6. Jfr. *Bernt Hjejle: Frivillig Voldgift* s. 137 f.
7. Jfr. ØLK i UfR 1927 s. 418.
8. Jfr. lov nr. 355 af 27. december 1958 om leje § 95, lov nr. 94 af 15. marts 1939 om husdyrvoldgift § 5 og lov nr. 536 af 4. oktober 1919 om Den faste voldgiftsret som ændret ved lov nr. 135 af 2. maj 1934 og lov nr. 88 af 15. marts 1939, særlig §§ 8-16.
9. Jfr. om disse *Bent Christensen: Nævn og råd*, særlig s. 228 f., der som eksempel på overførelse af principperne i retsplejeloven nævner, at en lov, der pålægger en privat trediemand at give oplysninger til et nævn, i almindelighed må »fortolkes indskrænkende efter principperne i retsplejelovens § 169 ff«.

1. AFSNIT

Vidneudelukkelse

Ved vidneudelukkelse forstås bortfald af vidnepligten af hensyn til trediemand, private eller det offentlige. Den, der er udelukket fra vidnepligt, har ikke nogen selvstændig »tavshedsret«. Vidnepligt indtræder derfor, hvis trediemand er indforstået med, at forklaring afgives [1].

Gældende dansk rets regler om vidneudelukkelse findes i retsplejelovens § 169 (præster, forsvarere, advokater og tjenestemænd m.v.) og lægelovens § 10 (læger). Vidneudelukkelse antages ikke at kunne støttes alene på forholdets natur; kun de i bestemmelserne nævnte personer er derfor udelukket fra vidnepligt i det i bestemmelserne angivne omfang.

Efter nogle fremmede retsordninger er flere persongruppers tavshedspligt udbygget med undtagelse fra vidnepligten; dette gælder særlig apotekere, jordemødre og revisorer [2].

Der har i de senere år været rejst tvivl om tilstrækkeligheden af de gældende danske regler om vidneudelukkelse. Der har således været rejst spørgsmål såvel om inddragelse af nye persongrupper under reglerne om vidneudelukkelse som om udvidelse af udelukkelsens omfang for de persongrupper, der er omfattet af de gældende regler.

Udvalgets overvejelser og forslag vil blive fremstillet i de følgende kapitler for hver persongruppe for sig i forbindelse med en gennemgang af den historiske udvikling og gældende ret. Kapitlerne 1-4 handler om de persongrupper, der er omfattet af gældende rets regler om vidneudelukkelse. Overvejelserne om inddragelse af nye persongrupper under udelukkelsen fra vidnepligt er behandlet i kapitel 5.

1. Er den pgl. død, eller kan hans samtykke af andre grunde ikke indhentes, må det bero på en overvejelse af, hvilket standpunkt han måtte antages at ville have indtaget, om den tavshedspligt, der er vidneudelukkelsens forudsætning, skal opretholdes, jfr. herved **HKK** i **UfR 1950** s. 358, citeret nedenfor s. 16, note 7.
2. Efter *svensk* ret omfatter vidneudelukkelse således — ud over de her i landet kendte persongrupper - jordemødre, jfr. rättegångsbalkens 36 kap. 5 §. Efter *norsk* ret omfatter udelukkelsen yderligere apotekere og jordemødre, jfr. straffeprosessloven §§ 178 og 180 og tvistemålsloven §§ 204 og 205. Efter *vesttysk* ret omfatter, for så vidt angår strafferetsplejen, den egentlige udelukkelse tjenestemænd, gejstlige, forsvarere, advokater, patentagenter, apotekere og jordemødre, jfr. Strafprozessordnung § 53. Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5 knytter adgang til at nægte afgivelse af forklaring til en bestående tavshedspligt. Bestemmelsen lyder således: »Zur Verweigerung des Zeugnisses sind berechtigt: . . . Personen, denen Kraft ihres Amtes, Standes oder Gewerbes Tatsachen anvertraut sind, deren Geheimhaltung durch ihre Natur oder durch gesetzliche Vorschrift geboten ist, in betreff der Tatsachen, auf welche die Verplichtung zur Verschwiegenheit sich bezieht«. Mere indgående bemærkninger om fremmed ret vil i øvrigt blive gjort nedenfor ved omtalen af de enkelte bestemmelser.

Kapitel 1

PRÆSTER

1. Den historiske udvikling

Danske lov bestemmer i 2 - 5 - 20, at en præst »ikke uden sit Kalds Fortabelse (maa) aabenbare, hvad nogen hannem i lønlig Skriftemaal bekient haver, med mindre det kunde angaa noget Forræderi eller Ulykke, som ved Præstens Aabenbarelse kunde forekommis; Og dog bør dens Navn, som det bekient haver, saa vit muligt er, at fortiis.«

Proceskommissionen af 1868 foreslog i sit udkast til lov om strafferetsplejen 1875 § 130 præsters tavshedspligt suppleret med en regel om vidneudelukkelse for folkekirkens og anerkendte trossamfunds præster om det, som i skriftemål eller i øvrigt i deres egenskab som sjælesørgere måtte være dem betroet. Reglen skulle ikke finde anvendelse, hvis den, som havde krav på hemmeligholdelse, samtykkede, eller det i øvrigt var klart, at forklaringens afgivelse ikke stred mod dennes ønske. Reglen skulle heller ikke være til hinder for, at den, der har givet meddelelse om, at en forbrydelse er begået, kan tilpligtes at bekræfte sin udtalelse med ed, når dette findes nødvendigt til at forebygge, at en uskyldig bliver dømt.

Tilsvarende bestemmelse fandtes i udkastet til lov om den borgerlige retspleje fra 1877 og i senere udkast og forslag, og den findes uden realitetsændring i gældende retsplejelovs § 169 stk. 1 nr. 1.

Af bestemmelsens motiver [1] fremgår, at man fandt den hidtidige begrænsning af vidneudelukkelsen til egentligt skriftemål urigtig, ikke mindst fordi de protestantiske trossamfund faktisk ikke mere kender det egentlige skriftemål; vidneudelukkelsen måtte derfor også omfatte det præsten i øvrigt i hans egenskab af sjælesørger betroede. Det anføres videre i motiverne, at vidneudelukkelsen selvfølgelig ikke berører en i øvrigt i følge lovgivningen bestående anmeldelsespligt.

1. Proceskommissionens udkast til lov om strafferetsplejen (1875) s. 68.

II. Den gældende regel og dens anvendelse i praksis

Der foreligger ikke oplysning om, at den nuværende bestemmelse i retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 1 har givet anledning til vanskeligheder i praksis. Præster indkaldes i det hele taget overordentlig sjældent til afgivelse af vidneforklaring om, hvad de har erfaret i denne egenskab. Om præsters tavshedspligt og vidneudelukkelse henvises i øvrigt til *August Roesen: Teologisk stat,* 1960, s. 141 f.

III. Fremmed ret

1. *Norge.*

Efter straffeprosesslovens § 178 og tvistemålslovens § 205 gælder, for så vidt angår præster i statskirken og andre anerkendte trossamfund, en ganske tilsvarende regel som efter dansk retsplejelovs § 169 stk. 1 nr. 1 om »noget, som er betrodd dem i deres kald undtagen naar de efter lov er pligtige til at aapenbare det«. I straffesager gælder undtagelse fra vidneudelukkelsen på samme måde som efter retsplejelovens § 169 stk. 2.

2. *Sverige.*

Rättegångsbalken henviser i 36 kap. 5 § stk. 5, for så vidt angår præster, til særlig bestemmelse. Denne findes i 7 kap. 2 § i

Kyrkolagen og pålægger en præst tavshedspligt om, hvad der er røbet for ham under hemmeligt skriftemål (bikt).

3. *Vesttyskland.*
I straffesager gælder Strafprozessordnung § 53, hvorefter gejstlige er berettiget til at nægte at afgive vidneforklaring om det, som er betroet dem eller blevet dem bekendt i deres egenskab af sjælesørgere.

I borgerlige sager gælder efter Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 4 vidnefritagelse for gejstlige om det, der er betroet dem ved udøvelse af sjælesorg [2].

IV. Udvalgets bemærkninger

Selv om den nuværende bestemmelse i retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 1 ikke har givet anledning til vanskeligheder i praksis, har udvalget fundet det rimeligt i forbindelse med mere omfattende ændringer i § 169 og i reglerne om vidner i det hele taget at overveje, om der kan være grund til at foreslå ændring også af reglerne om vidneudelukkelse for præster.

Som følge af den nære forbindelse, der består mellem tavshedspligt og vidneudelukkelse, har udvalget søgt i videst muligt omfang at afgrænse området for vidneudelukkelse på samme måde som tavshedspligten, særlig som dette er sket i reglen i straffelovens § 263 stk. 2. Heraf følger, at vidneudelukkelse kommer til at angå det, som er kommet til en præsts kundskab i denne egenskab, således at de nuværende begrænsninger til betroelser »i skriftemål eller i øvrigt i deres egenskab af sjælesørger« udgår. Det bemærkes i den forbindelse, at egentligt skriftemål kun sjældent forekommer inden for folkekirken, selv om det fortsat kendes [3], og at begrænsningen til, hvad der betros præster »i deres egenskab af sjælesørgere« [4], næppe er ganske klar og kan være for snæver.

Som det fremgår af de følgende kapitler om læger og advokater, kommer reglen om præsters vidneudelukkelse ved denne affattelse også i overensstemmelse med de regler, der foreslås for disse persongrupper.

Udvalget foreslår endvidere den hidtidige undtagelse efter § 169 stk. 2, der også omfatter forsvarere, ophævet. Denne undtagelse fra vidneudelukkelse fremgår allerede af straffelovens § 143, og særlig bestemmelse herom i retsplejeloven er derfor upåkrævet. Vidneudelukkelsen må som nævnt ovenfor s. 7 f. også i øvrigt undertiden vige for en i lovgivningen foreskrevet anmeldelses- eller afværgelses- eller oplysningspligt, uden at dette hidtil har fundet direkte udtryk i de danske vidneregler. Forbehold herom er derimod udtrykkeligt gjort i de norske og svenske vidneregler (f.eks.: »undtagen når de efter lov er pligtige til at aapenbare det«). Udvalget må anse et sådant udtrykkeligt forbehold i vidnereglerne for overflødigt; det følger umiddelbart af ophævelsen af tavshedspligten i disse situationer, at også vidneudelukkelse er bortfaldet.

Udvalget har ikke fundet grund til at foreslå den hidtidige afgrænsning ændret, hvorefter reglen ikke omfatter præster, der er knyttet til ikke anerkendte trossamfund [5].

2. En tilsvarende regel gælder efter § 178 i Reichsabgabenordnung für das Verfahren vor dem Finanzamt.

3. Jfr. *Roesen*, a. st. s. 21 f.
4. Således lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland kap 2 § 14 stk. 1 nr. 1.
5. Ifølge *Roesen*, a. st., s. 239 ff. er følgende trossamfund anerkendt: Reformerte menighed, Det romersk-katolske trossamfund, Det metodistiske trossamfund, Mosaisk trossamfund, Den danske baptistmenighed samt de norske, svenske, engelske og ortodokse russiske menigheder i København.

Kapitel 2

LÆGER

I. Den historiske udvikling

Indtil lægeloven (lov nr. 72 af 14. marts 1934, nu lovbekendtgørelse nr. 236 af 9. august 1955 om udøvelse af lægegerning) påhvilede der læger vidnepligt efter samme regler som andre borgere [1].

Spørgsmålet om lægers vidnepligt blev indgående behandlet i den i 1928 nedsatte kommission angående lægers retsstilling [2]. Kommissionen tog sit udgangspunkt i det her i landet almindeligt anerkendte synspunkt, at læger ikke har nogen tavshedsret, men en tavshedspligt, der er begrundet alene i hensynet til patienten. Heraf måtte følge, at lægen ikke kan fritages for at afgive forklaring, når den, der har krav på hemmeligholdelse, ønsker, at han skal vidne. Tilbage blev imidlertid spørgsmålet, om der burde indføres et fuldstændigt eller begrænset forbud mod, at læger afgiver vidneforklaring mod deres ønske, som har krav på hemmeligholdelse, og hvorledes i sidste fald grænserne for vidnepligt burde drages.

Kommissionen mente ikke, at en almindelig regel om udelukkelse fra vidnepligt kunne begrundes med, at lægers vidnepligt afholder folk fra at søge læge eller at give lægen de for behandlingen fornødne oplysninger. Når folk har trang til at søge læge, har de normalt ikke grund til at skænke den mulighed en tanke, at det, der betros lægen, engang kan blive genstand for hans vidneforklaring imod deres ønske.

Man kunne efter kommissionens mening heller ikke med rette drage sammenligning mellem læger på den ene side og præster, forsvarere i straffesager og advokater på den anden side; hvis den mulighed eksisterede, at præsten, forsvareren eller advokaten kunne benyttes som vidne imod den, som betroede sig til ham, ville det fortrolighedsforhold til disse personer, som samfundet lægger vægt på at tilvejebringe, praktisk talt være suspenderet. Dette gælder ikke i samme almindelighed, når talen er om læger. Det vil altid blive undtagelsestilfælde -- om end måske for enkelte sygdomsgrupper eller -årsager mere almindeligt forekommende - at frygten for at skabe et vidne indvirker skadeligt på tillidsforholdet mellem patienter og læger.

Kommissionen gennemgår i betænkningen nogle forslag, der har været fremsat i tidens løb til løsning af spørgsmålet om lægers vidnepligt.

I en artikel i Ugeskrift for Læger, 1906, om lægers vidnepligt [3] foreslog *overretssagfører V. Byrdal* en regel, hvorefter vidnesbyrd ikke uden samtykke af den, som har krav på hemmeligholdelse, må afkræves læger, hvis hjælp er benyttet under sådanne omstændigheder, at den ikke kunne ydes uden at erfare forhold, hvis åbenbarelse kan udsætte den behandlede for tab af borgerlig

1. Indtil lov nr. 135 af 7. maj 1937 hjemlede dog retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 3 vidneudelukkelse for de ved den kgl. fødselsstiftelse i København ansatte embedsmænd, betjente og jordemødre angående de kvinders svangerskab og barnefødsel, som forløstes på stiftelsen, medmindre det ved forklaringen tilsigtedes at oplyse, om drab eller anden strafbar handling var begået mod barnet. Se om denne regel *kommenteret retsplejelov* s. 226. Vedrørende retspraksis før lægeloven henvises til UfR 1930 s. 382 (med de i note 1 citerede andre afgørelser), der fastslår, at den en læge påhvilende tavshedspligt ikke hjemler ham ret til at nægte at afgive vidneforklaring.
2. Betænkning afgivet af kommissionen angående lægers retsstilling, 1931, s. 30 ff.
3. Særtryk af Ugeskrift for Læger s. 18.

agtelse eller velfærd, medmindre vidnesbyrdet er nødvendigt for at forebygge forbrydelser eller forhindre ulykker. Kommissionen fandt denne regel for snæver og anførte i den forbindelse særlig, at hvis den interesse, som virker i retning af at lade lægen afgive vidneforklaring, ikke er af vital betydning, måske endog kun af ret underordnet betydning, må også en ringere ulempe for patienten end tab af borgerlig agtelse eller velfærd være tilstrækkelig til at udelukke lægens vidnesbyrd mod patientens ønske.

Under forhandlingerne på Dansk kriminalistforenings ottende årsmøde i 1911 om lægers vidnepligt foreslog *H. Munch-Petersen* [4] en bestemmelse, hvorefter der mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, ikke må afkræves læger eller disses medhjælpere vidnesbyrd om, hvad der er betroet dem i deres kald, medmindre deres vidnesbyrd må antages at være nødvendigt for at forhindre, at nogen i en straffesag uskyldig bliver domfældt. Kommissionen erklærede sig enig i, at lægers tavshedspligt må brydes, hvis det er nødvendigt for at hindre, at en uskyldig domfældes, i alt fald hvis det ikke drejer sig om en straffesag af ganske underordnet betydning, men den kunne omvendt ikke erkende, at samfundets interesse i uskadeliggørelse af en forbryder aldrig skulle kunne berettige til at bryde lægers tavshedspligt. Og den anførte endvidere, at også borgerlige retssager ofte drejer sig om sådanne interesser, f. eks. økonomiske eller familieretlige, at en persons hele velfærd står på spil, og det derfor heller ikke i sådanne sager bør være udelukket, at tavshedspligten brydes.

Kommissionens standpunkt var herefter »at Læger ikke ubetinget bør være udelukket fra at føres som Vidner, men at der paa den anden Side bør fastsættes en Grænse for deres Vidnepligt. Denne Grænse bør drages saaledes, som Brydningen af de to betydningsfulde samfundsmæssige Hensyn tilsiger: paa den ene Side Hensynet til Samfundets Interesse i, at Retssager oplyses bedst muligt, paa den anden Side Hensynet til Samfundets Interesse i, at det for Sundhedsplejen vigtige Fortrolighedsforhold mellem Læge og Patient beskyttes. Man anser det ikke for muligt at formulere en Regel, der giver en bestemt Rettesnor for de enkelte Tilfælde, samtidig med at den er tilstrækkelig smidig til at give en Løsning, som Befolkningen i hvert Tilfælde vil billige. Dette hænger sammen med, at begge de nævnte Hensyn virker med varierende Styrke, ganske paa samme Maade som de indbyrdes Hensyn, der er bestemmende for Grænserne for Tavshedspligten i Kollision med andre Interesser end Retsplejens. De Forhold, som Lægers Tavshedspligt omfatter, strækker sig for Forhold, hvis Bevarelse som Hemmelighed er afgørende for Vedkommendes hele Ve og Vel, til Forhold, hvis Aabenbarelse kun ville volde paagældende et ringe Ubehag. Og den Retssag, i hvilken Lægens Vidnesbyrd ønskes, kan vedrøre vedkommende Parts Ve og Vel eller være af største samfundsmæssige Betydning, eller den kan dreje sig om en ligegyldig Bagatel, eller i Betydning ligge paa et Sted mellem disse Yderpunkter. Og endelig kan Lægens Vidnesbyrd være af større eller mindre Betydning for Retssagens Udfald, alt efter de Oplysninger, der i øvrigt foreligger i denne. Man har derfor formuleret en Regel . . ., der giver Domstolene Mulighed for i hvert enkelt Tilfælde at veje disse Hensyn imod hinanden, saaledes at Afgørelsen, netop fordi den ikke er et Resultat af stive Regler, kommer til at stemme med, hvad Befolkningen anser for ret og rimeligt«.

Kommissionen udtalte endelig, at den ikke lagde afgørende vægt på den indvending, at den, der søger læge, ikke på forhånd vil have absolut sikkerhed for, at det, som betros lægen, ikke senere kan blive genstand for vidneførsel. Den anførte i den forbindelse, at det allerede under den hidtidige retstilstand med ubetinget vidnepligt for læger havde vist sig, at de strafforfølgende myndigheder har forståelse af betydningen af, at tillidsforholdet mellem læger og patienter ikke krænkes, således at der - bortset fra områder, hvor lovgivningen pålægger lægerne en særlig oplysningspligt - næppe kunne påvises tilfælde, hvor anklagemyndigheden havde tilsidesat hensynet til dette tillidsforhold for at gennemføre en straffesag. Når en bestemmelse som den af kommissionen foreslåede ophøjedes til lov, ville forholdet derfor i virkeligheden blive det, at den af anklagemyndigheden hidtil fulgte praksis underbyggedes ved lov, og man ville formentlig ved denne lovbestemmelse undgå enhver fare for, at den således begrænsede vidnepligt for læ-

4. Forhandlingerne s. 12.

ger skulle indvirke skadeligt på tillidsforholdet mellem befolkningen og lægerne.

Kommissionsflertallets udkast til bestemmelse om lægers vidneudelukkelse havde den ordlyd, som blev gennemført ved lægelovens § 10 [5]. Bestemmelsen lyder således: »Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidnesbyrd i retssager ikke afkræves en læge med hensyn til, hvad han under udøvelse af sit kald har erfaret angående privatlivet tilhørende hemmeligheder, medmindre hans vidnesbyrd må antages at ville være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller for samfundet findes at berettige til, at vidnesbyrd afkræves. Dersom herefter vidnesbyrd vil være at aflægge, skal det ske for lukkede døre. Vidnesbyrdet må ikke udstrækkes ud over det for øjemedet nødvendige. Retsplejelovens § 169, sidste stykke, finder tilsvarende anvendelse. Foranstående bestemmelser gælder også lægens medhjælpere.«

Et mindretal kunne ikke tiltræde, at læger med hensyn til vidnepligt skulle være anderledes stillet end andre borgere.

Et andet mindretal foreslog bestemmelsen affattet således: »Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidnesbyrd i retssager ikke afkræves en læge med hensyn til, hvad han under udøvelsen af sit kald har erfaret angående privatlivet tilhørende hemmeligheder. Denne bestemmelse gælder også lægens medhjælpere«. Læger ville herved blive ligestillet med præster og advokater i borgerlige sager.

II. Den gældende regel og dens anvendelse i praksis

Om forståelsen af bestemmelsen i lægelovens § 10 henvises til *Hurwitz: Den danske strafferetspleje* 3. udg., s. 476 ff, *Social-medicinske love* 1. hæfte (ved *K. H. Backer* og *A. Skovgaard)*, s. 99 ff., *forhandlingerne på det 19. nordiske juristmøde 1951* s. 150-181 (navnlig s. 162 ff, *Axel H. Pedersen)* samt artikler af *Louis le Maire* i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1949* s. 65 ff, og *Hans Wulff* i *UfR* 1953 B s. 128 ff. Denne sidste udtaler sig kritisk om den måde, hvorpå reglen er praktiseret, navnlig i sager angående ulovlig svangerskabsafbrydelse [6].

Fra retspraksis fremhæves afgørelserne i VLT 1943 s. 264 og 1949 s. 220 samt UfR 1950 s. 358 H og 1961 s. 298 PI [7].

5. Forslaget til lov om udøvelse af lægegerning blev fremsat i Folketinget den 13. november 1931. I det af Folketinget den 14. juni 1932 vedtagne forslag var § 10 udgået. Det fremgår af udvalgsbetænkningen (Rigsdagstidende 1931/32, till. B. sp. 2399), at begrundelsen herfor var, at bestemmelsen »naturligt hører hjemme i retsplejeloven«. Forslaget blev herefter behandlet i landstinget i 3 rigsdagssamlinger; i landstingsudvalgets betænkning af 19. januar 1934 foresloges § 10 påny optaget i loven, da en tilsvarende bestemmelse ikke - som forudsat - var blevet optaget i retsplejeloven. Genoptagelsen blev tiltrådt af Folketinget, og bestemmelsen har ikke siden været ændret.

6. Se endvidere Illum i UfR 1953 B s. 138 ff og Lucas smst. s. 363 ff.

7. Sagen i UfR 1950 s. 358 vedrørte en gift kvinde, der for at fremkalde en udebleven menstruation havde indtaget sølverglød og i den anledning blev indlagt på et hospital, hvor hun døde. Anklagemyndighedens begæring om vidneafhøring af sygehusets overlæge om, hvad kvinden havde betroet ham om sygdommens opståen og forløb og hendes mands medvirken hertil m. v. blev under henvisning til lægelovens § 10 efter omstændighederne ikke taget til følge. I kendelsen udtaltes det blandt andet, at det efter det oplyste måtte antages at have været afdødes ønske, at hendes meddelelser til lægerne og deres medhjælpere skulle hemmeligholdes. Sagen gav anledning til Rigsadvokatens cirkulære af 10. marts 1950 (utrykt), hvorefter alle sager, hvori politiet begærer læger afhørt som vidner, skal forelægges statsadvokaten, inden indkaldelse sker. - Af afgørelsen i UfR 1961 s. 916 (VL), fremgår, at lægelovens §§ 9 og 10 ikke er til hinder for, at læger i tilfælde, hvor de i lægelovens § 10 fastsatte betingelser for vidnepligt er opfyldt, afgiver skriftlige eller mundtlige oplysninger til politiet, såfremt de er villige dertil. Smh. hermed afgørelsen i VLT 1946 s. 7.

III. Fremmed ret

1. *Norge.*

Efter tvistemålslovens § 205 og straffeprosesslovens § 178 må retten ikke uden samtykke af den, som har krav på hemmeligholdelse, tage imod vidneforklaring af læger om noget, som er betroet dem i deres kald, medmindre de efter lov er pligtige at åbenbare det. Bestemmelsen gælder også underordnede og medhjælpere, som i stillings medfør er kommet til kundskab om det, som er betroet en læge.

I straffesager bortfalder forbudet, »når vidnesbyrdet trænges for at forebygge, at nogen uskyldig bliver straffet«. Hovedreglen er således, at lægen hverken er berettiget eller forpligtet til som vidne at forklare om noget, som falder ind under hans tavshedspligt; tavshedspligten omfatter også lægens skriftlige optegnelser [8].

2. *Sverige.*

Efter rättegångsbalkens 36 kap. 5 § må læger ikke afhøres om noget, »som på grund af denna deres ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, til vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill«. Vidneudelukkelsen bortfalder »i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straf än straffarbete i två år« [9].

3. *Vesttyskland.*

Efter Strafprozessordnung § 53 stk. 1 nr. 3 har læger ret til at nægte at afgive vidneforklaring om, hvad der i denne egenskab er betroet dem eller blevet dem bekendt. De bør dog efter stk. 2 ikke nægte at afgive forklaring, når de er løst fra deres tavshedspligt. Reglen gælder efter § 53 a også for medhjælpere.

I borgerlige sager gælder bestemmelsen i Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5, der knytter adgang til at nægte afgivelse af vidneforklaring til en bestående tavshedspligt [10] [11].

IV. Udvalgets bemærkninger

Reglen om lægers vidneudelukkelse bør nu overføres til retsplejeloven, jfr. ovenfor s. 16 note 5.

Spørgsmålet om udstrækningen af lægers vidnepligt - og i forbindelse hermed editionspligt - har i øvrigt været gjort til genstand for en omfattende drøftelse, hvorunder tilsvarende synspunkter er fremført og afvejet som i den ovenfor citerede kommissionsbetænkning fra 1931 angående lægers retsstilling.

Der er i udvalget enighed om, at den nuværende regel i lægelovens § 10, der med hensyn til hovedreglen om vidneudelukkelse svarer til bestemmelsen om tavshedspligt i lovens § 9, jfr. straffelovens § 263 stk. 2, i det store og hele har virket tilfredsstillende. Anklagemyndigheden har været tilbageholdende med at kræve vidneforklaring af læger, og domstolene har ved lovens anvendelse taget hensyn til lægernes etiske tavshedspligt i videst muligt omfang, således at konflikter med denne er undgået. Udvalget har derfor ikke fundet grund til at foreslå mere omfattende ændringer i reglen.

Den nuværende regel udelukker læger fra vidnepligt med hensyn til, hvad de under udøvelse af deres kald har erfaret angående privatlivet tilhørende hemmeligheder. Man kunne overveje at bygge udelukkelsen på en sondring mellem, hvad lægen har erfaret ved patientens fortrolighed, og hvad han selv har iagttaget og konstateret i forbindelse med behandlingen af patienten. Også inden for betroelsernes område kunne der foretages en sondring, nemlig mellem de be-

8. Der kan i øvrigt om norsk ret henvises til en artikel af Trygve Leivestad i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1954, s. 295 ff, og Indstilling fra komitéen til å utrede spørgsmålet om legers taushetsplikt m. v., Trondheim 1959, særlig s. 28 ff.
9. En redegørelse for svensk ret findes i Lars Welamson: Läkarsekretessen, Stockholm 1962, særlig s. 26 ff.
10. Reglen er citeret ovenfor s. 11 note 2.
11. Se i øvrigt om fremmed ret betænkningen angående lægers retsstilling, 1931, s. 30 f.

troeiser, der er »relevante« for det lægelige behandlingsarbejde, og betroelser af mere tilfældig art, der beror på patientens åbenhjertighed over for lægen.

Som det fremgår af bemærkningerne om præster og advokater, er imidlertid betroelseskriteriet eller andre kriterier, der lægger vægt på måden, hvorpå en viden er erhvervet, lidet egnet til afgrænsning af området for vidneudelukkelse. Det ovennævnte kriterium, som lægelovens § 10 anvender, forekommer langt bedre egnet, ikke blot for læger, men også for andre persongrupper, for hvilke vidneudelukkelse anerkendes. Udvalget har derfor ved indarbejdelsen af lægelovens § 10 i retsplejelovens § 169 fastholdt det hidtidige kriterium, og hovedreglen om vidneudelukkelse bliver herved identisk for præster, læger og advokater. Ordene i den hidtidige bestemmelse: »angående privatlivet tilhørende hemmeligheder« er udgået som overflødige.

Af særlig praktisk betydning for læger er spørgsmålet om omfanget af editionspligten, og i forbindelse hermed pligten til at give oplysninger på grundlag af journaler m. m. [11]. Lægers editionspligt er vistnok efter gældende ret begrænset på samme måde som lægers vidnepligt; men udvalget finder det ønskeligt, at dette udtrykkeligt fastslås. Dette er sket ved udvalgets forslag om ændret affattelse af reglerne om edition [12]. Det vil sige, at det kan pålægges læger at give journaloplysninger og eventuelt at fremlægge journaler m. m. i det omfang, hvori de har vidnepligt. Der har i udvalget i forbindelse med spørgsmålet om fremlæggelse af journaler været givet udtryk for nogen betænkelighed ud fra det synspunkt, at journaler i ikke ringe omfang har karakter af uformelle »interne voteringsark«, der er lidet egnede til fremlæggelse i en retssag; hvis pligt til fremlæggelse af journaler pålægges i vidt omfang, må det frygtes, at disse gøres mere kortfattede og intetsigende og dermed bliver mindre værdifulde i den lægelige behandling. Den hidtidige praksis har dog ikke voldt større vanskeligheder, og der er grund til at tro, at domstolene også fremtidig vil vise varsomhed på dette område. Udvalget skal i øvrigt fremhæve betydningen af, at den læge, der har ført journalen eller i øvrigt har ansvaret for den, så vidt muligt får lejlighed til at afgive forklaring i retten i tilslutning til fremlæggelse af journaler [13].

Vidneudelukkelsen omfatter også lægens medhjælpere, jfr. lægelovens § 10 og udvalgets forslag til § 169 stk. 5. Udvalget har drøftet, hvilke personer der kan anses for medhjælpere for læger. Det afgørende til sikring af, at bestemmelsen om lægers vidneudelukkelse får den tilsigtede virkning, er, at de personer anses for omfattet af reglen, som har erfaret eller får noget betroet af en patient i deres egenskab af medhjælpere for en læge. Det er næppe muligt nøjagtigt at angive denne kreds af medhjælpere, specielt ikke ved stillingsbetegnelse; men typisk vil vel især sygeplejersker og lægesekretærer være medhjælpere for læger; det samme vil dog efter omstændighederne også være tilfældet med (hospitalsansatte) socialrådgivere samt klinik- og telefondamer m. fl., ligesom såvel jordemødre som apotekere kan være »medhjælpere« i denne henseende og dækkes af lægens vidneudelukkelse [14].

Uden for området for lægers vidneudelukkelse falder tilfælde, hvor læger afgiver er-

11. Se vedrørende sygehusjournaler m. v. *Hurwitz: Den danske Straff eretspleje,* 3. udg., s. 448 og afgørelserne i UfR 1946 s. 447, 1956 s. 128 og 1961 s. 398 HKK med note, jfr. 1960 s. 995.
12. Jfr. s. 88 ff.
13. Det vil ofte være således, at den læge, der har ført den pågældende journal, ikke længere er ansat på vedkommende sygehus, når oplysning skal gives, eller journaler fremlægges. Pligten til at give journaloplysninger, respektive udlevere journaler, påhviler den til enhver tid fungerende overlæge, evt. sygehusets administrative ledelse, og denne pligt har samme omfang som den pligt, der ville have påhvilet den journaltagende læge, jfr. herved *Backer og Skovgaard: Social-medicinske love,* 1. hæfte, s. 129 f.
14. Herudover kan de selvstændigt erfare eller få betroet noget, hvorom de bør være udelukket fra vidnepligt, jfr. nedenfor s. 35 f.

klæring (eller forklaring) til brug for det offentlige, f. eks. i forbindelse med mentalundersøgelser i straffesager, jfr. retsplejelovens § 800 b [15], sager angående ændring eller ophævelse af foranstaltninger i henhold til straffelovens § 70 eller om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse, særlig over for sindssyge og åndssvage, jfr. retsplejelovens kap. 43 a, lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold med senere ændringer og lov nr. 192 af 5. juni 1959 om forsorgen for åndssvage og andre særlig svagtbegavede, eller om kørsel i spirituspåvirket tilstand, jfr. færdselslovens § 16 stk. 4. Dette følger af, at den sædvanlige tavshedspligt ikke kan antages at bestå i disse tilfælde, hvor der ikke mellem den undersøgte person og lægen består det normale forhold mellem læge og patient, jfr. også begrænsningerne i lægelovens § 9 i slutningen [16].

Tandlæger og dyrlæger omfattes ikke af reglen om lægers udelukkelse fra vidnepligt, og der påhviler derfor efter gældende ret disse personer vidnepligt efter lovgivningens almindelige regler. Hvis udvalgets forslag til ny § 169 stk. 4, der til tavshedspligt knytter en mulighed for vidneudelukkelse, gennemføres, vil tandlæger og dyrlæger fremtidig kunne opnå udelukkelse fra vidnepligt efter denne bestemmelse [17].

15. Se hertil *Betænkning om de retspsykiatriske undersøgelser i straffesager* (nr. 149-1956), særlig s. 31-33; her drøftes tillige spørgsmålet om, hvorledes lægen skal forholde sig, hvis den undersøgte aflægger tilståelse over for ham. Mentalkommissionens medlemmer havde divergerende anskuelser herom.

16. Se i øvrigt om tavshedspligtens bortfald *Backer og Skovgaard,* a. st., s. 95 ff.

17. Jfr. om dette forslag nedenfor s. 31 ff. Om tandlægers tavshedspligt (efter straffelovens § 263 stk. 2) henvises til *K. H. Backer og A. Skovgaard: Social-medicinske love,* 2. hæfte (ved Kaj Storm) s. 60 ff.

Kapitel 3

ADVOKATER, HERUNDER FORSVARERE I STRAFFESAGER

I. Den historiske udvikling

Udkast til lov om straf feretsplejen, 1875, bestemte i § 130, at vidnesbyrd ikke må afkræves »Forsvarere angaaende de Meddelelser, der ere gjort dem i denne deres Egenskab«. Undtagelse fra reglen blev gjort i samme tilfælde som for præster. I motiverne s. 68-69 udtales, at reglen, der gælder såvel valgt som beskikket forsvarer, er en nødvendighed, hvis forsvarerens hverv i straffesagen ikke ganske skal lammes. Proceskommissionen anså det for betænkeligt at udstrække undtagelsen fra vidnepligt i straffesager til »Meddelelser, der i øvrigt betroes Sagførere under Raadførsel med dem som saadanne«, blandt andet under hensyn til, at en regel herom ikke gjaldt for læger; men det erkendtes, at spørgsmålet for forsvarerens vedkommende stillede sig »noget ejendommeligt«.

I udkastet til lov om den borgerlige retspleje, 1877, bestemtes i § 207, at vidnesbyrd ikke må afkræves »Sagførere angaaende det, som de ved Partens Fortrolighed have erfaret i en borgerlig Retstrætte eller Straffesag, der har været dem betroet til Udførelse, eller hvori deres Raadførsel har været brugt«.

Vidneudelukkelsen var efter begge udkast betinget af, at den var ønsket af den, der havde krav på hemmeligholdelse.

I udkastet til lov om straf feretsplejen, 1899, § 99 var reglen, for så vidt angår straffesager, affattet som den nugældende regel i retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 2.

Det samtidige forslag til lov om den borgerlige retspleje § 146 opretholdt det oprindelige udkasts formulering af bestemmelsen i nr. 2 om sagførere, bortset fra slutningsordet »brugt«, der var ændret til »søgt«.

Reglen i retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 2 fik sin nuværende affattelse under behandlingen på rigsdagen i samlingen 1902/03 [1], hvor ordene: »borgerlig Retstrætte eller Straffesag« i den forenede bestemmelse for straffesager og borgerlige sager ændredes til: »Sag«. Efter forslagets placering blandt ændringsforslag af redaktionel karakter kan der ikke ved den ny formulering have været tilsigtet nogen realitetsændring af bestemmelsen.

II. Den gældende regel og dens anvendelse i praksis.

Om fortolkningen af bestemmelsen i retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 2 henvises til *H. Munch-Peter sen: Den danske Retspleje 1* s. 207, *Hurwitz: Tvistemål,* 2. udg., s. 153, *Hurwitz: Den danske strafferetspleje,* 3. udg., s. 476 ff. og *Axel H. Pedersen: Indledning til advokatgerningen I,* 2. udg., s. 98 ff. Fra retspraksis fremhæves afgørelser i UfR 1924 s. 775 H, 1925 s. 898, 1934 s. 678 H, 1939 s. 660, 1940 s. 842 og 1958 ,s. 1036.

III. Fremmed ret

1. *Norge.*

Efter tvistemålslovens § 205 må retten ikke uden samtykke af den, som har krav på hemmeligholdelse, tage imod vidnesbyrd af advokater og forsvarere i straffesager, »om noget, som er betrodd dem i deres kald, undtagen naar de efter lov er pligtige til at aapenbare det«.

Reglen omfatter også underordnede og medhjælpere.

1. Rigsdagstidende 1902/03 tillæg B. sp. 2298 f.

Tilsvarende regler findes i straffeprosesslovens § 178, der således også omfatter advokater, der ikke er forsvarere i straffesager. Forbudet bortfalder i samme tilfælde som efter den danske retsplejelovs § 169 stk. 2 [2].

2. *Sverige.*

Efter rättegångsbalken 36 kap. 5 § må advokater ikke »höras angående något, som på grund av denne deres ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens formån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde eller försvarere må ej höras som vittne om vad för uppdragets fullgörande förtrotts honom, med mindre parten medgiver, att det må yppas.

Utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs vara annan än försvarare skyldig att avgiva utsaga i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år«.

Det antages, at reglen også omfatter, hvad parten i sagen har meddelt, inden vidnet påtog sig opdraget [3].

3. *Vesttyskland.*

I følge Strafprozessordnung § 53 er i straffesager den tiltaltes forsvarer berettiget til at nægte at afgive vidneforklaring om, hvad der i denne egenskab er betroet ham eller blevet ham bekendt. Samme ret tilkommer advokater, notarer, patent- og skatterådgivere samt revisorer.

Afgivelse af forklaring bør dog ikke nægtes, når de pågældende er løst fra deres tavshedspligt.

I borgerlige sager gælder Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5, der knytter adgang til at nægte afgivelse af vidneforklaring til en bestående tavshedspligt [4].

IV. Udvalgets bemærkninger

Der påhviler i almindelighed advokater tavshedspligt, jfr. retsplejelovens § 136 sammenholdt med straffelovens §§ 152 og 263 stk. 2. Tavshedspligten omfatter efter § 152, »hvad han i tjenestens eller hvervets medfør har erfaret som hemmelighed, eller hvad der ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet som sådan«, og efter § 263 stk. 2 røbelse af »privatlivet tilhørende hemmeligheder, der er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed« [5].

Det må anses for utvivlsomt, at vidneudelukkelse ikke bør anerkendes i videre omfang, end tavshedspligt består. Efter den gældende regel i retsplejelovens § 169 er det på den anden side klart, at vidneudelukkelse ikke består i alle tilfælde, hvor der påhviler en advokat tavshedspligt. Udvalget har i erkendelse af den nære sammenhæng, der består mellem tavshedspligt og vidneudelukkelse, overvejet, om overensstemmelse mellem området for tavshedspligt og for udelukkelse fra vidnepligt kan tilvejebringes, og har derved taget sit udgangspunkt i den tvivl og kritik, den gældende regel har givet anledning til:

a) Det fremgår ikke udtrykkeligt af den gældende bestemmelse, om den omfatter en advokats medhjælpere. Ældre retspraksis har antaget dette, jfr. afgørelsen i UfR 1884 s.

2. Der henvises i øvrigt til *Georg Lous: Sakføreres Taushetsplikt,* udgivet af Den Norske Sakførerforening (1960), særlig s. 61 ff.
3. Jfr. *N. Gärde m. fl.: Nya Rättegångsbalken* s. 499. Der henvises i øvrigt til processlagberedningens förslag til rättegångsbalk (1938) s. 392-93.
4. Se citat af denne regel ovenfor s. 11. Særlige regler om vidnefritagelse gælder i øvrigt efter § 177 i Reichsabgabenordnung für das Verfahren vor dem Finanzamt.
5. *Axel H. Pedersen: Indledning til advokatgerningen* I, 2. udg., s. 88 ff. indeholder en udførlig redegørelse for advokaters tavshedspligt. Det kritiseres, at lovgivningen ikke indeholder en særlig regel om advokaters tavshedspligt, men at denne alene beror på den almindelige regel i straffelovens § 263 stk. 2 og forudsætningsvis på vidneudelukkelsesreglen i retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 2.

652, og hertil har litteraturen i almindelighed sluttet sig [6].

b) Udtrykket ». . . sag, der har været dem betroet . . .« omfatter efter forarbejderne alene egentlige retssager (verserende og truende), og i overensstemmelse hermed har bestemmelsen i almindelighed været forstået [7]. Begrænsningen til retssager er blevet kritiseret; det er i forbindelse hermed gjort gældende, at det er muligt i overensstemmelse med straffelovens § 263 stk. 2 at fortolke reglen som også omfattende en advokats konsultationer i almindelighed [8].

c) Udtrykket: »angående det, som de ved partens fortrolighed har erfaret . . .«, er blevet kritiseret som for snævert; beskyttelsen bør også omfatte »hvad sagføreren selv ved sin befatning med sagen har opdaget« [9]; der er også på dette punkt henvist til straffelovens § 263 stk. 2.

d) Med hensyn til forsvareres vidnepligt i straffesager er det blevet anført, at både begrænsningen til, hvad der er »betroet« og til egentlig »forsvarer« kan føre til lidet ønskværdige resultater [10]. Der er her peget på de særlige problemer, der opstår, når en person, der er sigtet for en lovovertrædelse, søger råd hos en advokat, der ikke er valgt eller beskikket forsvarer, jfr. herved retsplejelovens §§ 730 stk. 3 og 734 stk. 1 samt UfR 1924 s. 775 H.

Efter udvalgets opfattelse kan der i vidt omfang ved afgrænsningen af området for advokaters vidneudelukkelse tilvejebringes overensstemmelse med reglen om tavshedspligt i straffelovens § 263 stk. 2.

Betroelseskriteriet forekommer lidet egnet til afgrænsning af området for vidneudelukkelse, såvel med hensyn til advokater som med hensyn til andre persongrupper, der er udelukket fra vidnepligt, jfr. herved også bemærkningerne ovenfor om præster og læger. Det afgørende bør være, om den pågældende har erhvervet sin viden i kraft af, at han er advokat, hvorimod måden, hvorpå han har erhvervet denne viden, om det er betroet ham — og måden, dette er sket på —, eller han har bragt det i erfaring ad anden vej, må være uden betydning for spørgsmålet om vidneudelukkelse.

Udvalget foreslår derfor, at vidneudelukkelsen for advokater skal omfatte »det, som er kommet til deres kundskab i denne egenskab«. Der tilvejebringes herved overensstemmelse med reglen om tavshedspligt i straffelovens § 263 stk. 2 og - som det fremgår af kapitlerne om præster og læger - med det område, der foreslås givet vidneudelukkelsen for disse persongrupper.

Spørgsmålet om, hvorvidt vidneudelukkelsen, som det: nu må antages at være tilfældet, bør være begrænset til egentlige retssager, eller om den bør omfatte advokaters virksomhed i almindelighed, har givet anledning til særlig indgående overvejelse.

Den almindelige rådgivende virksomhed, der udøves af advokater, er nutildags langt mere omfattende end førelsen af retssager. Den er af vidt forskellig karakter, spændende fra rent personlige spørgsmål (f. eks. i ægteskabelige og arveretlige forhold), over mere forretningsmæssige, men stadig personligt prægede anliggender til de egentlige forretningsmæssige forhold, hvor advokatens virksomhed frembyder lighed med den virksomhed, der udøves af f. eks. revisorer og vekselerere. Vigtige hensyn - også til sikring af det enkelte individs rettigheder over for det offentlige - taler for, at man uden frygt for, at det senere skal kunne blive røbet under en vidneforklaring, skal kunne betro sig til og søge råd hos sin advokat, ikke blot i rent personlige anliggender, men også i mere forretningsprægede sager. På den anden side er der ikke samme behov for beskyttelse med hensyn til enhver rådgivningsvirksomhed, li-

6. Jfr. *H. Munch-Petersen: Den danske Retspleje* I, s. 207, *Axel H. Pedersen:* a. st. s. 98, og *kommenteret retsplejelov* s. 227. Tvivlende *Hurwitz: Den danske strafferetspleje,* 2. udg. s. 699.
7. Jfr. *Hurwitz: Tvistemål,* 2. udg., s. 153, og *H. Munch-Petersen: Den danske Retspleje* I s. 207.
8. *Axel H. Pedersen:* a. st. s. 98 f. og de der anførte domme samt *J. Hartvig Jacobsen: Juristen* 1951 s. 126-27.
9. *Axel H. Pedersen* a. st. s. 99.
10. *Axel H. Pedersen* a. st. s. 99 ff.

gesom der undertiden ikke er tilstrækkelig grund til at indrømme udelukkelse fra vidnepligt. Medens man således uden større betænkelighed vil kunne udstrække den almindelige vidneudelukkelse til rådgivning i personlige spørgsmål, vil det være mere betænkeligt at lade samme regel finde anvendelse ved rådgivning i rene forretningsanliggender, selv om trang til vidneudelukkelse som nævnt også i disse sager bør kunne tilgodeses.

Udvalget har ikke inden for advokaters rådgivende virksomhed fundet det muligt at opstille en sondring, som kan danne grundlag for en lovbestemmelse, der udelukker advokater fra vidnepligt med hensyn til en del af denne virksomhed, medens vidnepligten fastholdes, for så vidt angår den øvrige rådgivende virksomhed.

Uanset de med en almindelig vidneudelukkelse på dette område forbundne betænkeligheder har udvalget derfor fundet det forsvarligt at lade reglen om advokaters vidneudelukkelse omfatte advokaters virksomhed i almindelighed, og den begrænsning, som lå i den hidtidige bestemmelse, er derfor udgået i udvalgets forslag til nyt stk. 2 i § 169.

Udvalget mener imidlertid ikke, at vidneudelukkelsen, f. s. v. angår advokaters virksomhed i almindelighed, bør være absolut [11]. Som anført ovenfor er behovet for og den anerkendelsesværdige interesse i vidneudelukkelse forskellig i forskellige arter af sager og evt. også i forskellige sager af samme art. Udelukkelsen i visse grupper af sager, særlig i sager af personlig karakter, hvor advokaters virksomhed som rådgivere kan have lighed med såvel præsters som lægers virksomhed, bør i almindelighed anerkendes i samme omfang som for disse, medens det i andre tilfælde vil kunne være rimeligt ved en afvejelse af de i betragtning kommende hensyn at nå til det resultat, at forklaring bør afgives. Således bør f. eks. vidneudelukkelse for advokater, der rådgiver i egentlige forretningsanliggender, kun anerkendes i samme omfang som den udelukkelse, der kan ventes anerkendt af domstolene, for så vidt angår revisorer og vekselerere, når de beskæftiger sig med disse sager, jfr. udvalgets forslag til § 169 stk. 4 [12].

Udvalget foreslår derfor i § 169 stk. 3 en regel om undtagelse fra advokaters vidneudelukkelse, affattet på samme måde som den regel, der nu gælder for læger, og som foreslås opretholdt, hvorefter det kan pålægges advokater at afgive vidneforklaring, »når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet findes at berettige til, at forklaring af kræves«. Denne regel giver mulighed for en smidig afvejelse af alle i betragtning kommende hensyn og for at tillægge de enkelte hensyn forskellig vægt i de forekommende tilfælde. Det bemærkes i den forbindelse, at reglen stort set synes at have virket tilfredsstillende inden for sit hidtidige område, lægelovens § 10, og at der ikke i noget af de heromhandlede tilfælde skønnes at være grund til mulighed for vidneudelukkelse i videre omfang for advokater end for læger.

Efter udvalgets forslag til § 169 stk. 3, 2. pkt. kan pålæg om at afgive vidneforklaring i borgerlige sager ikke udstrækkes til, hvad en advokat har erfaret i en retssag, som har været betroet ham til udførelse, eller hvori hans råd har været søgt. Denne bestemmelse svarer til den hidtidige regel i § 169 stk. 1 nr. 2, 2. led. Medens der i udvalget har været enighed om, at vidneudelukkelse også fremtidig bør indrømmes i disse tilfælde, har der gjort sig forskellige opfattelser gældende om nødvendigheden af en særlig regel herom ved siden af hovedreglen i stk. 2. Nogle medlemmer, der ikke finder, at en sådan absolut regel harmonerer med den udformning, som bestemmelsen ved forslaget i øv-

11. Undtagelsesbestemmelsen i den hidtidige § 169 stk. 2 gælder alene straffesager; men den kan efter omstændighederne medføre vidnepligt ikke blot for forsvarere, men også for en advokat, der ikke virker som forsvarer i den pågældende straffesag.

12. Nedenfor s. 31 ff.

rigt har fået, har ment at kunne gå ud fra, at domstolene uden en udtrykkelig regel herom vil nå til dette resultat ved en fortolkning af stk. 2 og af undtagelsesbestemmelsen i stk. 2, 1. pkt. Et medlem (højesteretssagfører Buhl) har imidlertid givet udtryk for, at det må anses for at være af væsentlig betydning, at reglen finder utvetydigt udtryk i loven. For dette synspunkt har udvalgets øvrige medlemmer under hensyn til den enighed, der består om resultatet, ment at måtte bøje sig.

I forslaget til § 169 stk. 2 er forsvarere udtrykkeligt nævnt sideordnet med advokater. Dette skyldes dels reglerne i retsplejelovens § 730 og militær retsplejelovs § 23, hvorefter andre end advokater kan benyttes som forsvarere i straffesager, dels at undtagelserne fra vidneudelukkelsen næppe bør være ens for forsvarere og advokater, der ikke i den foreliggende sag virker som forsvarere.

Udvalget har drøftet spørgsmålet, om — eventuelt i hvilket omfang - der bør gøres undtagelse fra forsvareres vidneudelukkelse, herunder særlig om den gældende undtagelsesregel i § 169 stk. 2 er hensigtsmæssig. Udvalget kan herom henvise til bemærkningerne ovenfor s. 13 i kapitlet om præster, hvorefter den hidtidige regel i § 169 stk. 2 foreslås ophævet, og vidneudelukkelsen herefter alene begrænses i det omfang, det følger af lovgivningens regler om anmeldelses-, afværgelses- eller oplysningspligt. At også forsvareres almindelige vidneudelukkelse må vige i disse tilfælde er efter udvalgets opfattelse utvivlsomt. Reglen om forsvarere omfatter såvel valgte som beskikkede forsvarere, ligesom den - i hvert fald analogt - bør finde anvendelse på advokater, der er søgt i forbindelse med en truende straffesag, selv om de ikke (endnu) er valgt eller beskikket som forsvarere [13].

Efter udvalgets forslag til § 169 stk. 5 omfatter reglerne om vidneudelukkelse advokaters medhjælpere såvel som medhjælpere for andre hovedpersoner, der er udelukket fra vidnepligt [14].

13. Den ovenfor s. 22 under d) nævnte situation bør derfor ikke fremtidig kunne opstå. Hvis den pågældende advokat derimod på anden måde end som »udset forsvarer« har erhvervet sin viden om sagen, kan det ikke antages, at reglen finder anvendelse, jfr. som eksempel herpå ØLK i UfR 1958 s. 1036.
14. Se herom s. 40.

Kapitel 4

TJENESTEMÆND M. V. [1]

I. Den historiske udvikling

Proceskommissionens udkast til lov om strafferetsplejen, 1875, bestemte i § 130 stk. 3:

»Den Embedsmænd og andre, som handle i offentlig Hverv, paahvilende Tavshedspligt er ordentligvis ikke til Hinder for, at Vidnesbyrd kan afkræves dem i Straffesager; dog kan det, naar vedkommende Minister finder, at ubetinget Tavshed om et Offentligt Anliggende kræves af Statens Interesse, af denne paalægges de nævnte Personer ikke at afgive Vidnesbyrd herom«.

I følge motiverne [2] er den grundsætning, som denne bestemmelse udtaler, almindeligt anerkendt; nogle fremmede love gør imidlertid undtagelsen til regel, således at der fordres bemyndigelse af vedkommende foresatte, for at embedsmanden kan vidne om embedshemmeligheder ; men dette kunne proceskommissionen ikke billige.

I henhold til proceskommissionens udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1877, § 207 stk. 1 nr. 4 måtte vidnesbyrd ikke afkræves »Embedsmænd og andre, der handle i offentlig Hverv, angaaende Embedshemmeligheder samt angaaende andre Anliggender, om hvilke det paaligger dem at iagttage en ubetinget og ubrødelig Tavshed«.

I motiverne [3] til denne bestemmelse udtales, at den her opstillede undtagelse i gældende ret

»vel ikke hviler paa nogen almindelig Lovbestemmelse, men dog alligevel nødvendigvis maa antages. At Embedshemmeligheder ikke maa aabenbares under Vidneførsel i borgerlige Sager, er uomtvisteligt og, saavidt vides, allevegne anerkjendt. Under denne Regel maa ogsaa indbefattes de Tilfælde, hvor særlige Lovbestemmelser paalægger ikke blot Diskretion, men en ubetinget og ubrødelig Tavshed angaaende visse Anliggender, der i øvrigt ikke behøve at være Staten vedkommende Hemmeligheder, da det gjerne kan være aldeles private Forhold, som i følge Vedkommendes offentlige Stilling skulde hemmeligholdes, f. eks. Telegrafbetjentenes Tavshedspligt . . .«

Kommissionen fandt derimod ikke tilstrækkelig grund til at udstrække denne undtagelse fra vidnepligten til læger, jordemødre og apotekere uanset den tavshedspligt, der påhviler dem med hensyn til, hvad der er betroet dem i denne egenskab.

Proceskommissionen af 1892 foreslog en enslydende bestemmelse for borgerlige sager og straffesager [4] :

»Ej heller maa Vidnesbyrd afkræves Embeds- og Bestillingsmænd eller andre, som handle i offentlig Hverv, angaaende, hvad der i følge dette er dem betroet eller kommet til deres Kundskab om et offentligt Anliggende og omfattes af deres Tavshedspligt, medmindre vedkommende overordnede Myndighed eller for Rigsdagsmænds Vedkommende det paagældende Tings Formand saavel som Regeringen samtykker i, at de afkræves«.

Ifølge motiverne til lov om den borgerlige retspleje § 146 stk. 2 [5] gik det tidligere civilprocessuelle lovforslag for vidt, når det

»udelukkede Vidnesbyrd af Embedsmænd og andre i offentligt Hverv handlende Personer, ikke blot

1. Betegnelsen »tjenestemænd« anvendes i dette kapitel, medmindre andet er sagt, om alle, der er omfattet af reglen i den gældende retsplejelovs § 169 stk. 3 og af det af udvalget stillede forslag til ny § 169 stk. 1.
2. Betænkningen s. 69 sp. 1.
3. Betænkningen s. 106 sp. 2.
4. Udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1899, § 146 stk. 2, udkast til lov om straf feretsplejen, 1899, § 99 stk. 2.
5. Betænkningen s. 161 sp. 1 og 2.

med Hensyn til offentlige Anliggender, men overhovedet med Hensyn til alle Anliggender, selv aldeles private, angaaende hvilke der er paalagt dem en Tavshedspligt. De Grunde, der afføde saadanne Hemmelighedspaalæg, ville nemlig i Reglen alene bestaa i visse Hensigtsmæssigheds- og Sømmelighedshensyn, men ikke være af saadan alvorlig og gennemgribende Art, at de ogsaa maa udelukke Aflæggelse af Vidneforklaring, der jo finder Sted i Retsplejens Interesse og under en Dommers Kontrol. At saaledes f. eks. en Telegrafist eller et Medlem af en Ligningskommission ikke skulle kunne føres som Vidne angaaende private Forhold, som de i deres respektive Stillinger maatte være kommet til Kundskab om, ville tage sig noget ejendommeligt ud, samtidig med at der kan forlanges Vidnesbyrd f. eks. af en Privatmand angaaende hvad som helst, der maatte være ham betroet under Tavsheds Løfte, saavel som en Læge angaaende hvilke som helst intime Forhold, han i sin Stillings Medfør maatte være kommet til Kundskab om. Garantien mod utilstrækkelig begrundet Vidneførsel angaaende Forhold som de ovennævnte ligger i Rettens Forpligtelse til at afvise alle Vidnespørgsmaal, der maa anses for irrelevante for den paagældende Sags Afgørelse«.

Motiverne til lov om strafferetsplejen § 99 stk. 2 [6] fremhæver, at der ved det nye forslag

»paa den ene Side ydes de offentlige Interesser en virkelig Beskyttelse, som ikke ydedes dem ved det tidligere Forslags Regel, eftersom det altid maa blive en Tilfældighed, om der har været tilstrækkelig forudgaaende Opfordring for vedkommende Minister til at give et udtrykkeligt Forbud. Paa den anden Side behøver der i den her givne Regel ikke at ligge nogen Hindring for, at det kommer frem, som uden Skade kan drages frem, idet nemlig den, der er interesseret deri, altid i Forvejen kan sørge for at indhente behørig Tilladelse …« [7].

Den nuværende affattelse fik bestemmelsen i rigsdagssamlingen 1903-04 [8].

Om ændringsforslagene - specielt ophævelsen af begrænsningen: »om et offentligt Anliggende« - udtaler landstingsudvalget [9],

»at det vel ikke kan være denne Lovs Mening at forandre den gældende Rets Regler om den Hemmeligholdelse, som Love eller andre Forskrifter maatte tilsikre Borgerne ogsaa med Hensyn til deres private Anliggender; det foreslaas at give Paragraffen en Affattelse, som intet præjudicerer i denne Henseende, idet det i det givne Tilfælde vil være Rettens Sag dels at fortolke vedkommende Bestemmelse og derefter afgøre, om dens Mening er at sikre den private ogsaa mod, at det, der skal hemmeligholdes, fremdrages ved Vidneførsel, dels, for saa vidt Talen er ikke om en Lov, men om en administrativ Forskrift at afgøre, om denne, som given i Henhold til en Lovbemyndigelse eller paa andet lignende Grundlag, er gyldig og bindende for Domstolene . . .«.

II. Den gældende regel og dens anvendelse i praksis.

Den gældende regel er nærmere behandlet i *H. Munch-Petersen: Den danske Retspleje, I* s. 210 ff., *Hurwitz: Den danske strafferetspleje, 3. udg.,* s. 477, *og Kommenteret retsplejelov* s. 228 ff.

Med hensyn til retspraksis henvises til det udførlige referat i kommenteret retsplejelov s. 228 ff. Herudover fremhæves afgørelser i UfR 1940 s. 372, 1941 s. 1151, 1944 s. 477 H, 1946 s. 750, 1950 s. 51 H, 1954 s. 129, 1954 s. 363 og 1956 s. 130 samt VLT 1948 s. 262. Det ses heraf, at nægtelse af vidneførsel hyppigt begrundes med, at den begærede vidneførsel må antages at være uden betydning for sagens afgørelse (irrelevant), hvorefter spørgsmålet om, hvorvidt en vidneudelukkelsesgrund foreligger, bortfalder. I andre tilfælde angår afgørelsen alene spørgsmålet om, hvorvidt tavshedspligt [10] i det foreliggende tilfælde består.

6. Betænkningen s. 383 sp. 1 og 2.
7. I rigsdagssamlingen 1901—02 blev der fremsat forslag i overensstemmelse med processkommissionens udkast. Forslagene var samlet i eet lovforslag ved den fornyede fremsættelse i rigsdagssamlingen 1902-03, med uændret affattelse af bestemmelsen om tjenstemænds vidneudelukkelse (forslaget 1902-03, § 268 stk. 2).
8. Landstingsudvalgets betænkning af 27. oktober 1903, Rigsdagstidende 1903-04 tillæg B. sp. 5 ff.
9. Rigsdagstidende 1903-04 tillæg B sp. 31-32.
10. Jfr. herved særlig lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 3 stk. 3, tilsvarende bestemmelse i kommunale tjenestemandsvedtægter og i statens aftaler om overenskomstansættelse, således Overenskomst mellem Finansministeriet og Danmarks Juristforbund vedr. juridiske kandidaters ansættelsesforhold i statens tjeneste af 21. maj 1962 § 12, samt talrige bestemmelser i særlovgivningen, jfr. (den nu forældede) opregning i kommenteret retsplejelov s. 229.

Det er efter praksis klart, at tavshedspligten kan omfatte ikke blot, hvad vedkommende har erfaret om offentlige anliggender, men også hvad han har erfaret om private anliggender [11].

Den undertiden [12] hævdede ret for tjenestemænd til i stedet for personligt at give møde i retten i reglen at nøjes med at fremsende skriftlige erklæringer, navnlig udskrifter af deres embedsprotokoller, ses ikke bekræftet i retspraksis [13]. Derimod kan af retspraksis måske udledes, at man — såvel for tjenestemænd som for andre - nøjes med erklæring, når en sådan bedre eller lige så godt som mundtlig forklaring kan oplyse om det forhold, hvorom sagen drejer sig, medens man i øvrigt kræver mundtlig forklaring.

III. Fremmed ret

1. *Norge:*

Straffeprosessloven bestemmer i § 180:

»Retten må ikke ta imot vidnesbyrd:

1. om hemmelige underhandlinger, raadslagninger eller beslutninger i saker, som har betydning for rikets sikkerhet eller rettigheder i forhold til en anden stat, medmindre Kongen gir tilladelse;
2. om spørsmaal, som vidnet ikke kan svare paa uten at krænke taushetsplikt, som efter lov eller anden gyldig bestemmelse paahviler vidnet som offentlig tjenestemand, medmindre vedkommende myndighet gir tilladelse.

Tilladelse maa ikke negtes, medmindre vidnesbyrdet ville kunne udsætte staten eller almene interesser for skade. Hvis ikke tilladelsen bestemmer noget andet, skal vidnesbyrdet bare meddeles retten og parterne i möte for lukkede dörer og under paalæg av taushetsplikt«.

I borgerlige sager gælder den ganske enslydende regel i tvistemålslovens § 204.

2. *Sverige:*

Rättegångsbalkens 36 kap. 5 § stk. 1 lyder således:

»Ämbets- eller tjänesteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöva annan allmän befattning må ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttage tystnad«.

Vidneudelukkelsen er betinget af, at der påhviler en af bestemmelsen omfattet person tavshedspligt om det pågældende forhold. Om og i hvilket omfang dette er tilfældet, fremgår normalt af de særlige bestemmelser, der regulerer hans arbejdsområde, men kan også følge af sagens natur. Inden for visse områder kan overordnet myndighed — ved beslutning i hvert enkelt tilfælde — løse tjenestemanden fra tavshedspligten. I så fald bortfalder vidneudelukkelsen.

Om dommere bestemmer 2 § i rättegångsbalkens 36 kap:

»Åberopas till vittne ledamot av rätten, pröve han på sin domared, om han vet något, som kan tjäna till upplysning i målet. Finner han det, må han høras som vittne«.

For så vidt angår ægteskabssager bestemmer giftermålsbalken i 14 kap. 3 §, at en mægler ikke må høres som vidne om, hvad han har erfaret ved mæglingen.

3. *Vesttyskland:*

I straffesager gælder Strafprozessordnung § 54, der bestemmer:

»...

(1) Für die Vernehmung von Richtern, Beamten und anderen Personen des öffentlichen Dienstes als Zeugen über Umstände, auf die sich ihre Plicht zur Amtsverschwiegenheit bezieht, und für die Genehmigung zur Aussage gelten die besonderen beamtenrechtlichen Vorschriften.

...«

Særlige regler gælder med hensyn til forbundspræsidenten og medlemmer af regeringen.

11. Jfr. bl.a. telegraf-, telefon- post- og skattelovgivningen og UfR 1935 s. 1147.
12. Jfr. således *N ellemann: Den ordinære civile Procesmåde* s. 550-51, *H. Munch-P eter sen: Den danske Retspleje* I s. 215 og *Hurwitz: Tvistemål,* 2. udg., s. 155.
13. Afgørelsen i UfR 1940 s. 372 strider ikke herimod.

Reglerne gælder også, når de pågældende ikke længere er i offentlig tjeneste, hvis der er tale om forhold, som har fundet sted eller er kommet til deres kundskab i deres tjenestetid.

I borgerlige sager gælder Zivilprozessordning § 383, stk. 1, nr. 5, der knytter adgang til at nægte afgivelse af vidneforklaring til en bestående tavshedspligt [14].

IV. Udvalgets bemærkninger

Udvalget har i overvejelserne af spørgsmålet om tjenestemænds vidnepligt inddraget spørgsmålet om offentlige myndigheders editionspligt. Allerede efter gældende ret er editionspligten i et vist omfang afgrænset på samme måde som vidnepligten, og det er udvalgets opfattelse, at der er så nær sammenhæng mellem disse to spørgsmål, at de om muligt bør løses under ét og undergives fælles regler. Der henvises i øvrigt om edition til bemærkningerne nedenfor s. 88 ff.

Den nuværende regel i § 169 stk. 3, hvorefter der altid til tjenestemænds vidneforklaring om forhold, der er omfattet af deres tavshedspligt, kræves samtykke af vedkommende overordnede myndighed, er formentlig videregående end nødvendigt. Alvorlige vanskeligheder i praksis er dog i almindelighed undgået, fordi reglen af såvel domstole som administration er blevet anvendt med hensyntagen til berettigede interesser.

Den af lovgivningen følgende tavshedspligt for tjenestemænd kan være begrundet dels i hensyn til det offentlige, dels i hensyn til vedkommende private borgere, der kommer i forbindelse med offentlige myndigheder. I det førstnævnte tilfælde er det naturligt i almindelighed at lade det offentlige være rådig over, om tavshedspligten skal opretholdes, medens i det sidstnævnte tilfælde rådigheden bør tilkomme vedkommende private borger.

Under hensyn hertil må det anses for rigtigt, således som proceskommissionerne gjorde det, og som det også er tilfældet efter norsk ret, ved udformning af reglerne om tjenestemænds vidneudelukkelse at bygge på en sondring mellem tilfælde, hvor tavshedspligt er pålagt af hensyn til private borgere, og tilfælde, hvor tavshedspligt er begrundet i hensyn til det offentlige. En sådan sondring vil vel undertiden kunne give anledning til tvivl, da der kan forekomme tilfælde, hvor det er tvivlsomt, om tavshedspligt er begrundet i hensyn til private borgere eller til det offentlige; men i almindelighed vil det uden vanskelighed kunne afgøres, hvilke hensyn der i første række ligger til grund for tavshedspligten.

Såfremt tavshedspligt skyldes hensyn til private borgere, er der ikke grund til at opstille andre og videregående regler om vidneudelukkelse for tjenestemænd end for læger, præster og advokater. Der er i disse tilfælde intet hensyn at tage til det offentlige (eller tjenestemanden selv), men alene til de private, af hensyn til hvem tavshedspligt er pålagt. Udvalget foreslår derfor den særlige regel om tjenestemænds vidneudelukkelse begrænset, således at den ikke omfatter forhold, i hvilke tavshedspligt er pålagt alene af hensyn til private borgere. Spørgsmålet om, hvorvidt der skal indrømmes tjenestemænd vidneudelukkelse i disse tilfælde, må herefter i hver enkelt sag afgøres af retten efter reglen i udvalgets forslag til § 169 stk. 4 [15], hvorefter retten kan bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, om hvilke vidnet i medfør af lovgivningen har tavshedspligt, og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning. Ved anvendelsen af denne regel kan domstolene tilpasse vidnepligten efter beskaffenheden af sagen og under hensyntagen til samtlige for spørgsmålet om vidnepligt relevante omstændigheder.

Såfremt tavshedspligt er pålagt af hensyn til det offentlige, finder udvalget det rigtigst at tage udgangspunkt i den nuværende regel, hvorefter der kræves samtykke fra ved-

14. Se herom ovenfor s. 11 note 2. Særlige regler gælder inden for specielle retsområder, således efter Reichsabgabenordnung für das Verfahren vor dem Finanzamt § 179.

15. Nedenfor s. 31 ff.

kommende overordnede myndighed [16] til forklaringens afgivelse; det er i disse tilfælde af væsentlig betydning, at den pågældende myndighed har sikkerhed for, at forklaring ikke afgives, uden at den har haft. lejlighed til at tage stilling dertil. Tilstrækkelig sikkerhed kan efter udvalgets mening ikke nås ved en regel om, at myndigheden i hvert enkelt tilfælde kan foreskrive tjenestemanden tavshed - også som vidne.

Selv om samtykke herefter kræves til afgivelse af forklaring, er det imidlertid ikke dermed givet, at vedkommende myndigheds afslag på at lade en tjenestemand afgive vidneforklaring bør være uanfægteligt. De offentlige interesser, der kan begrunde tavshedspligt, er af vidt forskellig styrke, og det er begrundelsen for udelukkelse fra vidnepligt hermed også. Undertiden kan der således være tale om en statsvirksomhed, der stort set svarer til en privat erhvervsvirksomhed; i så fald bør der med hensyn til de ansattes vidnepligt i princippet ikke gælde andre regler end for ansatte ved private virksomheder. I andre tilfælde er tavshedspligt pålagt af hensyn til afgørende samfundsøkonomiske interesser, statens sikkerhed eller dens forhold til fremmede magter. I så fald bør vidnepligt kun ganske undtagelsesvis, om nogensinde, pålægges og da eventuelt alene under iagttagelse af særlige forsigtighedsregler. I de tilfælde, der ligger mellem disse ydergrupper, bør afgørelsen af spørgsmålet om vidnepligt bero på en afvejelse af det offentliges interesse i hemmeligholdelse over for betydningen af den pågældende sag i sig selv og af forklaringens afgivelse for sagens oplysning.

Den hidtidige regel om samtykke af vedkommende overordnede myndighed til tjenestemænds vidneforklaring foreslås opretholdt inden for området af den nye regel om tjenestemænds vidnepligt, men således at der åbnes domstolene mulighed for at tilsidesætte en nægtelse af samtykke fra vedkommende myndighed til afgivelse af forklaring. Efter udvalgets forslag herom (nyt stk. 1 i retsplejelovens § 169) er det en betingelse for tilsidesættelse af nægtelse af samtykke, at forklaringens afgivelse er af afgørende betydning for sagens oplysning, og myndigheden skal, inden retten træffer sin afgørelse, over for retten redegøre for grundene til nægtelsen. Redegørelsen kan formentlig som oftest gives skriftligt og uden prisgivelse af de oplysninger, hvorom vidneførslens genstand drejer sig. Parterne har ikke krav på at blive bekendt med den afgivne redegørelse, jfr. udtrykket: »over for retten«. Rettens tilsidesættelse af administrationens afgørelse kan kæres efter retsplejelovens almindelige regler [17].

Selv om der efter udvalgets opfattelse kun i beskedent omfang vil blive anvendelse for den her foreslåede nye regel om tilsidesættelse af administrationens nægtelse af samtykke, tillægger udvalget reglen væsentlig betydning, fordi den - i overensstemmelse med en almindelig tendens i nyere lovgivning — undergiver administrationens afgørelser en af retssikkerhedshensyn ønskelig kontrol og samtidig understreger, at samtykke til afgivelse af forklaring kun bør nægtes i sager, hvor afgørende offentlige interesser i hemmeligholdelse gør sig gældende. Udvalget har overvejet, om den ændring, der ved den foreslåede regel sker i den hidtidige retstilstand, bør omfatte alle tilfælde, i hvilke den overordnede myndigheds samtykke kræves, eller om dennes afgørelse bør være endelig i tilfælde, hvor tavshedspligten er begrundet i hensyn til afgørende samfundsøkonomiske interesser, statens sikkerhed eller dens forhold til fremmede magter. En regel herom vil have en vis lighed med den tilsvarende norske regel om tjenestemænds vidnepligt, der er citeret ovenfor s. 27, og med de undtagelser, den svenske sekretesslag gør fra svensk rets almindelige offentlighedsprin-

16. Ved »vedkommende overordnede myndighed«, må i denne forbindelse forstås den myndighed, der er rådig over de offentlige interesser, der begrunder tavshedspligten.

17. Jfr. herved forslaget til § 184 (gældende retsplejelov § 190); retsplejelovens § 968 stk. 2 omfatter ikke disse tilfælde.

cip, jfr. nedenfor s. 91. Udvalget har imidlertid fundet den foreslåede regel om domstolskontrol med administrationens afgørelser på dette område så betydningsfuld og risikoen for domstolsafgørelser, der tilsidesætter rimelige hensyn til det offentliges interesser, så beskeden, at der ikke er tilstrækkelig grund til at gøre undtagelse fra reglen om domstolskontrol for disse særlige tilfælde.

Udvalget finder ikke grund til at foreslå, at tjenestemænd skal have adgang til at undslå sig for at afgive forklaring og i stedet afgive skriftlig erklæring til brug for sagen. Det må bero på rettens afgørelse i hvert enkelt tilfælde, om erklæring er tilstrækkelig, eller om mundtlig forklaring bør foretrækkes.

Efter forslaget omfatter bestemmelsen »tjenestemænd eller andre, der handler i offentligt eller dermed ligestillet hverv«. Med ordene »eller dermed ligestillet hverv« er det tilsigtet at åbne mulighed for en noget videre anvendelse af bestemmelsen end hidtil i tilfælde, hvor talen er om institutioner, der efter deres struktur og formål må ligestilles med offentlige institutioner, uden at de dog formelt har samme status. Udvalget skal pege på, at det vil kunne være naturligt at anse f. eks. mødrehjælpsinstitutionen [18] og Dansk Forsorgsselskab [19] for omfattet af bestemmelsen i dens nye affattelse, men finder det i øvrigt rigtigt at overlade til domstolene at foretage den nærmere afgrænsning [20].

18. Se i øvrigt om mødrehjælpsinstitutionen nedenfor s. 36 f.
19. Dansk Forsorgsselskabs undersøgere har i øvrigt tavshedspligt i henhold til anordning nr. 54 af 21. februar 1933 om tilsyn med betinget domfældte m. m. § 23 og vil derfor være omfattet af den i kap. 5 omtalte nye regel i retsplejelovens § 169 stk. 4.
20. Da bestemmelsen kun finder anvendelse, såfremt tavshedspligt er pålagt i det offentliges interesse, er den praktiske betydning af, at disse institutioner omfattes af bestemmelsen, dog begrænset.

Kapitel 5

NYE PERSONGRUPPER

I. Almindelige bemærkninger

Som nævnt i indledningen til dette afsnit er der rejst spørgsmål om udvidelse af kredsen af persongrupper, der er udelukket fra vidnepligt.

Hovedårsagen hertil er formentlig, at nye persongrupper er kommet til som rådgivere og bistand for befolkning og erhvervsliv i personlige, sociale og økonomiske anliggender. Disse grupper, f. eks. psykologer, socialrådgivere og revisorer, har dels suppleret bestående erhverv som f. eks. læger og advokater, der hidtil var ene om at beskæftige sig med de pågældende sagsområder, dels på enkelte områder fortrængt dem, ligesom helt nye områder er blevet taget op i nutidens samfund. Selv om ikke alle de nye grupper endnu har fået en ganske fast placering eller er trådt i så nært forhold til befolkning og erhvervsliv som de grupper, der traditionelt er udelukket fra vidnepligt, trænger spørgsmålet om indrømmelse af tavshedspligt og beskyttelse af denne pligt sig på. Når det må erkendes, at vægtige hensyn til diskretion og tryghed tilsiger anerkendelse af vidneudelukkelse inden for de hidtidige grupper, må tilsvarende hensyn gøre sig gældende over for andre professioner, hvis rådgivning bygger på et lignende personligt tillidsforhold.

Også for erhverv, der har bestået fra ældre tid, kan der rejses spørgsmål om vidneudelukkelse på samme måde som for de erhverv, der er omfattet af de hidtidige regler herom; det gælder ikke mindst erhverv, der i almindelighed yder bistand til eller supplerer de af de hidtidige regler omfattede erhverv, f. eks. jordemødre.

For så vidt angår nogle af de nye persongrupper, for hvis vedkommende der kan være tale om at anerkende udelukkelse fra vidnepligt, løses problemerne i det omfang, de vil kunne anses for omfattet af reglerne om tjenestemænd m. fl. (forslaget til § 169 stk. 1) eller i relation til reglerne om vidneudelukkelse er medhjælpere for personer, der i forvejen er udelukket fra vidnepligt, og derfor vil være omfattet af den foreslåede bestemmelse om medhjælpere i § 169 stk. 5; dette sidste gælder således i vidt omfang medicinalpersonale; men uden for disse tilfælde har de, der betror sig til disse personer, ingen sikkerhed for, at oplysningerne ikke fremtvinges ved senere vidneafhøring af de pågældende.

Som det fremgår af de foregående kapitler, har udvalget under sine overvejelser af spørgsmålet om vidneudelukkelse for de persongrupper, der er omfattet af de hidtidige regler herom, bygget på reglerne om tavshedspligt, da regler om udelukkelse fra vidnepligt som naturlig forudsætning må have en bestående tavshedspligt og derfor være udtryk for en udbygning og sikring af denne. Også ved overvejelserne om inddragelse af nye persongrupper under reglerne om vidneudelukkelse må man efter udvalgets opfattelse tage sit udgangspunkt i og bygge på reglerne om tavshedspligt. Den manglende tradition for vidneudelukkelse på dette område gør det imidlertid vanskeligt såvel at afgrænse den personkreds, som bør komme i betragtning som udelukket fra vidnepligt, som at afveje, i hvilket omfang vidneudelukkelse herefter bør anerkendes, når der tillige skal tages hensyn til den væsentlige retsplejemæssige interesse i fastholdelse af vidnepligt som almindelig regel både i straffesager og i borgerlige sager.

Man kunne tænke sig en løsning, hvorefter der blev foretaget en opregning af de

persongrupper, der burde komme i betragtning som udelukket fra vidnepligt, og for hver enkelt af disse grupper givet regler om udelukkelsens omfang; hvis en sådan løsning valgtes, ville reglerne imidlertid blive meget lidt overskuelige, og det ville i øvrigt være særdeles vanskeligt — for nogle gruppers vedkommende praktisk talt umuligt - at nå til noget sikkert skøn over, hvilket omfang udelukkelsen for den enkelte gruppe burde have. Hertil kommer, at behovet for vidneudelukkelse - og dermed udelukkelsens omfang - er forskelligt ikke blot fra gruppe til gruppe, men også fra sag til sag inden for den enkelte gruppe. Faste regler for hver enkelt gruppe ville derfor enten fastlåse og binde udelukkelsen på lidet heldig måde eller blive så udflydende, at deres almindelige værdi blev ganske væsentligt reduceret. Endelig ville regler om vidneudelukkelse for nærmere angivne grupper af personer fra udelukkelsen undtage alle andre persongrupper, selv om det må erkendes, at det ikke er muligt på forhånd at nå til noget sikkert resultat om, hvilke grupper der for tiden bør omfattes af reglerne om udelukkelse fra vidnepligt, ligesom den fremtidige udvikling og tilkomst af eventuelle helt nye persongrupper ikke vil kunne medtages under lovgivning nu, hvorfor reglerne inden længe pany vil kunne være utilstrækkelige.

Resultatet af udvalgets overvejelser er derfor blevet, at der ikke stilles forslag om vidneudelukkelse for nogen bestemt gruppe af personer (erhverv eller uddannelsesform) ud over de grupper, der hidtil har været udelukket fra vidnepligt, men at der foreslås gennemført en regel, der åbner domstolene mulighed for, for så vidt angår alle personer, der er undergivet tavshedspligt, i hvert enkelt foreliggende tilfælde at fritage dem for at afgive forklaring [1]. Reglen, der efter forslaget placeres som stk. 4 i ny § 169, foreslås affattet således:

»Retten kan bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, med hensyn til hvilke vidnet i medfør af lovgivningen har tavshedspligt, og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning«.

Efter bestemmelsen er det en forudsætning for vidneudelukkelse, at tavshedspligten påhviler vidnet »i medfør af lovgivningen«.

I disse tilfælde taler vægtige hensyn for, at oplysninger kan gives til de pågældende uden risiko for røbelse, og der vil derfor kunne være behov for udbygning og sikring af tavshedspligten med udelukkelse - i videre eller snævrere omfang — fra vidnepligt.

Hviler tavshedspligten ikke på dette grundlag, men alene på faglige normer, med hvis overtrædelse der ikke er forbundet strafansvar, er der næppe tilstrækkelig grund til at indrømme vidneudelukkelse.

Hovedbestemmelserne om tavshedspligt og om straf for brud på tavshedspligt er straffelovens §§ 152 og 263 stk. 2, der angår henholdsvis personer, »som virker i offentlig tjeneste eller hverv« med hensyn til, hvad de »i tjenestens eller hvervets medfør har erfaret som hemmelighed, eller hvad der ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet som sådan«, og personer, »som virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hverv, eller som i medfør af offentlig beskikkelse eller anerkendelse udøver eller har udøvet et erhverv, såvel som sådanne personers medhjælpere, når de røber privatlivet tilhørende hemmeligheder, der er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed . . .« [2]. Disse generelle regler suppleres for en række persongruppers vedkommende af forskellige specielle lovbestemmelser, der ofte henviser til bestemmelserne i straffelovens §§ 152 og 263 stk. 2. Eksempelvis kan nævnes lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 3 stk. 3, lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet § 40, lov nr. 90 af 31. marts 1954 om jordemodergerning § 8, lovbekendtgørelse nr. 227 af 24. august

1. Den foreslåede regel bygger på samme kriterium som reglen i tysk Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5, der er citeret ovenfor s. 11 note 2.

2. Se om bestemmelserne *Hurwitz: Den danske kriminalret, speciel del,* s. 64 ff.

1956 om mødrehjælpsinstitutioner § 7 og lov nr. 127 af 25. maj 1956 om sygeplejersker § 6. Specielle bestemmelser om tavshedspligt kan endvidere fremgå af bekendtgørelse, forretningsorden o. lign., godkendt af offentlig myndighed eller udfærdiget efter bemyndigelse af offentlig myndighed. Som eksempel kan nævnes anordning nr. 54 af 21. februar 1933 om tilsyn med betinget domfældte m. m. § 23 og bekendtgørelse nr. 116 af 6. april 1933 om statsautoriserede revisorers virksomhed, pligter og ansvar § 6.

Den foreslåede bestemmelse kommer - som andre bestemmelser om vidneudelukkelse - ikke til anvendelse, hvis den, af hensyn til hvem tavshedspligt er foreskrevet, har givet afkald på hemmeligholdelse.

Bestemmelsen er fakultativ. Blandt de hensyn, retten kan tage i betragtning ved afgørelsen af, om et vidne, der er undergivet tavshedspligt, også bør undtages fra vidnepligt, kan nævnes den mulighed, forslaget til § 171 giver retten for at bestemme dørlukning eller udstede referatforbud ved afgivelse af vidneforklaring i disse tilfælde.

Det er i øvrigt en forudsætning for bestemmelsens anvendelse, at hemmeligholdelse i den konkret foreliggende sag har væsentlig betydning. Domstolene må derfor i hvert enkelt tilfælde tage stilling hertil.

Om undtagelse skal indrømmes, må herefter bero på en afvejelse, ved hvilken det kriterium kan være vejledende, som bestemmelsen efter forslaget til § 169 stk. 3 om undtagelser fra vidneudelukkelsen for læger og advokater bygger på, d. v. s. forklaringens betydning for sagens udfald og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet.

De udviklede synspunkter vil blive uddybet nærmere nedenfor for nogle af de grupper af personer, på hvilke den nye regel praktisk kan finde anvendelse. Det skal blot på dette sted tilføjes, at den nye regel også vil kunne få væsentlig betydning for tjenestemænd m. v. i tilfælde, hvor de ikke vil være omfattet af reglen i § 169 stk. 1, fordi den dem påhvilende tavshedspligt ikke er begrundet i hensyn til det offentliges interesse, men i hensyn til private, jfr. ovenfor **s. 28.**

II. Særligt om enkelte persongrupper

A. *Statsautoriserede revisorer* [3].

Om statsautoriserede revisorer findes regler i næringsloven (lov nr. 138 af 28. april 1931) §§ 65—73 samt handelsministeriets bekendtgørelse nr. 116 af 6. april 1933 [4].

I henhold til § 6 i den nævnte bekendtgørelse er statsautoriserede revisorer forpligtede til at hemmeligholde, hvad de får at vide gennem deres virksomhed, og der påhviler dem i henhold til næringslovens § 72 stk. 2 strafansvar efter reglerne i straffelovens kapitel 16 [5].

I gældende ret findes ikke regler om vidneudelukkelse for revisorer, og revisorer er, uanset den dem meddelte beskikkelse, jfr. næringslovens § 65, ikke omfattet af reglen i retsplejelovens § 169 stk. 3. De har derfor vidnepligt efter samme regler som andre borgere.

Ved overvejelserne af spørgsmålet om revisorers vidnepligt må det i øvrigt haves for øje, at vidnepligten efter udvalgets forslag vil være afgørende også for editionspligten. Det er formentlig om denne pligt, interessen især samler sig for revisorer og deres klienter.

I *svensk* og *norsk* ret findes ikke regler om vidneudelukkelse for revisorer.

3. Revisorer, der ikke er statsautoriserede, omfattes ikke af bestemmelsen i straffelovens § 263 stk. 2 og er heller ikke i øvrigt undergivet tavshedspligt i medfør af forskrift af offentligretlig karakter. I overensstemmelse med sit grundsynspunkt, hvorefter vidneudelukkelse bør knyttes til en på offentligretligt grundlag eksisterende tavshedspligt, har udvalget derfor indskrænket sine overvejelser til at angå statsautoriserede revisorer.
4. Et udvalg under handelsministeriet arbejder for tiden med spørgsmålet om nye regler om statsautoriserede revisorer.
5. Reglen i næringslovens § 72 stk. 2 finder i henhold til lovens §§ 77, 80, 84 og 87 også anvendelse på translatører, dispachører, mæglere samt vejere og målere.

Efter *vesttysk* ret er revisorer [6] udelukkede fra vidnepligt i straffesager i samme omfang som advokater. I borgerlige sager kan de formentlig også anses for udelukkede efter den almindelige regel i Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5 [7].

Foreningen af statsautoriserede revisorer har under drøftelser med udvalget og i skrivelser til dette [8] anført, at retsplejeloven ikke har taget stilling til spørgsmålet om anerkendelse af vidneudelukkelse for statsautoriserede revisorer, fordi revision ved en udenforstående revisor var uden større betydning ved retsplejelovens tilblivelse. Udviklingen i erhvervslivet og i forholdet mellem erhvervslivet og samfundsmagten har imidlertid gjort de statsautoriserede revisorer til erhvervslivets tillidsmænd i et omfang, som ganske kan ligestilles med det tillidsforhold, som - i særdeleshed på andre områder, men også inden for den »økonomiske sektor« — består mellem en advokat og hans klient. Hertil kommer, at der i vidt omfang består et samvirke mellem advokater og revisorer, som gør det rimeligt og nødvendigt for bevarelse af revisorernes stilling og deres tillidsforhold til klienterne, at reglerne om vidneudelukkelse — i hvert fald inden for de områder, hvor dette samvirke finder sted — er identiske for advokater og revisorer; der er særlig henvist til, at advokater hyppigt søger revisorbistand, ikke blot i sager om erhvervsøkonomiske interesser, men også i familieretlige og arveretlige sager, hvor betydelige økonomiske interesser spiller ind; under samvirket med behandlingen af sådanne sager sker der betroelser m. v. til revisor i samme omfang som til advokaten. Også i sager, der primært behandles af revisorer, men i hvilke denne søger advokatbistand, er det lidet rimeligt, at revisor er vidnepligtig, hvorimod advokaten - som regel - er udelukket fra vidnepligt. De statsautoriserede revisorer er derfor af den opfattelse, at der for deres virksomhed bør gælde samme regler om vidneudelukkelse som for advokaters rådgivning uden for retssager.

Udvalget finder, at der også for revisorer er trang til udelukkelse fra vidnepligt i et vist omfang. Udgangspunktet for overvejelserne af, om vidneudelukkelse bør anerkendes, må stedse være, om det sagsforhold, hvorom den pågældende kommer til kundskab, er af en sådan karakter, at den pågældende klient har rimeligt krav på hemmeligholdelse også under en retssag, og det bør i så henseende — når den pågældende handler inden for sit naturlige virkefelt — være uden betydning, om han er advokat eller revisor.

I kapitlet om advokater er der nærmere redegjort for de sager af forskellig art, advokater beskæftiger sig med, og for den forskellige styrke, hensynet til diskretion og ubetinget tavshed har på de forskellige sagsområder; det fremgår også heraf, at trangen til opretholdelse af tavshed - og dermed til vidneudelukkelse — typisk er størst i sager af udpræget personlig karakter, medens den i sager vedrørende overvejende økonomiske interesser som regel er ringere, selv om væsentlige forskelle også gør sig gældende på dette område og vanskeliggør opstilling af almindelige retningslinier.

Revisorers arbejde falder i almindelighed inden for den erhvervsøkonomiske sektor, og som regel vil spørgsmålet om vidnetvang foreligge i tilfælde, hvor der er formodning om skattesvig eller lign., og revisor må antages at være i besiddelse af materiale til belysning heraf. I disse tilfælde mener udvalget ikke, at revisorer som almindelig regel bør udelukkes fra vidnepligt, og der kan derfor efter udvalgets opfattelse ikke blive tale om med hensyn til rådgivningsvirksomhed i almindelighed at sidestille revisorer og advokater.

Revisorer har imidlertid nutildags i vidt omfang som naturligt arbejdsområde også sager af privatretlig karakter, til dels i samvirke med advokater. Når der er tale herom, bør revisorer være udelukket fra vidnepligt i samme omfang, som advokater er det.

6. Strafprozessordnung § 53 stk. 1 nr. 3: »Wirtschaftsprüfer, vereidigte Buchprüfer (vereidigte Bücherrevisoren) und Steuerberater«.
7. Jfr. om denne regel ovenfor s. 11, note 2.
8. Aftrykt nedenfor s. 119 ff. som bilag 1 og 2.

Klienter bør kunne betro sig om disse forhold til deres revisor på samme måde som til deres advokat, og den i så henseende tilfældige omstændighed, at betroelse er sket til en revisor i stedet for eller foruden til en advokat bør ikke forringe klientens retstilstand.

Imellem de anførte ydertilfælde ligger tilfælde, hvor en sag ganske vist er af erhvervsøkonomisk art, men hvor oplysninger ønskes af revisor til brug for en borgerlig retssag eller en straffesag af underordnet betydning i forhold til vigtigheden af hemmeligholdelse. I disse tilfælde kan der også være trang til vidneudelukkelse, uden at det dog er muligt i en almindelig regel nærmere at udtrykke, hvilket omfang udelukkelsen bør have.

Udvalget finder det ikke rigtigt at foreslå en regel, der i almindelighed ligestiller statsautoriserede revisorer med advokater, for så vidt angår disses rådgivende virksomhed. Hertil er der også nutildags for store forskelligheder i de sagsområder, hvormed disse erhverv beskæftiger sig. Udvalget mener heller ikke at kunne stille forslag om en særlig regel om vidneudelukkelse for revisorer, omfattende bestemte sagsområder, da trangen til vidneudelukkelse er så forskellig for disse sagsområder og også inden for disse, at en sådan regel næppe vil være egnet til at angive det rimelige og naturlige omfang for vidneudelukkelsen.

Efter udvalgets forslag til § 169 stk. 4 kan retten med hensyn til revisorer — ligesom med hensyn til andre, der i medfør af lovgivningen har tavshedspligt - bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, der er omfattet af tavshedspligten. Herved vil der kunne tages behørigt hensyn til klienternes anerkendelsesværdige interesser ved udelukkelse af vidnepligt for revisorer i rimeligt omfang.

B. *Apotekere.*

Efter § 40 i lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet er enhver, der driver apotek eller sygehusapotek, samt apotekets personale »under ansvar efter borgerlig straffelovs § 263 stk. 2, jfr. § 275, forpligtet til at iagttage tavshed om, hvad de under udøvelsen af deres kald erfarer eller får formodning om angående privatlivet tilhørende hemmeligheder, medmindre de ifølge lovgivningen er forpligtet til at udtale sig, eller medmindre de handler i berettiget varetagelse af en almen interesse eller af eget eller andres tarv«.

I den til grund for loven liggende kommissionsbetænkning af 1952 er ikke rejst spørgsmål om vidneudelukkelsesregler for apotekere.

Efter *norsk* og *tysk* ret er apotekere udelukkede fra vidnepligt i samme omfang som læger [9].

Et vist behov for vidneudelukkelse for apotekere består navnlig for at undgå, at vidneudelukkelsen for læger gøres illusorisk ved afhøring af apotekere.

Udelukkelse følger i et vist omfang af, at apotekere med hensyn til spørgsmålet om vidneudelukkelse undertiden vil kunne anses for medhjælpere for læger og derfor efter lægelovens § 10 vil være udelukkede fra vidnepligt i samme omfang som disse, jfr. også udvalgets forslag til § 169 stk. 5. Den trang, der i øvrigt vil kunne være til vidneudelukkelse for apotekere, kan imødekommes ved anvendelse af den nye bestemmelse i forslaget til § 169 stk. 4.

C. *Jordemødre.*

Efter § 8 i lov nr. 90 af 31. marts 1953 om udøvelse af jordemodergerning er en jordemoder »under ansvar efter borgerlig straffelovs § 263, stk. 2, jfr. § 275, forpligtet til ikke at røbe privatlivet tilhørende hemmeligheder, der er kommet til hendes kundskab under udøvelsen af hendes virksomhed, medmindre hun er forpligtet til at udtale sig eller handler i berettiget varetagelse af åbenbar

9. Jfr. norsk straffeprosesslov § 178 og tvistemålslov § 205 samt tysk Strafprozessordnung § 53 stk. 1 nr. 5 og Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5.

almen interesse eller af eget eller andres tarv [10].

I den betænkning angående jordemodervæsenet, som ligger til grund for jordemoderloven, foresloges som § 9 optaget en bestemmelse om vidneudelukkelse for jordemødre, der var enslydende med bestemmelsen i lægelovens § 10. Det anførtes, at udvalget fandt det rettest, at der foretages en afgrænsning af jordemoderens vidnepligt på samme måde, som lægelovens § 10 begrænser lægens vidnepligt, idet de reale grunde - i hvert fald i et vist omfang — er de samme. Efter justitsministeriets henstilling udgik bestemmelsen imidlertid af det senere vedtagne lovforslag, fordi en bestemmelse som den anførte rettelig burde søges optaget i retsplejeloven.

Spørgsmålet om jordemødres vidnepligt har i retspraksis foreligget til afgørelse i en sag om isoleret bevisoptagelse, refereret i UfR 1927 s. 418, hvor en jordemoder blev tilpligtet som vidne at besvare en ung mands spørgsmål om, hvem der var hans moder, og hvor denne boede.

Efter *norsk, svensk* og *tysk* ret er jordemødre ligestillet med læger med hensyn til vidneudelukkelse [11].

I et vist omfang **vil** jordemødre kunne anses for omfattet af reglen om lægers medhjælpere i udkastet til § 169 stk. 5.

Også i andre tilfælde vil der imidlertid kunne være trang til vidneudelukkelse, eventuelt i samme udstrækning som for læger. Sådan udelukkelse vil af domstolene kunne indrømmes efter den nye bestemmelse i forslaget til § 169 stk. 4 [12].

D. *Mødrehjcelpsinstitutionernes personale.* Efter § 7 i loven om mødrehjælpsinstitutioner, lovbekendtgørelse nr. 227 af 24. august 1956, er personalet ved mødrehjælpsinstitutionerne »under ansvar efter borgerlig straffelov § 263, jfr. § 275, forpligtet til at iagttage tavshed om de privatlivet tilhørende forhold, som de under udøvelse af deres gerning måtte erfare eller få formodning om, medmindre de ifølge lovgivningen er forpligtet til at udtale sig, eller medmindre de handler i berettiget varetagelse af almen interesse eller af eget eller andres tarv. Det samme gælder medlemmer af og eventuelt personale knyttet til de i § 6 A omhandlede samråd og nævn« [13].

Mødrehjælpsloven indeholder derimod ingen bestemmelse om vidneudelukkelse for mødrehjælpens personale, og en sådan bestemmelse fandtes heller ikke i loven i dens oprindelige affattelse (nr. 119 af 15. marts 1939), der tillige med svangerskabsloven af 18. maj 1937 var en følge af Befolkningskommissionens arbejde (Betænkning nr. 3 af 25. januar 1938). Det kan formentlig heller ikke antages, at mødrehjælpens personale omfattes af den gældende regel i retsplejelovens § 169 stk. 3.

I bemærkningerne til forslaget til den første mødrehjælpslov, hvori bestemmelsen om tavshedspligt — bortset fra sidste pkt. — også

10. Distriktsjordemødre er i henhold til lov nr. 89 af 31. marts 1953 om distriktsjordemødre § 3 stk. 2 undergivet »lovgivningens almindelige bestemmelser om retligheder og pligter for statens tjenestemænd«, hvoraf må følge, at også reglerne om tjenestemænds tavshedspligt (lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd § 3 stk. 3) finder anvendelse på distriktsjordemødre.
11. Jfr. norsk straffeprosesslov § 179 og tvistemålslov § 205, svensk rättegångsbalk 36 kap. 5 § samt tysk Strafprozessordnung § 53 stk. 1 nr. 5 og Zivilprozessordnung § 383 stk. 1 nr. 5.
12. Den pligt, der efter lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling § 8 stk. 2 påhviler den læge eller jordemoder, der har bistået ved fødslen af et barn uden for ægteskab, til inden 14 dage at gøre anmeldelse om denne til mødrehjælpen, afskærer vidneudelukkelse i faderskabssager. Vidneudelukkelse for lægen eller jordemoderen kan formentlig heller ikke anerkendes med hensyn til deres kendskab til eller barnemoderens betroelser til dem om, hvem der er eller kan være barnets fader, medmindre barnemoderen i henhold til den nævnte lovs § 10 stk. 2 er blevet fritaget for sin oplysningspligt herom.
13. Samrådene og nævnet træffer bestemmelse om, hvorvidt betingelserne for svangerskabsafbrydelse foreligger.

var optaget, udtaltes, at bestemmelsen er foreslået under hensyn til den vitale betydning, det har for mødrehjælpsarbejdets gennemførelse, at kvinderne med fuld tillid kan henvende sig til mødrehjælpsinstitutionen. Anklagemyndigheden har respekteret dette synspunkt og fulgt den praksis at undgå at indhente oplysninger hos mødrehjælpsinstitutionerne om de personer, der har henvendt sig hos dem om råd og vejledning, medmindre de har meddelt samtykke til, at oplysninger indhentes, eller oplysningerne har måttet anses for at være af afgørende betydning for opklaringen af en alvorlig forbrydelse.

Repræsentanter for mødrehjælpen har over for udvalget fremført ønske om, at mødrehjælpens medarbejdere udelukkes fra vidnepligt i videst muligt omfang; de har til støtte herfor fremhævet betydningen af, at man frit kan betro sig til mødrehjælpens medarbejdere, hvad enten de er læger eller jurister og socialrådgivere, uden frygt for at betroelserne senere bliver prisgivet i en retssag. Meget omfattende betroelser til mødrehjælpen er — særlig i abortsager — både nødvendige og rimelige, og de vil ved senere anvendelse ofte kunne give et skævt billede af den person, de vedrører. Det er i øvrigt ikke rimeligt - og i praksis ikke ønskeligt på grund af det fælles journalsystem — at gøre sondring mellem oplysninger henholdsvis til de lægelige og til de sociale medarbejdere. Med hensyn til hidtidig praksis har institutionen oplyst, at der som regel ikke har været noget større problem i straffesager, idet såvel anklagemyndigheden som domstolene har vist forståelse for mødrehjælpens synspunkter; men i borgerlige sager, særlig ægteskabssager, er der i de seneste år fremkommet ønsker om oplysninger fra mødrehjælpen, som denne har vægret sig ved at imødekomme, blandt andet støttet på den antagelse, at mødrehjælpspersonale må anses for omfattet af reglen i retsplejelovens § 169 stk. 3. Spørgsmålet ses dog ikke at være afgjort ved domstolene.

Udvalget kan tiltræde, at det for mødrehjælpens virksomhed ofte kan være af lignende betydning som for læger og advokater, at en klients ønske om hemmeligholdelse respekteres. Den foreslåede regel i § 169 stk. 4 giver efter udvalgets opfattelse domstolene mulighed for at tage fornødent hensyn hertil i det omfang, vidneudelukkelse ikke kan antages at følge af den nye regel om tjenestemænd m.v. i § 169 stk. 1.

E. *Psykologer.*

Der findes ikke her i landet nogen lovgivning om psykologer; der påhviler derfor ikke psykologer som sådanne tavshedspligt i medfør af lov eller anden offentligretlig forskrift [14]. Offentligt ansatte psykologer er omfattet af reglen i gældende § 169 stk. 3; endvidere vil psykologer undertiden være omfattet af reglen i lægelovens § 10 om lægers medhjælpere. Bortset fra disse tilfælde har psykologer vidnepligt efter samme regler som andre borgere.

Spørgsmålet om psykologers vidnepligt har foreligget til afgørelse under en straffesag, i hvilken en mand var sigtet for homosexuelt forhold til sin mindreårige søn. Den skolepsykolog, som havde behandlet drengen, nægtede at afgive vidneforklaring, idet hun påberåbte sig analogien af retsplejelovens § 169 stk. 1 nr. 1 og 2 og af § 10 i lægeloven. Ved kriminalrettens af vestre landsret den 30. november 1956 stadfæstede kendelse (utrykt) blev det pålagt skolepsykologen at afgive vidneforklaring, hvad hun derefter gjorde [15].

Spørgsmålet om psykologers tavshedspligt og vidneudelukkelse blev i forbindelse med andre problemer vedrørende psykologer rejst over for Nordisk Råd i en skrivelse af 26. november 1957 fra Nordiske psykologers samarbejdskomité. Det anføres i henvendelsen, der går ind for gennemførelse af en lov-

14. Spørgsmålet om psykologers tavshedspligt er behandlet af *Karen Berntsen* i *Nordisk Psykologi* 1954 s. 1 ff. og 1956 s. 131 ff.
15. Sagen, der gav anledning til en ret omfattende presseomtale, er refereret i *Dansk Psykologforenings meddelelser* nr. 1 af 21. januar 1957, hvor også bestemmelsen i retsplejelovens § 169 stk. 3 gennemgås og dens betydning for psykologer, der arbejder i offentlige institutioner, fremhæves.

givning om udøvelse af psykologgerningen, blandt andet, at »psykologgerningen er af en sådan karakter, at det er rimeligt, at der pålægges psykologerne tavshedspligt og i en vis udstrækning tildeles dem tavshedsret. Hvad det første punkt, tavshedspligten, angår, har de nordiske psykologforeninger i deres ensartede regler angående faglig etik pålagt deres medlemmer tavshedspligt med hensyn til, hvad de erfaret om deres klienters private forhold [16]. Som sanktion over for brud på denne bestemmelse kan eksklusion af de faglige foreninger anvendes.

Mens sådan tavshedspligt naturligvis først og fremmest er en beskyttelse af psykologernes klienter, kan der omvendt være tilfælde, hvor det må forekomme rigtigt, at der tillægges psykologerne tavshedsret, således at de ikke uden videre kan afkræves oplysninger om deres klienter. Det forekommer i denne henseende rimeligt at ønske en ligestilling med læger, jurister og præster«.

Spørgsmålet om gennemførelse af en lovgivning om psykologgerningen er for tiden genstand for overvejelse i et af indenrigsministeriet nedsat udvalg.

Repræsentanter for Dansk psykologforening har over for udvalget særlig fremhævet betydningen af, at privatpraktiserende psykologer opnår en vis beskyttelse ved vidneudelukkelse; denne beskyttelse bør efter foreningens opfattelse have samme omfang som vidneudelukkelsen for læger, idet betroelser til praktiserende psykologer om private forhold er af mindst lige så stor betydning som betroelser til læger.

I det omfang, psykologer virker som medhjælpere for læger, er de omfattet af den almindelige regel om medhjælpere i lægelovens § 10 og udvalgets forslag til § 169 stk. 5. Offentligt ansatte psykologer er omfattet af reglen om tjenstemænd m. fl. (forslaget til § 169 stk. 1); men som følge af den begrænsning, reglen er undergået (ordene »i det offentliges interesse«), vil udelukkelsen blive uden væsentlig betydning. Disse psykologer er tillige undergivet strafansvar efter straffeloven og vil derfor være omfattet af udvalgets forslag til nyt stk. 4 i § 169. Privatpraktiserende psykologer vil derimod ikke være udelukket fra vidnepligt, da de ikke omfattes af den foreslåede regel i § 169 stk. 4, eftersom deres tavshedspligt ikke hviler på »lovgivningen«. Udvalget mener at måtte lade dette spørgsmål bero på, om psykologer inddrages under lovgivningens regler om tavshedspligt. Sker dette, vil § 169 stk. 4 uden videre finde anvendelse på psykologer.

16. Således § 8 i den danske psykologforenings love.

F. *Socialrådgivere.*

Der findes ikke her i landet nogen lovgivning om socialrådgivere. For disse gælder derfor om vidneudelukkelse, såvel efter gældende ret som efter udvalgets forslag, det samme, som er anført ovenfor om psykologer.

Dansk Socialrådgiverforening har i en henvendelse til udvalget af 4. januar 1960 anført, at de hensyn, der taler for, at læger, præster og advokater udelukkes fra at afgive vidneforklaring om oplysninger, der er betroet dem under udøvelsen af deres gerning, taler lige så stærkt for at udelukke socialrådgiverne fra at afgive forklaring om det, der er betroet dem i forbindelse med deres arbejde med personlig rådgivning. Socialrådgiverne modtager under udførelsen af deres arbejde med personlig rådgivning oplysninger af meget privat karakter, på samme måde som læger, præster og advokater. Klientens fortrolighed er en forudsætning for, at socialrådgiverens arbejde kan føre til et gunstigt resultat, og fortrolighed opnås kun, når klienten kan stole på, at socialrådgiveren bevarer tavshed om, hvad han således erfarer. Dette gælder uden hensyn til, om socialrådgiveren er ansat i offentlig tjeneste eller i privat virksomhed. Tavshedspligten kan imidlertid ikke blive effektiv, medmindre socialrådgiveren afskæres fra uden klientens samtykke at afgive vidneforklaring om det, der er betroet ham. Foreningen har endelig anført, at den ikke finder de gældende regler om vidneudelukkel-

se i retsplejelovens § 169 stk. 3 tilstrækkelige, for så vidt angår socialrådgivere i offentlig tjeneste, idet vidneudelukkelsen efter § 169 stk. 3 bortfalder, såfremt den overordnede myndighed giver tilladelse dertil; den overordnede myndighed har nemlig i mange tilfælde ikke tilstrækkelig indsigt i socialrådgiverarbejde til at kunne bedømme rækkevidden af en sådan tilladelse.

Repræsentanter for Dansk Socialrådgiverforening har over for udvalget ud over det i skrivelsen anførte særlig henvist til det uheldige i, at de privat ansatte socialrådgivere, hvoraf der bliver flere og flere i større industrivirksomheder, rederier m. m., overhovedet ikke er udelukkede fra vidnepligt efter gældende ret og heller ikke vil være det efter udvalgets udkast, som foreningen er gjort bekendt med, da der ikke i henhold til lovgivningen påhviler dem tavshedspligt.

Spørgsmålet om vidneudelukkelse for socialrådgivere, der ikke virker i offentlig tjeneste eller hverv, kan formentlig på samme måde som for psykologer først løses, når der er taget stilling til, om der skal anerkendes og foreskrives tavshedspligt for dem. Sker dette, vil de være omfattet af den foreslåede regel i § 169 stk. 4.

Kapitel 6

MEDHJÆLPERES VIDNEUDELUKKELSE

De gældende regler om vidneudelukkelse indeholder, bortset fra lægelovens § 10, ikke nogen udtrykkelig bestemmelse om, at de tillige finder anvendelse på dem, der må anses som medhjælpere for de »hovedpersoner«, der er udelukket fra vidnepligt; for at undgå at spørgsmålet herom skal kunne give anledning til tvivl [1], foreslår udvalget nu som stk. 5 i den nye § 169 en regel, hvorefter stk. 1–4 også gælder for de der nævnte personers medhjælpere. Reglen er udtryk for det -- som det synes selvfølgelige - synspunkt, at vidneudelukkelse for en hovedperson først giver den tryghed, der tilsigtes opnået, når der består sikkerhed for, at heller ikke den pågældendes medhjælpere kan tvinges til at afgive forklaring.

Det må overlades til domstolene at afgøre, hvilket omfang der med hensyn til reglerne om vidneudelukkelse skal gives begrebet medhjælpere.

Der henvises i øvrigt vedrørende spørgsmålet om medhjælpere til bemærkningerne herom i de foregående kapitler, særlig om medicinalpersonale s. 18.

1. Jfr. ovenfor s. 21 om advokaters medhjælpere.

2. AFSNIT

Vidnefritagelse

Udtrykket vidnefritagelse anvendes traditionelt dels om tilfælde, hvor et vidne af hensyn til sig selv eller sine nærmeste har ret til at blive fritaget for at afgive forklaring, dels om den undtagelse fra den almindelige vidnepligt, som anerkendes for redaktører og redaktionssekretærer ved her i riget trykte periodiske skrifter. Et vidnes ret til fritagelse er — i modsætning til vidneudelukkelse — uafhængig af, om andre ønsker forklaringen afgivet eller nægtet.

Gældende rets bestemmelser om vidnefritagelse findes i retsplejelovens § 170 [1].

Kapitel 1 handler om bestemmelserne i § 170 stk. 1 og 2, herunder særlig nærpårørendes vidnepligt. Kapitel 2 handler om pressens vidnepligt. Kapitel 3 handler om bestemmelsen i den gældende retsplejelovs § 170 stk. 3.

1. Vidnefritagelse kan dog også følge af de almindelige regler om kongehusets og diplomaters retsstilling i stats- og folkeretten. En særlig vidnefritagelse gælder endvidere efter lov nr. 171 af 31. marts 1953 om valg til folketinget § 80 og lovbekendtgørelse nr. 9 af 17. januar 1962 om kommunale valg § 53, hvorefter ingen vælger, der har afgivet stemme, er pligtig for retten i nogen sag at opgive, hvorledes han har stemt.

Kapitel 1

BESTEMMELSERNE I RETSPLEJELOVENS § 170, STK. 1 OG 2, HERUNDER SÆRLIG NÆRPÅRØRENDES VIDNEPLIGT

I. Den historiske udvikling

Kommissionsudkastet af 1875 til lov om strafferetsplejen § 131 nr. 1 og 2 lød således:

»Vidnesbyrd kan nægtes:

1) Naar Vidnet maa antages ikke at kunne besvare et Spørgsmaal uden at udsige noget, som umiddelbart udsætter det selv eller en Person, til hvem det staar i et af de under Nr. 2 nævnte Forhold, for Straf eller Beskjæmmelse eller velfærdstruende Formuetab,

2) af den sigtedes Ægtefælle, Forældre eller Børn« [1].

Udkastet til lov om den borgerlige retspleje af 1877 § 208 nr. 1 og 2 lød således:

»Vidnet kan nægte at svare:

1) Naar det maa antages ikke at kunne besvare vedkommende Spørgsmaal uden at udsige Noget, som umiddelbart udsætter det selv, dets Ægtefælle, Forældre eller Børn for Beskjæmmelse eller for Straf.

2) Naar det maa antages ikke at kunne besvare vedkommende Spørgsmaal uden at udsige Noget, som udsætter det selv, dets Ægtefælle eller Børn for Formuetab, der ikke kan anses for ganske uvæsentligt, eller for anden dermed i Klasse staaende Skade; dog kan Vidnesbyrd ikke nægtes angaaende Retshandler, ved hvilke Vidnet har ladet sig bruge som Vitterlighedsvidne, eller hvor det som Hjemmelsmand, Borgen eller Fuldmægtig af Hensyn til Parten naturligere maa anses for pligtig til at give Oplysning om Forholdet [2]«.

Den anden proceskommissions udkast af 1899 til lov om straf feretsplejen hjemlede i § 100 vidnefritagelse, »naar Besvarelsen af et Spørgsmaal maa forudsættes at ville udsætte Vidnet selv for Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd.« I motiverne til udkastet [3] anføres synspunkterne for og imod vidnefritagelse for nærpårørende i straffesager:

»Det er fra flere Sider med Styrke hævdet, at det haarde og frastødende, der i og for sig altid ligger i at forlange Vidnesbyrd af nogen af disse Personer i kriminelle Sager, kommer til at træde særlig grelt og potenseret frem, naar Vidnesbyrdet skal afgives mundtlig i offentlig Retsmøde, og at den Samvittighedskollision og Fristelse til falsk Vidnesbyrd eller Mened, hvori disse Personer let vilde bringes, naar de skulde vidne mod deres nærmeste, bliver saa meget desto misligere, jo mere Betydningen af egen Tilstaaelse som Oplysningsmiddel træder tilbage.

Naar man alligevel har ment at maatte fastholde de nævnte Personers Vidnepligt, er det ud fra den Betragtning, at det under det ny System netop bliver af særlig Vigtighed ikke at begrænse Adgangen til Vidnebevis samtidig med, at man ved Opgivelsen af det inkvisitoriske Forhør stiller Retshaandhævelsen under vanskeligere Vilkaar end hidtil, at man ved at paalægge disse Personer Vidnepligt ikke indfører noget nyt, men blot holder sig til den bestaaende Ret, at den bestaaende Ret paa dette Omraade hidtil ikke har været Genstand for særlige Angreb eller Beklagelser, samt at det selvfølgelig er Meningen, at Adgangen til at kræve nærstaaendes Vidnesbyrd kun bør benyttes i Nødstilfælde og med Varsomhed, hvorhos man endelig mener i væsentlig Grad at have forringet Betyd-

1. Motiverne findes i betænkningen s. 69 f.
2. Motiverne findes i betænkningen s. 106 f.
3. Side 382-83.

ningen af de mod de nærståendes Vidnepligt anførte Betragtninger ved i § 112 udtrykkelig at give Retten Beføjelse til efter Omstændighederne at undlade at tage saadanne i Ed«.

Der tages endvidere i motiverne [4] afstand fra en generel vidnefritagelse i tilfælde, hvor vidnet udsætter sig (eller sine nærpårørende) for straf, idet det udtales:

»Ved Ordene »Tab af Velfærd« . . . har man villet udtrykke, at Tabet, for at tjene som Undskyldningsgrund, maa være af alvorlig og indgribende Betydning for den Paagældende. At Vedkommende udsætter sig for Straf er kun Undskyldningsgrund, forsaavidt Straffen kan betegnes som velfærdstruende for ham«.

Den gældende regel i retsplejelovens § 170 stk. 2, 1. pkt. svarer til proceskommissionens udkast. Stk. 2, 2. pkt. er indsat ved retsplejelovsændringen i 1932 [5].

Den anden proceskommissions udkast af 1899 til lov om den borgerlige retspleje § 147 stk. 1 og 2 hjemlede vidnefritagelse, »naar Besvarelsen af et Spørgsmaal maa forudsættes at ville udsætte Vidnet selv, dets Ægtefælle, Forældre eller Børn for Tab af borgerlig Agtelse eller Velfærd« samt med hensyn til »Meddelelser, som Vidnets Ægtefælle under Ægteskabet har gjort Vidnet.«

I motiverne [6] til denne bestemmelse tages der afstand fra den første proceskommissions udkast, der fandtes for vidtgående og for vagt og derfor procesfremkaldende. Det hedder videre i motiverne:

»For at Retsplejen skal kunne røgte sin betydningsfulde Opgave paa tilfredsstillende Maade, er det af største Vigtighed, at der ikke gives Vidnerne Adgang til under alle Slags mere eller mindre intetsigende Paaskud at vægre sig ved at komme frem med Sandheden. Kun virkelige alvorlige Vægringsgrunde bør i saa Henseende komme i Betragtning . . .«

Det på rigsdagen fremsatte forslag var overensstemmende med proceskommissionens udkast. Efter forslag af landstingsudvalget indføjedes imidlertid i 1. led efter »Velfærd« : »eller dog for et væsentligt Formuetab eller anden hermed i Klasse staaende Skade« og i 2. led efter »Vidnet« : »for saa vidt Vidnet selv eller dets Ægtefælle herved kan skades« [7].

Udvalget motiverede udvidelsen af vidnefritagelsen i 1. led således:

»Det synes Udvalget at være for meget forlangt, at en Privatmand i en rent civil Sag, hvor altsaa ingen højere offentligretlig Interesse er til Stede, skal være nødsaget til at bringe en anden Privatmand i en ham uvedkommende Sag det Offer at aflægge et Vidnesbyrd, som kan skade hans egne Interesser i væsentlig Grad, ja endog maaske paadrage ham selv Skade af en meget større Værdi end det, hele Sagen drejer sig om. Muligvis gaar den gældende Ret noget for vidt, for saa vidt som det antages, at enhver direkte Interesse, selv om den er i og for sig ubetydelig, giver Ret til at nægte at vidne, og det er derfor foreslaaet, at Vidnet kun kan vægre sig, naar Vidnesbyrdet kunde paadrage det et væsentligt Formuetab eller anden dermed i Klasse staaende Skade, ved hvilket sidste der navnlig er tænkt paa Fabrikations- eller andre Forretningshemmeligheder, hvis Aabenbarelse kan skade Vidnet meget alvorligt, om det end ikke i Øjeblikket er muligt at anslaa Skaden derved til et bestemt Beløb. Derimod synes Lovforslaget at gaa Vidnet for nær, naar kun Tab af Velfærd skal give Ret til at nægte sit Vidnesbyrd; Tab af flere Tusinde Kroner behøver for en velstaaende Mand ikke at være Tab af Velfærd, uagtet det nok derfor kan være meget føleligt for ham, men at han i en anden privats Interesse skulde udsætte sig herfor og maaske endog i en Sag, der kun drejer sig om et ringe Beløb, synes ikke at være billigt. Vidnet maa naturligvis nærmere oplyse, at dets Vægring er begrundet, og det kan jævnlig være vanskeligt nok for Vidnet, men det ses ikke, at dette bliver anderledes, enten Reglen formuleres paa den ene eller den anden Maade, eller anderledes end den er nu. Og hvad Rettens Bedømmelse af Forholdet angaar, da er det vistnok ikke mindre vanskeligt at bedømme, om noget kan kaldes »Tab af Velfærd«, end om det kan kaldes »væsentlig Formuetab«; det sidste vil efter Udvalgets Skøn i Reglen være lettere. Thi for at afgøre, om noget er Tab af Velfærd, er det nødvendigt at have en anderledes omfattende Oversigt over en Mands hele økonomiske Stilling end for at afgøre, om noget er væsentligt Formuetab«.

Tilføjelsen til 2. led motiveredes således:

»Flertallet anser den i Lovforslaget opstillede Regel for at være af tvivlsom Berettigelse. Den er,

4. Side 391.
5. Lov nr. 209 af 23. juli 1932.
6. Side 158 f.
7. Rigsdagstidende 1902/03 tillæg B sp. 2169 f. (ændringsforslag 100 og 102). Motiverne findes sp. 2115 f f.

som bekendt, optaget efter engelsk Ret, men det vides ikke, at der her i Landet nogen Sinde har været følt Trang til eller været ytret Ønske om en saadan Fritagelse for Vidnepligt, og en fuldstændig Betryggelse for, at Meddelelser mellem Ægtefolk ikke fremdrages for Offentligheden, yder Bestemmelsen ikke, thi hertil maatte fordres, at ikke blot Vidnet kunde nægte at give Meddelelsen, men at ogsaa den anden Ægtefælle kunde modsætte sig Vidneforklaringens Afgivelse, hvis Vidnet, fordi Ægtefællerne ere blevne uens eller af andre Grunde, maatte være villig til at afgive Forklaringen, skønt den anden Ægtefælle ikke ønsker det. Skal imidlertid denne Regel opstilles, forekommer det Flertallet, at den bør indskrænkes noget, da der godt kan forekomme Tilfælde, hvor det vilde være ganske urimeligt at udelukke Forklaringer om, hvad den ene Ægtefælle under Ægteskabet har meddelt den anden. Derfor har Flertallet foreslaaet, at Forklaring om de nævnte Meddelelser kun kan, nægtes, naar det med nogen Rimelighed kan antages, at saadant vilde kunne skade Ægtefællerne selv. Er dette ikke Tilfældet, ses der ingen Grund til, at Forklaring skulde kunne nægtes.

Mindretallet finder det rettest paa dette Punkt at blive staaende ved Kommissionsforslaget, idet Mindretallet mener, at Vidnet ikke bør kunne tvinges til i private Sager at udtale sig om Meddelelser, som det har faaet af sin Ægtefælle under Ægteskabet; men at Vidnet selv bør være Dommer over, om Vidnesbyrdet bør afgives eller ej«.

Bestemmelsen i § 170 stk. 1 fik herved den affattelse, den stadig har, bortset fra at ordene »under a-gteskabet« udgik ved retsplejelovsændringen i 1932 [8].

En særlig regel om vidnepligt i faderskabssager findes i retsplejelovens § 456 i.

II. De gældende regler og deres anvendelse i praksis, herunder spørgsmålet om sigtedes og tiltaltes ret til at nægte at udtale sig

Om fortolkningen af de gældende regler henvises til *H. Munch-Peter sen* I s. 222 ff., *Hurwitz: Tvistemål,* 2. udg., s. 153 f. og *Hurwitz: Strafferetspleje,* 3. udg., s. 479 f.

Den foreliggende retspraksis vedrører først og fremmest ægteskabssager m. v., medens der herudover kun findes få afgørelser. Grunden hertil er formentlig, at forklaring dels hyppigt afgives uden protest, når der fremsættes begæring derom, dels at krav om afgivelse af forklaring frafaldes i vægringstilfælde. Der henvises om praksis til de i *kommenteret retsplejelov* s. 232 f nævnte afgørelser samt til UfR 1940 s. 30 H, VLT 1946 s. 259 og 1947 s. 148 samt UfR 1949 s. 1057 **[9].**

Ved fortolkning af reglen i § 170 stk. 2 må i øvrigt erindres, at en person, der er sigtet eller tiltalt, i det hele er fritaget **for** vidnepligt, jfr. reglerne i retsplejelovens § 765 stk. 2, jfr. § 766 stk. 2 og § 868 om sigtedes og tiltaltes ret til at nægte at udtale sig.

Spørgsmålet om, hvorvidt reglerne om sigtede eller reglen i rpl. § 170 stk. 2 skal anvendes, har givet anledning til betydelig tvivl i praksis [10]. Med hensyn til de tilfælde, hvor spørgsmålets løsning ikke følger af, at den pågældende er betegnet som sigtet, eller af karakteren af de over for ham anvendte retsmidler, må det formentlig som almindelig regel antages, at en person, der afhøres indenretligt, har en sigtets retsstilling, når han af anklagemyndigheden mistænkes for et strafbart forhold. Uden for disse tilfælde må spørgsmålet om vidnefritagelse formentlig afgøres efter retsplejelovens § 170 stk. 2, når der er mulighed for, at strafansvar kan blive indiceret for den pågældende gennem hans forklaring. Særlig tvivlsomt er spørgsmålet, under hvilke omstændigheder en sigtet kan afhøres som vidne i sager mod andre sigtede. En sigtet bør næppe afhøres som vidne mod personer, der er sigtet i samme sag som han selv eller i forhold, der

8. Lov nr. 209 af 23. juli 1932.

9. Ved vurderingen af retspraksis må hensyn i et vist omfang tages til afgørelser om edition, særlig efter rpl. § 299, da omfanget af editionspligten har nær sammenhæng med vidnepligtens omfang, jfr. nedenfor s. 88 ff.

10. Om afgrænsningen af begrebet »sigtet« henvises navnlig til *Hurwitz: Strafferetspleje,* 3. udg., s. 177 ff., *Hurwitz: Kriminalret, speciel del,* s. 93 f., og *Harne* i *UfR* 1944 B s. 45 ff.

11. Jfr. herved *Hurwitz: Kriminalret, speciel del,* s. 93.

har forbindelse med det ham påsigtede forhold [12] [13].

Spørgsmålet om, hvorvidt en person, hvis sag er afsluttet med dom eller tiltalefrafald, kan nægte at afgive vidneforklaring i en straffesag mod andre sigtede (medsigtede), har ligeledes givet anledning til tvivl. En omfattende drøftelse har fundet sted i tilknytning til den i UfR 1940 s. 1059 refererede sag, der angik en person, der var dømt for tyveri, og som umiddelbart efter dommen blev søgt afhørt som vidne om sine medskyldige. Underretten fritog ham for at afgive forklaring, da den mulighed ikke kunne afvises, at domfældte i forbindelse med medskyldige kunne have begået flere tyverier end det, hvorfor han var dømt, og den afkrævede vidneforklaring således ville kunne medføre, at der blev rejst ny sigtelse mod ham. Landsrettens flertal fandt ingen hjemmel hertil, da sagen var sluttet for domfældtes vedkommende, og vidneafhøring kun begæredes til oplysning om medskyldige. Højesterets flertal (4 dommere) stadfæstede underrettens afgørelse, idet »det under de foreliggende i underrettens kendelse angivne omstændigheder må anses at følge af de for en sigtet gældende bestemmelser, at domfældte ej heller, efter at det forhold var påkendt, hvori han senere tilstod sig skyldig, kan anses pligtig at besvare spørgsmål til oplysning om hans medskyldige«. 3 dommere ville dog pålægge den pågældende at afgive forklaring, »idet der intet foreligger om, at den forlangte vidneforklaring til oplysning om medskyldige vil udsætte vidnet for skade af den i retsplejelovens § 170, stk. 2, ommeldte art«.

I det omfang, hvori der kan bortses fra, at forklaringen vil medføre ny sigtelse imod den pågældende, må afgørelsen af, om domfældte er pligtig at udtale sig som vidne, formentlig bero på bestemmelsen i retsplejelovens § 170 stk. 2. Denne bestemmelse omfatter efter sin ordlyd også en person, der er dømt som medskyldig i det forhold, der er til undersøgelse [14].

12. Jfr. *Hurwitz: Strafferetspleje,* 3. udg., s. 179.
13. Fra retspraksis fremhæves afgørelserne i UfR 1934 s. 625 0 og 1938 s. 436 H samt VLT 1947 s. 357.

III. Fremmed ret

A. *Norge.*

I borgerlige sager gælder reglerne i tvistemålsloven, der lyder således:

»§ 207. En parts ektefelle, slektninger i rett op- eller nedstigende linje og søskende kan nekte å avgi vidnesbyrd om det som er meddelt dem av parten. Det samme gjelder en parts forlovede, fosterforeldre og fosterbarn, når retten så beslutter.

Det som er bestemt om ektefeller, gjelder også fraskilte. Like med slektskap i rett op- eller nedstigende linje regnes forholdet mellem adoptivforeldre og adoptivbarn og disses livsarvinger.

§ 208. Ethvert vidne kan negte at svare på et spørgsmål, når det kan forudsættes, at svaret vil udsætte vidnet eller dets ektefelle eller slektninger i rett op- eller nedstigende linje, søskende eller nogen, som er likeså nær i svogerskap, for straf eller tap av den borgerlige agtelse.

Retten kan frita vidnet for at svare på spørgsmål, som på sådan måde berører dets forlovede, fosterforeldre eller fosterbarn.

Forskrifterne i § 207 annet led får tilsvarende anvendelse.

§ 209. Et vidne kan likeledes negte at svare på et spørgsmål, når det ikke kan svare uten at åpenbare en forretnings- eller driftshemmelighet.

Retten kan dog beslutte, at vidnesbyrd skal afgives, når den efter avveining av de

14. Jfr. herved *Victor Hansen* i *UfR* 1941 B s. 49 f. Der henvises i øvrigt til *Th. Roepstorff* i *Juristen* 1941 s. 98, *V. B. Thomsen* i *UfR* 1941 B s. 256 og *Arne Kofoed* i *UfR 1941 B* s. 299 f. I *UfR* 1940 B s. 248 ff. foreslog *H. H. Holm* i anledning af den ovennævnte sag - på et tidspunkt, da højesterets kendelse endnu ikke forelå — optagelse af følgende bestemmelse i retsplejelovens § 170 stk. 2: »Angår vidnesbyrdet en sag, hvorunder vidnet tidligere har været sigtet eller tiltalt, bestemmer retten under hensyn til samtlige foreliggende omstændigheder, i hvilket omfang vidneforklaring vil være at afgive«.

stridende interesser finder det påkrævet. I så fald kan retten tillige bestemme, at vidnesbyrdet bare skal meddeles den selv og parterne i møte for lukkede dører og under pålæg av taushetspligt.

I straffesager gælder reglerne i straffeprosessloven, der lyder således:

»§ 176. Fritat for forpligtelse til at vidne er:

1. sigtedes ektefelle; er ekteskabet opløst ved skilsmisse gjælder fritagelsen fremdeles, forsåvidt den æskede forklaring angår begivenheter før skilsmissen;
2. sigtedes forlovede, forsåvidt forlovelsen var indgået før handlingens forøvelse;
3. sigtedes adoptivforeldre og adoptivbarn samt adoptivbarns livsarvinger, forsåvidt adoptionsbevillingen var git før handlingens forøvelse;
4. sigtedes slektninger i op- og nedstigende linje, søskende og likeså nær besvogrede; som besvogret ansees her også den besvogredes egtefælle.

Fremkaldes nogen, der befinder sig i et af fornevnte Tilfælde, som Vidne, skal han gjøres opmerksom paa, at han kan undslaa sig for at afgive Forklaring. Har han paabegyndt den, kan han vægre sig for at fortsætte eller for at lade sig edsfæste.

Den sigtedes Fosterforældre og Fosterbørn kan af Domstolen fritages for at vidne.

§ 177. Et vitne kan nekte å svare på et spørgsmål, når en kan gå ut fra at svaret vil utsette vitnet eller noen han står i slikt forhold til som nevnt i § 176, for straff eller tap av den borgerlige aktelse. Retten kan likevel beslutte at vitnesbyrd skal gis når forholdet er slikt som nevnt i § 176 sidste ledd.

Et vidne kan nekte å svare på et spørgsmål, når det ikke kan svare uten å åpenbare en forretnings- eller driftshemmelighet. Retten kan likevel beslutte at vitnesbyrd skal gis, når den efter avveining av de stridende interesser finner det påkrevet. I så fall kan retten også bestemme at vitnesbyrdet bare skal meddeles den selv og partene i møte for lukkede dører og under pålegg av taushetsplikt.

...«

Det vil ses, at der efter norsk ret ikke er væsentlig forskel på adgangen til vidnefritagelse i straffesager og i borgerlige sager; den vigtigste forskel er formentlig, at pårørendes fritagelse i borgerlige sager - modsat straffesager - er begrænset til, hvad parten har meddelt dem [15].

B. *Sverige.*

Svensk rets regler, der er fælles for borgerlige sager og straffesager, findes i rättegångsbalkens 36 kap. De lyder således:

»3 §. Den som med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller som står i adoptivförhållande till part vare ej skyldig att avlägga vittnesmål.

Står någon till parts ställföreträdere i sådant förhållande som nu sagts, äge han ej på grund därav undandraga sig att vittna.

6 § Vittne må vägra att yttra sig angående omständighet, vars uppande skulle röja, att vittnet eller någon honom närstående. som avses i 3 §, förövat brottslig eller vanärande handling. Vittne må även vägra att avgiva utsaga, varigenom yrkeshemlighet skulle uppenbaras, om ej synnerlig anledning förekommer, att vitnet höres därom.«

C. Vesttyskland.

I straffesager gælder reglen i Strafprozessordnung § 52, hvorefter ret til at nægte afgivelse af vidneforklaring tilkommer sigtedes forlovede og ægtefælle, også når ægteskabet ikke længere består, den, der er beslægtet eller besvogret med sigtede i lige linie, er

15. Der henvises i øvrigt til *Skeie: Den norske straff eprosess,* 1. udg., s. 176 ff., *Stang: Retter gangsmåten i straffesager,* 2. udg., s. 137 ff. *og Andenæs: Straffeprosessen* s. 194 ff.

hans adoptivbarn, eller er beslægtet i sidelinien indtil tredie grad eller besvogret indtil anden grad, også når det ægteskab, der har begrundet svogerskabet, ikke mere består.

Zivilprozessordnungs § 383 hjemler i borgerlige sager vidnefritagelse for samme kreds af nærpårørende til en part som i straffesager.

Vidnefritagelsen i borgerlige sager er ikke absolut, men angår i følge § 384

1) spørgsmål, hvis besvarelse ville påføre vidnet eller en af § 383 omfattet person umiddelbar formueretlig skade,

2) spørgsmål, hvis besvarelse ville bringe vidnet eller en af § 383 omfattet person vanære eller medføre fare for strafferetlig forfølgning, samt

3) spørgsmål, som vidnet ikke vil kunne besvare uden at åbenbare en kunst- eller forretningshemmelighed.

På den anden side siges det i § 385, at vidnet ikke bør nægte at afgive forklaring

1) om oprettelse eller indholdet af en retshandel, ved hvis oprettelse det har været tilkaldt som vidne,

2) om fødsler, ægteskaber eller dødsfald vedrørende familiemedlemmer,

3) om kendsgerninger, som vedrører de af •familieforholdet betingede formueanliggender, samt

4) om de det omtvistede retsforhold vedrørende handlinger, som skal være foretaget af ham selv som tidligere rettighedshaver eller repræsentant for en part.

IV. Udvalgets bemærkninger

Som det fremgår af det ovenfor under III anførte, giver bestemmelserne i retsplejelovens § 170 stk. 1 og 2 om fritagelse for vidnepligt for en parts nærmeste og i tilfælde, hvor en forklaring kan skade et vidne selv eller hans nærmeste, navnlig i straffesager en væsentlig snævrere adgang til fritagelse end de tilsvarende bestemmelser i de øvrige nordiske lande og i Vesttyskland.

Når reglernes anvendelse, ,så vidt ses, ikke har givet anledning til alvorlig kritik, beror det som ovenfor nævnt formentlig på, at man i det praktiske retsliv har søgt at nå en hensigtsmæssig ordning ved ikke altid at kræve forklaring afgivet i det omfang, retsplejeloven hjemler. Det er almindeligt, at forklaring afgives, når indkaldelse er sket, uden at spørgsmålet om pligten hertil eller rimeligheden heri gøres til genstand for drøftelse i retten, ligesom det jævntligt sker, at parterne, herunder anklagemyndigheden, giver afkald på vidneførsel, når denne kan give anledning til skade eller konflikter og ikke antages at være af afgørende betydning for sagens udfald.

Ved overvejelserne af de her foreliggende spørgsmål anser udvalget det for hensigtsmæssigt, at der, således som det er tilfældet efter den refererede fremmede lovgivning, sondres mellem tilfælde, hvor der i en retssag er tale om afhøring af en parts, herunder en sigtets eller tiltalts, nærmeste som vidner (nedenfor under A) og tilfælde, hvor afgivelse af forklaring kan volde et vidne selv eller hans nærmeste skade - uden hensyn til, at de ikke er part i sagen (nedenfor under B) [16].

A. Når en parts nærmeste afkræves forklaring som vidner, vil afgivelse af forklaringen kunne medføre samvittighedskonflikter som følge af kollision mellem sandhedspligten og den af familieforholdet følgende loyalitetsfølelse ; fastholdelse af almindelig vidnepligt i denne situation vil endvidere kunne krænke det fortrolighedsforhold, der i almindelighed består mellem nærpårørende. Hensynet til ikke i for vidt omfang at begrænse muligheden for at oplyse retssager vejer efter udvalgets opfattelse ikke tungt over for ønsket om at undgå de samvittighedskonflikter, der kan opstå i disse tilfælde. Det forekommer endvidere uheldigt at anvende tvangsmidler over for et vidne, der vægrer sig ved at afgive forklaring, når vidnet hører til kredsen af en parts nærmeste; hertil kommer, at en vidneforklaring, som en nærpårørende afgiver imod sin vilje, ofte

16. Partsbegrebet giver ikke anledning til tvivl i borgerlige sager. I straffesager omfatter begrebet anklagemyndigheden og sigtede (tiltalte), jfr. retsplejelovens § 729.

kun vil have ringe betydning som bevis i sagen, og at en sags udfald i det hele taget kun undtagelsesvis kan antages at være afhængig af en under sådanne omstændigheder afgivet forklaring [17].

Udvalget anser det derfor for rigtigt og forsvarligt, at der i dansk ret, ligesom det som nævnt i vidt omfang er tilfældet efter fremmed ret, indføres en regel, hvorefter en parts nærmeste fritages for vidnepligt, såvel i borgerlige sager som i straffesager, således at denne fritagelse alene bortfalder, hvor dette følger af lovgivningens regler om anmeldelses-, afværgelses- eller oplysningspligt, jfr. f. eks. lov om børne- og ungeomsforsorg nr. 170 af 31. maj 1961 § 119.

B. Tilfælde, hvor afgivelse af forklaring kan volde et vidnes nærmeste skade, vil være omfattet af den under A omtalte regel, når vidnets nærmeste er part i sager. Er dette ikke tilfældet, vil en særlig regel fortsat være påkrævet. Reglen kan formentlig, ligesom det til dels hidtil har været tilfældet - og i overensstemmelse med svensk og norsk ret - udformes som en fælles regel vedrørende risiko for skadeforvoldelse på vidnet selv eller hans nærmeste pårørende. Reglen om vidnefritagelse i borgerlige sager i gældende retsplejelovs § 170 stk. 1 kan i så lenseende i det store og hele anses for hensigtsmæssig. I straffesager må adgangen til vidnefritagelse efter retsplejelovens § 170 stk. 2 derimod anses for at være for snæver; dels omfatter fritagelsen - bortset fra reglen i 2. pkt. om ægtefællen - kun vidne selv, dels forekommer også afgrænsningen af de skader, der kan begrunde fritagelse, for snæver. Endelig må det anses for i heldigt, at en person, der ved at afgive forklaring udsætter sig for strafansvar, ikke klart er fritaget for vidnepligt, jfr. ovenfor s. 44 [18].

1. Udvalget er af den opfattelse, at det i bestemmelsen om vidnefritagelse klart bør fastslås, at vidnepligt - hverken i borgerlige sager eller i straffesager - kan pålægges, såfremt den pågældende ved at afgive forklaring udsætter sig eller sine nærmeste for straf. Selv i tilfælde, hvor den straf, vidnet udsætter sig for, er ganske ringe, medens på den anden side den ønskede forklaring antages at være af afgørende betydning for sagens oplysning, bør reglen udformes i overensstemmelse med reglen i rpl. § 765 om sigtede, der ikke gør undtagelse for bagatelsager. Det ville næppe heller være muligt på tilfredsstillende måde at udforme en undtagelsesbestemmelse for disse tilfælde.

2. I borgerlige sager angår fritagelsen efter den gældende § 170 i øvrigt »tab af borgerlig agtelse eller velfærd eller dog . . . et væsentligt formuetab eller anden hermed i klasse stående skade«, i straffesager alene »tab af borgerlig agtelse eller velfærd«.

Udvalget mener ikke, at der er tilstrækkelig grund til at udforme bestemmelserne forskelligt for straffesager og borgerlige sager; de betragtninger, der anføres i motiverne til udkastet fra 1899 til lov om strafferetsplejen § 100 [19] til støtte for en særlig begrænset adgang til vidnefritagelse i straffesager, kan således efter de siden retsplejereformens gennemførelse gjorte erfaringer ikke længere fastholdes.

I øvrigt forekommer de kriterier, den nuværende bestemmelse i § 170 stk. 1 bygger på, i det store og hele egnede til også at danne grundlag for den fremtidige regel. Ud

17. Som eksempel på den begrænsedi: adgang til vidnefritagelse, som de nuværende bestemmelser åbner mulighed for, henvises serlig til den i VLT 1947 s. 148 refererede agørelse, der pålagde en gift datter under en nellem forældrene verserende separationssag at besvare nogle af faderen stillede spørgsmål dels om, hvorvidt han var flyttet fra ægtefællernes fælles soveværelse i den tid, datteren havde været hjemme, dels til oplysning om de mellem ægtefællerne forefaldende scener, derunder om hustruen havde været provokerende.

18. Smh. herved ØLD i UfR 1943 s. 638, der dømte for underslæb efter straffelovens § 278 og falsk forklaring for retten efter straffelovens § 158 i et tilfælde, hvor en person havde gjort sig skyldig i underslæb med hensyn til et beløb, der var betroet ham, og som *part* i en borgerlig sag havde nægtet at have modtaget beløbet. Gennemføres udvalgets forslag vil straf i denne situation alene kunne pålægges efter straffelovens § 159 stk. 2.

19. Gengivet ovenfor s. 42 f.

over medtagelse af risiko for straf bør dog også kriteriet »væsentligt formuetab eller anden hermed i klasse stående skade« erstattes af det mere smidige udtryk »anden væsentlig skade«. Herved tilsigtes ikke nogen realitetsændring. Det må således efter udvalgets opfattelse fastholdes, at en skade for at kunne komme i betragtning skal være væsentlig. Er dette tilfældet, kan efter omstændighederne enhver skade medføre fritagelse for vidnepligt, hvadenten den er af ideel eller økonomisk art. Udvalget har overvejet, om dette bør finde direkte udtryk i reglen, f. eks. ved anvendelse af ordene: »væsentlig ideel eller økonomisk skade«. Dette kan dog ikke anses for påkrævet. For så vidt der er tale om økonomisk skade, vil afgrænsningen næppe volde vanskeligheder; det kan således ikke være tvivlsomt, at forretnings- eller driftshemmeligheder kan være omfattet heraf [20]. Heller ikke for så vidt angår anden skade, synes reglen at kunne give anledning til særlige fortolkningsvanskeligheder. Som eksempel på skade af denne art kan nævnes tilfælde, hvor afgivelse af forklaring bringer vidnet ud i alvorlige samvittighedskonflikter eller i modsætningsforhold til nære slægtninge (og vidnefritagelse ikke følger af den under A nævnte regel).

3. Efter den nuværende regel i § 170 stk. 1 gælder der ingen undtagelse fra den af bestemmelsen omfattede vidnefritagelse i borgerlige sager. Udvalget kan tiltræde dette, for så vidt afgivelse af forklaring antages at ville udsætte vidnet eller hans nærmeste for straf, jfr. det, der ovenfor er anført herom, eller tab af velfærd. Er der derimod tale om »anden væsentlig skade«, finder udvalget, at hensynet til oplysning af retssager af større betydning kan være så vægtigt, at hensyn til den — ikke velfærdstruende — skade, forklaringen kan påføre vidnet, undtagelsesvis må vige. Der er i disse tilfælde heller ikke fuldt så stærke grunde til undtagelsesfri vidnefritagelse som i de under A nævnte tilfælde. Flertallet foreslår derfor, at der såvel i borgerlige sager som i straffesager, - og også på dette punkt i overensstemmelse med, hvad der følger af norsk tvistemålslov og svensk rättegångsbalk — åbnes mulighed for at gøre undtagelse fra vidnefritagelsen efter samme kriterium som foreslået i § 169 stk. 3 og 4 om vidneudelukkelse for andre end præster og forsvarere.

Et medlem (Buhl) har ikke kunnet tiltræde denne undtagelse fra hovedreglen om vidnefritagelse. Efter hans opfattelse er behovet for undtagelsen så beskedent, at det ikke kan veje tungere end betænkelighederne, i særdeleshed i borgerlige sager, hvor fritagelsen efter gældende ret er undtagelsesfri.

I overensstemmelse med de anførte synspunkter foreslås de nuværende bestemmelser i retsplejelovens § 170 stk. 1 og 2 afløst af følgende bestemmelser:

»En parts nærmeste har ikke pligt til at afgive forklaring som vidne.

Et vidne har ikke pligt til at afgive forklaring, såfremt forklaringen antages at ville udsætte vidnet selv eller hans nærmeste for straf eller tab af velfærd. Det samme gælder, såfremt forklaringen antages at kunne medføre anden væsentlig skade; men retten kan i dette tilfælde pålægge vidnet at afgive forklaring, når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet findes at berettige dertil«.

Udvalget har overvejet, hvilken kreds af pårørende der bør omfattes af vidnefritagelsen efter de heromhandlede regler. De nuværende bestemmelser i retsplejelovens § 170 stk. 1 og 2 kan heller ikke på dette punkt anses for tilstrækkelige. Udvalget finder, at bestemmelserne bør omfatte en kreds af vidnets nærmeste, der i det væsentlige svarer til den opregning, der gives i de tilsvarende norske, svenske og vesttyske bestemmelser. Udvalget anser det dog for mest hensigtsmæssigt at undgå en opregning af, hvem

20. Dette antages også at være tilfældet med hensyn til gældende ret, jfr. *Hurwitz: Tvistemål*, 2. udg. s. 153 (vidnepligt) og s. 162 (edition).

der bør komme i betragtning, og at overlade afgørelsen af dette spørgsmål til domstolene i hvert enkelt tilfælde. Udvalgets forslag anvender derfor på samme måde som adskillige bestemmelser i straffeloven [21] udtrykket »nærmeste«. Udtrykket omfatter i hvert fald ægtefælle, slægtninge i lige linie og søskende; adoptiv- og plejebørn samt adoptiv- og plejeforældre vil som regel omfattes af reglen. Under hensyntagen til forholdene i den enkelte familiekreds, vil bestemmelsen yderligere kunne omfatte samlevere, forlovede, andre slægtninge, som den pågældende er nært knyttet til, samt nært besvogrede.

Udvalget anser det for at være af afgørende betydning for opretholdelse af loyalitet og tryghed i familieforhold, at betroelser mellem nærpårørende beskyttes, også over for vidnepligt. Det har været overvejet, om det i overensstemmelse hermed udtrykkeligt bør fastslås, at et vidne ikke har pligt til at afgive forklaring om, hvad der er betroet ham af hans nærmeste pårørende, jfr. herved for et begrænset område den nuværende bestemmelse i § 170 stk. 1 in fine. En særlig regel herom er dog unødvendig efter udvalgets forslag til § 170 stk. 1, der uden undtagelse fritager en parts nærmeste for pligt til at afgive forklaring som vidne.

21. §§ 125 stk. 2, 141 stk. 2, 143, 216 og 290 stk. 2. Om fortolkningen af udtrykket henvises til *Hurwitz: Kriminalret. speciel del,* s. 49.

Udvalget foreslår ikke i § 170 en regel, svarende til reglen i § 169 stk. 5 om vidneudelukkelse for medhjælpere. Må det antages, at vidnefritagelsen i en foreliggende sag, f. eks. med hensyn til forretningshemmeligheder, alene har værdi, såfremt heller ikke den pågældendes medhjælpere kan afhøres som vidner, tør man formentlig gå ud fra, at domstolene ved en udvidende fortolkning af bestemmelsen vil kunne anse medhjælpere for fritagne for vidnepligt.

Der stilles ikke forslag om ændring af bestemmelsen om faderskabssager i retsplejelovens § 456 i.

De foreslåede regler om vidner, herunder om vidnefritagelse, omfatter - ligesom gældende rets regler - også børn. Spørgsmålet om reglernes praktisering over for børn, navnlig om hvem der for et barn skal tage stilling **til,** om forklaring skal afgives eller nægtes i tilfælde, hvor en vidnefritagelsesgrund kan foreligge, har udvalget ment at måtte lade ligge. Spørgsmålet, der har sammenhæng med, hvilke regler der bør anvendes ved afhøring af børn i almindelighed, herunder også som mistænkte i straffesager, kan formentlig kun besvares tilfredsstillende i denne sammenhæng, og overvejelserne heraf falder uden for den udvalget stillede opgave.

Kapitel 2

PRESSENS VIDNEPLIGT

I. Den historiske udvikling

Oprindeligt indeholdt retsplejeloven (lov af II. april 1916 om rettens pleje) følgende bestemmelser i § 170 stk. 4 og 5:

»Den, hvem Ansvaret for et trykt Skrifts Indhold i Medfør af Lov af 3. Januar 1851 § 3 kan komme til at paahvile, kan nægte Vidnesbyrd angaaende Betingelserne for en Forgængers Ansvar, naar han enten selv vil overtage Ansvaret, eller Opfordringen til ham ikke er sket inden 3 Maaneder, efter at Bekendtgørelse om Skriftets Udgivelse første Gang var indrykket i et offentligt Blad.

Ligeledes kan paa Bladet navngiven Redaktør og Redaktionssekretær ved et offentligt Blad nægte Vidnesbyrd angaaende, hvem der er Hjemmelsmand til en i det paagældende Blad optagen, ikke med Forfatterens Navn forsynet Artikel eller Meddelelse, medmindre Sagen angaar en Forbrydelse, der kan medføre højere Straf end Hæfte, eller den angaar Brud paa Tavshedspligt, som paahviler nogen i offentligt Hverv«.

Bestemmelsen i ,stk. 4 kan føres tilbage til § 131 nr. 3 i udkastet fra 1875 til lov om strafferetsplejen; den genfindes i de i rigsdagssamlingen 1901-02 fremsatte forslag til lov om den borgerlige retspleje (§ 147 stk. 3) og til lov om strafferetsplejen (§ 100 stk. 2), der bygger på de af proceskommissionen af 1892 fremsatte forslag. Bestemmelsen må ses i sammenhæng med den i presseloven af 3. januar 1851 § 3 hjemlede kunstige ansvarsordning (»kaskadesystemet« eller »substitutionsprincippet«) [2].

Bestemmelsen i stk. 5 fandtes ikke i nogen af kommissionsbetænkningerne og var heller ikke optaget i de ovennævnte i 1901/1902 fremsatte retsplejelovsforslag, men blev foreslået af det folketingsudvalg, som behandlede forslagene [3]; udvalgsbetænkningen indeholder ingen motiver til bestemmelsen. Den genfindes i § 269 stk. 3, 2. pkt., i det i rigsdagssamlingen 1902/03 fremsatte forslag til lov om rettens pleje [4].

Ved lov nr. 151 af 13. april 1938 ophævedes den tidligere § 170 stk. 4, og stk. 5 blev stk. 4 og fik den nuværende affattelse.

Denne ændring må betragtes som en konsekvens af den ændring i den tidligere ansvarsordning, som gennemførtes ved den nye presselov (lov nr. 147 af 13. april 1938 om

1. Motiverne s. 70-71.
2. Herefter kunne kun de i bestemmelsen udtrykkeligt nævnte personer -- forfatteren, udgiveren, forlæggeren (kommissionshandleren) og bogtrykkeren — gøres ansvarlig for indholdet af et her i riget ved trykken offentliggjort skrift. Kun een af de nævnte personer var ansvarlig og altid i den nævnte rækkefølge, således at forfatterens ansvar frigjorde de efterfølgende o s. v. Det var endvidere en ansvarsbetingelse, at de pågældende havde navngivet sig på skriftet, og at de, enten da skriftet udkom, havde bopæl her i landet, eller ved sagens anlæg var inden for statens dømmende myndigheds område. Manglede nogen af disse betingelser, blev den pågældende ansvarsfri, og ansvaret overgik til den nærmeste efterfølger. I sidste instans var bogtrykkeren ansvarlig, uanset at han ikke opfyldte de nævnte betingelser. Eftermændene kunne drages til ansvar, uanset om de kendte eller burde kende skriftets indhold. Se i øvrigt om bestemmelsen *Rasting: Presseretten* s. 121 ff.
3. Rigsdagstidende 1901/02 tillæg B sp. 2259 ff. (sp. 2276 og 2345).
4. Rigsdagstidende 1902/03 tillæg A sp. 1835-1838.

pressens brug), navnlig § 6 [5], og ikke som udslag af en fornyet overvejelse af spørgsmålet angående pressefolks vidnepligt [6].

II. Den gældende regel og dens anvendelse i praksis

Efter retsplejelovens § 170 stk. 4 kan »redaktøren af et her i riget trykt periodisk skrift og redaktionssekretæren ved et sådant skrift . . . nægte vidnesbyrd angående, hvem der er hjemmelsmand til en i skriftet optagen, ikke med forfatterens navn forsynet artikel eller meddelelse.«

Fra denne hovedregel gøres undtagelse

1) når sagen angår en forbrydelse, der kan medføre højere straf end hæfte,

2) når sagen angår brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i offentligt hverv,

3) når sagen er rejst for at søge den unavngivne forfatter draget til ansvar efter presselovens § 6.

Bestemmelsen må antages at finde anvendelse såvel i straffesager som i borgerlige sager.

Om bestemmelsens fortolkning henvises i øvrigt til *Kommenteret retsplejelov* s. 234, *Oluf H. Krabbe: Dansk Presseret* (1939) s. 127-130, *Carl Rasting: Presseretten* (1951) s. 150-153, og *Hurwitz: Den danske Strafferet sple je,* 3. udg., s. 481. Fra retspraksis henvises til afgørelser i UfR 1925 s. 1004, 1936 s. 178, 1949 s. 1131, 1950 s. 829 og 1957 s. 764 H, samt fra tiden før retsplejeloven UfR 1910 s. 120 H, jfr. 1909 s. 111.

Reglen om fritagelse for vidnepligt omfatter redaktører og redaktionssekretærer, men ikke andre redaktionelle medarbejdere. Grunden til denne begrænsning i lovteksten kan ikke oplyses med sikkerhed, da — som anført ovenfor - motiver til bestemmelsen ikke findes. Forklaringen er måske [7], at en egentlig journaliststand først er opstået i dette århundrede, medens retsplejelovens § 170 stk. 4 bygger på tilstanden i forrige århundrede, hvor aviserne blev skrevet af redaktøren selv, eventuelt med bistand af anonyme medarbejdere, men altid således at redaktøren selv indestod for det stof, avisen indeholdt.

Udtrykket »hjemmelsmand« sigter ikke alene til meddelere, men også til unavngivne forfattere [8].

Bestemmelsen angår alene vidnesbyrd om, hvem hjemmelsmanden er; derimod er der sædvanlig vidnepligt med hensyn til alle andre spørgsmål, f. eks. med hensyn til ansvarsbetingelserne for en navngiven forfatter [9].

Der er imidlertid grund til at nævne, at de almindelige regler om bevisførelse og om vidnepligt naturligvis finder anvendelse også på pressens folk ved siden af den særlige regel i retsplejelovens § 170 stk. 4; heraf kan undertiden følge en videregående fritagelse for vidnepligt end efter § 170 stk. 4. Vidneførsel, der er uden betydning for sagen (irrelevant), tilstedes således ikke, jfr. for borgerlige sagers vedkommende retsplejelovens § 352. Vidneførsel til oplysning om en unavngiven forfatters identitet i et tilfælde, hvor denne ifølge lovens § 6 er ansvarsfri for bladartiklens indhold, d. v. s., når der er tale om et materielt pressedelikt, som medfører ansvar for redaktøren, kan ikke ske, medmindre oplysningen har betydning for bedømmelsen af redaktørens ansvar, jfr. herved UfR 1957 s. 764 H, der statuerede, at tilvejebrin-

5. Hovedreglen er herefter, at den *navngivne* forfatter er ansvarlig til straf og erstatning efter lovgivningens almindelige regler, medens redaktøren er uden ansvar for navngivne artikler, hvorimod omvendt den *unavngivne* forfatter er fri for ansvar, idet dette her påhviler redaktøren. Fra denne hovedregel gælder imidlertid flere undtagelser, hvorom der henvises til bebestemmelserne og til gennemgangen i *Rasting: Presseretten* s. 124 ff.
6. Jfr. forslaget med motiver i Rigsdagstidende 1937/38 tillæg A. sp. 4269-72. Forslaget blev behandlet på rigsdagen sammen med presselovsforslaget; men der fandt ikke under denne behandling nogen principiel drøftelse sted af problemerne vedrørende pressefolks vidnepligt.
7. Således *Møhring Andersen* i »*Journalisten*« for 15. september 1957.
8. Jft. *Krabbe* a. s. s. 128 og *H. Munch-Petersen: Den danske Retspleje,* 2. udg., I s. 226.
9. Jfr. *Krabbe* a. s. s. 127-128 og *Rasting* a. s. s. 151.

gelse af kildeoplysninger havde betydning for bedømmelse af forholdets grovhed og dermed for sagens udfald [10, 11].

Endvidere følger det af retsplejelovens § 765, at en redaktør eller redaktionel medarbejder kan nægte at afgive vidneforklaring, hvis han selv er sigtet eller er at ligestille med en sigtet [12].

Endelig vil vidnefritagelse efter omstændighederne kunne følge af bestemmelserne i retsplejelovens § 170 stk. 1 og 2. Selve den omstændighed at afgivelse af vidneforklaring strider mod en æreskodex, som journalister føler sig bundet af, kan dog ikke påberåbes som begrundelse for vidnefritagelse efter disse bestemmelser [13].

De grupper af sager, i hvilke der i særlig grad er behov for oplysning om kilden til unavngivne pressemeddelelser, er:

a) Sager om ansvar for et pressedelikt, når også andre end redaktøren kan drages til ansvar, jfr. de i presselovens § 7 nævnte tilfælde.

b) Sager, i hvilke en unavngiven forfatter eller kilde i anledning af en artikel søges draget til ansvar for et ulovligt forhold, udover eller bortset fra selve den skriftlige meddelelses indhold, og sagen således ikke har karakter af et materielt pressedelikt, og derfor ikke er undergivet ansvarsordningen i presselovens § 6, navnlig sager om krænkelse af tavshedspligt.

c) Sager mod trediemand, om hvis forhold den unavngivne forfatter eller kilde til den pågældende bladmeddelelse kan antages at vide besked, f. eks. pressemeddelelser om begåede forbrydelser, der ikke er politiet bekendt. Sådanne sager vil ofte fremtræde som en videreførelse af den aktion, der er indledet med vedkommende bladartikel.

Som nævnt ovenfor s. 52 gør § 170 stk. 4 i 3 tilfælde undtagelse fra hovedreglen om redaktørens og redaktionssekretærens ret til at nægte at afgive vidneforklaring; disse undtagelser er ubetingede, d. v. s. der består overhovedet ikke nogen mulighed for vidnefritagelse efter denne bestemmelse i de af undtagelserne omfattede tilfælde, og de fører til, at der i det væsentlige er vidnepligt i de under a-c nævnte grupper af tilfælde.

Den første undtagelse vedrører tilfælde, hvor sagen angår en forbrydelse, der kan medføre højere straf end hæfte; herunder hører blandt andet de lovovertrædelser, der omhandles i presselovens § 7 som affattet ved lov nr. 92 af 31. marts 1953 (visse overtrædelser af straffelovens kapitel 12 og 13, som — i mangel af særreglen i § 7 - ville have været at betragte som pressedelikter, undergivet ansvarsordningen i § 6) [14].

Efter den anden undtagelse bortfalder vidnefritagelse i tilfælde, hvor sagen angår brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i offentligt hverv; denne regel må sammenholdes med bestemmelserne i straffelovens §§ 129, 152 og 263 stk. 2 samt tjenestemandslovens § 3 stk. 3 og andre mere specielle bestemmelser om tavshedspligt.

Den tredie undtagelse vedrører tilfælde, hvor sagen er rejst for at søge den unavngivne forfatter draget til ansvar efter presselovens § 6; der henvises herved til presselovens § 6 stk. 5 (strafansvar) og stk. 7 (erstatningsansvar).

III. Fremmed ret

A. *Norge.*

Som baggrund for en vurdering af vidnereglerne skal bemærkes, at Norge - i modsætning til Danmark — ikke har nogen særlig ansvarsordning på presserettens område; de

10. Jfr. *Krabbe:* a. s. s. 128.
11. Et (materielt) pressedelikt foreligger, når ansvar (til straf eller erstatning) grundes på indholdet af et trykt skrift, og forholdet er undergivet ansvarsordningen i presselovens § 6. Om begrebet pressedelikt henvises i øvrigt til *Krabbe* a. s. 64 ff., jfr. s. 85 ff. og *Ras ting* a. s. s. 135 ff.
12. Jfr. *Hurwitz: Den danske strafferetspleje* 3. udg. s. 178 ff., og *Kriminalret, spec. del,* s. 93-94.
13. Jfr. UfR 1925 s. 1004, 1936 s. 178, 1949 s. 1121 og 1957 s. 764 H samt *Krabbe* a. s. s. 130.
14. Jfr. *Krabbe* a. s. s. 129. I øvrigt henvises til afgørelserne i UfR 1925 s. 1004 og 1949 s. 1121.

almindelige regler om ansvarets placering, herunder navnlig de almindelige meddelagtighedsregler, og om skyld finder anvendelse, jfr. dog straffelovens §§ 322 og 431.

Særregler om pressefolks vidnepligt blev først indført ved lov nr. 5 af 15. juni 1951, der optog følgende bestemmelse som stk. 3 i § 177 i straffeprosessloven og § 209 i tvistemålsloven:

»Utgiveren (redaktøren) av et trykt skrift kan nekte å svare på spørgsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller hjemmelsmann for opplysninger i det. Det samme gjelder andre som får kjennskap til forfatteren eller hjemmelsmannen gjennom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri. Annet ledd, annet og tredje punktum, får tilsvarende anvendelse. Vitnesbyrd bør altid kreves gitt når artikkelen eller meldingen inneholder opplysninger som må antas å være gitt ved straffbart brudd på taushetsplikt, eller når vitnet vegrer seg for å gi så fullstendige opplysninger om saken som han kan skaffe fra forfatteren eller hjemmelsmannen uten å oppgi denne«.

2. stk., 2. og 3. punktum, hvortil 3. stk. henviser, har følgende indhold:

»Retten kan likevel beslutte at vitnesbyrd skal gis, når den efter aweining av de stridende interesser finner det påkrevet. I så fald kan retten også bestemme at vitnesbyrdet bare skal meddeles den selv og partene i møte for lukkede dører og under pålegg av taushetsplikt« [15].

Bestemmelsen afviger navnlig på følgende punkter fra den danske retsplejelovs § 170 stk. 4:

1) Den gælder ikke alene redaktør og redaktionssekretær, men også »andre som har fått kjennskap til forfatteren eller hjemmelsmannen gjenom sitt arbeid for vedkommende forlag, redaksjon, pressebyrå eller trykkeri«.

2) Den angiver ingen fast grænse for adgangen til vidnefritagelse, men overlader spørgsmålets løsning til konkret dommerskøn.

Den danske ordning kritiseres i Ot. prp.nr. 28 (1950) s. 32, hvor det udtales:

»Sakens viktighet er utvivlsomt et moment som har krav på å komme i betraktning, men det bør neppe være avgjørende alene. I de tilfælde, hvor saken gjelder et forhold som kan medføre streng straff (enten for den som har fremsatt beskyldningerne eller for den som de er rettet mot), vil det vanligvis også være meget om å gjøre å få saken oppklart. Men på den annen side vil det netop i slike saker kunne medføre særlig store ubehageligheter for den anonyme hjemmelsmann eller forfatter om hans navn blir kjent. Dels av denne grunn og dels fordi det ikke alltid er like nødvendig av hensyn til sakens oppklaring å få tak i kilden, kan det også i slike tilfelle efter omstendighederne være grunn til å innrømme fritakelse. - Ser en dernest hen til de tillfelle, hvor saken i seg er mindre betydningsfull, vil den samfunnsmessige interesse i å få den oppklart vanligvis være mindre. Men til gjengeld vil det ofte også være mindre betenkeligt å forlange opplysning. En ubetinget anonymitetsrett i disse tilfelle kan derfor ikke anbefales«.

3) Den norske bestemmelse indeholder ingen særlig regel vedrørende sager om ansvar for unavngiven forfatter, jfr. den danske retsplejelovs § 170, stk. 4 sammenholdt med presselovens § 6 stk. 5 og 7. — Dette må ses i sammenhæng med ansvarsordningens forskellighed i de to lande.

4) De norske regler indeholder særlige bestemmelser om afhøring for lukkede døre [16].

B. *Sverige:*

Der henvises til den svenske rättegångsbalkens 36 kap. (*N. Gärde m. fl.: Nye Rättegångsbalken,* s. 521 ff.), der ikke giver sær-

15. Forarbejderne til denne lov er navnlig Ot. prp. nr. 28 (1950).

16. Vedrørende norsk ret henvises i øvrigt til *Andenæs: Straffeprosessen* s. 199 ff.

regler om pressefolk, - sammenholdt med tryckfrihetsförordningen af 5. april 1949. Om denne forordning henvises til *Hilding Eek: Nya Tryckfrihetsförordningen* (1948) og *Erik Fahlbeck: Tryckfrihetsr ätt* [17].

Som baggrund for reglerne om vidnepligt kan meddeles følgende om den svenske presseretlige ordning:

Med hensyn til *ansvarsordningen* sondres mellem »tryckfrihetsbrott« og andre »brott«.

Begrebet tryckfrihetsbrott, der stort set svarer til dansk rets begreb pressedelikt, er bestemt i forordningens 7 kap. som »brott, som innefatter otillåtet yttrande i tryckt skrift eller otillåtet offentliggörande genom sådan skrift.« Uden for begrebet falder ifølge udtrykkelige bestemmelser i 7 kap. 2 og 3 § visse meddelelser i annoncer o. lign. og meddelelser, som skyldes offentlige tjenestemænds brud på tavshedspligt.

Med hensyn til ansvaret for »tryckfrihetsbrott« gælder en »kunstig« ansvarsordning, idet ansvaret som hovedregel alene påhviler udgiveren eller en stedfortræder - og ikke andre medvirkende, herunder forfatteren.

For så vidt angår andre gennem pressen begåede »brott« gælder en »naturlig« ansvarsordning.

Forordningen hjemler i 1 kap. 1 § en *»informationsfrihed«* for meddelere, og i 3 kap. hjemles en *anonymitetsret for forfattere* (1 §) og *meddelere* (4 §).

I 3 kap., 2 § (om forfattere), hvortil 4 § (om meddelere) henviser, bestemmes:

»Bocktryckare, förläggare eller annen, som har att tage befattning med skrifts tryckning eller med tryckt skrifts utgivning, må mot författarens vilja ej heller annorledes uppenbara vem författaren är, med mindre sådan skyldighet är i lag föreskriven«. Krænkelse af denne anonymitetsret er sanktioneret med straf, jfr. 5 §.

Om vidnepligt bemærkes:

a) I *»tryckfrihetsmål«*, det vil sige sager angående forfølgning af »tryckfrihetsbrott«, må der ikke rejses spørgsmål om nogens forfatterskab til et periodisk skrift (2 §) eller om, hvem der måtte have været kilde til vedkommende bladmeddelelse, jfr. 4 §; disse bestemmelser får således karakter af »vidneudelukkelsesregler«.

b) For så vidt angår *andre retssager*, gælder ingen særlige vidneudelukkelses- eller vidnefritagelsesregler, jfr. 1 §, 2 stk. in fine: »... med mindre sådan skyldighet är i lag föreskriven«, sammenholdt med rättegångsbalkens 36 kap.

G. *Vesttyskland.*

Regler om pressens »Redaktionsgeheimnis« blev indført i tysk ret i 1926.

Ifølge den nuværende regel i Strafprozessordnung § 53 stk. 1 nr. 5 som ændret ved en lov af 4. august 1955 er redaktører, forlæggere, udgivere, bogtrykkere og andre, som har medvirket ved fremstillingen eller offentliggørelsen af et periodisk trykt skrift, berettiget til at nægte at afgive vidneforklaring om forfatteren, indsenderen eller hjemmelsmanden til en offentliggørelse af strafbart indhold, når en redaktør for det trykte skrift bliver straffet på grund af denne offentliggørelse, eller der ikke består hindringer for strafforfølgning imod ham.

Adgangen til at nægte at afgive vidneforklaring er således ikke generel, men forudsætter, at indholdet af det offentliggjorte er strafbart, og at en redaktør for skriftet bliver straffet eller i hvert fald kan straffes i anledning af offentliggørelsen. Når man ikke har fundet det forsvarligt at anerkende en almindelig erhvervshemmelighed for pressen (»Redaktionsgeheimnis«), således som det efter vesttysk ret er tilfældet for præster, læger og advokater, skyldes det efter det for udvalget oplyste, at man har ment, at forfølgelse af strafbare handlinger, som er begået af andre end de i § 53 stk. 1 nr. 5 nævnte personer, især såkaldte hjemmelsmænd, herved ville blive praktisk talt umulig eller i hvert fald særdeles vanskelig. Efter reglen, som den nu er affattet, kan der

17. 2. udg. (1954) er anmeldt af *K. A. Frøbert* i *Juristen* 1956 s. 95 ff.

kun i een situation tages hensyn til redaktionshemmeligheden med den følge, at interessen i opklaringen af strafbare handlinger må vige, nemlig hvis offentliggørelsen har et strafbart indhold, idet da redaktøren i reglen vil være ansvarlig, jfr. Reichspressegesetz § 20 stk. 2. Er redaktøren blevet straffet, eller er det blot muligt at straffe ham, er det af mindre betydning, at man som følge af reglen om vidnefritagelse er afskåret fra at gøre ansvar gældende mod »bagmanden« til den strafbare handling.

*

Om fremmed ret henvises i øvrigt til den udførlige fremstilling heraf i *»Professionel Secrecy and The Journalist«*, udgivet af The International Press Institute, Zürich, 1962, side 17-188. Det fremgår heraf, at spørgsmålet om pressens anonymitetsret er løst på vidt forskellig måde i den vestlige verdens lovgivninger, og at der, såvel hvor lovgivningen har givet regler om spørgsmålet som, hvor dette ikke er tilfældet, er søgt udviklet normer i administrativ og judiciel praksis om anonymitetsretten.

IV. Tidligere overvejelser af spørgsmålet om ændring af retsplejelovens § 170 stk. 4

På det tyvende juristmøde i Oslo i 1954 var pressens anonymitetsret forhandlingsemne [18] med den finske professor *Kaarlo Kaira* som referent og professor *Carl Rasting* som korreferent. *Rasting* [19] gik ind for, at retsplejelovens § 170 stk. 4 blev almen, så at den ikke begrænsedes til redaktør og redaktionssekretær og udtalte videre, »at anonymitetsbeskyttelsen i Nordens demokratiske lande bør udvikles så langt, som det kan ske uden at krænke vitale almene interesser«, samt understregede, at der burde optages en grundig drøftelse af på den ene side de svensk-dansk ansvarsordninger og på den anden side den norske, idet anonymitetsproblemerne og ansvarsproblemerne burde løses i naturlig indbyrdes sammenhæng.

Endvidere er problemet behandlet af højesteretssagfører dr. jur. *Bernt Hjejle* [20], der navnlig giver udtryk for betænkelighed ved, at bestemmelsen om anonymitetsret i § 170 stk. 4 ikke gælder sager, der angår brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i offentlig hverv; han peger på den mulighed at begrænse undtagelsen til at gælde sager angående brud på tavshedspligt, som medfører højere straf end hæfte. I forbindelse hermed gøres det gældende, at man i dansk ret utvivlsomt har udstrakt retten til at pålægge tavshedspligt alt for langt. Som modstykke til den foreslåede udvidede anonymitetsret for pressen foreslås regler, hvorefter man lægger ansvaret for de pågældende diskretionsbrud inden for dette område over på pressen og udbygger det med et effektivt bodssystem i tilfælde, hvor offentliggørelsen skader offentligretlige interesser.

I forbindelse med den i UfR 1957 s. 764 refererede sag blev spørgsmålet drøftet i artikler i »Journalisten«, og i bladets nummer for 15. september 1957, s. 3-5, indeholdes et referat af Danske Journalisters Fællesrepræsentations plenarmøde i Hillerød den 17.—18. august 1957; i referatet gengives et responsum fra højesteretssagfører *Møhring-Andersen*, der konkluderer i et forslag om, at retsplejelovens § 170 stk. 4 udvides til at omfatte »Redaktøren og redaktionelle medarbejdere ved . . .«. Mødet opfordrede lovgivningsmagten til at søge udvirket en ændring af retsplejelovens § 170 stk. 4 i overensstemmelse med dette forslag, og til »at arbejde for en til pressens demokratiske opgave svarende videregående kildebeskyttelse end den, den nuværende lovgivning giver«. I konsekvens heraf foreslog Danske Dagblades Fællesrepræsentation og Danske Journalisters Fællesrepræsentation i skrivelse af 17. december 1957 til justitsministeriet den nævnte ændring af retsplejelovens § 170 stk. 4.

18. Beretningen s. 83 ff. og bilag III.
19. A. s. s. 90-93.
20. *»Journalisten«* for 1. december 1954 s. 35 ff.

V. Udvalgets bemærkninger

Særregler i lovgivningen om pressens adgang til at nægte at afgive vidneforklaring bygger på den opfattelse, at der i et demokratisk samfund påhviler pressen en pligt til orientering om alle samfundsanliggender af betydning, og at denne pligt kun kan opfyldes på tilfredsstillende måde, såfremt pressens ytringsfrihed udbygges med en vis ret til at sikre sine kilders anonymitet [21]. Dette synspunkt ligger bag presselovens regel om, at straf- og erstatningsansvar for indholdet af et her i riget trykt periodisk skrift som hovedregel kun kan pålægges redaktøren eller den navngivne forfatter, medens andre, herunder den unavngivne forfatter eller hjemmelsmand er ansvarsfri. Denne ansvarsordning medfører i sig selv en begrænsning i vidnepligten, idet en vidneførsel, der sigter til at tilvejebringe oplysning om kilden som anført s. 52 ofte vil kunne afvises som irrelevant i de tilfælde, hvor den særlige ansvarsregel bevirker, at kun redaktøren er ansvarlig. Hertil er undtagelsen fra vidnepligt begrænset efter svensk og vesttysk ret. Proceskommissionernes udkast var i overensret til at kræve alle oplysninger meddelt, som efter dens skøn er fornøden til sikring af en retfærdig rettergang for alle, indbefattet oplysninger, en journalist måtte være i besiddelse af, som kunne blive bestemmende for spørgsmålet om en tredie persons strafskyld,

2) *at* journalisten modtager oplysninger netop i offentliggørelsesøjemed, medens lægen, advokaten og præsten modtager dem med den udtrykkelige klausul, at de ikke skal udbredes. Denne forskel fjerner journalisten fra det traditionelle professionelle område for privilegium med hensyn til kilden,

3) *at* en journalist, hvis han fik ret til at hemmeligholde sin kilde, kunne offentliggøre en hvilkensomhelst slags påstande eller angreb, vagt tillagt andre, men i virkeligheden lavet af journalisten selv for at tjene et eller andet formål, stridende mod det offentliges interesser, og han kunne også gøres til den kanal, gennem hvilken andre personer, sikre på personlig beskyttelse, kunne søge at opnå udbredelse af synspunkter og anklager, der har til formål at tjene deres egne selviske formål,

4) *at* der ikke er vidnesbyrd om, at pressen udfører sit arbejde bedre eller værre, hvad det offentlige vel angår, hvad enten den arbejder under en lovgivning, der yder journalister beskyttelse til opretholdelse af fortrolighed eller ikke gør det.

I bogen (s. 191 ff.) redegøres for journaliststandens synspunkter på spørgsmålet om anonymitetsretten. De forslag, der stilles, kan resumeres i et ønske om en almindelig anerkendelse af anonymitetsretten, således at journalister i så henseende ligestilles med de persongrupper, der traditionelt er omfattet af lovgivningens regler om vidneudelukkelse.

21. I fremstillingen: *Professionel Secrecy and The Journalist«,* udgivet af The International Press Institute, Zürich, 1962, er argumenterne for og imod anonymitetsret for pressen angivet således (s. 234 f.):

For anonymitetsret taler

1) *at* journalisten har en moralsk og etisk pligt til at beskytte anonymiteten af den, som giver ham oplysninger under en sådan form, at det er meningen, at kilden skal betragtes som fortrolig,

2) *at* journalisten må beskytte sine kilder for at kunne regne med om fornødent fortsat at modtage fortrolige oplysninger og således gøre det muligt for avisen at få og offentliggøre oplysninger, som offentligheden bør gøres bekendt med,

3) *at* pressen yder bidrag til det offentliges vel og udfører en betydningsfuld offentlig virksomhed ved at samle og gøre tilgængelige oplysninger, som måske ellers ikke ville blive kendt, og at det er et væsentligt element i denne proces at bevare et fortrolighedsforhold,

4) *at* journalisten, i kraft af at han tjener det offentliges vel, lige så fuldt er berettiget til særligt privilegium efter loven som en læge, præst eller advokat, der alle efter loven er berettiget til at bevare »erhvervshemmeligheder«, for ikke at tale om andre personer »i udkanten af« disse traditionelle erhverv, som også har denne beskyttelse,

5) *at,* hvis en journalist kan få oplysninger, skulle de offentlige myndigheder — herunder politiet og domstolene — med deres egne store magtbeføjelser være i stand til at få de samme oplysninger, efter at journalisten har givet dem et spor, men uden at lægge pres på den enkelte journalist for at få ham til at gøre deres arbejde og dermed forråde en vist tillid.

Imod anonymitetsret taler:

1) at domstolenes virksomhed med hensyn til bevarelse af lov og orden må have forrang **for** journalistens påstand om privilegium og giver en hvilkensomhelst domstol fuldstændig

stemmelse hermed, men som det fremgår af fremstillingen ovenfor, fik undtagelsen her i landet under rigsdagsbehandlingen et videre omfang.

En begrænsning i vidnepligten, som går videre, er ikke uden betænkelighed, idet den vil kunne føre til, at ingen kan drages til ansvar i anledning af et strafbart forhold, som fremgår af en meddelelse i pressen. Begrænsning i vidnepligten vil derved kunne føre til resultater, der ikke harmonerer med ansvarssystemet i presseloven, der er opbygget således, at beskyttelsen for hjemmelsmanden bortfalder, hvis redaktøren ikke kan drages til ansvar.

Retsplejelovens § 170 stk. 4 forbinder ikke direkte vidnefritagelse med den særlige ansvarsordning efter presseloven; men ved de undtagelser fra den almindelige vidnefritagelse, som den opstiller, giver den i alt væsentligt de fornødne muligheder for at finde frem til den ansvarlige i tilfælde, hvor presselovens særlige ansvar for redaktøren ikke indtræder eller ikke er tilstrækkeligt. De i praksis vigtige tilfælde er som anført ovenfor s. 53, når der foreligger krænkelse af tavshedspligt, når en pressemeddelelse indeholder oplysninger, som indicerer, at et strafbart forhold er begået, og når det drejer sig om forhold af en sådan vigtighed, at straffelovens almindelige regler om medvirken og ikke presselovens særlige ansvarsordning gælder, navnlig de i presselovens § 7 nævnte tilfælde.

Den nugældende regel i retsplejelovens § 170 stk. 4 har imidlertid af pressen altid været anset for utilfredsstillende. I de tilfælde, hvor domstolene har pålagt en journalist eller redaktør at opgive sin kilde, har den pågældende, så vidt det er udvalget bekendt, stedse nægtet at efterkomme påbudet, uden at myndighederne i den anledning i almindelighed har søgt retsplejelovens tvangsmidler mod modvillige vidner bragt i anvendelse.

Der har i udvalget været enighed om, at reglen i § 170 stk. 4 ikke tilgodeser de ovenanførte hensyn til pressens informationsfrihed og informationspligt i tilstrækkeligt omfang med hensyn til kredsen af de personer, der fritages for vidnepligt, og efter flertallets opfattelse heller ikke med hensyn til området for vidnefritagelse. Pressens ret til at beskytte sin kilde bør efter udvalgsflertallets mening fastslås som hovedregel, således at der alene kan gøres undtagelse herfra, hvor hensyntagen til vægtige offentlige eller private interesser afgørende taler derfor.

1. Kredsen af vidnefritagne personer.

Efter § 170 stk. 4 kan kun redaktøren og redaktionssekretæren ved et her i riget trykt periodisk skrift nægte vidnesbyrd angående, hvem der er hjemmelsmand til en i skriftet optagen, ikke med forfatterens navn forsynet artikel eller meddelelse.

Efter udvalgets opfattelse bør fritagelsen for vidnepligt omfatte enhver, der i kraft af tilknytning til et trykt skrift, trykkeri, nyhedsbureau eller forlag har fået kendskab til, hvem der er forfatter eller kilde til en i et her i landet trykt periodisk skrift optagen meddelelse.

En ordning, der - som den gældende regel — kun fritager redaktører og redaktionssekretærer for vidnepligt, er af ringe værdi, når de ved det pågældende skrift beskæftigede journalister kan afkræves forklaring om forfatterens eller kildens identitet. Undertiden kan også det ved et skrift m. v. ansatte tekniske personale, kontorpersonale (privatsekretærer) eller distributionspersonale i kraft af dets tilknytning til skriftet have fået kendskab til identiteten. Det forekommer ikke rimeligt, at disse personer kan afkræves vidneforklaring, når redaktøren og redaktionssekretæren er fritaget for vidnepligt. Selv om man måske ville kunne antage, at vidnepligt for de anførte bipersoners vedkommende var afskåret ud fra en omgåelsesbetragtning, og selv om man formodentlig i praksis ville vige tilbage for at afkræve dem forklaring i de tilfælde, hvor de må antages at have kendskab til forfatterens eller kildens identitet, har udvalget dog fundet det rigtigst, at dette direkte finder udtryk i den almindelige lovregel om vidnefritagelse for pressen.

Udvalget foreslår hovedreglen om fritagelse for vidnepligt (forslaget til ny § 170 stk. 3) affattet således:

»Redaktører, redaktionssekretærer og journalister ved et her i riget trykt periodisk skrift har ikke pligt til at afgive vidneforklaring om, hvem der er forfatter eller kilde til en i skriftet optagen unavngiven artikel eller meddelelse. Det samme gælder andre, der i kraft af deres tilknytning til vedkommende skrift, trykkeri, nyhedsbureau eller forlag har fået kendskab til forfatterens eller kildens identitet«.

Efter forslaget skal fritagelse for vidnepligt herefter omfatte dels hele den journalistiske medarbejderkreds, dels andre, der i kraft af deres tilknytning til vedkommende skrift, trykkeri, nyhedsbureau eller forlag har fået kendskab til forfatterens eller kildens identitet.

Til den journalistiske medarbejderkreds må henregnes ikke blot de til skriftet — fast eller løsere — knyttede redaktører, redaktionssekretærer og journalister, men også freelance journalister, der leverer stof til forskellige blade, og deltidsbeskæftigede lokalmedarbejdere, som i særlig grad anvendes af provinspressen. Også de til nyhedsbureauer knyttede journalistiske medarbejdere må anses for omfattet af fritagelsen.

Fritagelsen gælder derimod ikke f. eks. indsendere af læserbreve og annoncer, ligesom det følger af ordene »artikel eller meddelelse«, at fritagelsen heller ikke omfatter vidneforklaring om, hvem der er forfatter eller kilde til en i skriftet optagen annonce.

Vidnefritagelsen for andre end den journalistiske medarbejderkreds er betinget af, at de pågældendes kendskab til forfatterens eller kildens identitet skyldes deres tilknytning til det pågældende skrift m. v. Fritagelsen omfatter også hele det øvrige til et skrift m. v. knyttede personale (kontorpersonale, teknisk personale, distributionspersonale etc.).

Derimod omfatter fritagelsen ikke personer, der ikke deltager i fremstillingen af bladet. Ejere af og bestyrelsesmedlemmer i bladforetagender vil således ikke i almindelighed være omfattet af reglen om vidnefritagelse. Endvidere falder selvstændige distribueringsled (bladkompagniet, kioskejere) uden for reglen.

I overensstemmelse med den gældende regel angår forslaget medarbejdere ved »periodiske skrifter«, d. v. s. skrifter der er bestemt til at udkomme mindst to gange årligt, presselovens § 16 stk. 2. Afgrænsningen for vidnereglen bør falde sammen med afgrænsningen for det særlige ansvarssystem i presseloven.

Ordene i gældende § 170 stk. 4: »... ikke med forfatterens navn forsynet . . .« er i udvalgets forslag erstattet af ordet »unavngiven«. Vidneforklaring vil derfor som hidtil ikke kunne nægtes om en navngiven forfatters nærmere identitet.

2. Området for vidnefritagelsen.

I Danmark har den, der befatter sig med trykning eller udgivelse af trykt skrift ikke nogen lovfæstet tavshedspligt med hensyn til kilden, således som det er tilfældet efter svensk ret, jfr. ovenfor s. 55. Pligten til at hemmeligholde kilden til en pressemeddelelse hviler her i landet alene på faglige normer. Lige siden retsplejelovens ikrafttræden har lovgivningsmagten imidlertid undtaget redaktører og redaktionssekretærer ved periodiske skrifter fra vidnepligt uden nogen modsvarende lovfæstet tavshedspligt, og udvalget har ved den nærmere udformning af reglen taget sit udgangspunkt heri.

Udvalget har overvejet, om den nødvendige begrænsning i reglen om vidnefritagelse som i de norske proceslove burde foretages ved en almindelig bestemmelse om, at vedkommende ret kan beslutte, at vidneforklaring skal gives, når retten efter afvejning af de stridende interesser finder det påkrævet, eventuelt suppleret af eksemplifikation for særlige sagers vedkommende. Udvalget har imidlertid ikke fundet en sådan løsning tilfredsstillende, men har i overensstemmelse med gældende ret anset det for rigtigt at fastsætte visse nærmere rammer for undtagelser-

ne og lægger herved - som ovenfor nævnt - vægt på, at der kun i nødvendigt omfang gøres indskrænkning i pressens anonymitetsret, fordi enhver begrænsning heri udgør en indskrænkning i den informationsfrihed, som er af afgørende betydning for den frie nyhedsformidling og opinionsdannelse i samfundet.

Det er næppe muligt i en kort lovtekst udtømmende at angive de modstående hensyn og interesser, der herefter skal tages i betragtning ved afgørelsen af, om vidnepligt i det enkelte tilfælde dog bør pålægges. Medens der som nævnt efter udvalgets opfattelse bør fastsættes bestemte grænser for undtagelsernes område, mener udvalget ikke, at det vil være ønskeligt at lade spørgsmålet om, hvorvidt vidneforklaring i disse tilfælde skal afgives, bero på en mekanisk regelanvendelse, men at det bør overlades til domstolene at afgøre, om vægtige interesser taler derfor.

Udvalgets flertal (formanden, Buhl, Gomard, Koch-Jensen og Elsnab) foreslår derfor følgende affattelse af bestemmelsen om undtagelse fra hovedreglen om pressens fritagelse for vidnepligt (forslaget til ny § 170 stk. 4):

»Angår sagen en forbrydelse, der kan medføre højere straf end hæfte, eller angår den brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i offentlig tjeneste eller hverv, og vidneførslen findes nødvendig af hensyn til sagens opklaring, kan retten dog pålægge de i stk. 3 nævnte personer vidnepligt, såfremt hensyntagen til vægtige offentlige eller private interesser afgørende taler derfor«.

Den foreslåede bestemmelse adskiller sig fra den gældende retsplejelovs § 170 stk. 4 ved, at vidnefritagelsen aldrig uden videre bortfalder, men at vidnepligt alene kan pålægges i disse tilfælde, og at sådant pålæg kun kan gives, såfremt hensyntagen til vægtige offentlige eller private interesser afgørende taler derfor.

Det er flertallets opfattelse, at man ved en fornuftig anvendelse af denne bestemmelse vil opnå, at vidnepligt kun pålægges i særligt vigtige tilfælde, hvor alle, også pressen, vil have forståelse for nødvendigheden heraf. At bestemmelsen kun tænkes anvendt, når andre muligheder for sagens oplysning ikke består, fremgår af sætningen: »og vidneførslen findes nødvendig af hensyn til sagens opklaring«.

Ved rettens afgørelse af om vidnepligt undtagelsesvis skal pålægges, bør særligt sagens betydning for samfundet eller den enkelte borger tages i betragtning. Der vil her kunne blive tale om en afvejelse på den ene side af hensynet til, om der ved offentliggørelsen er handlet i berettiget varetagelse af åbenbar almen interesse, på den anden side af hensynet enten til, om almene offentlige eller vægtige private interesser i hemmeligholdelse er tilsidesat, til at en uskyldig ikke straffes, eller at en formodet grovere forbrydelse opklares.

Særligt når talen er om brud på tavshedspligt, der påhviler nogen i offentlig tjeneste eller hverv, vil såvel det offentlige som undertiden også private kunne have afgørende interesse i at finde frem til indiskretionens kilde. Udvalget har derfor overvejet, om vidnepligt altid burde fastholdes i tilfælde, hvor offentliggørelsen ikke tjener noget formål af almen betydning. Udvalgets flertal har dog ikke ment at burde stille forslag om en bestemmelse, der sondrer mellem tilfælde, hvor offentliggørelsen tjener formål af almen betydning og tilfælde, hvor dette ikke kan antages. En sådan regel, der overser, at mange meddelelser samtidig tjener oplysning og underholdning, ville give anledning til stadige processuelle vanskeligheder, og den ville i tilfælde, hvor der er tale om ret betydningsløse diskretionsbrud, gøre et ikke tilstrækkeligt begrundet brud på hovedreglen om fritagelse for vidnepligt. Man finder imidlertid anledning til at pege på, at der, når offentliggørelsen utvivlsomt ikke tjener noget rimeligt formål, kan være grund til at stille mindre strenge krav end ellers for at pålægge pligt til at afgive vidneforklaring.

Når også udvalgets flertal - som fakultativ regel - har fastholdt undtagelse fra vidnefritagelse i tilfælde, hvor sagen angår en forbrydelse, der kan medføre højere straf end

hæfte, skyldes det dels den ganske åbenbare trang, der hyppigt vil være til at pålægge vidnepligt ved alvorligere forbrydelser, dels vanskeligheden ved at opstille et mere egnet kriterium for vidnepligten end det i den nugældende bestemmelse anvendte. Det skal herved anføres, at bestemmelsens fakultative karakter giver domstolene mulighed for kun at pålægge vidnepligt, når den foreliggende sag angår en efter almindelig opfattelse grovere forbrydelse.

Den gældende bestemmelse i § 170 stk. 4 fastsætter vidnepligt, når sagen angår brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i »offentligt hverv«. Dette udtryk foreslås ændret til »offentlig tjeneste eller hverv«. Hermed er ikke tilsigtet nogen realitetsændring; men den sidstnævnte formulering er anvendt i straffeloven (jfr. således §§ 119 stk. 1, 152 stk. 1 og 263 stk. 2 samt overskriften til kap. 16), og udvalget har fundet det rigtigst, at samme udtryk anvendes i denne bestemmelse [22].

Udvalget har overvejet, om den foreslåede undtagelsesbestemmelse om vidnepligt i tilfælde af, at meddelelsen skyldes brud på tavshedspligt, også bør omfatte tilfælde, hvor meddelelsen ikke hidrører fra personer, som virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hverv, men fra personer, som i medfør af offentlig beskikkelse eller anerkendelse udøver eller har udøvet et erhverv, når der påhviler dem tavshedspligt om, hvad de under udøvelsen heraf har bragt i erfaring, jfr. herved straffelovens § 263 stk. 2 og f. eks. retsplejelovens § 136, lægelovens § 9, apotekerlovens § 40, jordemoderlovens § 8 og svangerskabslovens § 4. Udvalgets flertal finder det imidlertid ikke rigtigt, at meddelelser, der skyldes tavshedsbrud af sådanne erhvervsudøvere, inddrages under undtagelsesbestemmelsen alene i kraft af den dem meddelte offentlige beskikkelse eller anerkendelse. Dette synspunkt vil vel undertiden kunne føre til resultater, der kunne synes inkonsekvente; således vil f. eks. meddelelser, der skyldes brud på tavshedspligten for praktiserende læger og læger ved private sygehuse ikke være omfattet af den foreslåede undtagelsesbestemmelse om eventuelt pålæg af kildeopgivelse, hvorimod dette vil være tilfældet med hensyn til meddelelser, der beror på brud på den embedslæger og læger ved offentlige sygehuse påhvilende tavshedspligt. Det ville dog formentlig føre for vidt at lade undtagelsesbestemmelsen (om pålæg af pligt til opgivelse af kilden) omfatte også meddelelser fra denne langt videre personkreds, for hvis vedkommende tavshedspligten ikke i almindelighed kan anses for pålagt af hensyn til det offentlige, ligesom en medtagelse af den nævnte personkreds formentlig ville indebære en udvidelse af vidnepligten i forhold til den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 170 stk. 4, uden at der foreligger oplysning om noget behov for en udvidelse; i de tilfælde, hvor der undtagelsesvis måtte være trang dertil, vil vidnepligt i øvrigt som regel kunne pålægges i medfør af forslagets 1. led, fordi sagen angår en forbrydelse, der kan medføre højere straf end hæfte. Det er næppe nogen afgørende indvending mod forslaget, at den tavshedspligt, der påhviler personer i offentlig tjeneste eller hverv undertiden må antages også at være begrundet i andre hensyn end hensynet til det offentlige. Man henleder i den forbindelse opmærksomheden på, at bestemmelsen om pålæg af vidnepligt i den foreslåede affattelse er fakultativ.

Sidste led i den gældende bestemmelse i § 170 stk. 4 (»eller sagen er rejst for at søge den unavngivne forfatter draget til ansvar efter § 6 i lov nr. 147 af 13. april 1938 om pressens brug«) er som anført s. 51 tilføjet ved lov nr. 151 af 13. april 1938 som en konsekvens af den ændring i den tidligere ansvarsordning, som gennemførtes ved den samtidige presselov. Der opstår kun sjældent spørgsmål om at pålægge en unavngiven forfatter ansvar efter disse bestemmelser. Efter forslaget kan vidneforklaring i disse tilfælde pålægges, dersom sagen angår en for-

22. Om fortolkningen af »offentlig tjeneste eller hverv« i straffeloven henvises til *Krabbe: Borgerlig Straffelov,* 4. udg., s. 363 ff., og *Hurwitz: Den danske Kriminalret, speciel del,* s. 35 f.

brydelse, der kan medføre højere straf end hæfte. Flertallet har ikke fundet det påkrævet at medtage bestemmelsen i det foreliggende forslag.

Et medlem (Lindegaard), der ikke kan tiltræde flertallets forslag til stk. 4, bemærker:

Afgrænsningen af området for vidnefritagelsen bør ske efter synspunkter, der svarer til dem, der er bestemmende for de i 1. afsnit omtalte regler om vidneudelukkelse. Ligesom vidneudelukkelse, som det fremgår af bemærkningerne i 1. afsnit, ikke indrømmes udøvere af de professioner, som ifølge lovgivningen har tavshedspligt, af hensyn til dem selv, men kun når almene interesser fører til at tillægge hemmeligholdelsen dette yderligere værn, således bør der kun hjemles undtagelse fra den almindelige vidnepligt for pressens medarbejdere, når dette kan begrundes i almene hensyn.

En meget stor del af de publikationer, der er omfattet af definitionen af periodiske skrifter har rent underholdningsformål og foregiver heller ikke andet. Der synes ikke megen grund til at indrømme medarbejdere ved sådanne blade noget vidneprivilegium, hvis det f. eks. drejer sig om at spore kilden til en artikel, der er krænkende for privatlivets fred, og som er blevet til ved at udnytte brud på tavshedspligt. Det samme gælder med hensyn til en del af det stof, der bringes af blade, der giver sig af med nyhedsformidling og opinionsdannelse, herunder først og fremmest dagspressen. De fleste danske dagblade drives på forretningsmæssig basis, og forretningsmæssige synspunkter er i vidt omfang bestemmende for stofvalget. I det omfang interessen i at beskytte kilderne alene bæres af sådanne hensyn, synes der ikke at være grund til at indrømme pressen en anden stilling end andre forretningsvirksomheder.

Dette synspunkt fører frem til en regel om, at den i forslaget nævnte kreds af medarbejdere ved periodiske skrifter undtages fra vidnepligt, når det drejer sig om kilden til stof, hvis offentliggørelse har tjent formål af almen betydning.

Vidneudelukkelsen for læger og advokater kan efter forslaget bortfalde efter en afvejelse af hemmeligholdeisens betydning overfor sagens vigtighed. Det samme bør gælde for pressens medarbejdere, og efter min opfattelse er der ikke anledning til, som foreslået af flertallet, med hensyn til disse at opstille et andet og snævrere kriterium for adgangen til at pålægge vidnepligt end det, der er foreslået for læger og advokater. Interessen i at beskytte kilden vil kunne være så lidet tungtvejende, at den ligesom lægers og advokaters pligt til hemmeligholdelse, såvel i straffesager som i borgerlige sager, må vige for interessen i sagens oplysning.

Ved krænkelse af tavshedspligt vil der ofte ikke være nogen mulighed for at pålægge redaktøren et ansvar, hverken for medvirken til diskretionsbrudet eller i anledning af den artikel, som diskretionsbrudet danner grundlag for. Det er formentlig dette, der er baggrunden for, at der i gældende ret er opstillet en særlig regel for sager, der angår krænkelse af tavshedspligt, som påhviler nogen i offentlig hverv, idet vidnepligten i så fald er ubetinget. Dette kritiseres af *Hjejle* i den ovenfor omtalte artikel i Journalisten for december 1954, idet Hjejle gør gældende, at pressen for at varetage sine funktioner som vogter af forfatningen og beskytter af enkelte samfundsborgere eller minoriteter mod overgreb i et vist omfang er nødt til at benytte sig af diskretionsbrud. Dette kan tiltrædes, men begrundelsen fører ikke til en så vidtgående regel, som den, der forfægtes af Hjejle, men kun til at beskytte kildens anonymitet, når diskretionsbrudet er udnyttet i de lige nævnte formåls tjeneste. Er det derimod alene sket i salg&stimulerende øjemed for at tilfredsstille læsernes trang til at beskæftige sig med private forhold, som med rimelig grund kan forlanges unddraget offentligheden, kan jeg ikke se, at der er noget beskyttelsesværdigt formål forbundet med at indrømme pressemedarbejdere fritagelse for at oplyse, hvem det er, der har meddelt oplysninger, som den pågældende under

strafansvar har været forpligtet til ikke at røbe, et brud på tavshedspligten, der er særligt graverende derved, at offentliggørelsen i pressen mangefold forstærker krænkelsen af den interesse, som tavshedspligten tilsigter at beskytte [23]. Fastsættes der nærmere regler om politiets oplysninger til pressen om straffesager - og hertil synes der at være al mulig grund [24] - vil der efter den af flertallet foreslåede regel kun være meget begrænsede muligheder for håndhævelse, selv om diskretionsbrudet og dets udnyttelse ikke har tilgodeset noget fonnål af samfundsmæssig interesse.

Udformes hovedreglen således, at pressemedarbejdere undtages fra vidnepligt med hensyn til forfatteren eller kilden til en i skriftet optaget artikel eller meddelelse, medmindre offentliggørelsen ikke tjener noget formål af almen betydning, og suppleres den med en adgang til at pålægge vidnepligt, når forklaringen er af afgørende betydning for sagens oplysning, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller for samfundet findes at berettige dertil, er det næppe nødvendigt at opstille nogen særlig regel om sager, der angår brud på tavshedspligt. Tjener offentliggørelsen ikke noget formål af almen betydning, gælder der ingen undtagelse fra pligten til at forklare om, hvem det er, der har krænket tavshedspligten. Har offentliggørelsen haft almen betydning, kan vidnesbyrd om kilden nægtes, men er vigtige interesser blevet krænket — og dette vil formentlig altid være tilfældet, hvis det f. eks. drejer sig om røbelse af hemmeligheder af betydning for forsvaret eller rigets sikkerhed, jfr. presselovens § 7 — kan vidnepligt dog pålægges.

Det foreslåede kriterium: »medmindre offentliggørelse ikke tjener noget formål af almen betydning«, der navnlig vil være anvendeligt, når sagen angår brud på tavshedspligt, vil næppe give anledning til særlige vanskeligheder i praksis. Lignende kriterier er ikke ukendt i lovgivningen i øvrigt, f. eks. straffelovens §§ 263 stk. 2 og 269. Undtagelsen, der giver adgang til at pålægge vidnepligt i samme omfang som overfor læger og advokater, er et nødvendigt supplement i sager om brud på tavshedspligt, men har især selvstændig betydning i sager vedrørende en trediemand, om hvis forhold kilden til artiklen eller meddelelsen kan antages at vide besked, ovenfor s. 53.

Den gældende § 170 stk. 4 i slutningen hjemler som nævnt s. 53 en ubetinget vidnepligt i tilfælde af, at den saglige ansvarsordning ifølge presselovens § 6 ikke kan blive effektiv. Denne bestemmelse er det eneste led i lovteksten, der peger på en sammenhæng mellem vidnefritagelsen og ansvarsordningen efter presseloven. For at afskære den tvivl, der består om adgangen til at nægte bevisførelse om kilden i sager om materielle pressedelikter, jfr. ovenfor s. 52, kan der formentlig være grund til i loven udtrykkeligt at slå fast, at vidneførsel om kilden kan nægtes i sager, der angår ansvaret for indholdet af et trykt periodisk skrift, når redaktøren er ansvarlig efter presselovens § 6.

23. Se hertil *Hjejle, »Dagspressen og Samfundet«,* (1951) s. 58 ff.: »En af pressens mørkeste sider er dens behandling af den enkelte private borger. Ofte på et meget spinkelt grundlag og ud fra en ensidig bedømmelse, uden noget virkeligt forsøg på kontrol af meddelelsens rigtighed, men snarere ud fra en »oplagsmæssig« vurdering af meddelelsen udbredes oplysninger om den enkeltes forhold, der senere viser sig at være helt eller delvis fejlagtige . . . Særligt mørke kapitler er ... referater af retssager, navnlig straffesager på de forberedende stadier m. v. — I de senere år har interessen blandt andet samlet sig om pressens forhåndsmeddelelser om straffesager, i hvilke anklagepunkterne refereres som konstaterede fakta. Det er ikke svært at forestille sig, hvad en med urette sigtet må gennemgå i sådanne tilfælde. Og det har drejet sig om hundreder, for ikke at sige tusinder af tilfælde. En fremtid vil se på sådant, som vi ser på tidligere tiders barbariske torturinstrumenter«.

24. Kriminalreportagen samler sig om efterforskningsstadiet, og den indeholder i al for vid udstrækning oplysninger om navnene på de sigtede. De af Danske Dagblades Fællesrepræsentation i november 1960 udsendte regler for god presseskik i forbindelse med omtale af straffesager, hvis overtrædelse er uden sanktionsmulighed, giver efter min mening ikke fornøden sikkerhed imod misbrug; men de vil vinde væsentligt i betydning, hvis de suppleres af modsvarende direktiver til politiet.

Kapitel 3

BESTEMMELSEN I DEN GÆLDENDE RETSPLEJELOVS § 170 STK. 3

Bestemmelsen i gældende § 170 stk. 3 vedrørende spørgsmål, om et vidne har været straffet m. v., har nær sammenhæng med bestemmelserne i § 873, 2. og 3. pkt., om bevisførelse i en straffesag, sigtende til at svække et vidnes troværdighed i almindelighed [1].

Både § 170 stk. 3 og § 873, 2. og 3. pkt. har særdeles beskeden betydning i praksis. Det kan dog næppe ganske udelukkes, at der - såvel i borgerlige sager (hvor en til § 873 svarende regel ikke findes) som i straffesager — kan forekomme tilfælde, hvor oplysning om et vidnes kriminelle fortid m. v. er påkrævet til vurdering af hans troværdighed.

Udvalget finder det derfor ikke rigtigt, at bestemmelserne ophæves, men foreslår, at de samles i en enkelt bestemmelse, der, da der ikke er tale om en egentlig »vidnefritagelsesgrund«, bør placeres selvstændigt i retsplejelovens kapitel om vidner. Udvalget foreslår (som ny § 183) følgende bestemmelse:

»Bevisførelse om et vidnes almindelige troværdighed må kun finde sted på den måde og i den udstrækning, som retten bestemmer. Spørgsmål, om vidnet er under tiltale eller har været straffet, stilles og besvares skriftligt. Kun retten og parterne gøres bekendt med svaret«.

Bestemmelsens 1. pkt., der formentlig på mere adækvat måde end § 873, 2. pkt. angiver bestemmelsens område, indeholder den materielle regel; denne rummer i lighed med den gældende § 873 ikke nogen begrænsning i den måde, hvorpå oplysning om et vidnes straffeforhold kan tilvejebringes, ligesom den heller ikke — som det er tilfældet med den gældende § 170 stk. 3, 1. pkt. - rummer særlige begrænsninger i adgangen til spørgsmål om et vidnes straffeforhold. Bestemmelsen fortrænger inden for sit område reglen i § 170 stk. 2. Det forudsættes i øvrigt, at spørgsmål om et vidnes straffeforhold kun stilles i sjældne tilfælde og da i så begrænset omfang som muligt. Det påhviler retten at øve fornøden kritik over for anmodninger om bevisførelse af denne art.

Tillader retten spørgsmål, om et vidne er under tiltale eller har været straffet, gælder den formelle regel, at spørgsmålet stilles og besvares skriftligt, og kun retten og parterne gøres bekendt med svaret. Denne regel svarer til hidtidig § 170 stk. 3, 2. pkt.

§ 873, 3. pkt. og § 170 stk. 3, 3. pkt. er udgået som overflødige.

1. Norsk straffeprosesslov § 336 indeholder en regel, der ganske svarer til retplejelovens § 873; en til § 170 stk. 3 svarende regel findes derimod ikke.

3. AFSNIT

Fælles bestemmelser om vidneudelukkelse og vidnefritagelse

De nuværende bestemmelser i § 169 stk. 2, 2. pkt., stk. 3 in fine og stk. 4 samt i § 170 stk. 5 og 6 må ses i nær indbyrdes sammenhæng.

Reglerne, der nu er fragmentariske, for ,så vidt de er knyttede til enkelte vidneudelukkelses- eller vidnefritagelsesgrunde, uagtet de i virkeligheden vedrører og bør finde anvendelse i alle tilfælde, hvor der kan være tale om vidneudelukkelse eller vidnefritagelse, angår følgende spørgsmål:

1. Retten skal gøre vidnet opmærksom på hans ret efter bestemmelserne og hindre, at forklaring gives i strid dermed, jfr. §§ 169 stk. 4 og 170 stk. 6 samt lægelovens § 10, 4. pkt.
2. Betingelser for samtykke til forklaring skal respekteres [1], samtykke kan nårsomhelst tilbagekaldes, og forklaringen må ikke udstrækkes ud over det for øjeblikket nødvendige, jfr. §§ 169 stk. 2, 2. pkt., stk. 3 in fine og 170 stk. 5 samt lægelovens § 10, 3. pkt.
3. Indkaldelse til afgivelse af vidneforklaring bør ikke ske, hvor det er klart, at vidneførsel vil komme i strid med bestemmelserne, jfr. § 169 stk. 4 og lægelovens § 10, 4. pkt.
4. Forklaring skal i visse tilfælde afgives for lukkede døre, jfr. § 169 stk. 2, 2. pkt. og lægelovens § 10, 2. pkt.

Efter udvalgets opfattelse bør de fornødne yderligere regler om vidneudelukkelse og vidnefritagelse samles i en særlig bestemmelse herom (forslaget til § 171). Det bør i denne regel fastslås, at retten, såfremt omstændighederne giver grund dertil, skal vejlede vidnet om indholdet af bestemmelserne i §§ 169 og 170 [2].

Udvalget finder en almindelig regel om pligt for retten til at gøre vidnet opmærksom på hans ret efter bestemmelserne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse og eventuelt hindre, at forklaring afgives i strid dermed, upåkrævet, navnlig i de talrige tilfælde, hvor vidnet selv er indstillet på at afgive forklaring, og hvor der heller ikke efter det for retten foreliggende er noget, der taler imod forklaringens afgivelse. I øvrigt gælder der efter udvalgets forslag til § 182 en almindelig regel om, at »afhøringen sker under fornøden hensyntagen til vidnet«, jfr. også den gældende § 184 stk. 1, 1. pkt.

Det bør udtrykkeligt fastslås, at retten, når forklaring afgives i de i §§ 169 og 170 nævnte tilfælde, skal påse, at særligt hensyn tages til vidnet eller den, der har krav på hemmeligholdelse. Det er ikke muligt eller påkrævet udtømmende at angive, hvorledes hensyn kan eller bør tages; men dette må bero på rettens bestemmelse og kan f. eks. ske ved begrænsning af forklaringen mest muligt. Særlig hjemmel er påkrævet, hvis dørlukning og referatforbud skal kunne finde sted uden for de i retsplejelovens §§ 29 og 31 nævnte tilfælde; da dette må anses for

1. Som eksempel på betingelser, der knyttes til samtykke, henvises til afgørelserne i UfR 1941 s. 1151 og 1946 s. 750, der antog, at retsplejelovens § 169 stk. 3 hjemler, at man kan imødekomme et af vedkommende overordnede myndighed fremsat krav om, at afhøringen af det pågældende vidne (i begge tilfælde polititjenestemand) skal foregå for lukkede døre.

2. Jfr. herved også reglen i retsplejelovens § 429 stk. 2 om dommerens pligt til at vejlede parter i borgerlige sager, for så vidt de ikke møder ved advokater.

ønskeligt, tilvejebringer forslaget hjemmel til, at retten i de heromhandlede tilfælde kan træffe bestemmelse om dørlukning eller referatforbud.

Udvalget foreslår ikke nogen regel om, at indkaldelse til afgivelse af forklaring ikke kan ske i tilfælde, hvor der kan blive tale om vidneudelukkelse eller vidnefritagelse. Efter udkastet kan indkaldelse i disse tilfælde derfor i og for sig ske. Heri ligger dog ikke nogen afstandtagen fra reglerne i gældende retsplejelovs § 169 stk. 4 og lægelovens § 10, 4. pkt., hvorefter indkaldelse ikke bør ske, hvor det er klart, at vidneførsel vil komme i strid med bestemmelserne, men en erkendelse af, at det hyppigt ikke vil være muligt uden vidnets fremmøde at tage stilling til, om reglerne om vidneudelukkelse eller vidnefritagelse skal anvendes i den foreliggende sag. Fremmødet kan således tjene til at skabe klarhed over, om samtykke til afgivelse af forklaring foreligger, om afhøring skal ske om forhold, der falder uden for området for bestemmelserne i §§ 169 og 170, samt om undtagelsesbestemmelserne i §§ 169 og 170 skal bringes i anvendelse. Almindelig pligt til at give møde forudsættes derfor også at bestå efter udvalgets forslag til § 177. Har en indkaldelse ikke været rimeligt begrundet, og er vidnet udeblevet, kan retten undlade at gøre anvendelse af tvangsmidler efter den foreslåede bestemmelse i § 176, der i det hele er fakultativ, jfr. nedenfor s. 72 ff.

Det er — også uden særlig hjemmel — klart, at betingelser for et samtykke til afgivelse af en vidneforklaring, der ikke ellers kan kræves afgivet, skal respekteres, og at et samtykke nårsomhelst kan tilbagekaldes med den følge, at yderligere forklaring ikke kan afkræves vidnet, medmindre betingelserne herfor i øvrigt er til stede. Det følger endvidere af almindelige principper for bevisførelse, at vidneforklaring ikke må udstrækkes ud over det for øjemedet nødvendige. Udtrykkelige bestemmelser om disse spørgsmål er derfor udeladt.

4. AFSNIT

De øvrige bestemmelser om vidner i retsplejelovens kapitel 18

Udvalget stiller forslag om en fuldstændig revision af bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 18 om vidner.

Herved bliver der på visse områder tale om ret omfattende ændringer af den nuværende retstilstand; disse områder vil blive omtalt i kapitlerne 1-4. Kapitel 1 handler om afstandsgrænser for vidners mødepligt. Kapitel 2 handler om tvangsmidler over for vidner. Kapitel 3 handler om ed eller højtidelig forsikring i forbindelse med afgivelse af vidneforklaring. Kapitel 4 handler om politiafhøring af vidner. Om de øvrige - mindre væsentlige — ændringer, hvorom der stilles forslag, handler kapitel 5.

Kapitel 1

AFSTANDSGRÆNSER FOR VIDNERS MØDEPLIGT

(Gældende §§ 171 og 172)

I gældende retsplejelovs § 171 findes regler om afstandsbegrænsninger for vidners mødepligt i almindelighed [1]. Mødepligt ud over de sædvanlige grænser kan dog pålægges af retten, »når det skønnes ønskeligt af hensyn til sagens oplysning«. § 172 indeholder hermed sammenhængende regler om, ved hvilken ret vidneforklaring i reglen skal afgives [2]. Reglerne hidrører fra proceskommissionernes udkast [3], men indskrænker - særlig i borgerlige sager — mødepligten i videre omfang end udkastene. Mødepligt gælder ikke på Færøerne, jfr. lov for Færøerne om rettens pleje nr. 95 af 16. marts 1960 § 1 nr. 46, der til § 171 som paragraffens 4. stk. føjer: »Disse regler skal dog ikke medføre nogen pligt for personer, der bor eller opholder sig på Færøerne, til at give møde i det øvrige kongerige eller personer, der bor eller opholder sig i det øvrige kongerige, til at give møde på Færøerne«. Lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland kap. 2 § 13 bestemmer, at enhver er pligtig at afgive forklaring i den retskreds, hvor han er bosat; retten eller dens formand kan undtagelsesvis pålægge vidner, der er bosat udenfor retskredsens grænser, at give møde for retten, når det skønnes, at sagen er af en sådan betydning, at det er rimeligt at pålægge vidnet at møde, og det må antages, at vidnets udsagn vil være af afgørende betydning ved sagens pådømmelse [4].

I svensk ret er det hovedreglen, at vidneafhøring finder sted direkte for den dømmende ret under hovedforhandlingen, jfr. rättegångsbalkens 35. kap. 8 §; der findes derfor ikke regler, der sætter bestemte territoriale grænser for vidnepligten. Retten kan dog efter rättegångsbalkens 36. kap. 19 § træffe anden bestemmelse, hvis vidnet »av sjukdom, vistelse å avlägsen ort eller annan orsak (är) ur stånd att infinna sig vid huvudförhandlingen«, samt hvis vidnets »inställelse (finnes) medföra oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet«.

1. I straffesager udvidedes vidnepligten ved lov nr. 220 af 7. juni 1952, idet ordene i § 171 stk. 2: »70 kilometer på jernbane eller dampskib« ændredes til: »120 kilometer med jernbane, dampskib eller rutebil« og ordene: »delvis på jernbane eller dampskib« ændredes til: »delvis med jernbane, dampskib eller rutebil«. Udvidelsen, hvortil der havde vist sig trang i praksis, fandtes rimelig under hensyn til de bedrede samfærdselsforhold, jfr. motiver i Rigsdagstidende 1951/52 tillæg A sp. 3419 og udtalelser af *Edel Saunte* og *Thisted Knudsen* i Rigsdagstidende, Folketinget, 1951/52 sp. 1449 f. og 1452.
2. Tilsvarende regler findes med hensyn til parter i borgerlige sager, rpl. § 302 (jfr. lov nr. 220 af 7. juni 1952 og note 1 ovenfor) og syns- og skønsmænd, § 202, jfr. nedenfor s. 85 og 86.
3. Udkast til lov om strafferetsplejen, 1875, §§ 132 og 133, mot. s. 71, og udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1877, §§ 202 og 203, mot. s. 103 ff., udkast til lov om strafferetsplejen, 1899, §§ 101 og 102, mot. s. 384 f. og udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1899, §§ 148 og 149, mot. s. 161 ff.
4. I henhold til §§ 11 og 12 i lov nr. 536 af 4. oktober 1919 om Den faste Voldgiftsret (med senere ændringer) påhviler der såvel parter som vidner pligt til at give møde for voldgiftsretten uden afstandsbegrænsning; men retten kan bestemme, at afhøring kan ske for underretten på det sted, hvor parten eller vidnet bor eller opholder sig. En særlig regel om - udvidet — mødepligt for parter findes i lov nr. 94 af 15. marts 1939 om voldgift i tvistigheder angående handel med husdyr § 5 stk. 2. **Efter** lov om leje nr. 355 af 27. december 1958 § 98 stk. 2 er i lejesager parterne pligtige til at give møde personlig for retten for at besvare spørgsmål uden afstandsbegrænsning. Efter rettens bestemmelse kan afhøringen dog undtagelsesvis foregå for underretten på det sted, hvor parten bor eller opholder sig.

Efter *norsk* ret gælder afstandsgrænser som her i landet, med videregående mødepligt i straffesager end i borgerlige sager og i sager for lagmannsrett end i sager for by- eller herredsret; afstandene, inden for hvilke der består mødepligt, er dog længere end efter dansk ret. Når retten finder det magtpåliggende, at et vidne uanset afstandsreg-1erne giver møde for den dømmende ret, kan den efter begæring af en af parterne udvide mødepligten [5].

Afstandsgrænser er især begrundet dels i hensyn til mødende, der påføres ekstra besvær og tidsspilde ved rejse over længere strækninger, dels i ønsket om at undgå unødige omkostninger.

Territorial begrænsning i vidners og andre for en ret mødendes pligt til afgivelse af forklaring for den dømmende ret bevirker en begrænsning i bevisumiddelbarheden i retsplejen. Da gennemførelse af bevisumiddelbarhed i videst muligt omfang må anses for ønskværdig, må det overvejes, om afstandsbegrænsningerne bør ændres, således at mødepligten for den dømmende ret udvides, eller om begrænsningerne eventuelt helt kan ophæves, således at der i princippet gennemføres mødepligt overalt i landet [6].

Ikke blot hensyn til bevisumiddelbarheden, men også praktiske synspunkter taler for udvidelse af mødepligten. Gældende rets snævre grænser for mødepligt, særlig i borgerlige sager, har hyppigt givet anledning såvel til utilfredsstillende sagsbehandling som til besværligheder, herunder for de dommere, der foretager de subsidiære afhøringer, og urimelig forhaling af sagerne; undertiden bevirker reglerne, at et vidne afhøres ved sit hjemting, hvor dette på grund af retskredsgrænsernes forløb ligger længere fra vidnets bopæl - eller har dårligere trafikforbindelse hertil - end tingstedet for den ret, ved hvilken den pågældende ,sag skal pådømmes; også i politisager har sådanne urimeligheder, såvel med hensyn til afhøring af vidner som af tiltalte, givet anledning til kritik.

Hertil kommer endelig, at nutidens forbedrede samfærdselsforhold — og herunder den tiltagende motorisering — ganske væsentlig letter og fremskynder befordring over længere strækninger og dermed medvirker til afsvækkelse af begrundelsen for afstandsbegrænsninger i deres nuværende form.

Udvalget er af den opfattelse, at de gældende afstandsbegrænsninger bør ophæves, således at det fastslås som almindelig regel, at vidneforklaring afgives for den ret, ved hvilken sagen behandles. Herved vil de nuværende hyppige urimeligheder i praksis kunne undgås, og bevisumiddelbarhed vil kunne gennemføres i væsentligt videre omfang end hidtil.

Forslaget tilsigter ikke at bevirke, at vidneførsel altid skal ske for den dømmende ret; det ville — særlig i mange mindre betydningsfulde sager — volde besvær og omkostninger, der ikke står i rimeligt forhold til forklaringens betydning; reglen tilstræber kun at gøre umiddelbar bevisførelse hyppigere end nu ved at fastslå den som hovedregel og udgangspunkt i enhver sag. Udvalget foreslår derfor til hovedreglen føjet en regel, hvorefter retten (d. v. s. den ret, der behandler sagen) kan beslutte, at vidneforklaring skal afgives for en anden ret, (d. v. s. som regel retten på det sted, hvor vidnet bor eller opholder sig). Sådan beslutning kan naturligvis træffes efter begæring af en part eller af et vidne, der er indkaldt for retten; men der må også, hvis der begæres foretaget afhøring af fjernere boende vidner, påhvile retten pligt til — i det omfang den på dette stadium af sagen har mulighed derfor - ex officio at overveje, om det er nødvendigt eller rimeligt, at vidnerne skal give møde uden for deres hjemsted. Retten må i så henseende foretage en afvej else af på den ene ,side sagens betydning og det pågældende vidneudsagns formodede vigtighed

5. Straffeprosessloven § 171: lagmannsret 600 km. med jernbane eller 300 km. med dampskib eller rutebil eller 100 km. på anden måde; halvdelen heraf i sager for by- eller herredsret. Tvistemålsloven § 199: lagmannsret 200 km. med jernbane eller dampskib eller 100 km på anden måde; halvdelen heraf i sager for by- eller herredsret.
6. Jfr. om spørgsmålet *Poul Rønnov* i *Juristen* 1962 s. 213 ff.

og på den anden side hensyn til vidnet, der skal tilbagelægge en længere strækning og ofre megen tid på at nå frem til retten, samt de med mødet forbundne omkostninger.

Retten har efter gældende ret uden videre mulighed for en sådan kontrol i borgerlige sager og politisager samt ved vidneførsel under efterforskning eller forundersøgelse i straffesager, da vidneindkaldelse i disse tilfælde udgår fra retten, jfr. retsplejelovens § 174 stk. 1, smh. med §§ 353 og 409 stk. 2 (borgerlige sager), 809 og 819 (efterforskning og forundersøgelse ved retten) og 932 stk. 2 (politisager). Den byrde, der pålægges dornstolene, når de skal øve denne kontrol, er formentlig meget begrænset, da det må formodes, at parterne eller vidnet selv i vidt omfang vil rejse spørgsmålet, og vidneførsel med fjernereboende vidner næppe vil forekomme særlig hyppigt.

I andre straffesager (domsmandssager i 1. instans, ankesager og nævningesager) udgår vidneindkaldelse fra anklagemyndigheden, jfr. retsplejelovens § 840 stk. 3 (domsforhandling ved landsret), 927 (domsforhandling ved underret og ved sø- og handelsretten) og 965 a (bevisanke ved landsret); mødepligten kan dog i disse tilfælde, jfr. §§ 834 stk. 1 sidste pkt., 927 og 965 a, kun udvides ud over området for den gældende § 171 med rettens tilladelse. Udvalget har overvejet, om reglerne om vidners indkaldelse i de anførte straffesager bør ændres, således at indkaldelserne udgår fra retten, der herved ville bevare kontrol med, at fjernereboende vidner ikke uden grund indkaldes til møde for den dømmende ret. Udvalget finder dog ikke anledning til at stille forslag herom, da det må antages, at anklagemyndighed og politi vil udøve et rimeligt skøn og forelægge retten tvivlstilfælde og tilfælde, hvor der ikke kan opnås enighed med forsvaret om spørgsmålet [7]. Den af ophævelsen af afstandsreglerne følgende formelle ændring i § 834 stk. 1 sidste pkt. fremgår af udvalgets forslag til ændringer i andre bestemmelser i retsplejeloven end kapitel 18 om vidner [8].

Trangen til umiddelbarhed kan være af forskellig styrke, alt efter sagens art og vigtighed og det stadium, den befinder sig på; retten kan tage hensyn hertil ved administrationen af den foreslåede regel, hvis fakultative affattelse åbner mulighed for smidighed og dermed for en hensigtsmæssig afgørelse i hvert enkelt forekommende tilfælde.

Ophævelsen af afstandsgrænserne for vidner må naturligt få til følge, at de tilsvarende regler med hensyn til syns- og skønsmænd, jfr. retsplejelovens § 202, der henviser til §§ 171 og 172, og parter i borgerlige sager, jfr. retsplejelovens § 302, der stort set svarer til §§ 171 og 172 ophæves [9].

Udvalget skal endvidere henlede opmærksomheden på spørgsmålet, om de nye regler eventuelt bør medføre ændring af den gældende praksis med hensyn til værneting og afhøring af tiltalte i politisager, jfr. justitsministeriets cirkulære nr. 336 af 15. december 1941, hvorefter tiltale i videre omfang end i andre straffesager rejses ved tiltaltes hjemting, og hvorefter tiltalte også i sager, hvor gerningsstedets værneting er anvendt, afhøres ved retten på sit hjemsted, når dette må anses for hensigtsmæssigt for at undgå rejser til tingstedet [10].

I henhold til reglerne i retsplejelovens § 338 sker forberedelsen af landsretssager i første instans som hovedregel ved underret. Forberedelsen omfatter såvel skriftvekslingen som bevisførelsen; dog åbner retsplejelovens § 351 adgang til at få bevisførelsen henskudt til domsforhandlingen ved landsretten. Den vigtigste begrundelse for disse regler er hensynet til at undgå længere rejser for parter og vidner m. fl., og de samme indvendin-

7. Skulle indkaldelse undertiden ske i urimeligt omfang, vil retten - i tilfælde af udeblivelse - kunne undlade at drage de almindelige konsekvenser heraf i form af anvendelse af tvangsmidler.
8. Nedenfor s. 114.
9. Jfr. herom nedenfor s. 85 og 86.
10. Et eksempel på uheldige virkninger af gældende praksis er fremdraget i »*Fuldmægtigen*« 1961 s. 93.

ger kan således rettes imod disse regler som imod afstandsgrænser for vidners personlige møde for den dømmende ret. I praksis har østre landsret hyppigt gjort brug af bestemmelsen i § 351 om bevisførelse for landsretten, hvorimod bevisførelse for underretten hidtil har været hovedreglen inden for vestre landsrets område [11]. Afskaffelsen af afstandsgrænserne for vidners mødepligt vil umiddelbart medføre en samling af bevisførelsen i forberedte landsretssager i videre omfang end hidtil, idet parter og vidner i almindelighed skal afgive forklaring for den forberedende underret og ikke for hjemtinget.

Udvalgets forslag til § 172 stemmer med det ovenfor anførte.

Reglen i den gældende § 172 stk. 4, hvorefter retten kan sættes på sådant sted, som omstændighederne kræver, hvis et vidnes helbredstilstand er til hinder for, at han møder på det sædvanlige tingsted, er ikke medtaget i udvalgets forslag. Reglen må ses i sammenhæng med andre bestemmelser, der hjemler retterne adgang til »når omstændighederne taler derfor« [12] eller »når særlige grunde — navnlig hensynet til umiddelbar bevisførelse - taler derfor« [13] at bestemme, at retten skal sættes andetsteds end på det sædvanlige tingsted [14]. Der bør efter udvalgets opfattelse bestå en almindelig adgang for domstolene til, hvor omstændighederne taler derfor, at bestemme, at retten skal sættes uden for det sædvanlige tingsted. En sådan adgang foreslås tilvejebragt ved ændring af retsplejelovens § 11 stk. 2 [15]. Den særlige regel i § 172 stk. 4 bliver herved overflødig.

I tilknytning til spørgsmålet om afstandsgrænserne har udvalget efter anmodning fra justitsministeriet drøftet et i forbindelse med det nordiske retssamarbejde rejst spørgsmål om gennemførelse af pligt til at give møde som vidne for domstolene i de andre nordiske lande. En sådan pligt kan ikke antages at bestå uden udtrykkelig hjemmel [16]. Der er derimod ikke efter gældende ret noget til hinder for indkaldelse af vidner, der bor uden for landets grænser; men en sådan indkaldelse har ikke samme betydning som en vidneindkaldelse i øvrigt, da tvangsmidler ikke kan bringes i anvendelse over for vidner, der oversidder en vidneindkaldelse fra et andet nordisk land. I praksis forekommer det da også, at der, særlig i forholdet mellem Danmark og Sverige, sker indkaldelse til vidneafhøring i det andet land, og sådanne indkaldelser er, i hvert fald i almindelighed, blevet forkyndt på almindelig vis af myndighederne i opholdslandet.

Det må antages, at der i grænseområder mellem de nordiske lande består et vist behov for vidnepligt med hjemmel for anvendelse af tvangsmidler i udeblivelses- og vægringstilfælde. Herudover er behovet for vidnepligt, sanktioneret af tvangsmidler, i et andet nordisk land formentlig særdeles beskedent.

I betragtning heraf og af at sædvanlig vidnepligt består også i de her foreliggende tilfælde ved hjemstedets ret, har udvalget ikke fundet tilstrækkelig grund til at stille forslag om vidnepligt med hjemmel for anvendelse af tvangsmidler i udeblivelses- og vægringstilfælde i forholdet mellem de nordiske lande. Det bemærkes i den forbindelse, at der efter gældende ret, som anført ovenfor s. 68, heller ikke består vidnepligt i det indbyrdes forhold mellem Færøerne, Grønland og det øvrige Danmark.

11. Se om østre landsrets praksis *Kaj Mundt* i *Juristen* 1954 s. 335 f. og om vestre landsrets praksis cirkulæreskrivelse af 15. maj 1962 fra præsidenten til advokaterne i vestre landsretskreds, trykt i *Advokatbladet* 1962 s. 166 f. I *UfR* 1955 B s. 284 f. foreslår *A. Gøtzsche* underretsforberedelsen begrænset til skriftvekslingen, medens *C. Bang* i *Juristen* 1955 s. 463 ff. foreslår underretsforberedelsen afskaffet. Se endvidere *Poul Rønnov* i *Juristen* 1962 s. 213 ff.
12. Rpl. § 1 a stk. 8 om den særlige klageret.
13. Rpl. § 11 stk. 2 og § 19 stk. 5 om domsforhandling for landsret eller underret.
14. Jfr. endvidere § 742 stk. 3 om »åstedsforretninger«.
15. Jfr. nedenfor s. 112.
16. Jfr. *H. Munch-Petersen:* Den danske Retspleje I s. 193.

Kapitel 2

TVANGSMIDLER OVER FOR VIDNER

(Gældende §§ 177, 189 og 191)

De gældende regler om vidnetvang i retsplejelovens § 177 (udeblivelse m.v.) og § 189 (vægring ved at afgive forklaring) hidrører med mindre væsentlige afgivelser fra den første proceskommissions udkast [1]. Efter den grønlandske retsplejelov (nr. 271 af 14. juni 1951) kap. 2 § 17 kan et vidne, der udebliver uden gyldig grund eller vægrer sig ved at svare uden at kunne påberåbe sig en vidneudelukkelses- eller vidnefritagelsesgrund, ikendes en bøde samt eventuelt tilpligtes at erstatte de ved udeblivelsen eller vægringen forårsagede udgifter. Et udeblevet vidne kan endvidere hentes med magt. Kendelse, hvorved bøde eller erstatning er pålagt, kan ophæves af retten, såfremt det senere oplyses, at vidnet har haft gyldig grund for udeblivelsen.

Dansk rets sondring mellem udeblivelse og vægring findes også i *svensk* og *norsk* ret. Efter svensk og norsk ret kan der kun i vægringstilfælde ske hensættelse i forvaring, og længstetiden herfor er 3 måneder. I øvrigt er der betydelig lighed med de gældende danske regler [2].

Over for vidner, der udebliver, anvendes bøde hyppigt efter gældende praksis her i landet, hvorimod forvaringstagelse er særdeles sjældent forekommende. Over for vidner, der vægrer sig ved at afgive forklaring, vil der hyppigere - i hvert fald ved gentagen vægring - være trang til at anvende forvaringstagelse som yderste middel. Denne forskel, der også afspejler sig i bestemmelsernes affattelse, og — som ovenfor nævnt — tydeligere i svensk og norsk ret, skyldes, at »medens den udeblivende kan have handlet af Ligegyldighed eller Ubetænksomhed og derfor først gennem en Bøde bør mindes om sin Pligt, førend han kan behandles som forsætlig genstridig, gælder dette ikke om den, som er til Stede og af Retten kendes pligtig at svare. Vil han hverken svare eller paaanke Kendelsen, maa han betragtes som forsætlig genstridig og behandles derefter« [3]. Da tvangsmidlerne ikke er foreskrevet som obligatoriske — bortset fra bøde i borgerlige sager efter partens begæring -- vil retten før anvendelse af tvangsmidler, ganske særlig forvaringstagelse, formentlig nøje overveje vidneudsagnets formodede betydning for sagen, dennes vigtighed, og hvilken grund der kan være til udeblivelsen eller nægtelsen af at afgive forklaring. Hvis grunden er »agtværdig«, omend formelt ulovmedholdelig, og udsagnet formodes at være uden afgørende betydning for sagen, vil retten formentlig vige tilbage for anvendelse af det yderste tvangsmiddel [4]. Dette synes at have været tilfældet i hidtidig dansk retspraksis.

*

Af hensyn til den vægt, der under den frie

1. Udkast til lov om strafferetsplejen, 1875, §§ 137 og 138 samt § 145, mot. s. 71 og 72 f., udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1877, §§ 218 og 219 og § 221, mot. s. 110 f., udkast til lov om strafferetsplejen, 1899, §§ 106 og 113 og udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1899, §§ 153 og 166.
2. *Svensk* rättegångsbalk 36 kap. 20 og 21 §, *norsk* domstolslov (nr. 5 af 13. 8. 1915) §§ 205 og 206, straffeprosesslov §§ 175 og 189, tvistemålslov § 203; de norske regler indeholder særlig hjemmel for, at et vidne, der er mødt beruset, kan holdes i forvaring, indtil han bliver ædru.
3. Citat fra motiverne til udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1877, § 221 (s. 110 f.).
4. Jfr. herved *Hurwitz: Den danske strafferetspleje,* 3. udg., s. 482 f. .

bevisbedømmelse må tillægges vidnebeviset, er det nødvendigt, at der er mulighed for anvendelse af sanktioner over for vidner, der udebliver eller vægrer sig ved at svare. Medens vægring hidtil i visse tilfælde har kunnet forsvares med, at vidnefritagelses- og vidneudelukkelsesgrundene efter dansk ret er særdeles snævre og i nogen grad utidssvarende, vil dette synspunkt ikke have vægt, såfremt de af udvalget stillede forslag til ny affattelse af bestemmelserne i §§ 169 og 170 gennemføres.

Domstolenes valg af sanktioner har hidtil stået mellem bøde og forvaringstagelse, og, som nævnt ovenfor, har forvaringstagelse i praksis kun været anvendt særdeles sjældent, fortrinsvis i vægringstilfælde. Det må formentlig erkendes, at trusel om bøde undertiden vil være utilstrækkelig til fremtvingelse af en forklaring, medens på den anden side forvaringstagelse også fremtidig hyppigt vil kunne forekomme for indgribende og i visse sager egnet til at skabe et martyrium.

Udvalget har derfor overvejet, om bøde og forvaringstagelse vil kunne suppleres med en sanktion, der virker kraftigere end den hidtidige bøde uden dog at være så indgribende som, forvaringstagelse. Tvangsbøder synes egnet hertil. De vil i modsætning til en bøde, men i lighed med forvaring virke som en vedvarende tilskyndelse til at opgive vægringen eller give møde i retten. Dette vil formentlig også være tilfældet i sager, hvor vidnets holdning ikke i første række er personligt bestemt, men skyldes interesser, knyttet til den virksomhed, hvor vidnet er ansat, og hvor derfor tvangsbøder kan være egnet til også at bryde virksomhedens (arbejdsgiverens) modstand imod vidnets afgivelse af forklaring.

Udvalget foreslår derfor som ny sanktion over for såvel vidner, der udebliver, som vidner, der vægrer sig ved at afgive forklaring, indført tvangsbøder [5]. Om inddrivelse og afsoning af sådanne tvangsbøder vil reglerne i ikrafttrædelseslov til straffeloven § 17 gælde.

Udvalget foreslår endvidere de to bestemmelser i §§ 177 og 189 forenet til een bestemmelse. I praksis vil bøde formentlig blive anvendt i langt de fleste tilfælde over for vidner, der udebliver, medens tvangsbøder og forvaringstagelse forholdsvis hyppigere vil blive anvendt over for vidner, der vægrer sig ved at afgive forklaring; men denne forskel i den praktiske anvendelse gør ikke to bestemmelser påkrævet, når dog de samme sanktioner bør kunne anvendes i begge situationer, og retten står frit i valget af sanktionernes art.

Udvalget ser ikke nogen grund til opretholdelse af den nuværende obligatoriske regel i § 177 om, at bøde ved udeblivelse i borgerlige sager skal pålægges, når parten begærer det; dette vil også være betænkeligt efter ophævelsen af afstandsgrænserne for vidners mødepligt, idet der kan tænkes at ske ubegrundede indkaldelser af fjerntboende vidner. Retten bør derfor også i disse tilfælde stå frit med hensyn til spørgsmålet, om det udeblivende vidne bør rammes af sanktioner efter den nye bestemmelse i § 176 [6].

Udvalget har overvejet, om længstetiden på 6 mdr. for forvaring bør ændres, evt. nedsættes til 3 mdr., således som det er tilfældet efter svensk og norsk ret. Der findes ikke grund hertil, da retten til enhver tid kan bestemme løsladelse af et vidne, der er taget i forvaring, og dermed er rådig over, at forvaringen ikke udstrækkes længere end hensigtsmæssigt.

Reglerne i § 785 finder tilsvarende anvendelse i disse tilfælde, hvilket udtrykkeligt bemærkes i lovteksten; heraf følger bl. a., at der eventuelt i stedet for forvaringstagelse vil kunne anvendes sikkerhedsstillelse, hvis dette findes tilstrækkeligt til formålets opnåelse. Dette vil navnlig kunne være tilfældet over

5. Tvangsbøder har i stigende omfang fået hjemmel, særlig inden for forvaltningslovgivningen, over for den, der ikke opfylder en over for det offentlige bestående handle- eller undladelsespligt. Se om tvangsbøder nærmere *Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret,* 3. udg., s. 520 ff.

6. Jfr. ovenfor s. 70, note 7.

for vidner, som kan befrygtes at ville unddrage sig vidnepligten ved flugt.

I de gældende §§ 177 og 189 findes særlige regler om omgørelse af kendelse om bøde og erstatning, pålagt et fraværende vidne, og om kære af rettens afgørelse efter disse bestemmelser, herunder med særlig kort kærefrist. Efter udvalgets opfattelse bør det udtrykkeligt fremgå af reglen, at retten kan anvende det praktiske og uformelle retsmiddel omgørelse med hensyn til alle afgørelser, også om forvaringstagelse. Udvalget finder derimod ikke grund til opretholdelse af særlige regler om kære af rettens afgørelser efter disse bestemmelser, men mener, at de almindelige kæreregler - herunder også den almindelige kærefrist — bør finde anvendelse, jfr. herved retsplejelovens § 422 (borgerlige sager) og § 969 (straffesager). Som følge heraf er der ikke optaget regler om kære i udvalgets forslag.

I § 189 i slutningen findes en særlig regel om, at kære, som straks erklæres mod en underrets beslutning om fængsling, har opsættende virkning. Udvalget har overvejet spørgsmålet, om denne særlige regel bør opretholdes, således at et vidnes kæremål altid vil hindre umiddelbar iværksættelse af fængsling. Kære i disse tilfælde bør vel ret ofte gives opsættende virkning, men på den anden side er det formentlig ikke forsvarligt helt at afskære muligheden for umiddelbar iværksættelse af fængsling i tilfælde, hvor vidnets pligt til at afgive forklaring er åbenbar; selve truslen om fængsling taber i kraft, hvis fængslingen aldrig kan gennemtvinges omgående, og det kan i øvrigt ikke udelukkes, at det i undtagelsestilfælde vil være af særlig betydning, at fængslingen bliver iværksat uden opsættelse.

Udvalgets forslag til ny regel om vidnetvang — § 176 — indeholder i øvrigt sproglige ændringer i forhold til de hidtidige bestemmelser i §§ 177 og 189; disse ændringer - og enkelte udeladelser - bevirker ikke realitetsændringer, og der skal derfor ikke gøres yderligere bemærkninger om dem.

I forslaget er som stk. 3, 1. pkt. indføjet gældende § 191; denne ændring er af rent teknisk karakter.

Kapitel 3

ED ELLER HØJTIDELIG FORSIKRING

(Gældende §§ 186, 187 og 188)

Regler, der påbyder eller muliggør anvendelse af ed i retssager, har ældgammel hævd i de fleste lande i vor kulturkreds. Ed har ikke alene haft den funktion at virke til at fremme afgivelse af sandfærdige forklaringer, men har også - og ikke mindst - haft betydning som afgørelsesmiddel (i mangel af andet tilstrækkeligt bevis) ; heraf findes endnu en reminiscens i retsplejelovens regler om partsed [1]. I nyere tid er betydningen af ed som formel afgørelsesmåde trængt stedse mere tilbage, efterhånden som mulighederne for tilvejebringelse af materielt tilstrækkelige beviser er bedret, og grundsætningen om bevisbedømmelsens frihed er gennemført. Muligheden for - eller nødvendigheden af — at vidner og eventuelt parter tages i ed i forbindelse med deres forklaring i en retssag, uden at eden som sådan har betydning som »bevis«, er imidlertid indtil vore dage opretholdt i de fleste lande, således også i Sverige og Norge [2]. Derimod findes der ikke regler om ed i den grønlandske retsplejelov (nr. 271 af 14. juni 1951), hvis § 18 i kap. 2 blot bestemmer, at »Retsformanden skal alvorligt lægge vidnet på sinde at følge sandheden, idet han foreholder ham det ansvar, han pådrager sig ved at afgive falsk forklaring for retten«.

Proceskommissionerne af 1868 og 1892 gik ud fra som en selvfølge, at ed også under den foreslåede ny retsplejeordning skulle finde vid og almindelig anvendelse. Efter udkastene fra kommissionen af 1868 skulle således vidner som almindelig regel afgive forklaring under ed, der skulle aflægges før forklaringens påbegyndelse [3]. I udkastene fra kommissionen af 1892 var disse regler i hovedsagen opretholdt; blot var nu edsaflæggelsen henlagt til efter afhøringen [4].

Under behandlingen på rigsdagen af forslagene til lov om rettens pleje, der byggede på den sidste proceskommissions udkast, modificeredes reglerne noget. Lov om rettens pleje af 26. marts 1909 indeholdt som § 177 den regel, som uændret blev optaget som § 186 i lov om rettens pleje af 11. april 1916. Herefter skulle vidneforklaringer i borgerlige sager bekræftes med ed eller anden højtidelig forsikring, når nogen af parterne forlangte det. I straffesager skulle sådan bekræftelse som almindelig regel finde sted, selv om krav derom ikke blev rejst. Bestemmelsen indeholdt dog i stk. 4 den begrænsning, at bekræftelsen skulle bortfalde, såfremt retten

1. § 306 ff. og nedenfor s. 87 f.
2. Efter *svensk* rättegångsbalk 36 kap. 11 § skal vidnet, inden forklaring afgives, med hånden på biblen aflægge denne ed: Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag skal säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändre«. Hvis vidnet som følge af sin religiøse indstilling har alvorlige betænkeligheder ved edsaflæggelse, afgives en ganske tilsvarende højtidelig forsikring, 12 §. Vidnet skal yderligere af retten foreholdes sin sandhedspligt, 14 §. — Efter *norsk* ret er hovedreglen, at vidner skal edsfæstes, hvilket sker efter afhøringen, jfr. straffeprosesslovens § 185 ff. og tvistemålslovens § 218 f. Før afhøringen formanes vidnet til at tale sandhed og intet fordølge samt foreholdes strafansvaret for falsk forklaring, jfr. straffprosesslovens § 182 og tvistemålslovens § 216. Se i øvrigt *Andenæs* i *Straffeprosessen* s. 186 f.
3. Udkast til lov om strafferetsplejen, 1875, § 139. Udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1877, § 212.
4. Udkast til lov om strafferetsplejen § 110. Udkast til lov om den borgerlige retspleje, § 164.

fandt, at det, vidnet var spurgt om, allerede var tilstrækkeligt bevist, eller - hvis det var en borgerlig sag - at det var uden væsentlig betydning for sagens afgørelse, eller — hvis det var en straffesag - ganske uden betydning for tiltaltes frifindelse eller domfældelse.

I 1921 fremkom et andragende fra landets biskopper om indskrænkning i anvendelsen af ed i retsplejen. Spørgsmålet blev optaget til behandling på rigsdagen i forbindelse med drøftelsen af andre ændringer i retsplejeloven, og ved lov nr. 300 af 30. juni 1922 fik § 186 sin nuværende affattelse, hvorefter vidneforklaringer, såvel i borgerlige sager som i straffesager, bliver at bekræfte med ed, når nogen af parterne forlanger det, og retten finder det påkrævet. I forbindelse med ændringen drøftede folketingsudvalget, om ed kunne afskaffes helt; men der var inden for udvalget enighed om ikke at rejse dette mere omfattende spørgsmål [5]. Det anførtes i den forbindelse tillige, at dommerforeningen havde drøftet problemet, og at der blandt dommerne havde været betydeligt flertal for at bevare ed i retsplejen.

Indskrænkningerne af edsreglerne i 1922 tilsigtede herefter først og fremmest at hindre, at en part kunne gennemtvinge anvendelse af ed i bagatelsager; men de blev dog af professor *H. Munch-Peter sen* fortolket væsentlig videre, således at der nu kun undtagelsesvis skulle kunne blive spørgsmål om bekræftelse [6].

Ud over reglerne om beedigelse af vidneforklaringer indeholder retsplejeloven regler om beedigelse af partsforklaringer i ægteskabssager, § 450, og om afgørelse af borgerlige retssager ved partsed, § 306 ff. [7].

Vidneforklaringer afgives her i landet under strafansvar for falsk forklaring for retten [8], hvorom der sker formaning, inden afhøringen påbegyndes, jfr. retsplejelovens § 180; beedigelse af forklaringer har i en lang årrække praktisk taget aldrig fundet sted [9], ej heller af partsforklaring i ægteskabssager; derimod har partsed indtil de seneste år i beskedent omfang været anvendt, særlig i faderskabssager.

Denne praksis, der i virkeligheden har medført en faktisk afskaffelse af ed, har, så vidt det er udvalget bekendt, stort set ikke givet anledning til kritik [10]; den skyldes ikke blot, at domstolene har indtaget en afvisende holdning over for anvendelse af ed, men også og i nok så høj grad, at der praktisk talt aldrig af parterne fremsættes begæring om edelig bekræftelse af en forklaring. Der har derimod ikke sjældent været rejst kritik af edsreglerne, særlig for så vidt de har fundet anvendelse som partsed i faderskabssager [11].

Udvalget har med udgangspunkt i den bestående retstilstand overvejet spørgsmålet om, hvorvidt muligheden for bekræftelse med ed eller højtidelig forsikring af vidneforklaringer bør opretholdes; i sammenhæng hermed har spørgsmålet om eds anvendelse på parter i borgerlige retssager og i lovgivningen i øvrigt været overvejet, da afskaffelse af vidneeden som naturlig konsekvens må have afskaffelse af ed på de øvrige om-

5. Folketingets forhandlinger 1921/22, sp. 6820.
6. *Den danske Retspleje,* 2. udg., I s. 186 og 200.
7. Jfr. herom og om lovgivningens regler om ed i øvrigt nedenfor s. 87 f. og 93 f.
8. Jfr. herom straffelovens §§ 158-160 og nedenfor s. 94 f. Den særlige bestemmelse om straff eforhøj else for mened i straffelovens § 158 stk. 2, er - som betydningsløs - ophævet ved lov nr. 163 af 31. maj 1961.
9. Se dog UfR 1935 s. 668 H, i hvilken sag nogle i en til højesteret anket straffesag tidligere afhørte vidner på højesterets foranledning påny afgav forklaringer og beedigede disse. Cfr. derimod UfR 1925 s. 560 H og VLT 1948 s. 82. Ed har dog undertiden været anvendt ved bevisoptagelser til brug for udenlandske myndigheder, jfr. i denne forbindelse nedenfor s. 112.
10. Se dog *H. Bache* i *UfR* 1929 B s. 190 ff., der mener, at reglerne om bekræftelse ved ed undertiden burde tages i anvendelse, og i forsigtig tilslutning hertil *Victor Hansen* i *UfR* 1940 B s. 12. Der henvises endvidere til *Erwin Munch-Petersen* i *Juristen* 1942 s. 774 f. og *C. Bang sammesteds* 1949 s. 206.
11. Jfr. *Hurwitz:* i *UfR* 1932 B s. 206, *Aage Hastrup i Juristen* 1939 s. 62, *H. Topsøe-Jensen* i *Juristen* 1954 s. 459 og *samme* i *Betænkning om ændring af reglerne om fastsættelse af faderskab* (nr. 126-1955) s. 101-02.

råder, hvor den efter gældende ret er hjemlet.

Regler om edsaflæggelse i forbindelse med retssager måtte i vore dage i første række begrundes med, at de i højere grad end andre midler kunne antages at virke fremmende for den rigtige og sandfærdige oplysning af sagerne. Hvis denne begrundelse ikke holder stik, er det formålsløst og direkte skadeligt at bevare reglerne og bringe dem i anvendelse.

Når reglerne rent faktisk i en årrække har været ude af brug, synes grunden at være, at domstolene - og parterne - ikke (længere) tør gå ud fra, at forklaringer, der beediges, er mere sandfærdige end ubeedigede forklaringer, afgivet under sædvanligt strafansvar for falsk forklaring. Truslen om straf motiverer formentlig i højere grad til at afstå fra afgivelse af falsk forklaring end de med falsk edsaflæggelse forbundne religiøse forestillinger [12]. Selv i tilfælde hvor edsaflæggelsen virker motiverende, vil denne motivation være af vidt forskellig styrke, og den vil være egnet til at skabe en falsk tryghed for rigtigheden af de afgørelser, der træffes på grundlag af en beediget forklaring. Det skal i den forbindelse også nævnes, at det i en straffesag, hvor et enkelt vidnes forklaring står over for tiltaltes benægtelse, efter omstændighederne kan være uheldigt, at tiltalte i modsætning til vidnet er afskåret fra at aflægge ed på sin forklaring, ligesom muligheden for eventuel edsaflæggelse kan gøre netop et meget samvittighedsfuldt vidne usikker. Ved anvendelse af ed vil der endelig kunne forekomme modstående beedigede forklaringer, hvor domstolene må træffe afgørelse i strid med en beediget forklaring. Disse konflikter er på langt nær så accentuerede nu som tidligere, idet sandhedspligten under den nuværende retstilstand er en almindelig »borgerlig« pligt og strafansvaret knyttet til selve dette at afgive falsk forklaring i retten [13].

Ophæves vidneeden, synes det en nødvendig konsekvens, at også reglerne om afgørelse ved partsed må ophæves. Denne afgørelsesmåde er et uheldigt levn fra tider, hvor formelle afgørelsesmåder havde en fremtrædende plads inden for retsplejen. I vore dage ses der ikke grund til at fravige den almindelige grundsætning om bevisbedømmelsens frihed til fordel for en sådan afgørelsesmåde. Domstolene må i mangfoldige tilfælde tage stilling til sager, der giver anledning til betydelig tvivl; anvendelsen af partsed yder intet reelt bidrag til fjernelse af sådan tvivl.

Resultatet af udvalgets overvejelser er blevet, at retsplejelovens regler om vidneed, §§ 186-188, foreslås ophævet. I konsekvens heraf foreslås ophævelse af retsplejelovens øvrige bestemmelser om parters ed og parts-

12. Hertil kommer nu yderligere, at den særlige strafforhøjelse for mened er ophævet, jfr. foran s. 76, note 8. Som nævnt ovenfor var det i 1921 landets biskopper, der tog initiativet til begrænsning af anvendelsen af ed i retsplejen. I sin lærebog »Kristelig Etik« tager professor dr. theol. *N. H. Søe* til orde for afskaffelse af ed i retsplejen. Det hedder således heri (2. udg. 1946, s. **312** ff.): »Et særligt Spørgsmaal er det, om *Staten* kristelig set har Ret til i visse Situationer at kræve Ed af Borgerne. Dette er i hvert Fald særdeles tvivlsomt. For det første rnaa man gøre sig klart, at man derved uhyre let — ikke mindst i moderne Tid — kommer til at kræve Ed af Mennesker, der overhovedet ikke regner med Gud, og for hvem derfor Mened kan synes en let Udvej ud af en Vanskelighed. Og dernæst er og bliver det misligt, om man ved Henvisning til Guds Dom prøver at skræmme Mennesker til at tale Sandhed. Den, der virkelig kender Gud, skulde ikke behøve et saadant Skræmmemiddel. Og den, for hvem Gud muligvis i nogen Grad er en Kilde til daarlig Samvittighed, vil næppe faa noget kristeligt værdifuldt ud af nu at møde Gud som Vogter af Edens Hellighed. Det bliver næsten uvægerligt et Møde med »Gud« uden om Jesus Kristus og altsaa i Virkeligheden slet ikke et Møde med den sande Gud, Derfor maa den Kristne Kirke hilse det med Tilfredshed, at f. Eks. hos os den retslige Brug af Eden er blevet stærkt begrænset. Staten bør i videst mulig Udstrækning finde andre Metoder til at tvinge Mennesker til at tale Sandhed«.

13. Jfr. betænkning fra straffelovskommissionen af 1917 (afgivet 1923), mot. sp. 259 f. og forslag til alm. borgerlig straffelov 1924, mot. s. 104.

ed [14], ligesom opmærksomheden henledes på spørgsmålet om ophævelse af de bestemmelser, lovgivningen i øvrigt indeholder om ed [15].

Ved afskaffelsen af ed i retsplejen accentueres betydningen af sandhedsformaningen, jfr. gældende retsplejelovs § 180, forslagets § 179. Fra flere sider har der været givet udtryk for, at sandhedsformaningen efter hidtidig praksis ikke altid synes at være foretaget med fornøden alvor og nøjagtighed [16].

14. Jfr. nedenfor s. 87 f.
15. Jfr. nedenfor s. 93 f.
16. Jfr. *Victor Hansen* i *UfR* 1940 B s. 12, *Erwin Munch-Petersen* i *Juristen* 1942 s. 770 og *Oluf H. Krabbe* i *UfR* 1951 B s. 300 f.

Kapitel 4

POLITIAFHØRING AF VIDNER

(Gældende § 194)

Det første udkast til lov om strafferetsplejen fra 1875 bestemte i § 147, at politiet er berettiget til at afkræve »Enhver, som er pligtig at aflægge Vidnesbyrd for Retten, ubeediget Forklaring angaaende Forbrydelser, der ere Gjenstand for offentlig Forfølgning, samt til den Ende at indkalde Personer, som bo eller opholde sig i den Politikreds, hvor Forklaringen skal afgives«.

I udkastet fra 1899 var bestemmelsen om indkaldelse til vidneafhøring hos politiet udeladt, dels som overflødig, dels fordi den frygtedes at kunne medføre misbrug fra politiet ved indkaldelse i videre omfang end rimeligt; men det udtales i motiverne [1], at skulle bestemmelsen være opretholdt, måtte den »i alt Fald . . . have været ændret saaledes, at der tillagdes de indkaldte Godtgørelse i Lighed med, hvad der er tillagt Vidner«.

Reglen blev påny i en affattelse, der svarer til den gældende § 194, herunder med hensyn til krav på vidnegodtgørelse, foreslået indføjet af landstingsudvalgets flertal i rigsdagssamlingen 1902/03 [2], og den blev herefter opretholdt i de i de følgende rigsdagssamlinger fremsatte forslag.

Kun i det omfang, hvori personer, der ønskes afhørt af politiet, kan anses som vidner, således som denne betegnelse i almindelighed anvendes, har der været grund for udvalget til at overveje, om det er påkrævet at give nærmere regler om politiafhøring [3].

Under A gennemgås bestemmelserne i den gældende § 194; under B gøres nogle almindelige bemærkninger om politiafhøring af vidner.

A. Bestemmelserne i den gældende § 194

Det må betragtes som en selvfølge, at politiet er beføjet til at opfordre personer til at give møde til afhøring til politirapport. En særlig regel herom forekommer derfor unødvendig.

Efter udvalgets opfattelse bør der ikke bestå nogen med sanktioner belagt pligt til at give møde hos politiet. Den gældende regel herom i § 194 stk. 1, 2. pkt., der i øvrigt ikke har været anvendt i en årrække, foreslås derfor ophævet [4].

§ 194 stk. 2 foreslås ophævet som overflødigt. Det følger af andre regler i retsplejeloven, blandt andet om efterforskning og forundersøgelse (§§ 807 og 819), at politiet kan foranledige et vidne, der vægrer sig ved at afgive forklaring til politirapport, indkaldt til afhøring i retten.

Efter § 194 stk. 3 finder bestemmelserne i §§ 184 stk. 2, 2. pkt. og 192 tilsvarende anvendelse ved indkaldelse til afgivelse af forklaring til politiet.

1. Spalte 396.
2. Jfr. Rigsdagstidende 1902/03 tillæg B sp. 2138 f. (forslaget til § 782 a).
3. Se om anvendelse af betegnelsen »vidner« også ved politiafhøring *Hurwitz: Den danske strafferets pleje*, 3. udg., s. 483, note 19; betegnelsen anvendes også i gældende retsplejelovs § 194 a.
4. Spørgsmålet om politiafhøring af et vidne (en læge), for hvis vedkommende vidnepligt i det foreliggende tilfælde antoges at bestå, er behandlet i den i UfR 1961 s. 916 refererede kendelse. Det overlodes til vidnet selv at tage stilling til, om han ønskede at give oplysninger til politiet eller i form af vidneafhøring inden retten.

Henvisningen til § 184 stk. 2, 2. pkt., om bistand af en repræsentant for børneværnet under afhøring af børn under 15 år må anses for overflødig i konsekvens af det nedenfor under B anførte synspunkt om de almindelige vidnereglers anvendelse på politiafhøring af vidner [5].

Henvisningen i stk. 3 til reglerne i § 192 om vidnegodtgørelse har givet anledning til særlige overvejelser.

Efter nuværende praksis gøres personer, som giver møde til afhøring hos politiet, som regel ikke bekendt med, at der tilkommer dem vidnegodtgørelse, og der udbetales dem kun yderst sjældent godtgørelse.

I anledning af en af Folketingets ombudsmand behandlet sag [6] har politiet og anklagemyndigheden erklæret sig om spørgsmålet; der er enighed om, at den gældende regel er for vidtgående, hvis den skal praktiseres efter sin ordlyd, og godtgørelse tilbydes i hvert enkelt tilfælde; man er inde på at foreslå bestemmelsen ændret, således at politiet *kan* tilstå godtgørelse til et vidne, der giver møde til afhøring hos politiet. Justitsministeriet har over for Folketingets ombudsmand erklæret, at der efter det i sagen fremkomne kan være grund til at overveje spørgsmålet om eventuel ændring af § 194 stk. 3, og man har samtidig bedt udvalget inddrage spørgsmålet under sine overvejelser. Hertil har ombudsmanden henholdt sig.

Efter udvalgets opfattelse bør der være mulighed for at yde en vis godtgørelse til personer, der efter indkaldelse giver møde til afhøring hos politiet uden at være sigtede; de kan have både betydelig ulejlighed, udgift og tab ved møde for politiet, og det er endvidere ønskeligt, at der - selv om det er frivilligt - i almindelighed gives møde efter indkaldelse til politiafhøring.

På den anden side er der ingenlunde altid samme trang til - og rimelighed i — at yde godtgørelse som ved indkaldelse til afgivelse af vidneforklaring i retten. Afhøringerne angår således hyppigt personer, der har en betydelig egeninteresse i sagens oplysning, anmeldere, personer, der er forurettet ved en forbrydelse, eller personer, som er indkaldt til oplysning om, hvorvidt de selv kan sigtes for en forbrydelse. I sådanne tilfælde vil det undertiden kunne føre til stødende resultater, såfremt der haves krav på vidnegodtgørelse. Trangen til godtgørelse mindskes endvidere som følge af, at politiet har større mulighed end retten for at tage - og i praksis hyppigt tager - hensyn til vidnet for i videst muligt omfang at undgå, at fremmødet er ubelejligt og tab voldende for den pågældende.

Udvalget kan herefter tiltræde, at gældende rets regel, hvis den skal efterleves efter sin bogstav, går videre end rimeligt, når den altid giver de personer, der efter indkaldelse giver møde til afhøring hos politiet, krav på sædvanlig vidnegodtgørelse. Da det på den anden side vil være særdeles vanskeligt nærmere i en regel at angive, i hvilke tilfælde godtgørelse skal gives, har udvalget overvejet en almindelig regel som den, anklagemyndigheden har været inde på i den nævnte ombudsmandssag, hvorefter der fakultativt af politiet skulle kunne tillægges de pågældende hel eller delvis godtgørelse efter reglerne om vidner, der giver møde i retten. Udvalget er imidlertid veget tilbage fra at stille forslag herom, fordi en regel, der overlader spørgsmålet om udbetaling af godtgørelse til politiets skøn, vil stille politiet over for en meget vanskelig opgave og kunne give anledning til, at godtgørelse af den pågældende efter omstændighederne vil kunne blive opfattet som en art belønning for den afgivne forklaring.

Udvalget foreslår derfor en regel, hvorefter personer, som i henhold til indkaldelse har afgivet forklaring til politiet, efter begæring har krav på godtgørelse for befordringsudgifter efter reglerne om vidner, der giver møde i retten, ligesom der kan tillægges dem godtgørelse for andre særlige udgifter og tab efter den foreslåede nye regel i § 186 stk. 1, 3. pkt.

5. Der henvises i øvrigt til bemærkningerne om den hidtidige bestemmelse i § 184 nedenfor s. 110 øv.
6. Folketingets ombudsmands beretning 1960 s. 42 ff.

Reglen er ligesom den hidtidige regel obligatorisk, men det er udtrykkeligt fastslået, at den pågældende må fremsætte begæring om godtgørelse.

Godtgørelsen omfatter efter forslaget ikke den almindelige »tidsspildegodtgørelse« (på mindst 10 kr.), som tilkommer vidner, der forklarer i retten, men alene dokumenterede udgifter og tab.

Udvalget finder, at en fast regel som den foreslåede langt må foretrækkes for en skønsregel, og at reglen i det overvejende antal tilfælde vil virke rimelig og hensigtsmæssig.

Reglen foreslås indføjet som stk. 2 i den nye regel om vidnegodtgørelse (forslagets § 186). Den hidtidige § 194 vil herefter helt kunne ophæves.

B. Almindelige bemærkninger om politiafhøring af vidner

Personer, der giver møde til afhøring hos politiet, har ingen pligt til at afgive forklaring [7], og de kan ikke straffes for falsk forklaring til politiet [8].

I øvrigt antages det, at retsplejelovens almindelige regler om vidneafhøring ior retten finder tilsvarende anvendelse ved politiafhøringer, medmindre andet udtrykkeligt er bestemt [9]. Af særlig betydning er i denne forbindelse spørgsmålet, om også retsplejelovens regler om vidneudelukkelse og vidnefritagelse finder anvendelse ved politiafhøringer. Spørgsmålet er besvaret bekræftende i den juridiske litteratur [10]. Udvalget kan tiltræde, at vidneudelukkelses- og -fritagelsesreglerne må anses for at have betydning ved politiafhøringer; dette indebærer dog ikke, at reglerne uden modifikation finder anvendelse ved disse afhøringer. Som eksempel på tilfælde, hvor reglerne næppe bør overføres, skal nævnes afhøring om straffe m. v., der tidligere er overgået vidnet, jfr. § 170 stk. 3, afhøring om forhold med hensyn til hvilke vidneudelukkelse eller -fritagelse udelukkende eller overvejende er begrundet i ønsket om at undgå udbredelse af visse oplysninger, samt afhøring af nærpårørende til oplysning om en sigtets personlige forhold, jfr. retsplejelovens § 800 c. Man må derfor formentlig nøjes med at konstatere, at vidneudelukkelses- og -fritagelsesreglerne er vejledende for politiet, men at forholdene under den udenretlige efterforskning dog adskiller sig så væsentligt fra indenretlig afhøring, at reglerne ikke uden videre og i deres helhed kan overføres. Da spørgsmålet i øvrigt, så vidt vides, ikke har givet anledning til større problemer i praksis, og da det endvidere falder uden for det egentlige vidneområde, har udvalget ikke fundet grund til at søge opstillet særlige regler på dette område. Politiet bør imidlertid være opmærksom på, om en person, der ønskes afhørt, kan anses for udelukket fra eller fritaget for vidnepligt for retten, og hvis omstændighederne taler derfor, gøre ham opmærksom på hans deraf følgende pligt eller ret til at nægte at udtale sig [11].

7. Derimod må de anses pligtige at opgive navn og bopæl efter reglerne i lov af 11. februar 1863 angående omordning af Kjøbenhavns politi m.v. § 13 og lov nr. 21 af 4. februar 1871 indeholdende bestemmelser om politiet uden for Kjøbenhavn § 11.
8. Straffelovens § 158 knytter strafansvar til falsk forklaring *»for retten«*, jfr. om reglen nedenfor s. 94.
9. Jfr. *Hurwitz: Den danske Straff eretspleje*, 3. udg., s. 483.
10. Jfr. *Hurwitz: a. s.* s. 484, der dog som en mulig undtagelse nævner den særlige regel i § 170 stk. 3 om straffeoplysninger.
11. Jfr. *Hurwitz: a. s.* s. 483 f.

Kapitel 5

ANDRE ÆNDRINGER END DE I KAP. 1-4 SÆRLIGT OMTALTE

De foran i denne betænkning omtalte omfattende ændringer i en række af bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 18 om vidner må naturligt føre til, at der foretages en fuldstændig revision af kapitlets bestemmelser. Denne revision, der har medført en ændret affattelse af samtlige bestemmelser i vidnekapitlet, tilsigter kun mindre væsentlige ændringer af den nuværende retstilstand. Den ændrede affattelse af bestemmelserne har i første række til formål på baggrund af de praktiske erfaringer, der er indvundet i årene siden retsplejereformens ikrafttræden i 1919, at forenkle de hidtidige bestemmelser om vidner og i kapitlet om vidner at samle regler, som hidtil har måttet søges forskellige steder i loven, dels i kapitlet om vidner, dels i bestemmelser i retsplejelovens bøger henholdsvis om den borgerlige retspleje og om strafferetsplejen. Dette gælder i særdeleshed reglerne om afhøring af vidner (de hidtidige §§ 182, 183 og 184) og om protokollation af forklaringer (hidtidig § 185). Endelig er enkelte af de hidtidige bestemmelser i kap. 18 helt udgået i det af udvalget udarbejdede udkast, fordi de nu må anses for overflødige.

De regler i kap. 18 om vidner, der efter udvalgets opfattelse kan ophæves som overflødige, omtales nedenfor i dette kapitel. Om de ændringer, der i øvrigt foreslås i kapitlets bestemmelser, henvises til det udarbejdede lovudkast med bemærkninger.

1. Gældende § 173

Det fremgår af motiverne til denne bestemmelse, at pligt for militære til at afgive vidneforklaring for de borgerlige domstole allerede før retsplejeloven gjaldt i straffesager, medens den i borgerlige sager kun gjaldt militære i København [1]. Militære uden for København var i borgerlige sager alene pligtige at give forklaring for de særlige krigsretter [2]. Derfor fandt man reglen fornøden.

Efter at de militære retter nu er bortfaldet, jfr. militær retsplejelov (lovbekendtgørelse nr. 261 af 21. juli 1954) § 1, er bestemmelsen overflødig.

2. Gældende §193

Bestemmelsen findes første gang — uden motiver — i proceskommissionens udkast af 1899 til Lov om Domsmagtens, den offentlige Anklagemyndigheds, Politimyndighedens samt Sagførervæsenets Ordning som § 172 stk. 2 og 3. I sidste stk., 1. pkt. er der dog sket en ændring ved lov nr. 169 af 1. maj 1923 § *4;* ved samme lejlighed er stykkets 2. pkt. indføjet [3].

1. Udkast til lov om strafferetsplejen, 1875, § 134, mot. s. 71, og udkast til lov om den borgerlige retspleje, 1877, § 204, mot. s. 105.
2. Jfr. *Nellemann: Den ordinaire civile Procesmaade* s. 500.
3. I motiverne (Rigsdagstidende 1922/23 Tillæg A sp. 4970) til denne ændring anføres, at »Forslaget tilsigter at fjerne en Tvivl om, hvilke Regler om Stævningers Forkyndelse der bliver at følge, naar der skal føres Vidner om Rigtigheden af et Testamente i det i Arveforordningens § 24, sidste Pkt. omtalte Tilfælde, om hvilke arveberettigede Slægtninge den afdøde efterlader sig, eller de paagældende ikke har noget ham bekendt Opholdssted i Riget. Forslaget adskiller sig kun fra den efter § 24 gældende Regel, som i det hele har virket tilfredsstillende, derved at • Stævningen i Stedet for at indføres i »Berlingske Tidende« (Stiftsavisen) skal indrykkes i »Statstidende«.

Bestemmelsen forekommer i det hele overflødig, da regler i særlovgivningen må have fortrin for de almindelige regler i retsplejeloven, der i øvrigt må anvendes til udfyldning af særlovgivningens regler. Det følger af lov nr. 10 af 25. januar 1903 om Statstidende, at »de retslige og andre offentlige Kundgørelser, der ifølge Lovgivningen for Tiden skulle optages i »Berlingske Tidende« og de ved kgl. Bevilling dertil autoriserede Blade uden for Kjøbenhavn« fremtidig skal indrykkes i »Statstidende«.

Udvalget foreslår derfor — uden at der hermed tilsigtes nogen ændring i den gældende retstilstand - bestemmelsen ophævet [4].

4. Efter det seneste arvelovsudvalgs udkast til arvelov § 57, der i så henseende uændret er fremsat som lovforslag i folketinget i maj 1962, skal den, der vil påberåbe sig et vidnetestamente, mod hvis gyldighed der rejses indsigelse, ved førelse af testamentsvidnerne eller på anden måde godtgøre, at testamentet er gyldigt oprettet, jfr. betænkning om arvelovgivningen nr. 291 — 1961; retsplejelovens almindelige regler vil finde anvendelse på denne vidneførsel.

5. AFSNIT

Ændringer i andre bestemmelser i lov om rettens pleje som følge af ny affattelse af lovens kap. 18 om vidner

De ændringer af reglerne i retsplejelovens kap. 18, som udvalget foreslår gennemført, har til følge, at adskillige bestemmelser i retsplejelovens øvrige kapitler må ændres. Dette gælder i første række henvisninger til bestemte paragraffer i kapitlet om vidner. I det omfang der alene er tale om ændring af henvisninger eller om mindre ændringer eller udeladelser af overvejende »teknisk « betydning, herunder navnlig som følge af ophævelsen af edsreglerne, skal der alene henvises til udkastet med bemærkninger til ændringer i andre bestemmelser i lov om rettens pleje som følge af ny affattelse af lovens kap. 18 om vidner [1].

Ændringerne i vidnereglerne nødvendiggør imidlertid også andre - og videregående - ændringer. Dette gælder særlig med hensyn til reglerne om syn og skøn (kap. 19), om afhøring af parter og parts ed (kap. 29) og om edition, særlig den trediemand påhvilende pligt hertil, såvel i borgerlige sager som i straffesager. Disse områder vil blive omtalt nedenfor under A-G.

De af udvalget stillede forslag til ændringer i kapitlet om vidner gør det naturligt at overveje videregående ændringer i andre af retsplejelovens bestemmelser, uden at sådanne ændringer dog kan betegnes som en nødvendig følge af de foreslåede ændringer i vidnekapitlet. Der skal særlig peges på reglerne om underretsforberedelse af landsretssager [2], reglerne om protokollation, herunder eventuel anvendelse af tekniske hjælpemidler til gengivelse af forklaringer [3], samt reglerne uden for kap. 18 om, hvem der udsteder vidneindkaldelser, og hvem der foretager afhøring, m. m. Udvalget har anset det for at ligge uden for dets opgave at anstille nærmere undersøgelser og fremkomme med forslag på disse områder. De lorslag, der er stillet om ændringer i vidnekapitlet, er udformet således, at de ikke nødvendiggør ændringer på disse områder; men de accentuerer spørgsmålet om lejlighedsvis revision af reglerne.

A. Syn og skøn (kap. 19).

Adskillige af bestemmelserne i kap. 19 om syn og skøn har, som det er naturligt, betydelig lighed med bestemmelser i kap. 18 om vidner. Yderligere indeholder § 209 en almindelig regel, hvorefter vidnereglerne også i det omfang, hvori de ikke er gentaget i kap. 19, finder tilsvarende anvendelse på syns- og skønsmænd, medmindre andet er bestemt.

Det er herefter klart, at ændringerne i kap. 18 nødvendiggør ret omfattende ændringer i kap. 19. Udvalget har overvejet, om disse ændringer bør foretages under bibeholdelse af det nuværende system, hvor nogle af vidnereglerne i store træk gentages i kap. 19, medens der med hensyn til andre kun sker henvisning til vidnereglerne, eller om ikke det vil være mere hensigtsmæssigt at ophæve de regler, der er uden selvstændig betydning, fordi de ganske svarer til regler i vidnekapit-

1. nedenfor s. 112 ff.
2. Jfr. herom ovenfor s. 70 f.
3. Jfr. *Poul Rønnov* i *Juristen* 1962 s. 220 ff.

let, hvortil kap. 19 indeholder en almindelig henvisning.

Udvalget er efter en gennemgang af vidnereglerne med henblik på hensigtsmæssigheden af deres anvendelse på syn og skøn kommet til det resultat, at den sidstnævnte løsning bør søges gennemført. Dels kan det ikke antages, at der bør gøres afvigelser fra de nye regler om vidner, for så vidt angår deres anvendelse på syns- og skønsmænd, dels vil der herved ske en ønskelig forkortelse og forenkling af bestemmelserne om syn og skøn. Udvalget foreslår derfor ophævelse af §§ 202 (afstandsgrænser), 205 (ed), 206 og 207 (tvangsmidler), 208 (retsmidler) og 212 (politiets iværksættelse af syn og skøn) samt §§ 203, stk. 1, 2. pkt. og 213, 2. pkt.

Særlig med hensyn til § 206 stk. 2 bemærkes, at denne regel vel indeholder noget, som ikke kan udledes af regler i vidnekapitlet, men at det dog må anses for selvfølgeligt, at nye syns- og skønsmænd kan udnævnes, hvorfor det ikke er påkrævet at opretholde en særlig regel derom.

Ophævelsen af § 212 begrundes på samme måde som ophævelsen af den hidtidige regel i § 194 om politiafhøring af vidner [4]. Det er klart, at politiet fortsat kan søge iværksat (frivilligt) syn og skøn, når det findes påkrævet.

B. Afhøring af parfer og parfs ed (kap. 29)

I retsplejelovens kapitel 29 i bogen om den borgerlige retspleje behandles to spørgsmål: 1. partsafhøring, herunder i hvilket omfang parter er pligtige at møde for den dømmende ret og virkningen af udeblivelse eller af vægring ved at svare (§§ 302-305), og 2. partsed "(§§ 306-310).

1. *Partsaf høring* (§§ *302-305).*

Ændringerne i kapitel 18 om vidner må medføre overvejelse, dels af spørgsmålet om afstandsgramser for parters mødepligt, dels af spørgsmålet om, i hvilket omfang reglerne om vidner i øvrigt bør finde anvendelse på partsafhøring. Afstandsgrænser for vidners mødepligt og de tilsvarende grænser for parters mødepligt [5] har en så nær indbyrdes sammenhæng, at en ændring af reglerne på det ene område naturligt må føre til, at tilsvarende amdringer gennemføres på det andet område. Udvalget har fundet det rigtigt, at afstandsgrænser, såvel for vidner som for parter ophæves, og der skal om begrundelsen herfor alene henvises til det ovenfor s. 69 f. om afstandsgrænser for vidner anførte. Reglerne om afstandsgrænser i § 302 stk. 2-7 foreslås derfor ophævet, således at der herefter består mødepligt i hele landet. På samme måde som for vidner efter udkastet til § 172 stk. 2 bør retten dog kunne beslutte, at partsforklaring skal afgives for en anden ret, d. v. s. som regel retten på det sted, hvor parten bor eller opholder sig; en regel herom foreslås som nyt stk. 2 i § 302.

Efter de hidtidige regler i § 302 stk. 8 og § 304 finder en række nærmere opregnede bestemmelser i kap. 18 om vidner anvendelse på partsafhøring. Reglerne foreslås omskrevet til en enkelt bestemmelse, der generelt henviser til bestemmelserne i kap. 18, bortset fra forslagets §§ 176 og 180 (gældende §§ 177, 181 og 189), og fremtidig placeres som § 305.

Allerede efter gældende ret, § 302 stk. 8, finder reglerne om vidneudelukkelse i § 169 anvendelse ved partsafhøring. Derimod henviser de gældende bestemmelser ikke til § 170 om vidnefritagelse, og vidnefritagelsesgrundene kan derfor ikke antages at finde anvendelse ved partsafhøring; retten kan dog undlade at tillægge en vægring ved afgivelse af forklaring sædvanlig skadevirkning efter § 305, hvis vægringen er begrundet i hensyn, der ville være omfattet af § 170 [6]. En parts pligt til at afgive forklaring kan

4. Se om bestemmelsen *Hurwitz: Den danske Strafferetspleje,* 3. udg., s. 495, hvor det anføres, at politiets anvendelse af *tvungen* sagkyndig bistand ikke spiller nogen rolle i praksis.

5. Om undtagelser fra afstandsgrænser for parters mødepligt henvises til s. 68, note 4.

6. Jfr. *Hurwitz: Tvistemål,* 2. udg., s. 150.

ikke uden videre sammenlignes med vidnepligten, idet der ikke til nægtelse af afgivelse af partsforklaring er knyttet retsmidler som over for vidner efter retsplejelovens §§ 177 og 189; den eneste sanktion over for en part, der udebliver eller ikke svarer på stillede spørgsmål, er den processuelle skadevirkning, der har hjemmel i retsplejelovens § 305. Virkningen af regler, hvorefter §§ 169 og 170 finder tilsvarende anvendelse på parter, er derfor - ud over at falsk forklaring alene straffes efter strfl. § 159 stk. 2 - kun, at muligheden for skadevirkning efter § 305 (udkastets § 304) afskæres ved vægring i disse situationer, således at skadevirkningen af den manglende forklaring begrænses til, hvad der vil kunne følge af en anvendelse af almindelige bevisbyrderegler. Efter udvalgets mening bør en part kunne vægre sig ved at udtale sig i samme tilfælde som et vidne, når besvarelse vil medføre en af § 170 omfattet skade, der rækker videre end til et ugunstigt udfald af sagen. Udvalget foreslår derfor henvisningen til bestemmelserne i vidnekapitlet udvidet til også at omfatte bestemmelserne i § 170 [7]. Ændringen kan næppe antages at betyde noget større brud med den hidtidige retstilstand som følge af rettens frie stilling efter gældende § 305.

I gældende § 305 foreslås stk. 2 ophævet. De almindelige regler i straffelovens §§ 158-160 finder uden videre anvendelse på egentlige partsforklaringer [8], i hvilke der skal ske sandhedsformaning som af vidner, jfr. forslaget til § 305 sammenholdt med forslaget til § 179. I almindelighed straffes falsk partsforklaring efter straffelovens § 158. Var parten omfattet af bestemmelserne i retsplejelovens § 169 om vidneudelukkelse, straffes han ikke for falsk forklaring, jfr. straffelovens § 159 stk. 1. Kunne parten — som efter udvalgets forslag - have vægret sig ved at afgive forklaring, fordi han omfattes af bestemmelserne i retsplejelovens § 170 om vidnefritagelse, finder strafnedsættelses- og -bortfaldsreglen i straffelovens § 159 stk. 2 anvendelse.

Efter udvalgets forslag bliver § 305 i øvrigt § 304.

2. *Partsed (§§ 306-310)* [9].

Som nævnt ovenfor afgiver parter i borgerlige sager efter dansk ret forklaring under strafansvar for falsk forklaring for retten, jfr. retsplejelovens § 304 smh. med § 180. Parter kan ikke - som efter adskillige fremmede procesordninger — afgive forklaring under ed [10].

Retsplejeloven har derimod fra ældre ret overtaget det særlige afgørelsesmiddel partsed, d. v. s. ed, der bevirker afgørelse af det spørgsmål, edstemaet angår, i overensstemmelse med en forud afsagt edsdom.

Proceskommissionen af 1868 anførte i motiverne til udkastet til reglerne om partsed [11], at den frie bevisbedømmelse vistnok ville medføre, at det sjældnere end hidtil ville være nødvendigt at ty til partsed, men at partsed dog stadig ville stå som en udvej, hvor ingen anden fandtes; selv om der kunne anføres mange betænkeligheder imod denne afgørelsesmåde, mente proceskommissionen at måtte »foreslaa Bibeholdelsen af Parts Ed som et subsidiært Oplysningsmiddel«.

Praksis under retsplejeloven har vist, at behovet for anvendelse af partsed er særdeles beskedent; i de senere år har partsed

7. Udvalgets forslag stemmer med proceskommissionens udkast af 1899, § 193, mot. sp. 179 f.; udkastet blev ændret under rigsdagsforhandlingerne, idet det fandtes urigtigt på dette punkt at ligestille parter og vidner, jfr. Rigsdagstidende 1902-03 tillæg B, sp. 2125-26 og 1903-04, tillæg B, sp. 4013, samt *Hurwitz: Kriminalret, speciel del* s. 96. Ændringen påvirker ikke den særlige regel i § 456 i om sagsøgtes — og i øvrigt også et vidnes - pligt i faderskabssager til at afgive forklaring om, hvorvidt han har haft samleje med moderen inden for avlingstiden.
8. Cfr. »den formløse udspørgen« efter retsplejelovens § 282.
9. Se om partsed *Hurwitz: Tvistemål*, 2. udg., s. 169 ff.
10. Bortset fra ægteskabssager, retsplejelovens § 451, i hvilke til gengæld partsed er udelukket, retsplejelovens § 453.
11. §§ 256-262, mot. s. 118 ff.

praktisk talt kun været brugt i faderskabssager og også i disse sager kun i sjældne tilfælde.

Efter at retsplejeloven nu har virket i en længere årrække, må den frie bevisbedømmelse anses for at være så rodfæstet og indarbejdet, at der ikke længere består noget behov for formelle afgørelsesmidler ved siden af den frie bevisbedømmelse. Det er rettens opgave i enhver sag at nå til et resultat på grundlag af de foreliggende bevisligheder, og denne opgave kan løses, uden at det er påkrævet, endsige ønskeligt, at tage formelle afgørelsesmidler til hjælp.

Afskaffelse af partsed vil derfor blot betegne fuldbyrdelse af en udvikling, som er påbegyndt for en årrække siden. En begyndelse til ophævelse af reglerne om partsed til benægtelse af et dokuments ægthed er i øvrigt gjort ved lov nr. 178 af 5. juni 1959 (bogføringsloven), hvis § 4 ophæver bestemmelsen i retsplejelovens § 307, 2. pkt.

I øvrigt kan mod partsed anføres de samme betænkeligheder og indvendinger som mod anvendelse af ed i retsplejen i øvrigt. Udvalget kan derfor i det: hele nøjes med at henvise til de ovenfor s. 75 ff. anførte bemærkninger om vidneed, som tager sigte på ed i almindelighed.

I konsekvens af det. anførte foreslås bestemmelserne i §§ 306-310 ophævet.

C. Editionspligf.

Editionspligt for modparten og for trediemand har nær sammenhæng med pligten til at afgive forklaring som part og som vidne. Editionspligten er i visse henseender - og i særdeleshed for enkelte af de af vidneudelukkelse omfattede persongrupper - af fuldt så stor betydning som vidnepligten. Det ville derfor ikke være forsvarligt at søge spørgsmålet om vidneudelukkelse eller vidnefritagelse løst uden samtidig nøje at gøre sig klart, om, eventuelt i hvilket omfang, editionspligt fremtidig bør være knyttet til vidnepligt.

Udvalget anser det for muligt at gennemføre de ændringer i editionsreglerne, der er påkrævet for at skabe harmoni med de foreslåede regler om vidneudelukkelse og vidnefritagelse uden at optage reglerne om edition i deres helhed til revision; en sådan revision ville også ligge udenfor udvalgets opgave og forudsætte inddragelse af andre spørgsmål under overvejelserne, f. eks. vedrørende beslaglæggelse og reglerne i retsplejelovens § 41 om ret til udskrift af retsbøger m. m.

Spørgsmålet om det offentliges editionspligt har i øvrigt sammenhæng med spørgsmålet om offentlighed i forvaltningen; behovet for særlige editionsregler vil mindskes i det omfang, offentlighed i forvaltningen eventuelt gennemføres [12].

Reglerne om edition er efter gældende dansk ret forskellige for borgerlige sager og straffesager; de vil derfor blive behandlet hver for sig.

1. *Borgerlige sager.*

Den af udvalget ovenfor s. 86 f. foreslåede ændring af reglerne om parter, hvorefter ikke blot vidneudlukkelses-, men også vidnefritagelsesreglerne finder anvendelse på parter, bør efter udvalgets mening medføre, at reglerne i retsplejelovens § 298 om modpartens editionspligt undergives tilsvarende begrænsning.

Om trediemands editionspligt, der har forbindelse med vidnereglerne, findes de gældende bestemmelser i retsplejelovens §§ 299 og 300. Reglen i § 299 svarer til proceskommissionernes udkast fra 1877 og 1899 [13]. Stk. 1 synes at være uden selvstændig betydning og derfor at kunne udgå; i øvrigt er reglen obligatorisk (»skal . . . være pligtig«), men undergivet den begrænsning, at »dokumenternes fremførelse ikke vil kunne skade ham selv eller pådrage ham udgifter eller betydelig ulejlighed«. Af reglen i § 300 om

12. Den ved statsministeriets skrivelse af 25. februar 1956 nedsatte offentlighedskommission har endnu ikke afgivet betænkning, og vidneudvalget har derfor ikke kunnet tage det på dette område igangværende arbejde i betragtning.
13. Udkast 1877 § 342, udkast 1899 § 191.

fremgangsmåden ved pålæg af edition fremgår, at pligten for trediemand ligesom modpartens editionspligt efter § 298 er betinget af, at det bestemt angives, hvilke kendsgerninger der ved dokumentet skal bevises, og af almindelige bevisregler, jfr. § 352 stk. 1, sidste pkt., følger, at de begærede dokumenter skal være relevante for sagen. Endelig må det antages, at trediemands editionspligt i borgerlige sager i det hele er begrænset af reglerne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse [14].

Efter den norske tvistemålslovs § 251, 2. led, kan skriftligt bevis kræves fremlagt, når skriftstykket har betydning ,som bevis og ikke indeholder noget, som besidderen efter reglerne om vidneforklaring ville være udelukket fra eller fritaget for at afgive forklaring om [15]. Tilsvarende regler gælder efter den svenske rättegångsbalks 38 kap. 2 §.

Efter udvalgets opfattelse bør trediemands editionspligt have samme omfang og dermed være undergivet samme begrænsninger som vidnepligten med hensyn til vidneudelukkelse og -fritagelse, således som det er tilfældet efter norsk og svensk ret og — uden udtrykkelig hjemmel - til dels har været antaget i dansk ret. Ganske de samme grunde, som i hver enkelt situation kan anføres for vidneudelukkelse og -fritagelse, gælder for edition af dokumenter i trediemands besiddelse. På den anden side er der ikke grund til begrænsning herudover, specielt ikke med hensyn til tilfælde af »udgifter eller betydelig ulejlighed«, således som det nu er tilfældet efter § 299 stk. 2; i et vist - og tilstrækkeligt - omfang vil en begrænsning på dette punkt følge af anvendeligheden af den som § 170 stk. 2 foreslåede regel (»anden væsentlig skade«) samt af forslaget til § 300 stk. 3, der i overensstemmelse med hidtidig ret pålægger parten at godtgøre trediemand de ham ved editionen påførte udgifter.

De ændringer, der bør foretages i reglerne om modpartens og trediemands editionspligt, har gjort det hensigtsmæssigt, at bestemmelserne i retsplejelovens §§ 298, 299 og 300 omskrives; herved kan de tillige forenkles og forkortes, uden at der herved sker realitetsændringer.

Udvalgets forslag til §§ 298 og 299 indeholder de materielle regler henholdsvis om modpartens og om trediemands editionspligt. § 300 giver fælles regler om fremgangsmåden ved edition efter §§ 298 og 299.

Bestemmelserne omhandler efter deres ordlyd alene »dokumenter« på samme måde som de hidtil gældende regler. Det kan ikke anses for udelukket at fortolke dokumenter som omfattende andet end skriftstykker i sjældne tilfælde, hvor dette kan være af betydning. Udvalget har med henblik på at klargøre dette overvejet at anvende ordet »ting« alene eller som supplement til dokumenter, jfr. reglerne om edition i straffesager i § 748, men har afstået herfra, navnlig for at undgå uden særlig grund at indføre en ny sprogbrug, der kunne tænkes at give anledning til tvivl.

I § 300 stk. 2 bestemmes, for så vidt angår tilfælde, hvor retten ikke umiddelbart finder grundlag for at afvise partens begæring om edition, at den (modpart eller trediemand), der har rådighed over dokumenterne, skal have lejlighed til at udtale sig inden afgørelsen. Reglen, der er ny, findes hensigtsmæssig for i overensstemmelse med almindelige retsplejeprincipper at sikre an-

14. Der henvises om bestemmelsen i øvrigt til *Hurwitz: Tvistemål*, 2. udg., s. 163 f., og om praksis til de i kommenteret rpl. s. 410 f. anførte afgørelser samt til UfR 1940 s. 849, 1941 s. 1038, 1950 s. 761, 1951 s. 634, 1952 s. 247, 1954 s. 363 og 1962 s. 104 samt VLT 1954 s. 217. Det fremgår af nogle af de refererede sager, at tvisten hyppigt drejer sig om, hvorvidt edition i det foreliggende tilfælde er relevant, eller om de ønskede oplysninger evt. kan fås på anden måde; i den forbindelse henvises særlig til afgørelserne i UfR 1952 s. 247 og 1962 s. 104, hvoraf det fremgår, at dokumentbevis kan være subsidiært i forhold til vidne- eller partsforklaring.
15. På tilsvarende måde er også parters editionspligt udtrykkeligt afgrænset efter norsk ret.

vendelse af det kontradiktoriske princip også i disse tilfælde [16].

Den nye affattelse af bestemmelserne medfører næppe, således som de gældende regler har været forstået og anvendt i praksis, væsentlige realitetsændringer i forhold til den hidtidige retstilstand; men bestående tvivl om bestemmelsernes rækkevidde vil efter forslaget være fjernet.

Udvalget har, bortset fra en teknisk ændring, afstået fra at stille forslag om revision af reglen i § 301 om edition i forbindelse med en syns- eller skønsforretning.

2. *Straffesager.*

Med hensyn til straffesager er det efter udvalgets mening alene påkrævet at overveje, hvilke konsekvenser ændringerne i vidnereglerne bør have for trediemands editionspligt. Spørgsmålet om edition i øvrigt (beslaglæggelse) forbigås derfor.

Retsplejelovens § 748, der i hovedsagen svarer til proceskommissionernes udkast af 1875 og 1899 [17], indeholder den almindelige regel om trediemands editionspligt i straffesager; reglen omhandler »ting af sådan art som nævnt i § 745«; herindunder går i første række dokumenter. § 749 indeholder en særregel om de hos offentlige myndigheder beroende dokumenter; denne regel hidrører også i hovedsagen uændret fra proceskommissionernes udkast [18] og har således ikke gennemgået den samme udvikling med hensyn til begrænsning i oplysningspligten som reglen om tjenestemænds udelukkelse fra vidnepligt [19].

Det er en forudsætning" for editionspligten, at de pågældende dokumenter m. v. skønnes at være af betydning for sagens oplysning; dette er udtrykkeligt udtalt i § 749 og fremgår, for så vidt angår § 748, af henvisningen til § 745 om beslaglæggelse, der benytter udtrykket: »ting, der antages at være af betydning som bevismidler . . .«

§ 748 und tager fra editionspligten udtrykkeligt »tilfælde, hvor vidnepligt er udelukket« ; denne begrænsning antages foruden sigtede at omfatte såvel tilfælde af vidneudelukkelse som af vidnefritagelse [20].

§ 749 sondrer mellem embedsakter [21] (stk. 1) og andre hos offentlige myndigheder beroende dokumenter, d. v. s. private dokumenter, der af en eller anden grund er givet i offentlige myndigheders varetægt (stk. 2). Om embedsakter gælder, at de kan kræves meddelt, medmindre hemmeligholdelse findes nødvendig i statens interesse; afgørelse herom træffes endeligt af vedkommende minister. Andre dokumenter kan kræves meddelt. hvis det findes nødvendigt, »selv om de måtte være givet i embedsmæssig forvaring med det formål, at indholdet skal være hemmeligt«.

En fælles begrænsning for de af § 749 omfattede dokumenter fremgår af stk. 3, hvorefter reglen i retsplejelovens § 169, nr. 1 (om præsters vidneudelukkelse) finder tilsvarende anvendelse. Når de øvrige vidneudelukkelses- og -fritagelsesgrunde ikke er gjort anvendelige i disse tilfælde, kan det skyldes, at man ved affattelsen af § 749 ikke regnede med, at disse grunde ville få praktisk betydning i denne forbindelse; de andre vidneudelukkelsesgrunde i § 169 -- bortset fra reglen om tjenestemænd — vedrører således privatpersoner (advokater og forsvarere). Læger, der både kan virke som privatpersoner og som offentligt ansatte, blev først udelukket fra vidnepligt ved lægeloven af 1934. Denne særlige baggrund for reglen gør spørgsmålet om, hvilke slutninger der kan drages fra den, særdeles tvivlsomt [22]. Der er derfor - og på grund af de af udvalget foreslåede ændringer og udvidelser i reglerne om vidneudelukkelse og vidnefritagel-

16. Jfr. *P. Spleth* i *Juristen* 1959 s. 340 f. (anmeldelse af *Hurwitz: Tvistemål,* 2. udg.).
17. Udkast 1875 § 120, udkast 1899 § 135.
18. Udkast 1875 § 121, udkast 1899 § 136.
19. Jfr. herom ovenfor s. 25 f.
20. Jfr. mot. til udkast 1899 § 135, sp. 406.
21. Om hvad dette begreb omfatter, se *Hurwitz: Den danske straffcretspleje,* 3. udg., s. 487 f. og HKK i UfR 1955 s. 954 og 1957 s. 780.
22. *Hurwitz: Den danske strafferetspleje,* 3. udg., s. 489 er noget tilbøjelig til at antage, at en analogi kan drages fra den udtrykkelige bestemmelse om præster; anderledes *H. Munch-Peter sen* I s. 128 f.

se — behov for en regulering og afklaring af spørgsmålet, således at der også på dette område søges tilvejebragt harmoni mellem de to sæt regler [23].

De på vidner anvendelige tvangsmidler kommer efter § 748 også til anvendelse over for dem, som vægrer sig ved eller undlader at efterkomme et editionspålæg. At tvangsmidler ikke er gjort anvendelige efter § 749 skyldes, at reglen kun vedrører det offentlige.

Efter den norske straffeprosesslovs § 216 kan retten pålægge den, ,som er i besiddelse af ting, der antages at være af betydning som bevismidler, at udlevere dem, for så vidt han er pligtig at vidne i sagen. I vægringstilfælde finder de sædvanlige tvangsmidler over for vidner anvendelse. Henvisningen til vidnereglerne omfatter også straffeprosesslovens § 180, der er omtalt ovenfor i 1. afsnit, kapitel 4; heraf følger, at edition af dokumenter hos offentlige myndigheder er afhængig af tilladelse fra kongen eller vedkommende myndighed; denne må dog ikke nægte tilladelse, medmindre udleveringen ville kunne udsætte staten eller almene interesser for skade. Også svensk ret knytter editionspligten til vidnepligten, jfr. rättegångsbalken 38. kap. 2 §; men for svensk rets vedkommende må spørgsmålet endvidere ses i sammenhæng med det efter Tryckfrihetsförordningen (af 5. april 1949) gældende princip om »allmänna handlingars offentlighet« og de undtagelser herfra, der gælder efter »sekretesslagen« (lag 28. maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar med senere ændringer). Heraf følger, at en række af de »handlingar«, som er undtaget fra offentlighed, også er undtaget fra edition under en retssag, jfr. den nævnte lovs 38 § sammenholdt med 1—5 §§ samt 31 og 33 §§.

23. Der henvises om bestemmelserne i §§ 748 og 749 i øvrigt til *Hurwitz: Den danske strafferetspleje*, 3. udg., s. 485 ff. og komm. rpl. s. 1010 ff. samt til afgørelser i UfR 1926 s. 298 H, 1937 s. 162, 1939 s. 660, 1950 s. 51, 1955 s. 954 H, 1956 s. 128, 1957 s. 780, 1960 s. 351 H, 1961 s. 1085 og 1087.

Udvalget finder, at editionspligten i straffesager på samme måde som i borgerlige sager bør knyttes til vidnepligten og have samme omfang som denne. Dette udgangspunkt forekommer naturligt og rigtigt, da der på den ene side ikke synes at kunne være grund til hemmeligholdelse af dokumenter og andre »ting« i videre omfang end til at afskære vidneforklaringer om de samme emner, og da på den anden side ganske samme hensyn til hemmeligholdelse og diskretion gør sig gældende med hensyn til edition som med hensyn til vidnepligt. Synspunktet må endvidere gælde såvel over for private som over for det offentlige. Hvis det gennemføres, kan reglerne i § 748 og 749 afløses af en enkelt regel, der kan affattes på lignende måde som reglen for borgerlige sager i § 299; herfor taler tillige, at afgrænsningen mellem § 748 og § 749 efter gældende ret undertiden har givet anledning til vanskeligheder.

Allerede efter den gældende regel i § 748 er vidnepligt og editionspligt kongruente, for så vidt angår private og med hensyn til det offentliges editionspligt, når der ikke er tale om dokumenter.

For så vidt angår de hos offentlige myndigheder beroende dokumenter, der ikke er embedsakter, d. v. s. de af § 749 stk. 2 omfattede private dokumenter, der befinder sig hos offentlige myndigheder, tør det vel ikke antages, at editionspligten efter gældende ret har samme omfang som vidnepligten; men der synes på den anden side ikke at kunne anføres noget hensyn, der med styrke kan begrunde, at en forskel i vidnepligt og editionspligt opretholdes på dette område. Beskyttelse mod urimelig og skadelig prisgivelse af »hemmeligheder« må søges - og kan i påkommende tilfælde findes - i reglerne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse.

Om »embedsakter«, d. v. s. det offentliges egne dokumenter, gælder efter § 749 stk. 1 den særlige begrænsning, at edition kan afslås endeligt - uden domstolskontrol - af vedkommende minister, hvis hemmeligholdelse findes nødvendig i statens interesse, d. v. s. især af hensyn til statens sikkerhed

eller til dens forhold til fremmede magter. Uden for disse tilfælde ses der ikke at være noget, der taler imod en ordning, hvorefter editionspligt knyttes til vidnepligt som i andre tilfælde.

I tilfælde, hvor statens interesser kræver hemmeligholdelse, bør edition ikke ske. Spørgsmålet er imidlertid, om en særlig regel herom, der endeligt overlader afgørelsen til vedkommende minister, er påkrævet, eller om ikke det vil være tilstrækkeligt, at der, også for så vidt angår embedsakter i almindelighed, fastsættes regler, der hjemler edition i samme omfang som vidnepligt. Følgen heraf vil være, at editionsspørgsmålet må afgøres efter den af udvalget foreslåede nye regel i § 169 stk. 1 om tjenestemænds vidnepligt. Efter denne regel tilkommer den endelige afgørelse af, om statens sikkerhed eller andre afgørende offentlige interesser er til hinder for vidnepligt, retten. Udvalget finder det af de grunde, der er anført ovenfor s. 29 f. i kapitlet om tjenestemænds vidneudelukkelse, såvel påkrævet, at administrationens beslutning undergives domstolskontrol, som ubetænkeligt at antage, at domstolene ved reglens anvendelse i praksis vil tage vidtgående hensyn til statens sikkerhed eller lignende fundamentale interesser [24]. Hvis derfor den foreslåede regel i § 169 stk. 1 gennemføres, for så vidt angår vidnepligten, bør den efter udvalgets opfattelse også gennemføres, for så vidt angår editionspligten. Findes en særregel påkrævet vedrørende spørgsmålet om hemmeligholdelse af dokumenter af hensyn til afgørende samfundsøkonomiske interesser, statens sikkerhed eller dens forhold til fremmede magter, kunne den gives ved en tilføjelse til den foreslåede regel i § 169 stk. 1 eller eventuelt optages i en lov om offentlighed i forvaltningen, såfremt en sådan gennemføres, jfr. herved den ovennævnte svenske lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (»sekretsslagen«) 38 §.

Resultatet af det anførte er, at udvalget også i straffesager vil anse det for hensigtsmæssigt i det hele at knytte reglerne om edition til reglerne om vidnepligt, således at pligten til edition får samme omfang som vidnepligten.

Udvalget foreslår derfor de nuværende regler i §§ 748 og 749 afløst af følgende bestemmelse (ny § 748) :

»Retten kan pålægge den person eller offentlige myndighed, der er rådig over dokumenter eller andre ting af den i § 745 nævnte art, at forevise eller udlevere dem, medmindre oplysning derved vil fremkomme om forhold, som vedkommende ville være udelukket fra eller fritaget for at afgive forklaring om som vidne, jfr. §§ 169 og 170.

Reglen i § 176 finder tilsvarende anvendelse på den, der ikke efterkommer rettens pålæg efter denne bestemmelse«.

Udvalget har ikke taget stilling til spørgsmålet om, hvad der bør anses for omfattet af udtrykket »embedsakter« i gældende § 749 stk. 1, men har - uden hermed at tilsigte nogen realitetsændring -- fundet det hensigtsmæssigt at beskrive editionspligten som omfattende »dokumenter eller andre ting af den i § 745 nævnte art«.

24. Se som eksempel på anvendelse af synspunktet om hemmeligholdelse af »statsvigtige hensyn« UfR 1960 s. 351 H, og 1961 s. 1085.

6. AFSNIT

Ændringer i den øvrige lovgivning som følge af de foreslåede ændringer i reglerne om vidner i lov om rettens pleje

Som det fremgår af det foregående afsnit, må de af udvalget stillede forslag om ændringer i retsplejelovens kapitel 18 om vidner, hvis de gennemføres, bevirke ændringer også af andre bestemmelser i retsplejeloven.

På samme måde medfører ændringerne i vidnereglerne, at der opstår spørgsmål om ændringer i lovgivningen i øvrigt. Udvalget tilsigter ikke udtømmende at tage stilling til disse spørgsmål, men ,skal blot fremdrage nogle af dem i dette afsnit.

I. Som følge af udvalgets forslag til retsplejelovens § 169, bl. a. vedrørende vidneudelukkelse for læger, må den særlige regel i lægelovens § 10 (lovbekendtgørelse nr. 236 af 9. august 1955) ophæves.

II. De særlige retsplejelove for Færøerne og Grønland (lov for Færøerne om rettens pleje nr. 95 af 16. marts 1960 og lov nr. 271 af 14. juni 1951 om rettens pleje i Grønland) bør, når lejlighed dertil byder sig, bringes i overensstemmelse med de nye regler i lov om rettens pleje, medmindre særlige færøske eller grønlandske forhold begrunder afvigelse derfra.

III. I love, hvori der henvises til bestemmelser i vidnekapitlet eller andetsteds i retsplejeloven, som ændres efter udvalgets forslag, bør der, når lejlighed dertil byder sig, ske revision af henvisningerne. Eksempelvis kan nævnes lov om Folketingets ombudsmand (lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961) § 7 stk. 2, lov om Den faste voldgiftsret (nr. 536 af 4. oktober 1919) med senere ændringer §§ 13 og 15 og lov om leje (nr. 355 af 27. december 1958) med senere ændringer kap. XVI.

Ligeledes bør ved lejlighed love, der indeholder selvstændige retsplejeregler, svarende til retsplejelovens hidtidige bestemmelser, ændres, således at de enten henviser til eller bringes i overensstemmelse med de foreslåede nye regler. Som eksempel herpå kan nævnes lov nr. 100 af 31. marts 1954 om rigsretten.

IV. Regler om ed findes ud over i retsplejelovgivningen endnu adskillige steder i gældende dansk ret. Eksempelvis kan nævnes lov om afgift af arv og gave (lovbekendtgørelse nr. 138 af 29. april 1957 §§ 26 og 45, hvorefter arve- og gaveanmeldelser »afgives på tro og love og under eds tilbud«, lov nr. 397 af 12. juli 1946 om borteblevne § 11 stk. 2, hvorefter retten kan »opfordre sagsøgeren til at afgive edelig forklaring« og arveforordning af 21. maj 1845 § 24 vedrørende vidnetestamenter (» . . . tvende særligen i dette Øjemed tilkaldte Vidner, der ved Paategning paa Testamentet have attesteret og i paakommende Tilfælde under Ed kunne bekræfte, at Testator . . .«) [1]. En del edsregler er dog allerede ophævet; dette gælder bl. a. reglerne i tidligere grundlove om kongens, tjenestemænds og folketingsmedlemmers edsaflæggelse på at ville holde grundloven, der nu er erstattet af en højtidelig forsikring [2],

1. I det seneste arvelovsudvalgs udkast til § 57 i ny arvelov, i så henseende fremsat uændret som lovforslag i folketinget i maj 1962, foreslås en bestemmelse, hvorefter den, der vil påberåbe sig et vidnetestamente, ved førelse af testamentsvidnerne eller på anden måde skal godtgøre, at testamentet er gyldigt oprettet. Herefter vil retsplejelovens almindelige regler om vidneførsel finde anvendelse også i disse tilfælde.

ligesom erklæringer under ed eller eds tilbud er afløst af tro og loveerklæringer. Gennemføres forslaget om ophævelse af reglerne om ed i retsplejen, må dette formentlig have til følge, at de resterende bestemmelser om ed, når lejlighed dertil byder sig, ophæves og erstattes af en nærmere angiven forsikring eller erklæring på tro og love, alt efter beskaffenheden af det anliggende, der er tale om. Den særlige lov (nr. 60 af 26. marts 1909) om forandring i bestemmelserne angående løfteeds anvendelse bør formentlig ophæves som overflødig.

V. Det er pålagt udvalget at overveje, om ændringer i de gældende bestemmelser om vidner giver anledning til at ændre straffelovens §§ 158-160 om falsk forklaring for retten. Dette er en naturlig følge af den nære forbindelse, der består mellem vidnereglerne og reglerne om falsk forklaring for retten. En tilsvarende forbindelse består i øvrigt mellem reglerne om partsforklaring og om falsk forklaring for retten; der henvises herom til bemærkningerne ovenfor s. 87.

De gældende regler i §§ 158-160 omfatter falsk forklaring for »retten eller for anden myndighed, ved hvilken brug af ed er lovhjemlet«. Bestemmelserne angår i første række en retssags vidner, syns- og skønsmænd og parter, for parters vedkommende i borgerlige sager dog alene under formelig partsafhøring eller ved afgivelse af partsed, ikke ved formløs udspørgen efter retsplejelovens § 282.

Ved ordet »retten« i § 158 sigtes først og fremmest til de almindelige domstole, herunder skifteretter og fogedretter, når bevisførelse finder sted for disse retter.

I love om retter uden for den almindelige domstolsorganisation henvises i visse tilfælde til, at sagerne behandles efter retsplejelovens regler eller dens grundsætninger, jfr. således lov nr. 355 af 27. december 1958 om leje § 95 og lov nr. 536 af 4. oktober 1919 om Den faste voldgiftsret § 8. I lov nr. 94 af 15. marts 1939 om voldgift i tvistigheder angående handel med husdyr § 5 stk. 4 siges det, at vidneførsel og anden bevisførelse sker efter retsplejelovens almindelige regler om bevisførelse og under ansvar efter straffelovens kap. 17.

Ophæves adgangen til at anvende ed, vil dette ikke medføre nogen ændring med hensyn til muligheden for at straffe falsk forklaring, afgivet for de almindelige domstole. § 158 kan ikke forstås således, at strafbarhed kun indtræder ved falsk forklaring for retter, ved hvilke brug af ed er lovhjemlet.

For så vidt angår falsk forklaring for retter udenfor den almindelige domstolsorganisation, afhænger det af fortolkningen af udtrykket »retten« i § 158, om ophævelsen af edsfæstelsesadgangen får virkning for straffemuligheden, hvor det ikke i den pågældende særlov — som i husdyrvoldgiftsloven - er fastslået, at forklaringer afgives under ansvar efter straffeloven.

Hurwitz [3] har givet udtryk for den opfattelse, at strafansvar for falsk forklaring vistnok må kræve særlig hjemmel i vedkommende specialbestemmelse, medmindre brug af ed ved bevisførelse for den pågældende ret er lovhjemlet, i hvilket tilfælde strafansvaret direkte fremgår af § 158. Strafansvaret for falsk forklaring for sådanne retter skulle således bero på, at forklaringen er afgivet for en »myndighed, ved hvilken brug af ed er lovhjemlet«.

Udgår som en konsekvens af ophævelsen af adgangen til edsfæstelse dette led i retsplejelovens § 158, således at strafansvar alene knyttes til falsk forklaring »for retten«, bortfalder begrundelsen for denne begrænsende fortolkning, og efter udvalgets opfattelse vil f. eks. Den faste voldgiftsret og boligretterne være omfattet af udtrykket »retten«. Om andre offentlige myndigheder vil kunne henføres herunder, vil bero på, om de efter deres organisation og den procesform, der gælder for deres virke, kan betegnes som retter. Dette vil efter udvalgets mening f. eks. gælde rigsretten, jfr. lov nr. 100 af 31.

2. Jfr. grundloven af 5. juni 1953 §§ 8, 27 og 32 stk. 7 og lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pension m. v. til statens tjenestemænd.

3. *Den danske kriminalret, speciel del,* s. 89.

marts 1954, og de gejstlige retter. Den eneste ændring i forhold til gældende ret vil være, at strafansvaret efter § 158 bortfalder ved forklaring for myndigheder, der ikke kan betegnes som retter, men dog har adgang til at modtage beedigede forklaringer. Det kan, så vidt ses, kun få betydning med hensyn til søforklaringer for danske konsuler i udlandet, jfr. instruks for udenrigstjenesten nr. 257 af 21. september 1932 § 74. Sådanne forklaringer vil, dersom udvalgets forslag gennemføres, fremtidig kun kunne straffes efter straffelovens § 162. Den begrænsning i straffetruslens strenghed, der ligger heri, forekommer ubetænkelig.

I konsekvens af det anførte foreslår udvalget, at ordene i § 158 stk. 1: »eller for anden myndighed, ved hvilken brug af ed er lovhjemlet« udgår. Den særlige bestemmelse i § 158 stk. 2 om strafforhøjelse for mened er allerede ophævet som betydningsløs ved lov nr. 163 af 31. maj 1961.

I § 159 stk. 2 foreslås, at ordene: »når forklaringen ikke er beediget« udgår. I øvrigt bemærkes i forbindelse med denne bestemmelse, at den af udvalget foreslåede ændring i reglerne om partsafhøring, hvorefter reglerne om vidnefritagelse i § 170 også finder anvendelse ved partsafhøring, bevirker, at falsk partsforklaring i tilfælde, hvor en vidnefritagelsesgrund er tilstede, alene kan straffes efter § 159 stk. 2 [4].

Udvalget har ikke fundet grund til herudover at foreslå ændringer i reglerne om falsk forklaring for retten.

I tilknytning til spørgsmålet om ændring af reglerne om falsk forklaring for retten skal endelig nævnes reglen i straffelovens § 161 om straf for falsk erklæring" for eller til en offentlig myndighed »under tilbud om ed, på tro og love eller på lignende højtidelig" måde, hvor sådan form er påbudt eller tilstedt«. Som det fremgår af det ovenfor under IV anførte, findes der endnu i lovgivningen regler om afgivelse af erklæring »under eds tilbud«. Det kan ikke af hensyn til disse bestemmelser anses for påkrævet at opretholde § 161 uændret, da strafansvar som regel kan støttes på, at erklæringen tillige afgives »på tro og love«, eller da i hvert fald erklæring »under eds tilbud« må omfattes af ordene: »eller på lignende højtidelig" måde«. I § 161 vil derfor ordene: »under tilbud om ed« kunne udgå uden hensyntagen til, om de endnu eksisterende regler om erklæring »under eds tilbud« forinden er ophævet.

4. Forslaget er omtalt ovenfor s. 86 f.

7. AFSNIT

Lovudkast med bemærkninger [l]

A. UDKAST TIL NY AFFATTELSE AF LOV OM RETTENS PLEJE KAP. 18 OM VIDNER

I lov om rettens pleje, jfr. bekendtgørelse nr. 265 af 15. september 1953, foretages følgende ændringer:

Kapitel 18 om vidner affattes således:

§ 168.

Enhver har i overensstemmelse med loven pligt til at afgive forklaring for retten som vidne.

§ 169.

Uden samtykke af vedkommende overordnede myndighed -- for folketingsmænds vedkommende folketingets formand og regeringen - må vidneforklaring ikke afkræves tjenestemænd eller andre, der handler i offentligt eller dermed ligestillet hverv, om forhold, med hensyn til hvilke der i det offentliges interesse påhviler dem tavshedspligt. Nægtes samtykke, kan retten, såfremt forklaringens afgivelse findes at være af afgørende betydning for sagens udfald, pålægge vedkommende myndighed over for retten at redegøre for grundene til nægtelsen. Finder retten, at hensynet til hemmeligholdelse bør vige for hensynet til sagens oplysning, kan den bestemme, at vidneforklaring dog skal afgives.

Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidneforklaring ikke afkræves præster i folkekirken eller anerkendte trossamfund, læger, forsvarere og advokater om det, som er kommet til deres kundskab i denne egenskab.

Retten kan pålægge læger og advokater, bortset fra forsvarere, at afgive vidneforklaring, når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet findes at berettige til, at forklaring afkræves. Sådant pålæg kan i borgerlige sager ikke udstrækkes til, hvad en advokat har erfaret i en retssag, som har været betroet ham til udførelse, eller hvori hans råd har været søgt.

Retten kan bestemme, at forklaring ikke skal afgives om forhold, med hensyn til hvilke vidnet i medfør af lovgivningen har tavshedspligt, og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning.

Reglerne i stk. 1–4 gælder også for de der nævnte personers medhjælpere.

§ 170.

En parts nærmeste har ikke pligt til at afgive forklaring som vidne.

Et vidne har ikke pligt til at afgive forklaring, såfremt forklaringen antages at ville udsætte vidnet selv eller hans nærmeste for straf eller tab af velfærd. Det samme gælder, såfremt forklaringen antages at kunne medføre anden væsentlig skade; men retten kan i dette tilfælde pålægge vidnet at afgive forklaring, når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og

1. For overskuelighedens skyld er udvalgets udkast delt i et udkast til ny affattelse af retsplejelovens kap. 18 om vidner (A) og et udkast til andre ændringer i retsplejeloven (B).

sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet findes at berettige dertil.

Redaktører, redaktionssekretærer og journalister ved et her i riget trykt periodisk skrift har ikke pligt til at afgive vidneforklaring om, hvem der er forfatter eller kilde til en i skriftet optagen unavngiven artikel eller meddelelse. Det samme gælder andre, der i kraft af deres tilknytning til vedkommende skrift, trykkeri, nyhedsbureau eller forlag har fået kendskab til forfatterens eller kildens identitet.

Angår sagen en forbrydelse, der kan medføre højere straf end hæfte, eller angår den brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i offentlig tjeneste eller hverv, og vidneførslen findes nødvendig af hensyn til sagens opklaring, kan retten dog pålægge de i stk. 3 nævnte personer vidnepligt, såfremt hensyntagen til vægtige offentlige eller private interesser afgørende taler derfor.

§ 171.

Retten vejleder, såfremt omstændighederne giver grund dertil, vidnet om indholdet af bestemmelserne i §§ 169 og 170.

Afgives forklaring i de i §§ 169 og 170 nævnte tilfælde, påser retten, at særligt hensyn tages til vidnet eller den, der har krav på hemmeligholdelse. Retten kan i dette øjemed træffe bestemmelse om dørlukning eller referatforbud.

§ 172.

Vidneforklaring afgives for den ret, ved hvilken sagen behandles. Retten kan dog beslutte, at vidneforklaring skal afgives for en anden ret.

§ 173.

Indkaldelse til at møde som vidne udgår, hvor ikke andet er bestemt, fra den ret, for hvilken vidneforklaringen skal afgives.

Indkaldelsen skal foruden fornøden betegnelse af vidnet angive indkaldelsens øjemed, hvem der har begæret indkaldelsen, den ret, for hvilken der skal vidnes, samt sted og tid for mødet. Endvidere skal indkaldelsen indeholde oplysning om, hvilket varsel vidnet har krav på, samt om at udeblivelse medfører strafansvar.

I borgerlige sager er varslet en uge. I straffesager tilkommer der vidnet aftens varsel, hvortil lægges to døgn, såfremt afstanden til tingstedet er over 30 km.

Retten kan fastsætte andet varsel eller pålægge vidnet at møde straks.

§ 174.

Retten kan pålægge enhver, som er til stede i et retsmøde eller i umiddelbar nærhed af retssalen, straks at afgive vidneforklaring. Det kan pålægges tilstedeværende vidner at møde til ny tid.

§ 175.

Vidnet skal forblive på tingstedet, indtil retsmødet er sluttet, medmindre retten træffer anden bestemmelse. Retten afgør, om vidnet kan eller skal blive til stede i retssalen.

§ 176.

Udebliver et vidne uden lovligt forfald eller uden i tide at have anmeldt sit forfald, hvor dette er muligt, forlader vidnet i det i § 175 nævnte tilfælde uden tilladelse tingstedet, før retsmødet er sluttet, eller vægrer vidnet sig uden lovlig grund ved at svare, kan retten:

1) pålægge vidnet en bøde,
2) tilpligte vidnet at erstatte de udgifter, som er forårsaget ved udeblivelsen eller vægringen,
3) pålægge vidnet tvangsbøder,
4) beslutte, at vidnet skal tages i forvaring, indtil fremstilling for retten til afgivelse af vidneforklaring kan finde sted, eller vidnet indvilliger i at svare,
5) lade et udeblevet vidne afhente ved politiet.

Et vidne kan ikke holdes i forvaring i samme sag ud over 6 måneder, uafbrudt eller sammenlagt. Reglerne i § 785 finder tilsvarende anvendelse. Udgifterne ved forva-

ring afholdes af vidnet efter reglerne om sagsomkostninger i straffesager.

Afgørelse om anvendelse af tvangsmidler imod vidnet træffes af den ret, for hvilken vidnet er indkaldt til at møde. Afgørelsen kan omgøres af retten. Er bøde eller erstatning pålagt et fraværende vidne, må begæring om omgørelse fremsættes i det første retsmøde, i hvilket vidnet møder, eller, hvis vidnet ikke senere møder, inden 14 dage, efter at afgørelsen er forkyndt for vidnet eller kommet til hans kundskab.

§ 177.

Et vidne kan ikke undlade at møde for retten, fordi han mener sig berettiget til at nægte at afgive forklaring i sagen.

§ 178.

Vidnet skal om fornødent opfriske sin viden om sagen, inden han møder i retten, f. eks. ved at efterse regnskabsbøger, breve eller optegnelser eller ved at bese genstande, hvortil han uden omkostning eller besvær har adgang. Efterkommer vidnet ikke denne pligt, finder reglerne i § 176 anvendelse.

§ 179.

Inden vidnet afhøres, forvisser retten sig om vidnets identitet og om, at intet er til hinder for vidneforklaringens afgivelse. Retten pålægger derefter alvorligt vidnet at tale sandhed og gør vidnet bekendt med strafansvaret for afgivelse af falsk forklaring.

§ 180.

Hvert vidne afhøres for sig. Et vidne må ikke påhøre forklaringer af andre vidner, syns- og skønsmænd eller parter, medmindre andet bestemmes af retten.

§ 181.

Vidnet afhøres først af den part, som har begæret ham ført. Modparten har derefter adgang til at afhøre vidnet, hvorpå parten kan rette de spørgsmål til vidnet, som modafhøringen har givet anledning **til.** Retten kan tillade fremsættelse af yderligere spørgsmål eller genoptagelse af afhøringen.

Retten kan stille spørgsmål til vidnet; retten kan overtage afhøringen, såfremt parternes afhøring af vidnet sker på utilbørlig måde eller på en måde, som ikke er egnet til at fremkalde en tydelig og sandfærdig forklaring, eller omstændighederne i øvrigt gør det påkrævet.

Retten bestemmer, hvordan og ved hvem afhøring af børn under 15 år skal ske. Den kan tilkalde en repræsentant for børneværnsudvalget (i København børnenævnet), jfr. lov om børne- og ungdomsforsorg § **114,** eller en anden egnet person til at yde bistand under afhøringen. Retten kan tillægge den pågældende godtgørelse efter reglerne i § **211.**

§ 182.

Afhøringen sker under fornøden hensyntagen til vidnet. Vildledende spørgsmål og spørgsmål, der lægger vidnet svaret i munden, bør undgås.

Vidnet skal så vidt muligt have adgang til at udtale sig i sammenhæng. Det bør fremgå af forklaringen, om den støtter sig på vidnets egen iagttagelse.

Retten afgør, om vidnet under afhøringen må benytte medbragte notater eller andre hjælpemidler.

§ 183.

Bevisførelse om et vidnes almindelige troværdighed må kun finde sted på den måde og i den udstrækning, som retten bestemmer. Spørgsmål, om vidnet er under tiltale eller har været straffet, stilles og besvares skriftligt. Kun retten og parterne gøres bekendt med svaret.

§ 184.

Vidneforklaringer under domsforhandling optegnes i retsbogen i det omfang, retten bestemmer. Retten bør herved tage hensyn til ønsker fra parter eller vidner og til, om optegnelsen kan antages at få betydning under fornyet prøvelse af sagen.

I øvrigt optegnes hovedindholdet af vidneforklaringer. De vigtigste udtalelser gengives så vidt muligt med vidnets egne ord.

§ 185.

Tvistigheder under vidneførsel afgøres efter begæring ved kendelse.

§ 186.

Der tilkommer vidner en godtgørelse af 5 kr. for hver påbegyndt periode af 2 timer, der medgår til opfyldelse af deres vidnepligt, dog mindst 10 kr. Må de rejse mere end 3 kilometer for at nå til retten, tilkommer der dem endvidere godtgørelse for billet frem og tilbage med jernbane eller skib (2. klasse) eller andet offentligt befordringsmiddel, eller, hvis offentlige befordringsmidler ikke kan benyttes, en godtgørelse af 40 øre for hver tilbagelagt kilometer. Må det antages, at et vidne har haft udgifter eller tab, som overstiger den i 1. og 2. pkt. nævnte godtgørelse, kan retten, hvis omstændighederne taler for det, tillægge vidnet en særlig godtgørelse herfor. De ydelser, vidnet har krav på, eller, hvis disse ikke kan anslås bestemt, passende forskud derpå, må tilbydes betalt samtidig med indkaldelsens forkyndelse.

Personer, som i henhold til indkaldelse har afgivet forklaring til politiet, har efter begæring krav på godtgørelse efter stk. 1, 2. pkt. Reglen i stk. 1, 3. pkt. finder tilsvarende anvendelse.

§ 187.

Såfremt hensynet til fremmede magter, til statens sikkerhed eller til opklaring af alvorlige forbrydelser taler derfor, kan retten eller politiet pålægge en person, der er afhørt som vidne, tavshedspligt med hensyn til hans viden om sagen.

Pålæg bortfalder, når sagen er afsluttet. Pålæg kan forinden ophæves af retten eller politiet. Politiets nægtelse af at ophæve et pålæg skal efter begæring forelægges retten. Den pågældende skal gøres bekendt med adgangen hertil.

Overtrædelse af pålæg straffes med bøde eller hæfte.

§ 188.

Reglerne i denne lov finder anvendelse på vidneafhøring efter begæring af udenlandske myndigheder. En anmodning om iagttagelse af en særlig form eller fremgangsmåde bør så vidt muligt imødekommes, medmindre dette vil være åbenbart uforeneligt med landets retsorden.

2.

Loven træder i kraft

Bemærkninger til lovudkastet:

Til § 1.

Der stilles forslag om en fuldstændig ændret affattelse af retsplejelovens kapitel 18 om vidner.

De væsentligste ændringer vedrører bestemmelserne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse (§§ 169 og 170), om afstandsgrænser for vidners mødepligt (de hidtidige §§ 171 og 172) og om tvangsmidler over for vidner, der udebliver eller vægrer sig ved at svare (de hidtidige §§ 177 og 189). Reglerne om ed eller højtidelig forsikring i forbindelse med afgivelse af vidneforklaring (de hidtidige §§ 186, 187 og 188) foreslås ophævet; om begrundelsen herfor henvises til betænkningens 4. afsnit, kapitel 3.

Til § 168:

Bestemmelsen er formuleret om, uden at der tilsigtes en ændring af den gældende retstilstand. Hidtil bestående undtagelser fra den almindelige vidnepligt gælder fortsat, således for Kongehusets medlemmer, jfr. Danske Lov 1 - 2 - 1, og for personer, som har eksterritorialitetsret, smh. § 877 stk. 2 nr. 4.

Til § 169:

Bestemmelsen vedrører vidneudelukkelse, d. v. s. bortfald af vidnepligt af hensyn til trediemand, private eller det offentlige; vidneudelukkelse er betinget af, at vidnet har tavshedspligt om det pågældende spørgsmål.

Den hidtidige regel i § 169 om vidneudelukkelse for præster, forsvarere, advokater og tjenestemænd suppleres af reglen i lægelovens § 10 om vidneudelukkelse for læger.

Efter nogle fremmede retsordninger er flere persongruppers tavshedspligt udbygget med undtagelse fra vidnepligt; dette gælder særlig apotekere, jordemødre og revisorer.

Efter udkastet ændres og udvides vidneudelukkelsen for de persongrupper, der er omfattet af udelukkelse efter de hidtil gældende regler, og der tilvejebringes hjemmel for vidneudelukkelse også for andre persongrupper, som i medfør af lovgivningen har tavshedspligt.

Stk. 1. Tjenestemænd m. v.

Stk. 1 om vidneudelukkelse for tjenestemænd og andre, der handler i offentligt eller dermed ligestillet hverv, træder i stedet for den hidtidige regel i § 169 stk. 3, hvorefter der altid til tjenestemænds vidneforklaring om forhold, der er omfattet af deres tavshedspligt, kræves samtykke af vedkommende overordnede myndighed.

Den af lovgivningen følgende tavshedspligt for tjenestemænd kan være begrundet dels i hensyn til det offentlige, dels i hensyn til vedkommende private borgere, der kommer i forbindelse med offentlige myndigheder. Også i dette sidste tilfælde kan der dog være knyttet en offentlig interesse til hemmeligholdelse af de forhold, der er omfattet af tavshedspligten.

Såfremt tavshedspligt i første række er begrundet i hensyn til private borgere, gælder efter udkastet samme regler om vidneudelukkelse for tjenestemænd som for andre, der i henhold til lov har tavshedspligt med hensyn til private interesser, og spørgsmålet om, hvorvidt der skal indrømmes tjenestemænd vidneudelukkelse i disse tilfælde, må derfor i hver enkelt sag afgøres af retten efter den regel, der foreslås optaget i § 169 som stk. 4.

Såfremt tavshedspligt i første række er pålagt af hensyn til det offentlige, opretholder udkastet den nuværende regel, hvorefter der kræves samtykke fra vedkommende overordnede myndighed til forklaringens afgivelse; det er i disse tilfælde af væsentlig betydning, at den pågældende myndighed har sikkerhed for, at forklaring ikke afgives, uden at den har haft lejlighed til at tage stilling dertil. Som noget nyt foreslås, at domstolene får mulighed for at tilsidesætte en nægtelse af samtykke til afgivelse af forklaring; det er en betingelse herfor, at forklaringens afgivelse er af afgørende betydning for sagens oplysning, og vedkommende myndighed skal, inden retten træffer afgørelsen, over for retten redegøre for grundene til nægtelsen. Redegørelsen kan formentlig som oftest gives skriftligt og uden prisgivelse af de oplysninger, hvorom vidneførslens genstand drejer sig. Parterne har ikke krav på at blive bekendt med den afgivne redegørelse, jfr. udtrykket »over for retten«. Rettens tilsidesættelse af administrationens afgørelse kan kæres efter retsplejelovens almindelige regler.

Om begrundelsen for indførelse af domstolskontrol på dette område henvises til betænkningens s. 29 f.

Bestemmelsen omfatter »tjenestemænd eller andre, der handler i offentligt eller dermed ligestillet hverv«. Ordene »eller dermed ligestillet hverv« tilsigter at åbne mulighed for en noget videre anvendelse af bestemmelsen end hidtil i tilfælde, hvor talen er om institutioner, der efter deres struktur og formål må ligestilles med offentlige institutioner, uden at de formelt har denne status; det vil således kunne være naturligt at anse f. eks. mødrehjælpsinstitutionen og Dansk Forsorgsselskab for omfattet af bestemmelsen i dens nye affattelse.

Reglen om tjenestemænds vidnepligt må ses i sammenhæng med reglerne om offentlige myndigheders editionspligt, der efter udkastet til andre ændringer i lov om rettens pleje får samme omfang som vidnepligten.

Stk. 2 og 3. Præster, læger, forsvarere og advokater.

Stk. 2 om vidneudelukkelse for præster, læger, forsvarere og advokater, og stk. 3, der

fastsætter undtagelser fra vidneudelukkelsen for læger og advokater, bortset fra forsvarere, træder i stedet for de hidtidige regler i retsplejelovens § 169 stk. 1 og 2 og lægelovens § 10.

Efter gældende ret består der overensstemmelse mellem lægers vidneudelukkelse og den læger efter lægelovens § 9, jfr. straffelovens § 263 stk. 2, påhvilende tavshedspligt. Den foreslåede bestemmelse tilsigter også for præster og advokater at tilvejebringe overensstemmelse mellem vidneudelukkelsen og tavshedspligten.

Bestemmelsen er enslydende for de persongrupper, for hvilke hidtil forskelligt affattede regler har været gældende, idet vidneudelukkelsen efter udkastet gælder det, som er kommet til de pågældende personers kundskab i deres egenskab af præst, læge, advokat eller forsvarer. Måden, hvorpå de har erhvervet deres viden, om det er betroet dem - og måden, dette er sket på -, eller de har bragt det i erfaring ad anden vej, vil fremtidig være uden betydning for spørgsmålet om vidneudelukkelse.

Undtagelsesreglen i stk. 3 fra vidneudelukkelse omfatter ikke præster og forsvarere, og en til den hidtidige regel i § 169 stk. 2 svarende bestemmelse findes heller ikke i udkastet. Der er ikke med denne udeladelse tilsigtet nogen ændring i den nuværende retstilstand; men undtagelsen fra vidneudelukkelse i dette tilfælde må anses for umiddelbart at følge af bestemmelsen i straffelovens § 143, og særlig bestemmelse herom i retsplejeloven er derfor upåkrævet. Det bemærkes i den forbindelse, at vidneudelukkelse også i øvrigt undertiden må vige for en i lovgivningen foreskrevet anmeldelses-, afværgelses- eller oplysningspligt, uden at der er grund til at lade dette fremgå udtrykkeligt af vidnereglerne.

Om hver af de af stk. 2 og 3 omfattede grupper af personer bemærkes:

1. Præster.

Den foreslåede nye affattelse bringer reglen om præsters vidneudelukkelse på linie med de andre regler i § 169, for hvis vedkommende der foreslås mere omfattende ændringer. Vidneudelukkelsen er efter udkastet ikke længere begrænset til betroelser »i skriftemål eller i øvrigt i deres egenskab af sjælesørgere«. Egentligt skriftemål forekommer kun sjældent inden for folkekirken, selv om det fortsat kendes, og begrænsningen til, hvad der betros præster »i deres egenskab af sjælesørgere«, er næppe ganske klar og kan være for snæver.

Den hidtidige afgrænsning, hvorefter reglen ikke omfatter præster, der er knyttet til ikke anerkendte trossamfund, er opretholdt.

2. Læger.

Den hidtidige regel om lægers vidneudelukkelse i lægelovens § 10, der, som nævnt, er afgrænset på samme måde som tavshedspligten efter lægelovens § 9 og - i lighed med de øvrige vidneudelukkelsesregler - tillige er bestemmende for omfanget af editionspligten og hermed pligten for læger til at give oplysninger på grundlag af journaler m. m., har i det store og hele virket tilfredsstillende. Udkastets regel svarer derfor i det hele til den hidtidige regel, bortset fra ordene »angående privatlivet tilhørende hemmeligheder«, der er udgået som overflødige. Reglen hører naturligt hjemme i retsplejeloven sammen med de øvrige vidneudelukkelsesregler.

3. Advokater, herunder forsvarere i straffesager.

Den hidtidige regel i § 169 stk. 1 og 2 har i forskellige henseender givet anledning til tvivl og kritik, i særdeleshed fordi reglen alene omfatter betroelser og ikke, hvad advokaten selv har opdaget ved sin beskæftigelse med sagen, og fordi reglen er begrænset til egentlige retssager (verserende og truende), og altså ikke omfatter konsultationer i almindelighed, selv om disse er omfattet af tavshedspligten.

Efter udkastets regel omfatter vidneudelukkelsen, hvad advokater og forsvarere er kommet til kundskab om i denne egenskab.

Vidneudelukkelsen udvides endvidere til at omfatte advokaters virksomhed i almindelighed, og den begrænsning, som lå i den hidtidige bestemmelse, findes derfor ikke i udkastet. Der henvises i øvrigt vedrørende dette spørgsmål til betænkningen s. 22 f.; heraf fremgår tillige, at behovet for og den anerkendelsesværdige interesse i vidneudelukkelse er forskellig i forskellige arter af sager og eventuelt også i forskellige sager af samme art. Vidnepligt kan derfor efter udkastet pålægges i disse tilfælde under de i § 169 stk. 3 anførte betingelser, der svarer til den hidtidige undtagelse fra lægers vidneudelukkelse efter lægelovens § 10.

Efter § 169 stk. 3, 2. pkt. kan pålæg om at afgive vidneforklaring i borgerlige sager ikke udstrækkes til, hvad en advokat har erfaret i en retssag, som har været betroet ham til udførelse, eller hvori hans råd har været søgt. Denne bestemmelse svarer til den hidtidige regel i § 169 stk. 1 nr. 2, 2. led.

Forsvarere er udtrykkeligt nævnt sideordnet med advokater. Det skyldes dels reglerne i retsplejelovens § 730 og militær retsplejelovs § 23, hvorefter andre end advokater kan benyttes som forsvarere i straffesager, dels at undtagelserne fra vidneudelukkelsen ikke bør finde anvendelse på forsvarere. Reglen om forsvarere omfatter såvel valgte som beskikkede forsvarere, og den kan formentlig analogt anvendes på advokater, der er søgt i forbindelse med en truende straffesag, selv om de ikke (endnu) er valgt eller beskikket som forsvarere.

Stk. 4. Nye persongrupper.

Bestemmelsen, der er ny, giver retten mulighed for at bestemme, at et vidne ikke skal afgive forklaring om forhold, med hensyn til hvilke han i medfør af lovgivningen har tavshedspligt, og hvis hemmeligholdelse har væsentlig betydning.

Det er en forudsætning for vidneudelukkelse efter bestemmelsen, at tavshedspligten påhviler vidnet »i medfør af lovgivningen«.

Hviler tavshedspligten ikke på dette grundlag, men alene på faglige normer, med hvis overtrædelse der ikke er forbundet strafansvar, indrømmes vidneudelukkelse ikke.

Hovedbestemmelserne om tavshedspligt og om straf for brud på tavshedspligt er straffelovens §§ 152 og 263 stk. 2, der for en række persongruppers vedkommende suppleres af specielle bestemmelser.

De vigtigste persongrupper, der - i kraft af deres tavshedspligt — vil være omfattet af muligheden for vidneudelukkelse efter den foreslåede bestemmelse, er tjenestemænd m. v., for så vidt angår de tilfælde, hvor deres tavshedspligt er begrundet i hensyn til private interesser, og de derfor ikke er omfattet af reglen i stk. 1, statsautoriserede revisorer, apotekere, jordemødre og personale ved mødrehjælpsinstitutioner. Andre persongrupper, for hvilke der ikke for tiden ved forskrift af offentligretlig karakter er fastsat regler om tavshedspligt, som f. eks. psykologer og socialrådgivere, vil ikke som sådanne være omfattet af bestemmelsen; men de vil, hvis de er ansat i det offentliges tjeneste, kunne falde ind under reglerne om tjenestemænd, eller de vil kunne være omfattet af reglen om medhjælpere i stk. 5.

Om begrundelsen for bestemmelsen og de persongrupper, for hvilke den foreslåede regel særlig kan få betydning, henvises til betænkningens 1. afsnit, kapitel 5.

Bestemmelsen kommer – som andre bestemmelser om vidneudelukkelse - ikke til anvendelse, hvis den, af hensyn til hvem tavshedspligt er foreskrevet, har givet afkald på hemmeligholdelse, ligesom muligheden for dørlukning eller referatforbud, jfr. § 171, kan tages i betragtning ved afgørelsen af, om forklaring skal kræves afgivet.

Det er endvidere en forudsætning for bestemmelsens anvendelse, at hemmeligholdelse i den konkret foreliggende sag har væsentlig betydning. Domstolene må i hvert enkelt tilfælde tage stilling hertil.

Om fritagelse bør indrømmes, beror herefter på en afvejelse, ved hvilken det kriterium kan være vejledende, som bestemmelsen efter forslaget til § 169 stk. 3 om undtagelser fra vidneudelukkelsen for læger og advokater bygger på, d. v. s. forklaringens be-

tydning for sagens udfald og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet.

Stk. 5. Medhjælpere

Efter denne bestemmelse gælder stk. 1–4 også for de der nævnte personers medhjælpere. Reglen, der svarer til bestemmelsen i lægelovens § 10, 5. pkt., er udtryk for det synspunkt, at vidneudelukkelse for en hovedperson først giver den tryghed, der ønskes opnået, når der består sikkerhed for, at heller ikke den pågældendes medhjælpere kan tvinges til at afgive forklaring.

Til § 170.

Bestemmelsen vedrører vidnefritagelse, d.v.s. dels tilfælde, hvor et vidne af hensyn til sig selv eller sine nærmeste har ret til at blive fritaget for at afgive forklaring (stk. 1 og 2), dels den undtagelse fra den almindelige vidnepligt, som anerkendes for pressen (stk. 3 og 4).

Stk. 1 og 2. Vidnefritagelse af hensyn til vidnet selv eller hans nærmeste.

Stk. 1 og 2 træder i stedet for de hidtidige bestemmelser i § 170 stk. 1 og 2 om fritagelse for vidnepligt i tilfælde, hvor en forklaring kan skade et vidne selv eller hans nærmeste.

De gældende danske regler åbner, navn- i straffesager, væsentlig snævrere adgang til fritagelse end de tilsvarende bestemmelser i Norge og Sverige og i Forbundsrepubliken Tyskland. Efter de nævnte fremmede lovgivninger er en parts nærmeste pårørende som almindelig regel fritaget for vidnepligt, såvel i borgerlige sager som i straffesager. Endvidere kan et vidne som hovedregel nægte at afgive forklaring, såfremt forklaringen vil udsætte vidnet eller hans nærmeste pårørende for straf eller anden nærmere angivet skade.

Efter udkastet udvides omfanget af vidnefritagelsen væsentligt i lighed med, hvad der gælder efter de ovennævnte fremmede retsordninger.

Stk. 1 fritager en parts nærmeste for pligt til at afgive forklaring som vidne. Bestemmelsen sondrer ikke mellem borgerlige sager og straffesager, og den fastsætter ingen undtagelser fra vidnefritagelsen; denne vil dog kunne bortfalde, hvor dette følger af lovgivningens regler om anmeldelses-, afværgelses- eller oplysningspligt. Partsbegrebet giver ikke anledning til tvivl i borgerlige sager. I straffesager omfatter det - foruden anklagemyndigheden - sigtede eller tiltalte, jfr. § 729.

Bestemmelsen er begrundet i hensynet til at undgå de samvittighedskonflikter, som afgivelse af forklaring i disse tilfælde kan medføre, jfr. betænkningen s. 47 f.

Stk. 2 angår vidnefritagelse i tilfælde, hvor forklaringen antages at ville udsætte vidnet selv eller hans nærmeste for straf, tab af velfærd eller anden væsentlig skade. Reglen er uden betydning i tilfælde, hvor vidnets nærmeste er part i sagen, idet stk. 1 i så fald finder anvendelse.

Bestemmelsen hjemler i modsætning til de gældende regler i § 170 stk. 1 og 2 vidnefritagelse i samme omfang i straffesager og i borgerlige sager.

Efter 1. pkt. kan vidnepligt ikke pålægges, såfremt den pågældende ved at afgive forklaring udsætter sig selv eller sine nærmeste for straf eller tab af velfærd. Reglen er i overensstemmelse med bestemmelsen i retsplejelovens § 765 om sigtedes ret til at nægte at udtale sig, og den fjerner den tvivl, som hidtil har rådet på dette område, bl. a. som følge af ordene i § 170 stk. 1 og 2: »tab af borgerlig agtelse«. Reglen finder ligesom § 765 anvendelse også i tilfælde, hvor den straf, vidnet udsætter sig for, er ganske ringe.

Bestemmelsens 2. pkt. hjemler vidnefritagelse, såfremt forklaringen antages at kunne medføre »anden væsentlig skade«. Enhver væsentlig skade kan medføre vidnefritagelse, hvadenten den er af ideel eller økonomisk art. Som eksempel på økonomisk skade nævnes røbelse af forretnings- eller driftshemmeligheder; som eksempel på anden skade nævnes tilfælde, hvor afgivelse af forklaring bringer vidnet i alvorlige samvittighedskon-

flikter eller i modsætningsforhold til nære slægtninge. I disse tilfælde åbnes der - i modsætning til, hvad der gælder i borgerlige sager efter den nuværende regel i § 170 stk. 1 - mulighed for at gøre undtagelse fra vidnefritagelsen efter samme kriterium som foreslået i § 169 stk. 3 og 4 om vidneudelukkelse for andre end præster og forsvarere. Reglen skyldes, at hensynet til oplysning af retssager af større betydning kan være så vægtigt, at hensyn til den - ikke velfærdstruende — skade, forklaringen kan påføre vidnet, undtagelsesvis må vige.

Stk. 1 og 2 angiver kredsen af pårørende, som er omfattet af bestemmelserne om vidnefritagelse, som partens eller vidnets »nærmeste«. Dette udtryk er anvendt i adskillige bestemmelser i straffeloven, jfr. §§ 125 stk. 2, 141 stk. 2, 143, 216 og 290 stk. 2, og findes mere hensigtsmæssigt end en nøjagtig opregning af de pårørende, som tilfældet er efter norsk, svensk og tysk ret og i den gældende, også i så henseende snævre, bestemmelse i retsplejelovens § 170 stk. 1. Udtrykket omfatter i hvert fald ægtefælle, slægtninge i lige linie og søskende; adoptiv- og plejebørn samt adoptiv- og plejeforældre vil som regel omfattes af reglen. Under hensyntagen til forholdene i den enkelte familiekreds vil bestemmelsen yderligere kunne omfatte samlevere, forlovede, andre slægtninge, som den pårørende er nært knyttet til, samt nært besvogrede.

Stk. 3 og 4. Pressens vidnepligt.

Stk. 3 og 4 om pressens vidnepligt træder i stedet for den hidtidige regel i § 170 stk. 4.

Bestemmelserne er resultat af en afvejelse af på den ene side hensynet til i videst muligt omfang af udbygge pressens informationsfrihed med ret til at sikre dens kilders anonymitet, på den anden side hensynet i særlige tilfælde til samfundets og enkeltpersoners interesse i oplysning om pressens kilder, jfr. betænkningens 2. afsnit, kap. 2.

Efter bestemmelserne udvides såvel kredsen af personer, der fritages for vidnepligt, som området for vidnefritagelsen.

I stk. 3 fastslås udtrykkeligt pressens ret til som hovedregel at beskytte sin kilde; fra denne regel skal der alene kunne gøres undtagelse i de i stk. 4 angivne tilfælde.

Vidnefritagelsen omfatter dels hele den journalistiske medarbejderkreds, dels andre, der i kraft af deres tilknytning til vedkommende skrift, trykkeri, nyhedsbureau eller forlag har fået kendskab til forfatterens eller kildens identitet. Til den journalistiske medarbejderkreds må henregnes ikke blot de til skriftet -- fast eller løsere — knyttede redaktører, redaktionssekretærer og journalister, men også free-lance journalister, der leverer stof til forskellige blade, og deltidsbeskæftigede lokalmedarbejdere, som i særlig grad anvendes af provinspressen. Også de til nyhedsbureauer knyttede journalistiske medarbejdere må anses for omfattet af fritagelsen. Fritagelsen gælder derimod ikke f. eks. indsendere af læserbreve og annoncer, ligesom det følger af ordene »artikel eller meddelelse«, at fritagelsen heller ikke omfatter vidneforklaring om, hvem der er forfatter eller kilde til en i skriftet optagen annonce. Vidnefritagelsen for andre end den journalistiske medarbejderkreds er betinget af, at de pågældendes kendskab til forfatterens eller kildens identitet skyldes deres tilknytning til det pågældende skrift m. v. Fritagelsen omfatter også hele det øvrige til et skrift m. v. knyttede personale (kontorpersonale, teknisk personale, distributionspersonale etc.), men ikke personer, der ikke deltager i fremstillingen af bladet, såsom ejere af eller bestyrelsesmedlemmer i bladforetagender, og ejheller selvstændige distributionsled, såsom bladkompagniet og kioskejere.

De i stk. 4 angivne tilfælde, i hvilke der kan gøres undtagelse fra hovedreglen om vidnefritagelse, svarer til de vigtigste tilfælde efter den gældende bestemmelse i § 170 stk. 4. Udkastet adskiller sig imidlertid fra den gældende regel ved, at vidnefritagelsen aldrig uden videre bortfalder, men at vidnepligt alene *kan* pålægges i disse tilfælde, og at pålæg kun kan gives, såfremt hensyntagen til vægtige offentlige eller private interesser afgørende taler derfor.

Den begrænsning i undtagelserne fra vidnefritagelsen, som udkastet medfører **i** forhold til gældende ret, tilsigter at tilgodese ønsket om, at der kun i nødvendigt omfang gøres indskrænkning i pressens anonymitetsret. At vidnepligt kun tænkes pålagt, når der ikke består andre muligheder for sagens oplysning, fremgår yderligere af sætningen: »og vidneførslen findes nødvendig af hensyn til sagens opklaring«. Ved rettens afgørelse af om vidnepligt undtagelsesvis skal pålægges, bør særligt sagens betydning for samfundet eller den enkelte borger tages **i** betragtning. Der vil her kunne blive tale om en afvejelse på den ene side af hensynet **til,** om der ved offentliggørelsen er handlet i berettiget varetagelse af åbenbar almen interesse, på den anden side af hensynet enten til, om almene offentlige eller vægtige private interesser i hemmeligholdelse er tilsidesat, til at en uskyldig ikke straffes, eller at en formodet grovere forbrydelse opklares.

Særlig når talen er om brud på tavshedspligt, der påhviler nogen **i** offentlig tjeneste eller hverv, vil såvel det offentlige som undertiden også private kunne have afgørende interesse i at finde frem til indiskretionens kilde; der kan i denne situation være grund til, hvis offentliggørelsen utvivlsomt ikke har tjent noget rimeligt formål, at stille mindre strenge krav end ellers for at pålægge pligt til at afgive vidneforklaring.

Opretholdelsen af den hidtidige undtagelse fra vidnefritagelsen i tilfælde, hvor sagen angår en forbrydelse, der kan medføre højere straf end hæfte, skyldes dels den ganske åbenbare trang, der hyppigt vil være **til** at pålægge vidnepligt ved alvorligere forbrydelser, dels vanskeligheden ved at opstille et mere egnet kriterium for vidnepligten end det i den nuværende bestemmelse anvendte. Reglens fakultative karakter giver domstolene mulighed for kun at pålægge vidnepligt, når den foreliggende sag angår en efter almindelig opfattelse grovere forbrydelse.

Den gældende bestemmelse **i** § 170 stk. 4 fastsætter vidnepligt, når sagen angår brud på tavshedspligt, som påhviler nogen i »offentligt hverv«. Dette udtryk foreslås ændret til »offentlig tjeneste eller hverv«. Hermed er ikke tilsigtet nogen realitetsændring; men den sidstnævnte formulering er anvendt i straffeloven, jfr. således §§ 119 stk. 1, 152 stk. 1, og 263 stk. 2 samt overskriften til kap. 16, og det findes rigtigst, at samme udtryk anvendes i denne bestemmelse.

Til § 171:

Bestemmelsen giver visse fælles regler vedrørende tilfælde, der omfattes af §§ 169 og 170.

Efter stk. 1 har retten pligt til, såfremt omstændighederne giver grund dertil, at vejlede vidnet om indholdet af bestemmelserne i §§ 169 og 170. En almindelig regel om pligt for retten til at gøre vidnet opmærksom på hans ret efter bestemmelserne om vidneudelukkelse og vidnefritagelse og eventuelt hindre, at forklaring afgives i strid dermed, må anses for upåkrævet, navnlig **i** de talrige tilfælde. hvor vidnet selv er indstillet på at afgive forklaring, og hvor der heller ikke efter det for retten foreliggende er noget, der taler imod forklaringens afgivelse. I øvrigt gælder der efter udkastet til § 182, ligesom efter den gældende § 184 stk. 1, 1. pkt. en almindelig regel om, at »afhøringen sker under fornøden hensyntagen til vidnet«. De hidtidige regler herom **i** §§ 169 stk. 4 og 170 stk. 6 samt lægelovens § 10, 4. pkt. er derfor udgået.

Efter stk. 2 påhviler det retten, når forklaring skal afgives i de i §§ 169 og 170 nævnte tilfælde, at påse, at særligt hensyn tages til vidnet eller den, der har krav på hemmeligholdelse. Det er ikke muligt eller påkrævet udtømmende at angive, hvorledes sådant hensyn kan eller bør tages; dette **vil** f. eks. kunne ske ved begrænsning af forklaringen mest muligt; udkastet tilvejebringer endvidere udtrykkeligt hjemmel **til** dørlukning eller referatforbud i disse tilfælde, **jfr.** herved for et begrænset område og alene vedrørende dørlukning hidtidig § 169 stk. 2, 2. pkt. og lægelovens § 10, 2. pkt.

De i øvrigt i de hidtidige bestemmelser i §§ 169 og 170 samt i lægelovens § 10 indeholdte forskrifter vedrørende tilfælde af vid-

neudelukkelse eller vidnefritagelse er ikke medtaget i udkastet. Om begrundelsen herfor henvises til betænkningens 3. afsnit.

Til § 172:

Bestemmelsen træder i stedet for de hidtidige regler i § 171, der fastsætter afstandsbegrænsninger for vidners mødepligt i almindelighed, og § 172, der bestemmer, ved hvilken ret vidneforklaring i reglen skal afgives.

I 1. pkt. fastslås som almindelig regel, at vidneforklaring afgives for den ret, ved hvilken sagen behandles. Om begrundelsen for den heraf følgende ophævelse af afstandsgrænserne henvises til betænkningens 4. afsnit, kap. 1.

Den nye almindelige regel tilsigter ikke at bevirke, at vidneførsel altid skal ske for den dømmende ret; det ville — særlig i mange mindre betydningsfulde sager — volde besvær og omkostninger, der ikke står i rimeligt forhold til forklaringens betydning; men reglen tilstræber at gøre umiddelbar bevisførelse hyppigere end nu ved at fastslå den som hovedregel og udgangspunkt i enhver sag. Der foreslås derfor som 2. pkt. en regel, hvorefter retten (d. v. s. den ret, der behandler sagen) kan beslutte, at vidneforklaring skal afgives for en anden ret, d. v. s. som regel retten på det sted, hvor vidnet bor eller opholder sig. Sådan beslutning kan træffes efter begæring af en part eller af et vidne, der er indkaldt for retten; men det må også påhvile retten og anklagemyndigheden — i det omfang, hvori vidneindkaldelser efter de gældende regler, der ikke foreslås ændret, udgår fra denne —, at drage omsorg" for, at fjernere boende vidner ikke indkaldes til møde for den dømmende ret uden rimelig grund.

Som følge af ophævelsen af afstandsgrænserne for vidner foreslås de tilsvarende regler med hensyn til syns- og skønsmænd i § 202 og parter i borgerlige sager i § 302 ophævet, jfr. udkastet til ændringer i andre bestemmelser i lov om rettens pleje end kap. 18 om vidner.

Til § 173:

Stk. 1, 1. pkt., svarer til stk. 1, 1. pkt., i den hidtidige § 174. Regler om, hvorfra vidneindkaldelse udgår, findes i §§ 353 og 409 stk. 2 (borgerlige sager: retten), §§ 809 og 819 (efterforskning og forundersøgelse ved retten: retten), § 840 stk. 3 (domsforhandling ved landsret: statsadvokaten), § 927 (domsforhandling ved underret samt ved sø- og handelsretten: »anklageren«), § 932 stk. 2 (politisager: dommeren) og § 965 a (bevisanke til landsret: statsadvokaten). Den hidtidige regel i 2. pkt. om borgerlige sager foreslås indføjet i § 353 stk. 2, hvor den naturligt hører hjemme; den gældende regel er i øvrigt ikke ganske korrekt, eftersom begæring fra en part ikke kræves i enhver borgerlig sag, jfr. således § 456 h stk. 2 (faderskabssager) og § 471 stk. 4 (sager om prøvelse af administrativ frihedsberøvelse), hvor retten selv indkalder parter og vidner.

Stk. 2 om vidneindkaldelsers indhold er undergået sproglige ændringer, der kun i en enkelt henseende bevirker en realitetsændring i forhold til den hidtidige § 174 stk. 2. Efter den hidtidige regel skal indkaldelsen indeholde »tydelig angivelse af sagen«, d. v. s. hvad sagen angår; disse ord er udgået i udkastet, da sådan angivelse sædvanligvis er overflødig og undertiden i straffesager kan virke unødigt krænkende [2].

Stk. 3 og 4 om indkaldelsesvarslets længde svarer til den hidtidige regel i § 174 stk. 3. Dog foreslås under hensyn til nutidens forbedrede samfærdselsforhold reglen om det forkortede varsel i straffesager ændret, således at det finder anvendelse, såfremt afstanden til tingstedet, uden hensyn til om

2. Folketingets ombudsmand har beskæftiget sig med spørgsmålet om affattelse af de i straffesager anvendte vidneindkaldelsesblanketter, jfr. Folketingets ombudsmands beretning 1955 s. 78 f. og 1956 s. 16 f. Undersøgelsen har givet anledning til, at tiltalens genstand ikke længere angives i vidneindkaldelsesblanketter, medmindre dette undtagelsesvis må anses for påkrævet til vejledning for vidnet. Udkastet betegner således en afslutning på en igangværende udvikling.

dette er vidnets hjemting eller ej, er over 30 km.

Stk. 4 i den hidtidige § 174, hvorefter retten i tilfælde af vidneførsel i udlandet udsteder de fornødne begæringer til de udenlandske myndigheder, er ikke medtaget i udkastet, da særlig bestemmelse herom må anses for overflødig. For borgerlige sagers vedkommende henvises i øvrigt til reglen i retsplejelovens § 296.

Til § 174:

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 175. Stk. 2 er dog udgået, da det er uden praktisk betydning.

Til § 175:

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 176, men omfatter al vidneførsel, ikke blot for den dømmende ret. Der sker ikke herved nogen ændring af den nuværende retstilstand.

Til § 176:

Reglerne om sanktioner over for vidner, der udebliver eller vægrer sig ved at svare, har hidtil været indeholdt i § 177 om udeblivelse m.v. og § 189 om vægring ved at afgive forklaring. I hovedsagen har reglerne været ensartet for de to grupper af tilfælde. Efter udkastet forenes reglerne i §§ 177 og 189 til een bestemmelse; i praksis vil der formentlig være nogen forskel i anvendelsen af sanktioner i de to situationer; men denne forskel gør ikke to bestemmelser påkrævet, når dog de samme sanktioner bør kunne anvendes i begge situationer, og retten står frit i valget af sanktionernes art.

Udkastets stk. 1 fastsætter, hvilke sanktioner der kan bringes i anvendelse. Valget har hidtil stået mellem bøde og forvaringstagelse, således at forvaringstagelse i praksis kun har været anvendt særdeles sjældent, fortrinsvis i vægringstilfælde. Da trusel om bøde undertiden må anses for utilstrækkelig til fremtvingelse af en forklaring, medens på den anden side forvaringstagelse hyppigt vil kunne forekomme for indgribende og i visse sager egnet til at skabe et martyrium, foreslås tvangsbøder indført som ny sanktion over for såvel vidner, der udebliver, som vidner, der vægrer sig ved at afgive forklaring. Tvangsbøder vil i modsætning til bøder, men i lighed med forvaring virke som en vedvarende tilskyndelse til at opgive vægringen eller give møde i retten.

Efter udkastet beror det altid på retten, om den vil bringe sanktioner i anvendelse og i bekræftende fald hvilke; den nuværende obligatoriske regel i § 177 om bøde efter en parts begæring ved udeblivelse i borgerlige sager bortfalder således.

Stk. 2 fastsætter uændret længstetiden for forvaring til 6 måneder. Der henvises i bestemmelsen udtrykkeligt til, at reglerne i § 785 finder tilsvarende anvendelse i disse tilfælde; heraf følger bl.a., at der eventuelt i stedet for forvaringstagelse vil kunne anvendes sikkerhedsstillelse, hvis dette findes tilstrækkeligt til formålets opnåelse.

Stk. 3, 1. pkt. svarer til den hidtidige § 191. - Stk. 3, 2. og 3. pkt. hjemler retten adgang til med hensyn til alle afgørelser, også om forvaringstagelse, at anvende det praktiske og uformelle retsmiddel omgørelse. De hidtidige særlige regler om kære af rettens afgørelse om vidnetvang er ikke opretholdt, hvorfor de almindelige kæreregler — herunder også den almindelige kærefrist - vil finde anvendelse i disse tilfælde, jfr. retsplejelovens §§ 422 og 969. Ejheller reglen i § 189 i slutningen om, at kære, som straks erklæres mod en underrets beslutning om fængsling, har opsættende virkning, opretholdes, da muligheden for umiddelbar fængsling i tilfælde, hvor vidnets pligt til at afgive forklaring er åbenbar, ikke bør afskæres.

Til § 177:

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 178, hvis 2. pkt. dog er udgået som overflødigt. I øvrigt er bestemmelsen forkortet og ændret (»den ret, hvortil han er indkaldt«) som en følge af ophævelsen af afstandsgrænserne. Reglen gælder også i tilfælde, hvor møde efter indkaldelsen vil kræve rejse over længere afstande. Hvis vidnet i et sådant tilfælde vil gøre indsigelse, vil han hyppigt kunne fremsætte den skriftligt og derved

eventuelt undgå møde. Skulle han udeblive, og retten efter omstændighederne finder udeblivelsen i nogen grad undskyldelig, kan den tage hensyn hertil ved administrationen af tvangsmidler efter udkastets § 176.

Til § 178:

Bestemmelsen er undergået sproglige ændringer i forhold til den hidtidige § 179, hvortil den svarer. Der er ikke hermed tilsigtet realitetsændringer.

Til § 179:

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 180. Dennes stk. 1, 2. pkt. er dog udgået som følge af ophævelsen af reglerne om ed, og stk. 2 er udeladt, da det må anses for overflødigt.

Til § 180:

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 181. Dennes 2. og 3. pkt. er dog udeladt som overflødige; de heri nævnte beføjelser tilkommer retten som led i dens almindelige ledelse af sagens behandling; i øvrigt kan også parter og syns- og skønsmænd modstilles indbyrdes og med vidner.

Efter udkastet udelukkes nu som regel vidner også fra at påhøre partsforklaringer i borgerlige sager. Denne udvidelse og de sproglige ændringer i bestemmelsen i øvrigt ændrer næppe hidtidig praksis.

Til §§ 181 og 182:

Bestemmelserne om selve vidneafhøringen, der i deres hidtidige affattelse i §§ 182, 183 og 184 i nogen grad er kasuistiske og forudsætter andre supplerende bestemmelser andetsteds i retsplejeloven, er i udkastet til §§ 181 og 182 omskrevet og omordnet, ligesom enkelte overflødige regler er udeladt; i forbindelse hermed er det tilstræbt at gøre reglerne mere dækkende for vidneafhøringer i almindelighed, hvorved sammenholdelse med bestemmelser i retsplejelovens specielle dele bliver unødvendig; på enkelte punkter er der herudover foreslået mindre realitetsændringer.

I § 181 samles reglerne om, hvem der foretager afhøring af et vidne, medens § 182 indeholder reglerne om afhøringens form.

§ 181 stk. 1 svarer til hidtidig § 182 stk. 1 og 2; regler om, hvem der foretager vidneafhøring, findes, for så vidt angår borgerlige sager, i § 357, jfr. §§ 370, 409 stk. 2, 410 stk. 2, 433 stk. 2, og 440 stk. 2, for så vidt angår straffesager, i § 824 stk. 1, jfr. § 810 stk. 2, samt 872 stk. 1, jfr. §§ 928 stk. 3, 934 stk. 3, 939, 957 stk. 2, 965 stk. 2 og 965 a stk. 1. Det fremgår heraf, at det som almindelig regel er vedkommende part, der foretager afhøringen. Dette fastslås nu i indledningen til bestemmelsen. De citerede særbestemmelser bliver herved for så vidt upåkrævede og vil kunne ophæves i forbindelse med en fremtidig revision i øvrigt af de regler, de har sammenhæng med.

Hidtidig § 182 stk. 3 er udgået som overflødig. Det tilkommer retten som led i dens almindelige procesledende virksomhed at tage stilling til dette spørgsmål, og rettens afgørelse kan kæres efter de almindelige regler herom, jfr. § 190 (udkastets § 185).

§ 181 stk. 2 og 3 svarer til hidtidig § 184 stk. 1 og 2. § 184 stk. 1, 3. pkt. er dog udgået som overflødigt.

Stk. 2 tilstræber på en klarere måde og mere generelt end hidtil at angive de tilfælde, i hvilke retten kan stille spørgsmål eller overtage afhøringen, når »omstændighederne i øvrigt gør det påkrævet«. At retten har beføjelse til selv at foretage afhøring, er almindelig antaget og følger også af andre bestemmelser i retsplejeloven, jfr. således §§ 357 stk. 2, 433 stk. 2, 824 stk. 1 og 873 stk. 1. Tilføjelsen derom i udkastet er en følge af den ovenfor omtalte bestræbelse for at samle reglerne om vidneafhøringer og derved til dels overflødiggøre specialreglerne andetsteds. Tilføjelsen er anbragt sidst i bestemmelsen og ret snævert formuleret; det er sket for at angive, at retten, bortset fra særlige tilfælde [3], som almindelig regel ikke bør overtage parternes afhøringer.

3. Foruden de i stk. 2 udtrykkeligt nævnte tilfælde tænkes herved særlig på tilfælde, hvor en part er selvmøder, jfr. §§ 357 stk. 3 og 433

3. stk. svarer til hidtidig § 184 stk. 2. Det er fundet hensigtsmæssigt udtrykkeligt at henvise til reglerne i lov om børne- og ungdomsforsorg § 114 om børneværnsudvalgenes pligter såvel i straffesager som i borgerlige sager. Slutningsbestemmelsen om, at den tilkaldte har krav på vidnegodtgørelse, er gjort fakultativ. Efter gældende praksis gives der hyppigt ingen godtgørelse i disse tilfælde, hvor de pågældende kan være vederlagt for deres virksomhed fra anden side.

§ 182 om afhøringens form indeholder som stk. 1, 1. pkt. en regel om, at afhøringen sker under fornøden hensyntagen til vidnet. Reglen er vel uden selvstændig betydning, men findes dog hensigtsmæssig som almindelig rettesnor for afhøringen.

Stk. 1, 2. pkt. tilsigter på mere adækvat måde en hidtidig § 184 stk. 1, 1. pkt. og § 183 stk. 1, 4. led som almindelig regel at foreskrive, at såvel kaptiøse som i almindelighed også suggestive spørgsmål bør undgås.

Stk. 2 og 3 svarer til hidtidig § 183 stk. 1, 2. og 3. led og stk. 2.

Hidtidig § 183 stk. 1, 1. led er udgået som overflødig, jfr. ny § 183.

Til § 183:

Bestemmelsen træder i stedet for de hidtidige regler i § 170 stk. 3 vedrørende spørgsmål, om et vidne har været straffet m. v., og § 873, 2. og 3. pkt. om bevisførelse i en straffesag, sigtende til at svække et vidnes troværdighed i almindelighed.

Den materielle regel i 1. pkt. indeholder i lighed med den gældende § 873 ikke nogen begrænsning i den måde, hvorpå oplysning om et vidnes straffeforhold kan tilvejebringes. Reglen rummer heller ikke — som det er tilfældet med den gældende § 170 stk. 3, 1. pkt. - nogen begrænsning i vidnets pligt til at besvare spørgsmål om sine straffeforhold. Bestemmelsen fortrænger inden for sit område reglen i § 170 stk. 2. Det forudsættes i øvrigt, at spørgsmål om et vidnes straffeforhold kun stilles i sjældne tilfælde og da 1 så begrænset omfang som muligt.

Tillader retten spørgsmål, om et vidne er under tiltale eller har været straffet, gælder den formelle regel, at spørgsmålet skal stilles og besvares skriftligt, og kun retten og parterne gøres bekendt med svaret. Denne regel svarer til hidtidig § 170 stk. 3, 2. pkt.

Til § 184:

Bestemmelsen, der svarer til den hidtidige § 185, må ses i sammenhæng med de bestemmelser, retsplejeloven i øvrigt indeholder om protokollation, jfr. således §§ 35, stk. 6, 36, 209, 304, 429 stk. 4, 525 stk. 2, 588 stk. 1, 632, 824 stk. 2, jfr. §§ 810 stk. 2 og 965 a stk. 1.

Bestemmelsen er forkortet. Reglerne er herefter fælles for borgerlige sager og straffesager; stk. 1 handler om vidneforklaringer under domsforhandling, stk. 2 forklaringer under en sags forberedelse. Der tilsigtes ikke nogen ændring i den nuværende retstilstand.

Til § 185:

Denne bestemmelse omfatter — i lighed med den hidtidige regel i § 190 - alle tvistigheder i forbindelse med vidneførsel, herunder spørgsmålet om anvendeligheden af §§ 169 og 170 om vidneudelukkelse og vidnefritagelse; men den hidtidige bestemmelse, der forekommer unødigt omstændelig, er forkortet væsentligt. Det må anses for hensigtsmæssigt altid - ikke blot som nu i straffesager - at kræve begæring; de fleste tvistigheder kan i praksis afgøres ret uformelt af retten, og kendelse er alene af betydning, hvor der kan blive tale om at kære rettens afgørelse selvstændigt eller i forbindelse med anke af dommen i sagen.

Til § 186:

Bestemmelsens stk. 1 svarer til den hidtidige § 192 om vidnegodtgørelse.

1. og 2. pkt. er uændret i forhold til den affattelse, bestemmelsen har fået ved lov nr.

stk. 2, ikke har nogen forsvarer, jfr. § 824 stk. 1, eller hvor — i en politisag - ingen giver møde for politimesteren, jfr. § 933.

164 af 31. maj 1961 - som ændret ved lov nr. 192 af 12. juni 1962 [4].

Den hidtidige bestemmelses 3. pkt. foreslås ophævet som følge af ophævelsen af afstandsgrænserne. Da imidlertid vidner, der skal rejse langt for at afgive forklaring, kan have særlige udgifter eller tab, som ikke dækkes af den almindelige godtgørelse, og da dette også undtagelsesvis vil kunne være tilfældet for andre vidners vedkommende, foreslås som nyt 3. pkt. en regel, hvorefter retten, hvis omstændighederne taler for det, kan tillægge et vidne, der har haft udgifter eller tab, som overstiger den almindelige godtgørelse efter 1. og 2. pkt., en særlig godtgørelse herfor. Reglen er fakultativ; den er alene tænkt anvendt som en sjælden undtagelse, hvis et vidne skulle kunne dokumentere særlige udgifter eller tab, som det under hensyn til den offentlige interesse i vidnets fremmøde ville være urimeligt at pålægge vidnet selv at afholde.

Reglen i stk. 2 afløser den hidtidige regel i § 194 stk. 3, hvorefter reglerne om vidnegodtgørelse i § 192 finder tilsvarende anvendelse ved indkaldelse til afgivelse af forklaring for politimesteren.

Om begrundelsen for reglen henvises til betænkningen s. 80 f.

Reglen ligestiller personer, som i henhold til indkaldelse har afgivet forklaring til politiet, med vidner, der giver møde til afhøring i retten, for så vidt angår godtgørelse efter reglerne i stk. 1, 2. og 3. pkt.; men det fastslås udtrykkeligt, at den pågældende må fremsætte begæring om godtgørelse. Godtgørelsen omfatter således ikke den almindelige »tidsspildegodtgørelse« (på mindst 10 kr.), som tilkommer vidner, der forklarer i retten.

De øvrige regler i den hidtidige § 194 er ikke medtaget i det foreliggende udkast. Om begrundelsen herfor henvises til betænkningen s. 79 f.

Til § 187:

Bestemmelsen svarer til den hidtidige § 194 a, der blev indføjet i retsplejeloven ved lov nr. 196 af 15. maj 1939 [5]. Dens praktiske betydning er næppe stor; da det imidlertid ikke kan afvises, at den imødekommer et behov, der ellers ikke ville kunne opfyldes, foreslås den opretholdt, men sprogligændret og forkortet.

Stk. 1 handler om, i hvilke tilfælde tavshedspligt kan pålægges, og hvem der kan pålægge tavshedspligt. Når de i bestemmelsen nævnte hensyn taler derfor, kan politiet altid pålægge vidnet tavshedspligt, hvad enten der er tale om udenretlig eller indenretlig forklaring; retten kan af egen drift pålægge tavshedspligt, når der er tale om indenretlig forklaring. Hensyn til statens sikkerhed er medtaget under bestemmelsen som nok så vigtig som hensyn til fremmede magter, selv om udtrykkene ofte vil kunne dække samme situation.

Stk. 2 handler om pålæggets bortfald. Ny

4. Udvalget har ikke fundet grund til at tage stilling til det undertiden omtvistede spørgsmål om, hvorvidt der tilkommer polititjenestemænd m. fl. vidnegodtgørelse, jfr. herved HKK i UfR 1934 s. 1034, der motiverer nægtelse af godtgørelse med, at polititjenestemænds møde i retten som vidne må sidestilles med anden beordret tjeneste.

5. Den må ses i sammenhæng med nogle andre, samtidig gennemførte ændringer i retsplejeloven, særlig § 29 stk. 2 (om dørlukning, hvor hensynet til fremmede magter kræver dette), og bestemmelsen i § 1017 a; disse bestemmelser tilsigter generelt at åbne mulighed for i visse tilfælde, hvor særlig alvorlige interesser kræver det, at forbyde omtale af sager, der er genstand for offentlig undersøgelse, men hvori der endnu ikke er truffet afgørelse. Specielt om § 194 a udtales i motiverne (Rigsdagstidende 1938/39 tillæg A sp. 4237): »Det Formaal, der tilsigtes opnaaet ved Reglerne om Lukning af Dørene under Retsmøder under offentlige Undersøgelser, har vist sig ikke fuldt ud at kunne fyldestgøres, saafremt der er ubegrænset Adgang for Pressen eller for den private, der er kommet til Kundskab om Forhold vedrørende Politiets Undersøgelser, til at bringe sin Viden videre. Med Hensyn til offentlige Meddelelser er herom i Forslaget optaget en særlig Bestemmelse som § 1017 a. For private Meddelelsers Vedkommende foreslås optaget den i nærværende Paragraf indeholdte Bestemmelse«.

er reglen i 4. pkt. om, at den pågældende skal gøres bekendt med adgangen til at begære politiets nægtelse af at ophæve pålægget forelagt retten. En udtrykkelig regel herom findes naturlig og stemmer med tilsvarende bestemmelser i anden nyere lovgivning, jfr. f.eks. lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold med senere ændringer § 9 stk. 3 og lov nr. 192 af 5. juni 1959 om forsorgen for åndssvage og andre særligt svagtbegavede § 10 stk. 3.

Stk. 3 er uændret.

Til § 188:

Efter udkastet omfatter bestemmelsen, der svarer til den hidtidige § 195, såvel borgerlige sager som straffesager [6]. Reglen i 2. pkt. medfører, at der — som hidtil — i vidt omfang vil kunne tages hensyn til en udenlandsk anmodning om iagttagelse af en særlig form eller fremgangsmåde; dette kan være påkrævet for at sikre imod retstab i vedkommende fremmede land. Herefter vil f. eks. en udenlandsk begæring om afhøring under ed om fornødent kunne imødekommes af danske domstole, selv om adgangen til anvendelse af ed ophæves [7]. I øvrigt tilsigter den ændrede affattelse af bestemmelsen ikke nogen ændring i den hidtidige retstilstand.

6. Bestemmelsen ses først optaget i proceskommissionens udkast af 1899 til Lov om Domsmagtens, den offentlige Anklagemyndigheds, Politimyndighedens samt Sagførervæsenets Ordning § 172 stk. 1. Den er herfra - med mindre formelle ændringer, men uden udvidelse af området ud over borgerlige sager - overført til retsplejeloven; det har dog i praksis været antaget, at bestemmelsen finder tilsvarende anvendelse i straffesager.

7. I henhold til den europæiske konvention om gensidig retshjælp i straffesager art. 3 stk. 2 skal den stat, over for hvilken der fremsættes begæring om, at vidner eller sagkyndige skal afgive beedigede forklaringer, efterkomme begæringen, såfremt dens lovgivning ikke er til hinder derfor. Ved ratifikationen af konventionen har Danmark taget forbehold om, at begæring herom skal kunne afslås, såfremt vedkommende danske domstol ikke finder sådan bekræftelse påkrævet.

B. UDKAST TIL ANDRE ÆNDRINGER I LOV OM RETTENS PLEJE

I lov om rettens pleje, jfr. bekendtgørelse nr. 265 af 15. september 1953, foretages følgende ændringer:

§ I-

1. § *11 stk. 2* affattes således: »Landsretten kan bestemme, at retten skal sættes uden for det sædvanlige tingsted«.
2. § *19 stk. 5* affattes således: »Reglen i § 11 stk. 2 finder tilsvarende anvendelse på underretterne.«
3. I § *149 stk. 3* udgår »og som forud tages i ed«.
4. § *202* ophæves.
5. I § *203 stk. 1* ophæves 2. pkt.
6. §§ *205, 206, 207 og 208* ophæves.
7. § *212* ophæves.
8. I § *213* ophæves 2. pkt.
9. § *291 stk. 1* affattes således: »Ved dommen skal sagen påkendes uden henvisning til påfølgende proceshandlinger«.
10. I § *296* ophæves *stk. 3.* I *stk. 4* ændres »§ 195« til »§ 188«.
11. § *298* affattes således: »Retten kan efter begæring af en part pålægge modparten at fremlægge dokumenter, der er undergivet hans rådighed, og som parten vil påberåbe sig under sagen. Reglerne i §

304 samt i §§ 169 og 170 finder tilsvarende anvendelse.«

12. § *299* affattes således: »Retten kan efter begæring af en part pålægge trediemand at forevise eller udlevere dokumenter, der er undergivet hans rådighed, og ,som har betydning for sagen, medmindre oplysning derved vil fremkomme om forhold, som han ville være udelukket fra eller fritaget for at afgive forklaring om som vidne, jfr. §§ 169 og 170.

    Reglen i § 176 finder tilsvarende anvendelse på den, der ikke efterkommer rettens pålæg efter denne bestemmelse.«

13. § 300 affattes således: »En part, der fremsætter begæring om fremlæggelse af dokumenter i henhold til §§ 298 og 299, må angive de kendsgerninger, der skal bevises ved dokumenterne, samt de grunde, hvorpå han støtter, at modparten eller den opgivne trediemand er i besiddelse af dokumenterne.

    Bestemmelse om fremlæggelse af dokumenter træffes, efter at den, der har rådighed over dokumenterne, har haft lejlighed til at udtale sig.

    De trediemand påførte udgifter påhviler parten.«

14. I § *301 stk. 2, 3. pkt.* ændres »§ 300« til »§§ 299 og 300«.
15. I overskriften til kapitel 29 udgår »og parts ed«.
16. § *302 stk. 2-8* ophæves. Som nyt stk. 2 indsættes: »Retten kan dog beslutte, at partsforklaring skal afgives for en anden ret.«
17. I § *303* ophæves *4. pkt.*
18. § *304* ændres til § *305* og affattes således: »I øvrigt finder ved partsafhøring reglerne om vidner i kapitel 18, bortset fra §§ 176 og 180, anvendelse med de fornødne lempelser«.
19. § *305«* ændres til § *304. Stk. 2* ophæves.
20. §§ *306, 307, 308, 309 og 310* ophæves.
21. § *315* ophæves.
22. I *338 stk. 2* udgår »jfr. § 172 stk. 1«. I *stk. 3* udgår »modtagelse af parts ed«.
23. I § 553 *stk. 2* indføjes som nyt 3. pkt.: »Indkaldelsen overgives parten til forkyndelse«.
24. I § *355 stk. 1* udgår »(jfr. dog § 302, 7'de stykke)«. I *stk. 2* udgår »medmindre reglen i § 302, 3die stykke, er til hinder derfor.«
25. I § *369* ændres »jfr. §§ 171 og 172, 202 samt 302« til »jfr. §§ 172, 209 og 302«.
26. I § *389 stk. 3* ændres »jfr. §§ 171 og 172, 202 samt 302« til »jfr. §§ 172, 209 og 302«.
27. I § *408 stk. 1* ændres »jfr. §§ 171 og 172« til »jfr. § 172«.
28. I § *409* udgår »jfr. med hensyn til parter § 302, 6te stykke«.
29. I § *419* ændres »§ 177, § 207« til »§ 176, jfr. § 209«.
30. I § *450* udgår »og dér under ed besvare de spørgsmål angående sagens genstand, som gøres af retten«.
31. I § *451* udgår »og dér under ed besvare de spørgsmål angående sagens genstand, som gøres af retten«.
32. § *453* ophæves.
33. I § *456 h stk. 2, 2. pkt.* udgår »og træffer bestemmelse med hensyn til edsfæstelse af vidner og aflæggelse af partsed«.
34. § *456 i stk. 3* affattes således: »Der kan tillægges en part rejsegodtgørelse efter reglerne i § 186«.
35. I § *456* 1 ændres »§§ 177 og 189« til »§ 176«.
36. I § *471 stk. 3* ophæves *1. pkt.* I *2. pkt.* indføjes efter »afhøres« »som vidner«, og ordene »jfr. dog § 171, stk. 3« udgår.
37. I § *489 stk. 2* ændres »§ 177, jfr. §§ 206 og 300« til »§ 176, jfr. § 299« og »§ 177« til »§ 176«.
38. I § *660 stk. 2* ændres »§ 177« til »§ 176«.
39. § *748* affattes således: »Retten kan pålægge den person eller offentlige myndighed, der er rådig over dokumenter eller andre ting af den i § 745 nævnte art, at forevise eller udlevere dem, med-

mindre oplysning derved vil fremkomme om forhold, som vedkommende ville være udelukket fra eller fritaget for at afgive forklaring om som vidne, jfr. §§ 169 og 170.

Reglen i § 176 finder tilsvarende anvendelse på den, der ikke efterkommer rettens pålæg efter denne bestemmelse.«

40. § *749* ophæves.
41. I § *753 2. pkt.* ændres »§ 749, 2det stykke« til »§ 748«.
42. I § *767 stk. 4* ændres »§ 184, 2det stykke« til »§ 181 stk. 3«.
43. I § *807 stk. 4* ændres »§ 184, 2det stykke« til »§ 181 stk. 3«.
44. § *814 stk. 3,* ophæves.
45. I § *834 stk. 1* affattes 3. pkt. således: »Ønskes syns- eller skønsmænd udmeldt, fremsættes begæring herom til retten«.
46. I § *839 stk. 1* udgår »eller edsfæstelse«.
47. I § *873* ophæves 2. og 3. pkt.
48. I § *877 stk. 2 nr. 3* ændres »eller deres fremstilling for retten ikke finder sted af de i § 172, jfr. §§ 202 og 209, angivne grunde« til »eller de i medfør af § 172, jfr. § 209, er afhørt for en anden ret end den ret, ved hvilken sagen behandles«.
49. I § *878 stk. 2* udgår »så bør det og bemærkes . . . grund«.
50. I § *935* ændres »§§ 171 og 172, jfr. § 202« til »§ 172, jfr. § 209«.
51. I § *955 stk. 2* ændres »§§ 171 og 172 samt § 202« til »§§ 172 og 209«.
52. I § *969 stk. 2* udgår »jfr. også § 189«.
53. I § *971 stk. 1* ændres »§ 177 eller § 207« til »§ 176«.
53. I § *1006 stk. 2* ændres »§ 177, jfr. § 206« til »§ 176, jfr. § 209« og »§ 177« til »§ 176«. *Stk. 3* ophæves.
55. I § *1011* udgår »jfr. § 177«.

Loven træder i kraft den . . .

Bemærkninger til lovudkastet:

Til § 1.

De foreslåede ændringer i retsplejeloven er en nødvendig eller dog naturlig følge af den ny affattelse, der foreslås givet lovens kap. 18 om vidner. De fleste af ændringerne er af mindre indgribende betydning. Videregående ændringer foreslås i kap. 19 om syn og skøn (nr. 4-8), i kap. 29 om afhøring af parter og parts ed (nr. 15-20) og i reglerne om edition i §§ 298-300 og §§ 748 og 749 (nr. 11-13 og 39-40).

Til nr. 1 og 2.

§ 11 stk. 2 har i sin hidtidige affattelse, der hidrører fra lov nr. 191 af 14. juli 1927, navnlig til formål at lette gennemførelsen af bevisumiddelbarhed under domsforhandlingen ved i højere grad, end det tidligere havde været tilfældet, at tillade domsforhandling uden for rettens sæde.

Den foreslåede ændrede affattelse tilsigter at skabe sikker hjemmel for domstolene til, hvor omstændighederne taler derfor, og uden hensyn til, på hvilket stadium sagens behandling befinder sig, at bestemme, at retten skal sættes uden for det sædvanlige tingsted; den hidtidige regel i § 172 stk. 4 kan herefter udgå som overflødig.

Ændringen af § 19 stk. 5 er en følge af den ændrede affattelse af § 11 stk. 2.

Til nr. 3.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om ed. Der sker ikke herved nogen ændring i den faktiske retstilstand, hvorefter reglerne om vidners sandhedspligt og om straf for falsk forklaring for retten finder tilsvarende anvendelse på de her nævnte personer.

Til nr. 4-8.

Efter gældende ret er reglerne om vidner i et vist omfang gentaget i kap. 19 om syn og skøn, der yderligere i § 209 indeholder en almindelig regel om anvendelse af reglerne om vidner på syns- og skønsmænd, medmindre andet er bestemt. Da også de nye regler om vidner, der foreslås gennemført, bør finde anvendelse på syns- og skønsmænd, må en almindelig henvisningsregel som den i § 209 indeholdte anses for tilstrækkelig,

hvorfor reglerne i §§ 202, 203 stk. 1, 2. pkt., 206 stk. 1, 207 og 208, der i det væsentlige gentager vidnereglerne, foreslås ophævet.

Ophævelsen af §§ 205 og 213, 2. pkt. skyldes ophævelsen af reglerne om ed.

§ 206 stk. 2 foreslås ophævet, da det må anses for selvfølgeligt, at nye syns- og skønsmænd kan udnævnes.

Ophævelsen af § 212 er begrundet på samme måde som ophævelsen af den hidtidige regel om politiafhøring af vidner, jfr. betænkningens s. 79. Politiet kan fortsat søge iværksat »frivilligt« syn og skøn, når det findes påkrævet.

Til nr. 9.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om parts ed, jfr. nr. 20.

Til nr. 10.

Ophævelsen af stk. 3 er en følge af ophævelsen af reglerne om parts ed, jfr. nr. 20. Ændringen i stk. 4 skyldes ændret paragrafbetegnelse i kap. 18 om vidner.

Til nr. 11-13.

Bestemmelserne afløser de nuværende regler i §§ 298-300. §§ 298 og 299 indeholder de materielle regler henholdsvis om modpartens og om trediemands editionspligt i borgerlige sager. § 300 giver fælles regler om fremgangsmåden ved edition efter §§ 298 og 299.

Efter § 298 undergives modpartens editionspligt samme begrænsning som reglerne om partsaf høring, jfr. nr. 18, hvorefter reglerne om vidneudelukkelse og -fritagelse finder tilsvarende anvendelse på parter.

Efter § 299 begrænses trediemands editionspligt på samme måde af reglerne om vidneudelukkelse og -fritagelse. Ganske de samme grunde, som i hver enkelt situation kan anføres for vidneudelukkelse og -fritagelse, gælder for edition af dokumenter i trediemands besiddelse; den gældende regel i § 299 stk. 2 har da også i almindelighed været forstået med samme begrænsninger. På den anden side er der ikke grund til begrænsning herudover, specielt ikke med hensyn til tilfælde af »udgifter eller betydelig ulejlighed«, således som det nu er tilfældet efter § 299 stk. 2; i et vist - og tilstrækkeligt - omfang vil en begrænsning på dette punkt følge af anvendeligheden af den som § 170 stk. 2 foreslåede regel (»anden væsentlig skade«) samt af udkastet til § 300 stk. 3, der i overensstemmelse med hidtidig ret pålægger parten at godtgøre trediemand de ham ved editionen påførte udgifter.

Den nuværende bestemmelse i § 299 stk. 1 er udgået som overflødig.

§ 300 om fremgangsmåden ved edition efter §§ 298 og 299 afløser tilsvarende regler i de gældende bestemmelser i §§ 298 og 300, men er væsentlig forenklet, da nogle af de nuværende regler må anses for selvfølgelige og derfor er udgået; dette gælder således regler om, på hvilken måde og i hvilket omfang dokumenterne skal fremlægges.

Ny er stk. 2, hvorefter bestemmelse om fremlæggelse af dokumenter træffes, efter at den, der har rådighed over dokumenterne, har haft lejlighed til at udtale sig. Bestemmelsen, der finder anvendelse, når retten ikke umiddelbart finder grundlag for at afvise partens begæring, findes hensigtsmæssig for også i disse tilfælde at sikre anvendelse af det kontradiktoriske princip i retsplejen.

Bestemmelserne i §§ 298-300 omhandler efter deres ordlyd alene »dokumenter« på samme måde som de hidtil gældende regler. Det kan ikke anses for udelukket at fortolke dokumenter som omfattende andet end skriftstykker i sjældne tilfælde, hvor dette kan være af betydning, jfr. også affattelsen af reglerne i § 748 om trediemands editionspligt i straffesager under nr. 39.

Til nr. 14.

Ændringen er en følge af den ændrede affattelse af §§ 299 og 300.

Til nr. 15.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om parts ed, jfr. nr. 20.

Til nr. 16 og 17.

Afstandsgrænserne for parters mødepligt foreslås ophævet på samme måde som de tilsvarende regler om vidner i retsplejelovens §§ 171 og 172, jfr. udkastet til ny § 172 med bemærkninger; der består herefter mødepligt i hele landet med den begrænsning, der følger af reglen i stk. 2, hvorefter retten kan beslutte, at partsforklaring skal afgives for en anden ret, d. v. s. som regel retten på det sted, hvor parten bor eller opholder sig.

Til nr. 18.

§ 302 stk. 8 og § 304, der henviser til en række bestemmelser i kap. 18 om vidner, foreslås omskrevet til en enkelt bestemmelse, der generelt henviser til bestemmelserne i kap. 18, bortset fra udkastets §§ 176 og 180 (gældende §§ 177, 181 og 189), og fremtidig placeres som § 305, den afsluttende bestemmelse i kap. 29 om afhøring af parter.

Af den nye affattelse af henvisningsreglen følger, at reglerne om vidnefritagelse i § 170 i modsætning til, hvad der er tilfældet efter gældende ret, men i overensstemmelse med proceskommissionens udkast af 1899 og med, hvad der gælder om reglerne om vidneudelukkelse efter § 169, finder anvendelse ved partsafhøring. Da der ikke til udeblivelse eller nægtelse af afgivelse af partsforklaring er knyttet retsmidler som over for vidner efter §§ 177 og 189 (udkastet til § 176), er betydningen af, at §§ 169 og 170 finder tilsvarende anvendelse på parter, - ud over at falsk forklaring alene straffes efter strfl. § 159 stk. 2 — at muligheden for processuel skadevirkning efter § 305 (udkastets § 304) afskæres ved vægring i disse situationer, således at skadevirkningen af den manglende forklaring begrænses til, hvad der vil kunne følge af en anvendelse af almindelige bevisbyrderegler. Selv om en parts pligt til at afgive forklaring ikke uden videre kan sammenlignes med vidnepligten, må det anses for rigtigt, at parten kan vægre sig ved at udtale sig i samme tilfælde som et vidne, når den af § 170 omfattede skade rækker videre end til et ugunstigt udfald af sagen.

Til nr. 19.

Bestemmelsen placeres efter udkastet foran henvisningsreglen til kapitlet om vidner.

Stk. 2 foreslås ophævet. De almindelige regler om falsk forklaring for retten i straffelovens §§ 158-160 finder uden videre anvendelse på egentlige partsforklaringer, i hvilke der skal ske sandhedsformaning som af vidner. Dette gælder også § 159 stk. 1 om straffrihed i tilfælde, hvor forklaring ifølge loven ikke må kræves, jfr. retsplejelovens § 169, og — efter forslaget under nr. 18 - § 159 stk. 2 om strafnedsættelse eller -bortfald i tilfælde, hvor parten var berettiget til at nægte forklaring, jfr. retsplejelovens § 170.

Til nr. 20.

Partsed har i de senere år praktisk talt kun været brugt i faderskabssager og også i disse sager kun i sjældne tilfælde; praksis viser således, at der ikke under den frie bevisbedømmelse, som har rådet siden retsplejelovens ikrafttræden, er behov for dette fra ældre ret overtagne formelle afgørelsesmiddel. Da der iøvrigt mod partsed kan anføres de samme betænkeligheder og indvendinger som mod anvendelse af ed i retsplejen iøvrigt, jfr. herom betænkningens 3. afsnit, kap. 3, foreslås også reglerne om partsed ophævet.

Til nr. 21.

Ophævelsen er en følge af ophævelsen af reglerne om partsed, jfr. nr. 20.

Til nr. 22.

Ændringen af stk. 2 er en følge af ophævelsen af den hidtidige bestemmelse i § 172.

Ændringen af stk. 3 er en følge af ophævelsen af reglerne om partsed, jfr. nr. 20.

Til nr. 23.

Reglen hidrører fra den hidtidige bestemmelse i § 174, stk. 1; da den har sammenhæng med de øvrige regler om bevisførelse i borgerlige sager, foreslås den placeret i § 353.

Til nr. 24 og 28.

Ændringerne er en følge af ophævelsen af reglerne om afstandsgrænser for parters mødepligt, jfr. nr. 16.

Til nr. 25-27 og 29.

Ændringerne skyldes ændrede paragrafbetegnelser i kapitlet om vidner.

Til nr. 30 og 31.

Ændringerne er en følge af ophævelsen af reglerne om ed.

Til nr. 32.

Ophævelsen er en følge af ophævelsen af reglerne om partsed, jfr. nr. 20.

Til nr. 33.

Ophævelsen er en følge af ophævelsen af reglerne om ed og partsed.

Til nr. 34.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om afstandsgrænser for parters og vidners mødepligt, jfr. nr. 16 og udkastet til § 172.

Til nr. 35-38.

Ændringerne skyldes ændrede paragrafbetegnelser. Tilføjelsen »som vidner« i § 471, stk. 3, 2. pkt. har til formål at klargøre bestemmelsens anvendelsesområde.

Til nr. 39 og 40.

Bestemmelsen, der afløser de hidtidige regler i §§ 748 og 749, svarer til den under nr. 12 foreslåede regel om trediemands editionspligt i borgerlige sager.

Bestemmelsens område er »dokumenter eller andre ting af den i § 745 nævnte art«; bestemmelsen dækker derved hele området for de hidtidige bestemmelser i §§ 748 og 749.

Efter bestemmelsen, der i modsætning til tidligere er fælles for privates og det offentliges editionspligt, knyttes editionspligten i straffesager på samme måde som i borgerlige sager til vidnepligten og får samme omfang som denne. Bestemmelsen stemmer med den gældende regel i § 748, der omfatter den private påhvilende editionspligt samt det offentliges editionspligt, når der ikke er tale om dokumenter. Derimod har editionspligten efter gældende ret ikke samme omfang som vidnepligten med hensyn til de hos offentlige myndigheder beroende dokumenter, der ikke er embedsakter, d. v. s. de af den gældende regel i § 749 stk. 2 omfattede private dokumenter, der befinder sig hos offentlige myndigheder. For så vidt endelig angår »embedsakter«, d. v. s. det offentliges egne dokumenter, gælder efter § 749 stk. 1 den særlige begrænsning, at edition kan afslås endeligt — uden domstolskontrol — af vedkommende minister, hvis hemmeligholdelse findes nødvendig i statens interesse.

Efter udkastet følger editionspligten vidnepligten, således at spørgsmålet om edition må afgøres efter den foreslåede nye regel i § 169 stk. 1 om tjenestemænds vidnepligt. Efter denne regel tilkommer den endelige afgørelse af, om statens sikkerhed eller andre afgørende offentlige interesser er til hinder for vidnepligt, retten. Det forekommer ubetænkeligt at antage, at domstolene ved reglens anvendelse i praksis vil tage vidtgående hensyn til de af det- offentlige fremførte synspunkter, der taler imod vidnepligt, og da ganske særligt i tilfælde, hvor det offentlige begrunder sin vægring med hensyn til statens sikkerhed eller lignende fundamentale interesser. Der henvises herom i øvrigt til bemærkningerne til § 169 stk. 1 og til betænkningens s. 29 f. og 92.

Til nr. 41-43.

Ændringerne skyldes ændrede paragrafbetegnelser.

Til nr. 44.

Bestemmelsen er overflødig efter ophævelsen af reglerne om pålæg af bøder i §§ 194 og 212.

Til nr. 45.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om afstandsgrænser for vidners mødepligt, jfr. udkastet til § 172.

Til nr. 46.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om ed.

Til nr. 47.

Ophævelsen af 2. og 3. pkt. er en følge af udkastet til § 183.

Til nr. 48.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om afstandsgrænser for vidners mødepligt, jfr. udkastet til § 172.

Til nr. 49.

Ændringen er en følge af ophævelsen af reglerne om ed.

Til nr. 50-55.

Ændringerne er en følge af ændrede paragrafbetegnelser og, for så vidt angår § 1006 stk. 3, af ophævelsen af reglerne om pålæg af bøder i §§ 194 og 212.

FORENINGEN AF
STATSAUTORISERETE REVISORER
(F. S. R.)
Hovedbestyrelsen.

Bilag 1.

København K, 23. februar 1959.

Til
det af justitsministeriet nedsatte udvalg til overvejelse af ændringer af de gældende lovbestemmelser vedrørende vidner,
Justitsministeriet,
Slotsholms gade 10, K.

Foreningen af Statsautoriserede Revisorer tillader sig herved at rette henvendelse til udvalget, da det af kommissoriet omfattede forhold er af afgørende betydning for de statsautoriserede revisorers virksomhed.

Spørgsmålet opstår for de statsautoriserede revisorer ikke så meget i forbindelse med, at der afkræves dem vidneforklaring i retten, men som et led i spørgsmålet om beslaglæggelse af dokumenter til brug som bevismidler, således som nærmere omhandlet i retsplejelovens § 745. De statsautoriserede revisorer er enige i, at sådan beslaglæggelse uden begrænsning må kunne finde sted forsåvidt angår klienten tilhørende dokumenter, der befinder sig hos revisor, ligesom man ikke finder anledning til at rejse spørgsmål vedrørende de tilfælde, hvor den statsautoriserede revisor måtte være sigtet for meddelagtighed i den lovovertrædelse, som klienten er sigtet for. Problemet foreligger i de tilfælde, hvor der ikke foreligger sigtelse mod revisor, og hvor anklagemyndigheden er interesseret i til brug som bevis overfor revisors klient at fremskaffe det, der med et fagligt udtryk kaldes »revisors arbejdspapirer« omfattende i første række revisors notater, mødereferater, opstillingsark, korrespondance m. v.

Foreningen har stedse været af den opfattelse, at det af professor Stefan Hurwitz, Den Danske Strafferetspleje 3. udgave pag. 504 anførte, må være rigtigt, således at man må anvende analogien af vidneudelukkelsesreglerne i retsplejelovens § 169, hvor en beslaglæggelse af vedkommende dokument ville medføre, at hemmeligheder blev røbet i strid med formålet for disse regler. Man vil under alle omstændigheder finde det overordentligt heldigt, om dette synspunkt blev lovfæstet ved en tilføjelse til retsplejelovens § 745.

I det tilfælde, hvor spørgsmålet om beslaglæggelse af revisors arbejdspapirer i den ovenfor nævnte situation har været fremme, har revisorerne påberåbt sig bestemmelsen i retsplejelovens § 169 stk. 3, hvorefter vidnesbyrd ikke må afkræves embeds- og bestillingsmænd eller andre, som handler i offentligt hverv. Grundlaget herfor har været, at de statsautoriserede revisorer har en offentlig autorisation, og at de i henhold til næringslovens § 72 er undergivet strafansvar efter straffelovens kap. 16, således at de i alle væsentlige henseender er at ligestille med personer, som handler i offentligt hverv. I denne henseende har naturligvis også den i bekendtgørelse nr. 116 af 6. april 1933 § 6 hjemlede tavshedspligt været af betydning.

Om revisor kan påberåbe sig denne vidneudelukkelsesgrund, er, såvidt det er foreningen bekendt, endnu ikke afgjort i hvert fald af nogen overordnet domstol. Man har det indtryk, at anklagemyndigheden, når indsigelse er fremsat af revisor, i almindelighed har indskrænket sine ønsker i et sådant omfang, at problemet i realiteten bortfaldt. Spørgsmålet står derfor fortsat uløst.

Hvorledes end retsstillingen er efter de nugældende regler, er spørgsmålet af afgørende betydning for de statsautoriserede revisorer, og denne henvendelse skal derfor betragtes som en anmodning om, at den nuværende retstilstand bliver klarlagt, eller at der foretages sådanne ændringer, at revisorerne i et rimeligt omfang omfattes af vidneudelukkelsesgrunde, med den følge at beslaglæggelse af deres arbejdspapirer i tilsvarende omfang afskæres.

Forsåvidt udvalget måtte være af den opfattelse, at de nugældende regler ikke hjemler vidneudelukkelsesgrunde for revisorer, skal man pege på, at reglerne stammer fra et tidspunkt,

hvor statsautoriserede revisorer slet ikke kendtes, og at reglerne ikke siden har været genstand for revision. En sammenligning mellem samfundsforholdene og herunder navnlig forholdet til det offentlige forsåvidt angår afgiftskrav og lignende nu og i slutningen af forrige århundrede, da retsplejelovens regler blev til, vil formentlig med al mulig tydelighed vise, at der foreligger et problem, som retsplejeloven ikke kan have taget egentlig stilling til.

Idet man i det følgende skal holde sig til skattespørgsmål, der i denne forbindelse er det vigtigste, men ikke det eneste område, der kommer på tale, skal indledningsvis bemærkes, at de statsautoriserede revisorer naturligvis i første række er deres klienters tillidsmand *og* bistand, og at de ikke repræsenterer afgiftsmyndighederne. Den omstændighed, at de statsautoriserede revisorer i henhold til offentlig autorisation og undergivet de ovenfor nævnte særlige strafferegier handler under et betydeligt ansvar, medfører imidlertid, at deres virksomhed - også i klienternes interesse - kommer til i væsentlig grad at fremme afgiftsmyndighedernes interesse i rigtig regnskabsaflæggelse.

En ret almindelig forekommende situation er den, at den statsautoriserede revisor tilkaldes til en ny klient, som erkender, at han har begået visse skattemæssige overtrædelser og nu gerne ønsker at få forholdet berigtiget, eller at den statsautoriserede revisor hos sin klient opdager, at sådanne overtrædelser er begået, eventuelt således at han i den forløbne periode ikke har opdaget det, men nu bliver bekendt med det skete.

Det kan næppe antages, at revisor i disse tilfælde har nogen form for anmeldelsespligt.

I en del tilfælde, navnlig hvis urigtighederne er af betydeligt omfang, vil revisor ikke se nogen anden løsning, end at henstille til klienten, at forholdet anmeldes til de pågældende afgiftsmyndigheder og søges berigtiget bedst muligt. Hvis dette sker, foreligger der naturligvis intet problem vedrørende vidnepligt og beslaglæggelse af dokumenter.

Det er imidlertid ingenlunde sikkert, at klienten vil være enig i at følge denne fremgangsmåde, og dette vil i tilfælde af denne art nødvendigvis medføre, at forholdet mellem revisor og den pågældende klient afbrydes. Hvis klienten i denne situation må regne med, at revisor vil være pligtig at afgive vidneforklaring i retten, og at de notater, revisor måtte have fundet det nødvendigt at foretage under sagens behandling, kan beslaglægges af anklagemyndigheden, vil han være overordentlig tilbageholdende med at tilkalde revisor og søge hans bistand, og muligheden for at urigtigheder af denne art bringes til ophør og afvikles overfor de offentlige myndigheder vil herved meget væsentligt begrænses.

I en del tilfælde vil revisor kunne indskrænke sig til at drage omsorg for, at fremtidige regnskaber bliver i overensstemmelse med de pågældende regler. Også i disse tilfælde, hvor revisors medvirken foranlediger, at forholdet berigtiges for fremtiden, vil sandsynligheden for, at den pågældende klient overfor revisor lægger kortene på bordet og søger at nå frem til den bedst mulige ordning, der på grund af revisors ansvar i hvert fald må indebære, at forholdene for fremtiden bliver rigtige, være stærkt begrænset, hvis den pågældende er klar over, at alt, hvad han meddeler revisor, og alt, hvad revisor gør op vedrørende de konstaterede urigtigheder, ligger åbent tilgængeligt for det offentlige, hvis der senere rejses en sag.

Det bemærkes herved, at publikum idag i betragtning af de gældende regler om de statsautoriserede revisorers hemmeligholdelsespligt utvivlsomt går ud fra, at betroelser til en statsautoriseret revisor nyder samme beskyttelse som betroelser til en advokat under udførelsen af en retssag.

Det ovenfor anførte kan sammenfattes derhen, at den stedfundne udvikling i erhvervslivet *og* i forholdet mellem erhvervslivet og samfundsmagten har gjort den statsautoriserede revisor til erhvervslivets tillidsmand i et omfang, som ganske kan ligestilles med det tillidsforhold, som man i slutningen af forrige århundrede fandt bestod mellem sagføreren og klienten i forbindelse med udførelsen af en borgerlig retssag. Dette tillidsforhold vil meget væsentlig svækkes, hvis det ved en retsafgørelse af de overordnede retter måtte blive fastslået, således som det flere gange er søgt hævdet fra anklagemyndighedens side, at der kan afkræves vidneforklaring om alt, hvad klienten har betroet ham, og at der kan foretages beslaglæggelse af de af ham udfærdigede dokumenter, hvori disse betroelser er nedfældet og eventuelt nærmere bearbejdet. En sådan situation vil medføre en betydelig tilbageholdenhed med at søge den statsautoriserede revisors bistand til at afvikle urigtigheder i første række overfor offentlige myndigheder.

Det er denne forenings opfattelse, at det i væsentlig grad må være i det offentliges interesse, at de statsautoriserede revisorer, ikke blot i det omfang, det er dem muligt, sørger for, at regn-

skabsaflæggelse, som er af betydning blandt andet i afgiftsmæssig henseende, er rigtig, men også at revisorerne, hvis der foreligger fejl, som konstateres enten af dem selv eller ved oplysning fra den pågældende hidtidige eller nye klient, har mulighed for en åben og fordomsfri drøftelse med klienten, som i betragtning af revisors ansvarsfølelse og det ham påhvilende alvorlige ansvar, altid må resultere i, at forholdet i hvert fald for fremtiden bringes i overensstemmelse med de gældende regler.

Foreningen ser med bekymring på den situation, som vil komme til at foreligge, hvis det en dag fastslås, at dette tillidsforhold ikke kan fortsætte, idet alt, hvad der betros revisor, må påregnes at gå videre, hvis spørgsmålet rejses dels om forklaring i retten dels om beslaglæggelse af dokumenter. Man skal derfor indtrængende henstille, at der ved en revision enten af retsplejeloven eller af de om statsautoriserede revisorer gældende særlige regler tilvejebringes udtrykkelig hjemmel for, at vidnesbyrd ikke må afkræves statsautoriserede revisorer angående det, som de har erfaret ved en klients fortrolighed, og at beslaglæggelse af revisors arbejdspapirer ikke kan finde sted, med mindre revisor selv er sigtet for strafbar meddelagtighed i det forhold, for hvilket klienten er sigtet.

Hvis udvalget måtte være interesseret i nærmere oplysninger vedrørende forholdet mellem statsautoriserede revisorer og deres klienter, er foreningen til enhver tid til rådighed både med hensyn til tilvejebringelse af skriftligt materiale, fremmøde for udvalget eller på enhver anden måde.

Med hilsen

Carl Duun,
formand.

FORENINGEN AF
STATSAUTORISEREDE REVISORER
(F. S. R.)
Hovedbestyrelsen.

Bilag 2.

København K, 23. august 1960.

Vidneudvalget,
Justitsministeriet,
Slotsholmsgade 10, K.

Samtidig med at foreningen takker for den imødekommenhed, udvalget har vist ved at lade foreningens formand, statsautoriseret revisor K. G. Jensen, sammen med landsretssagfører Ernest Bohr få foretræde for udvalgets formand, finder man det rigtigt kort at præcisere de synspunkter, som under mødet blev fremsat af foreningens repræsentanter.

Under henvisning til indholdet af foreningens skrivelse af 23. februar 1959 og til udvalgets forslag til ny affattelse af retsplejelovens § 169 stk. 2, hvorefter advokater - i modsætning til tidligere - i almindelighed er udelukket fra at afgive vidneforklaring om det, som er kommet til deres kundskab i denne egenskab, gjorde man gældende, at det måtte være naturligt, at der blev givet tilsvarende regler for de statsautoriserede revisorer.

Disses arbejde har udviklet sig således, at det nu - udover egentlig" revision - i meget betydeligt omfang består i rådgivning over for klienterne. Dette arbejde er af ganske samme art som den rådgivning, der udøves af advokater, og da økonomiske synspunkter kan være afgørende også i de mest personlige forhold, er de statsautoriserede revisorers rådgivning af lige så personlig karakter som advokaternes.

Udviklingen har yderligere medført, at der i talrige sager består et meget nært samarbejde mellem statsautoriserede revisorer og advokater med hensyn til rådgivning over for klienter. Et sådant samarbejde må naturligvis kræve, at klienten kan have samme fortrolighed til de to rådgivere. Både hvor der således er tale om samarbejde med advokater, og hvor der er tale om rådgivning alene, vil det være helt unaturligt, om der skulle gælde forskellige regler for vidneudelukkelsen. Foreningen må befrygte, at en forskel i denne henseende på en ikke rimelig måde ville vanskeliggøre de statsautoriserede revisorers arbejde.

I det af vidneudvalget udarbejdede forslag til ny affattelse af retsplejelovens § 169 henføres de statsautoriserede revisorer under reglen i stk. 4, og det fremgår af udvalgets brev af 30. juni d. å., at denne regel også vil omfatte apotekere, jordemødre, sygeplejersker m. v. Man fremhævede i forbindelse hermed, at det ikke forekommer naturligt at sammenligne de statsautoriserede revisorer med disse andre persongrupper, idet de statsautoriserede revisorer i langt videre udstrækning end de andre grupper har en varig forbindelse med klienterne, således at der er behov for samme fortrolighed som i forhold til advokaterne.

Uanset at man ikke vil afvise, at reglen i § 169 stk. 4 i udvalgets forslag kunne betyde et fremskridt frem for den nugældende i praksis uafklarede retstilstand, mener man dog ikke, at forslaget i tilstrækkeligt omfang tager hensyn til de forhold, hvorunder de statsautoriserede revisorer i dag arbejder, og man henstiller derfor til udvalgets fornyede overvejelse at ændre forslaget, således at der kommer til at gælde samme regel for de statsautoriserede revisorer som for advokaters rådgivning uden for retssager. Man er således enig i, at bestemmelserne i forslaget til § 169 stk. 3 om forsvarere og advokater i borgerlige retssager ikke overføres til statsautoriserede revisorer.

Med hilsen

K. G. Jensen,
formand.